Jewish Public Library
OF TORONTO

ספריה עממית עברית | יידישע פאָלקס-ביבליאָטעק

Donated by מתנה פון

Morris Shlesinger

and Family

In memory

of

Tillie Shlesinger

ביבליאָטעק
פֿאַרמאָגן
פֿון
ד. ב. ליפּסקי
אין
טאָראָנטאָ

MAY 1987

אַלע ווערק
פון
אַברהם רייזען.
אין 12 בענדער.

יובילעאום אויסגאַבע.

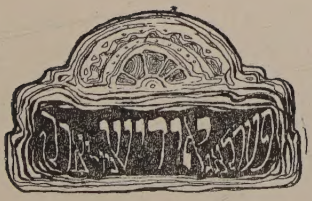

אברהם רייזן.

צוויטער באנד:

אמאליגע מענשען.

ארויסגעגעבען פון פערלאג „אידיש"
1917 ניו־יארק, תרע"ז.

Copyright, 1916
by
YIDDISH

אַמאָלינע מענשען.

אמאליגע מענשען

דער אלטער זרח איז כל ימיו געווען א קרעמער. זיין קראם איז נעווען זעהר א קליינע און ענגע. זי האט זיך אבער געפונען אין א ווינקעל פון די רייהען פון די מארק־קראמען און דער־פאר איז זי ווערט געווען א מטמון מיט גאלד. עס איז א סברא אז ווען ער זאל זי וועלען פערקויפען וואלט ער געקראגען אי־בער פינף הונדערט רובעל, אין דער צייט וואס א קראם, וועל־כע גענפינט זיך אין מיטען דער רייהע איז נישט ווערט קיין העלפט דערפון, — מעג זי זיין אפילו צעהן מאהל גרעסער.

אין אמת'ען איז טאקי זרח'ס קראם געווען א גאלדענע ווינש־פינגערעל. נישט קוקענדיג וואס זי איז, ווי געזאגט, גע־ווען זעהר קליין, האט זי אבער פערמעגט א סך פערשיעדע־נע סחורות. ווי ווייט די קראם האט געטראגען פרנסה קען דיע־נען דער פאקט, וואס דער אלטער זרח האט געהאלטען א "בי־לעט" אויף טאבאק און עס האט איהם געלויהנט. אבער מיט'ן טאבאק אליין איז ער ניט יוצא געווען. די קראם האט נאך פער־מאגט א סך אנדערע סחורות, וואס האבען זיך מיט טאבאק זעהר שלעכט געגראמט, אבער פרנסה האט עס דוקא געגעבען. אזוי למשל האט זרח אויך געהאלטען בלעבענע קווארטען, רייב אייזענס און הילצערנע לעפעל. און טאמער האט א שוסטער גע־ברויכט א שטיקעל דראטווע האט ער אויך געוואוסט, אז דאס וועט ער קריגען ביי זרח'ן אין קראם. אויך די שטעדטילשע פיע־

דעל־שפּיל־ער סיי די אידישע, סיי די גוי'אישע האבען געוואוסט אז דער איינציגער פּלאץ, וואו צו קריגען א גוט שטיקעל "קאלי־פאניע" אנצושמירען די "סמיקעס", זיי זאלען בעסער נעהמען די סטרונעס, איז טאקי וויעדער ביי זרח'ן...

זרח האט ניט געוואוסט פון דער היינטיגער מעטאדע צו זיין מיט קונדען וואס פרייגדליכער און צוגעלאזטער. בעהאנדעלט האט ער זיינע קונדען דוקא גאנץ שטרענג און יעדען אבגעפּטר'ט מיט איין וואר; א וואר איז ביי איהם געווען טהיירער וויי די סחורה. דינגען זיך האט מען מיט זרח'ן ניט גמאכט. אלטע קונדען האבען עס שוין געוואוסט און נייע פּלעגען טאקי האבען פון איהם אויסצושטעהן זידלעריי :

— געהט אייך געזונטערהייט ! פּלעגט ער שלעפּענדיג צוריק דאס שטיקעל סחורה, טרייבען דעם קונד וואס האט זיך זיך געפּרופט דינגען.

איז דאס געווען א פרוי פון דארף, אדער א שטעדטישער בעל־הגוף פּלעגט ער שוין האבען אן אנדער נוסח.

— סטופּאי ק'טשארטו, אי אטצעפּיעס. מיט א שליאכטיטש פּלעגט ער זיין העפּליכער און פּלעגט צו איהם רעדען געלאסענער, שטיקענדיג אין זיך זיין כעס :

— ניעח פּאן יעדזיע...

דאס האט געהייסען : זאל דער פּריצ'ל פּאהרען געזונטערהייט...

צום פּדיון האט אבער די שטרענגקייט איהם ניט נאר ניט געשאדט, נאר פערקעהרט — געהאלפּען. דוקא האבען די קונדען געוואלט האבען צו טהאן מיט איהם און ניט מיט זיין ווייב. די אלטע דינקע וואס האט שוין אין געגענוואץ צו איהר מאן, געהאט א מויל וויי אויך שרויפען און פּלעגט שוין ליעב האבען אויסבעטען פּאר א זאך פּינף מאהל אזוי פיעל. ביז זרח פּלעגט בייז ווערען, ארויסרייסען דאס שטיקעל סחורה פון איהרע הענד און אנבייזערען זיך אויף איהר :

— בעט ניט טייערער...

און נאכדעם ווי דער קונד פלעגט אוועקגעהן, פלעגט זרח ווידער מורמלען:

— נאר בלייבט נאר און מקח בלייבט מקח...

נאטירליך פלעגט די אלטע פאר דעם דאזיגען אפאריזם זיך בעלוידיגען און זי פלעגט צוריק מורמלען מיט א שפריך־וואָרט, שוין דוקא אויף גויאיש:

— דורען דאיע א אומני בערע...

— און עס פלעגט דויערען עטליכע מינוט ביז דאס אלטע פֿאָר פאלק פלעגט אבגעהן פון כעס און צורעדען זיך פריינדלי־כער:

— וועסט אפשר, זרח, געהן אהיים עפּיס עסען...

אבער זרח וואס האט פון עסען נישט שטארק געהאלטען, פלעגט דארויף א מורמעל טהאָן:

— איך וויל ניט עסען... לאז מיר בעסער זאגען א פאר קאפיטלעך תהילים.

קענען דעם תהילים האט די אלטע דינקע גאר נישט גע־קענט האבען; זי אליין איז געווען ניט קיין געלערנטע און דער־פאר האט זי נרויס דרך ארץ געהאט פאר זרח'ן, וואס איז נאך איהר מיינונג געווען א גרויסער למדן און קען דעם גאנצען תהילים הין און צוריק אויף אויסענווייניג...

אבער אין הארצען פלעגט עס איהר אפטמאל פערדריסען וואס זרח שאנעווועט זיך ניט און דאס עסען איז ביי איהם גאר א ביי זאך. זי אליין, למשל, איז אויך ניט קיין פרעסערין, פון דעסטוועגען, זאל איהר גאט ניט שטראפען, האט זי שוין אי־בערגעכאפט דאס הארץ צוויי מאל מיט א פאר קאלטע קאר־טאפעל, וואס זי האט געבראכט פון שטוב. און ער — שוין צוויי א זייגער און ער האט נאך ניט אנגעביסען.

און ווירקליך האט זרח פון עסען זיך מדחה געווען. געגע־סען ווי אן אמת'ער מענש האט ער בלויז פרייטאג צו נאכט

און שבת. אין מיטען וואך אבער איז ער אבגעקומען מיט שהי־
פהי.

אלע וואס האבען איהם געקענט האבען איהם געהאלטען
פאר א קארגען. זיין הוצאה האט זיך בעגרענעצט מיט דריי רו־
בעל א וואך, שוין אריינגערעכענט צדקה, וואס ער האט געגע־
בען פון צייט צו צייט און אמאל אן עליה אין בית המדרש. די
קראם אליין האט איהם צייטענווייז געטראגען ביז איבער זיע־
בען רובעל א וואך.

און אזוי ווי שוין לאנגע יאהר, אז ער איז געבליע־
בען דזיער־דא־באבא, האט ער די איבעריגע געלד, וואס איהם
איז געבליבען, געזאמעלט און דער פאר איז ער געווען פער־
רעכענט פאר א גביר.

אבער ווי פיעל זרח האט פערמאגט האט קיינער ניט גע־
וואוסט. עס זיינען געווען מיינונגען, אז דער אלטער קארגער
פערמאגט שוועדע טויזענדער. זרח פלעגט אבער עס קיינמאל
ניט אפלייקענען און קיינמאל ניט מודה זיין. איבערהויפט האט
ער מיט זייטיגע מענשען וועניג גהאלטען צו טהאן און וועניג
געקומען מיט זיי אין בעריהרונג.

יעדער אבער האט מודה געווען, אז זרח איז אן עהרלי־
כער איד. אי וואס ער איז אזוי קארג, איז דאס ביי איהם אזא
חולנית, ניט פאר קיין אידען געדאכט; און די אריימערע קרע־
מער און סתם אידען האבען אויפגעוויזען מיט אותיות און
מופתים, אז קארגשאפט איז פונקט אזא קראנקהייט, ווי אלע
אנדערע קראנקהייטען, נישט מעהר עס איז דערצו קיין מיטעל
ניטא, ווי צו שכרות, להבדיל.

פערשליסען אין אבענד די קראם, פלעגט די אלטע דינקע.
זרח אליין פלעגט ווי נאר עס פלעגט קומען מנחה צייט אוועק־
געהן אין בית המדרש. נאך מנחה פלעגט ער הערען א פרק
משניות אדער א שטיקעל עין־יעקב און נאכדעם דאוונען מעריב.

נאך מעריב פלעגט ער נאך בלייבען ביי א שעה אין בית המדרש ביי א ספר האלב אויף לשון־קודש און האלב אויף עברי־טייטש, און ניט רעדענדיג מיט קיינעם קיין ווארט, פלעגט ער שטיל ארויסגעהן פון בית־המדרש א קוש טהוענדיג די מזוזה און זיך לאזען.

געהענדיג פון בית־המדרש פלעגט ער צוגעהן צום קראם, א טאפ טהון דאם שלאם, פרובירען די טירלעך צו זיינען זיי הארט פערמאכט, ארויפקוקען דורך א שפאלט אינעווייניג, צו האט די אלטע חלילה וחס קיין פייער ניט איבערגעלאזט, און זעהענדיג אז אלץ איז אין דער בעסטער ארדענונג פלעגט ער זיך לאזען אין דער פינסטערער גאם, צו זיין שטיבעלע, וואו דינקע האט שוין אויף איהם געווארט מיט דער וועטשערע.

אין שטיבעלע האט זרח תמיד געניצט א קליין לעמפעלע, וואם האט קוים בעלויכטען דאם טישעל וואו דאם לעמפעלע איז געשטאנען, אזוי אז, צוקומענדיג צום טיש האט זרח געפונען פאר נויטיג דאם קנויטעל אריינדרעהען. דינקע, וואם האט זיך געפארעט אין א ווינקעל צו דערלאנגען דאם עסען האט זיך גוטמוטיג צובייזערט:

— זרח, מאך ליכטיגער, איך זעה גאר נישט...

— גאזע איז געווארען טהייערער...

— טא שטעל מיר אוועק דאם לעמפעלע אט דא... איך זעה גאר נישט — פלעגט זיך דינקע בעטען.

און זרח פלעגט מוזען נעהמען דאם לעמפעלע אין איין האנד, מיט דער אנדער האנד פארשטעלען דאם קליין פייערל עם זאל זיך ביי א ליארע אטהעם טהון ניט פערלעשען און געהן צולייכטען דינקען.

דערזעהענדיג די מאכלים, וואם דינקע האט צוגעגרייט פלעגט ער ווערען בייז:

—למאי דארף מען דאם... וואם קאסט היינט אן אוגערקע ?

ביז דינקע בערוהיגט איהם, אז זי האט געקויפט א צעהנד־ליג אוגערקעלייך פאר פיער גראשען, וועט זי ניין מיט א האלב אם ירצה השם איינזאלצען און א האלבען וועט מען היינט עסען מיט א ביסעל סמעטענע.

דערהערט דער אלטער זרח סמעטענע לאזט ער שיעור נישט אראב דאס לעמפעל:

— שוין גאר סמעטענע... אין מיטען מיטוואך סמעטענע! און ער שווערט, אז די סעמטענע וועט ער ניט פערזוכען...

מוז דינקע איהם מתיר שבועה מאכען און צוריק בעווייזען אז די סמעטענע קאסט איהר א שיבוש. ביי איהר האט זיך אנגעזאמעלט פאר דריי וואכען שאלאכטס פון קארטאפעלס האט זי געקראגען דערפאר ביי לאה דער מילכיגערין א קווארט מילך, האט זי דאס אוועקגעשטעלט אין "פאהרעב" און עס איז געווארען א ביסעל סמעטענע און אונטען זויערמילך.

— וועסטו מיר טאקע געבען די זויער־מילך... מאכט זרח א פשרה און דערפרעהט זיך, וואס ער וועט ניט עסען אוא טיי־ערען מאכל וויי סמעטענע.

אבער די אלטע דינקע, וואס וויל אז זרח זאל זיך אביסעל פאפראווען (איינגעדארט איז ער נעביך!...) און וואס וויים וויעדער, אז קיין סמעטענע וועט דער עקשן בשום אופן ניט פערגינגען זיך צו עסען, שלאגט פאר א נייע פשרה:

— וועל איך צומישען די זויערמילך מיט די סמעטענע אין איינעם. אביסעל פאדסמעטענע מעגסטו זיך דאך פערגי־נען, אלטער נאר דו... ווערט זי צום סוף בייז, וואס ער איז שוין צו פיעל קארג.

דערויף געהט שוין דער אלטער ענדליך איין, חאטש שטארק צופריעדען איז ער ניט. עס איז פארט א צו גוטער מאכל, און ער מורמעלט בייזליך:

— אוגערקעס מיט פאדסמעטענע... קאזאטשינא !...

די אלטע דינע איז אבער צופריעדען. זי זעהט בעשיינפער־

ליך, אז ער וועט שוין עסען, און א גליקליכע גרייט זי צום טיש און זרח געהט זיך אין פינסטערען ווינקעל וואשען צום עסען...

נאך'ן עסען בענשט זרח הויך אויף'ן קול. דינקע וואס האט זיך א דאנק די לאנג־יעהריגע פראקטיק, אויסגעלערנט בענשען, זאגט איהם נאך יעדעם ווארט אין דער שטיל. אז עס קומט "הוא יברך את אשתי", — זאגט זי אויך דאס זעלבע נאך און דער אלטער זרח וואס איז איהר מוחל די ברכה, ווי אויך איהר אפילו ניט פערריכטען. כאטש ווייסען וויים ער, נישט קוקענדיג, וואס ער איז נישט קיין למדן, אז זי אלס נקבה, דארף זאגען את בעלי... ער שמייכעלט קוים־קוים, וואס דאס פאסירט מיט איהם זעהר זעלטען און זאגט ווייטער, אננעהמענדיג צוריק אן'ערנסט אוסדרוק...

אז די אלטע דינקע ליענט שוין אין בעט איבערגעדעקט סיי זומער, סיי ווינטער מיט א דיקער פערענע, זיצט נאך זרח ביי א ספר אויף עברי טייטש, אמאל ביי'ן קו הישר, אמאל ביי'ן מנורת המאור. אויף'ן הארצען ווערט איהם שטארק טרויעריג. די בילדער פון גהינם שטעלען זיך איהם פאר ווי לעבעדיג, אבער טיעף אין הארצען שפירט ער, אז איהם וועט מען אזוינע יסורים נישט אנטהון, ווארים אויב קיין צדיק איז ער ניט, איז ער זיכער אז ער איז ניט קיין רשע און פון עולם הזה ווי די אמת'ע רשעים האט ער קיינמאל ניט געהאלטען.

אז די אלטע שלאפט שוין, עפענט זרח אויף דעם מיטעלסטען שיפלאד, וואו עס ליגען די נויטיגע פאפירען און קוקט זיי דורך...

לעזען קען ער ניט, אבער לויט דעם אויסזעהן פון יעדען שטיקעל פאפיער דערקענט ער די סומע וואס עס איז ווערט. סך הכל האט ער אזעלכע זעקס פאארלעך. דער לאנגער איז א שטר חוב אויף פיער הונדערט רובעל, דער מיטעלסטער אויף

צוויי הונדערט, די איבעריגע אויף קלענערע סומען און דער קליינער איז אויף פופציג, דאס איז זיין גאנצער פעמעגען. די דאזיגע סומען ליגען בעהאלטען ביי גרונם דעם סוחר.

— עס איז רעכט ווי גאלד ! מורמעלט ער שטענדיג ארוים ביי'ן אנטאפען זיי... און ער בעהאלט זיי צוריק.

איינמאל, אז דער אלטער זרח האט זיך שוין געקליבען שלאפען געהן און האט שוין אויסגעטאן דעם רעכטען שטיוועל און זיך גענומען אויסטהון דעם לינקען, ווי דער דין איז, האט ער פלוצים דערהערט א קלינגען פון די קלויסטער־גלאקען.

ער האט גלייך צוריק ארויפגעצויגען אויף זיך דעם שטיוועל און ארוים אויף'ן גאס.

פון דער ווייטען האט זיך געהויבען א דיקער וואלקען רויך, געמישט מיט פייער־דיגע צונגען.

באלד איז געווארען אין גאס א געלויף: אידען, עם ברענט!...

— אן ערך וואו קען עס כאפען ? האט זרח דערשראקען אנגעכאפט לייבע דעם שוסטער, וואס איז געווען אויף א פרייוויליגער פייערלעשער...

אבער לייבע האט געהאלטען אין אזא צייט נידריגער פון זיין וויירדע אריינצולאזען זיך אין א שמועס מיט דעם אלטען זרח...

זרח האט אבגעשטעלט א צווייטען, א דריטען, ביז ער איז דערגאנגען דעם ריכטיגען אמת :

— האט נישט קיין מורא, עס איז ווייט... האט איהם אייער וואס איז שוין געוואהר געווארען — בערוהיגט.

— וואו ? ביי וועמען ?

— ביי גרונם דעם סוחר... מען זאגט יאק־בי...

— וואס... יאק־בי... האט זרח צוטומלט געפרעגט...

— וויים איך וואס... מאלע וואס מענשען רעדען... שלעכ־

טע געשעפטען... מיין באבעם דאגות..

זרח האט מיט א שטילע טריט אוועקגעשלעפט זיך צום פֿלאץ, וואו עם האט געברענט. אז ער איז אנגעקומען איז שוין געווען דער פייער אין רעכטען ברען... ראטעוועז איז שוין ניט געווען וואס... ער האט געזעהן פון ווייטען שטעהט גרונם מיט'ן דיקען בויך און מיט'ן שעהנעם הערת־פּנים אנגעטהון אין א פּיין־פּוטערעלע, ער זאל זיך הלילה נישט צוקיהלען און טיפֿ אין עפּים אריינגעטראגט.

זרח האט געריעבענט, אז איצט איז ניט קיין שטייגער צו־צוגעהן. א מענש איז אין א גרויסען צער...

ער איז אוועקגעגאנגען צוריק אהיים און לכתחילה געמיינט זיין אלטע ניט וועקען. אבער נישט קענענדיג אליין פערטראגען אזא גרויסע פּאסירונג, האט ער איהר דאך געוועקט:

— דינקע...

— וואס איז זרח ?... שלאפֿט נאך ניט... וואס איז די מעשה...

— גאר נישט.. שרעק זיך ניט... עס איז געווען א שרפה.. איינגעלאשען, גאט צו דאנקען...

— ביי וועמען ? האט געפרעגט דינקע דערשראקען.

ביי גרונם דעם סוהר... האט זרח קאלט אריסגעמורמעלט..

— ביי גרונם'ן... האט די אלטע געפֿרובט זיך עפּים דערמאנען — דאכט מיר אז דו האסט ביי איהם אביסעל געלד געהאט...

— איך ביי גרונם'ן ? נארישע אידענע ! שוין לאנג אבגענומען — האט זרח געלאכט. —

— נו, טא געה לעג זיך שלאפֿען... האט דינקע איהם גוטמוטיג געבעטען... מען דארף מארגען עפּענען פּריה די קראם...

און לענענדיג זיך אין בעט האט זרח געדאנקט גאט, וואס די אלטע ווייס ניט, אז דאס געלד ליענט ביי גרונם'ן... זי וואלט נעביך געהאט שברי־לב...

דעם זיידענס לעמטערז

ווי נאר עס איז אוועק דער סוכות, און עס האבען זיך אנ־
געהויבן די אסיענדיגע קלייגע גרויע טעג מיט די לאנגע אבענ־
דען, האט אנגעהויבען פערנעהמען א וויכטיגען פלאץ אין זיי־
דענס לעבען — די לאמטערן.

מיין זיידע איז געווען א איד ניט קיין עושר. אבער אן
איינגעפונדעוועטער בעל הבית איז ער יא געווען. דאס הייזעל
זיינס, וואס האט זיך געפונען אין עק שטערטעל, איז שוין,
אמת, געווען אן אלטס, אבער פאר "איינפאלען" האט קיינער
פון אונז און אפילו דער זיידע אליין, קיין מורא ניט געהאט.
דער זיידע האט זי שטענדיג געפונדעוועט, דא מיט סלופעס,
דא מיט "פריזבעס" און דא מיט נייע ברעטער אויפ'ן אלטען
מיט מאך בעוואקסענעם דאך. אינוועניג אין שטוב איז דאס
הייזעל געווען געטינקעוועט מיט לעהם און "קינעלעך", אזוי
אז דאס אלטע שטיבעל האט געקענט אין שטארקייט קאנקורי־
רען מיט די סאמע פעסטע מויערען אין די גרויסע שטעדט.

און אזוי ווי דאס הייזעל האט דער זיידע אבגעהיט, אזוי
האט ער געהיט זיין לאמטערן. מיר האט זיך שטענדיג געדאכט,
אז די לאמטערן איז דעם זיידענס צווייטע הייזעל. זי איז טא־
קי געווען געבויט ווי א שטוב, די לאמטערן האט געהאט דריי
פענסטער, א טהיר, און אויבען, איהר שפיץ, האט אויסגעזעהן,

ווי א דעכיל מיט א קליין קוימענדעל, פון וואנען עס איז ארויס דער רויך פון דער חלב'נע ליכט, וואס האט אין דער לאמטער־נע געברענט.

די לאמטערנע אבער איז מיר געווען מעהר געפעלען, ווי א שטוב, ווייל זי איז, נאטירליך, געווען קלענער ווי דעם זיידען'ס שטיבעל, און דערצו האט זיך די טהיר פון דער לאמטערנע גע־עפענט, ניט ווי א געוועהנליכע טהיר, נאר מיט א קונץ פון אונ־טען ארויף. עס הייסט, אז דאס טהירעל איז געווען ארריינגע־זעצט אין די צוויי שפאלטען, וואס די פערטע "וואנד" האט אין ביידע זייטען פערמאגט...

אבער ניט צו שפיעלען זיך אין "שטיבעלעך" איז די לאמ־טערנע געווען. א שפיעלכעל איז זי בלויז ביי מיר געווען. דער זיידע אבער, א הויכער, מאגערער איד, מיט א לאנגער בריימער באדד, מיט קלאהרע גרויסע אימער ערנסטע אבער גוטמוטיגע אויגען — פלעגט די לאמטערנע נוצען אין זעהר ערנסטע מא־מענטען, סיי צו וואכעדיגע און סיי צו הייליגע זאכען. מיט דער לאמטערן פלעגט ער אראבגעהן אין שפייכלער, וואו עס האט זיך געפונען די תבואה, מיט וועלכע ער האט געהאנדעלט, מיט דער לאמטערנע פלעגט ער נעהן אין שטאהל געוואהר וועי־רען צו דער קוה, צו עסט זי, צו שלאפט זי און צו האט זי גע־נוג שטרוי אונטער'ן זייט. מיט דער לאמטערן פלעגט ער אראבגעהן אין קעלער, זעהן צו איז נאך דא קארטאפליעס און צו פויליען זיי ניט...

אבער מיט דער זעלביגער לאמטערן פלעגט ער גענהן אין אבענד אין בית־המדרש לערנען א פרק משניות, אדער אזוי זיצען ביי א ספר און אנגריטען זיך אויף יענער וועלט...

דעם זיידע'ס שטיבעל איז געווען אין עק גאס. דער גאנצער "עק" גאס איז געווען בעוואוינט מיט גוים. יעדער גויאיש הויי־פעל האט געהאט א הונד. די בייזערע זיינען געווען אנגעבונדען אויף קייטען, די רוהיגערע, וואס פלעגען בלויז בילען, אבער ניט

בייסען, פלעגען ליגען ביי די הויפלעך און שלאפען. דער שווא־כער שיין פון זיידען'ס לאמטארן, וואס האט בעגאסען און גע־צייכענט דעם זיידען'ס וועג, פלעגט די דאזיגע הינט אויפוווע־קען. די הינד אויף די קייטען פלעגען זיך אנהויבען רייסען און יאמערן. די ליגענדע הינט ביי די הויפען פלעגען אזוי זיך צו־בילען, אבער דער זיידע איז מיט דער לאמטארן געגאנגען רו־היג און זיכער זיין וועג, ביז ער איז אריין אין דעם אידישען תחום, וואו עס זיינען שוין קיין הינט ניט געווען...

קומענדיג אין בית המדרש פלעגט דער זיידע דאס ליכ־טעל אויסלעשען, די לאמטארן אוועקשטעלען אין א ווינקעל און זיך נעהמען צו א ספר. צום ספר האט ער שוין געגוצט א בית־מדרש־ליכט, וואס דער אונטער שמש פלעגט איהם אונ־טערטראגען מיט א סבר פנים יפות... אז דאס דאזיגע שטיקעל ליכט איז געווען גרוים, פלעגט דער זיידע נאכ'ן לערנען דאס רעשטיל צוריקגעבען דעם אונטער־שמש.

אין זעלטענע פעלע, פלעגט דער אונטער־שמש ערלויבען דעם זיידען זיך בענוצען מיט א שטיקעל ליכט פון בית־מדרש פאר זיין לאמטארן. אזא פריווילעגיע האט דער זיידע געהאט אויך צוליעב זיין לאמטארן, וועלכע איז ביי דעם אונטער־שמש שטארק חשוב געווען. ניט איינמאל פלעגט דער דאזיגער פער־כמורעטער אונטער־שמש די דאזיגע לאמטארן בעטראכטען, עפענען און פערמאכען דאס טירעל און שמוצערן מיט די לי־פען פאר גרויס התפעלות, ווי אזוי די לאמטארן איז קונציג גע־בויט.

— אן אמת'ע שטוב ! — פלעגט דער אונטער־שמש זי ריהמען פאר'ן זיידען.

און דער זיידע, א צוגעלאזטער איה, פלעגט איהם דער־צעהלען די ביאגראפיע פון דער דאזיגער לאמטארן, אז בעש־טעלט האט ער זי נאך ביי חנן דעם גלעזער, עליו השלום, און אז דער "פלאן" פון דער לאמטארן איז זיינער, דעם זיידען'ס,

הייסט עס, אן אייגענער... איבערהויפט האט זיך דער זיידע אפגעשטעלט אויף דער טהיר.

— די טהיר — האט ער מסביר געווען — איז מיינע אן אייגענע המצאה...

און דער זיידע האט זיין לאמטערן טייערער געהאלטען מעהר פון אנדערע הפצים. זי איז ביי איהם געווען אפילו חשובער פאר די שפאקולען, וועלכע ער האט געברויכט סיי זומער, סיי ווינטער. אין דער לאמטערן האט זיך אויסגעדרייקט דעם זיידען'ס ליעבע צו שעהנקייט, צו שפיעלעריי. מיר אייניקלעך, האבען בעשיינפערלעך געוועהן, אז דער זיידע האט די לאמטערן מעהר ליעב צוליעב איהר שעהנהייט, אידער צוליעב די נוצליכקייט...

און מיר האבען ליעב געהאט דעם זיידען מיט זיין לאמטערן.

איינמאל איז דער זיידע שטארק קראנק געווארען, עס איז געווען אן אסיענדיגע נאכט. מיר אלע, זיינע דערוואקסענע זיהן, טעכטער און אייניקלעך, זיינען זיך צוזאמענגעקומען אין זיין שטיבעל, און זיינען אלע מינוט צוגעגאנגען צום בעטעל, זעהן וואס ער מאכט. ער איז געלעגען מיט אפענע אויגען און האט מיט זיי געקוקט ערגיץ ווייט. מיר האט זיך געדאכט, אז דער זיידע זעהט עפּים איצטער מעהר און וויייטער ווי מיר אלע.. דאס קינדערשע הארץ מיינט, האט זיך געשראקען און איז אין אין צייט שטארק נייגעריג געווען.

ענדליך האט זיך מיין טאטע אנגערופען :

— לאז עמיצער געהן רופען א דאקטאר...

דער זיידע האט פון דאקטוירים ניט געהאלטען און ער האט שוואך אויסגערעדט :

— נאט איז א דאקטאר !

אבער אז מיין טאטע און נאך איהם די איבעריגע קינ-

דער האבען זיך איינגעשפארט, האט דער זיידע מסכים געווען.

מיין עלטערער ברודער האט זיך אויסגערופען צו נעהן.

— עס איז אין דרויסען פינסטער... האט דער זיידע שוואך געראדט — נעהם מיין קינד מיין לאמטערן, נאר פאמעליך, צו־ברעך זי ניט...

אין דעם לאמטערן איז געלעגען א פיצעל ליכטעל... דאס אייניקעל האט זי בעטראכט, ער האט משער געווען, אז זי וועט ניט זיין געוגג צו ברענען דעם גאנצען וועג. ער האט אבער ניט געוואלט מאכען איצט קיין גערייד. ער האט אנגעצונדען דאס פיצעלע ליכט און אין לאמטערן איז ליכטיג געווארען...

דער זיידע האט געווארפען א בליק צו דער אנגעצונדע־נער לאמטערן און האט זיך מיט וועהטיג צעשמייכעלט...

דער דאקטאר האט דעם אלטען זיידען ניט געהאלפען. פארטאג איז ער אויסגענאנגען.

גערעכענט האט מען די ליוה מאכען ביי טאג, אבער אזוי ווי די חברה קדישא האט זיך עפעס איינגעשפארט, און דער טאג איז געווען פון די סאמע קורצע ווינטער־טעג, האט עס אריינגעצויגען ביז אבענד. אויפן גאס איז געווען שטארק פינס־טער און עס האט זיך געדוכט אז דאס האט דער טויט אנגע־טהאן א פעך שווארצען מאנטעל און געהט מיט...

איינער פון דער משפחה האט מיר צוגערופען אריידער די ליוה האט זיך גאריהרט פון ארט און מיר געזאגט :

— געה, נעהם די לאמטערנע...

איך בין מיט פרייד און שרעק געמישט, אריינגעלאפען צוריק אין זיידען'ס שטיבעל... דאס לעדיגע בעט האט מיך גע־שראקען, אבער איך האב מיך געשטארקט, א חאפ געטהון די לאמטערן און געפינענדיג א שטיקעל פערשמאלצען ליכט אויפ'ן קוימען, האב איך עס אנגעצונדען און אריינגעשטעלט אין דער לאמטערן, און האב זי ברענענדיג ארויסגעטראגען צום טאטען

אין דרויסען.

די לויה האט זיך געריהרט... די ערה אידען, וואס איז נאכגענאנגען, האט נאכגעזאגט די שבחים פון מיין זיידען. די לאמטערן האט שטיל און טרויעריג געברענט און האט בעלויכ־טען די שווארצע מטה, וואו דער זיידע איז געלעגען מיט אויס־געשטארטע פיס און האט ווי פון אונטער'ן שווארצען געוואנט ארויסגעקוקט צו זיין לאמטערן.

און מיר האט זיך געדאכט, אז דעם זיידען טהוט ניט באנג ניט דאס שטיבעל וואס ער פערלאזט, ניט זיינע קינדער און אייניקלעך, און קיין זאך ניט — א שאד איז איהם בלויז די לאמטערן... די שעהנע לאמטערן, וועלכע ער האט אזוי ליעב געהאט און קאן זי איצט ניט מיטנעהמען אין קבר...

און מיין קינדיש הארץ האט אין דעם פייערל, וואס האט נעצאנקט אינוועניג אין דער לאמטערן, נעזעהן דעם זיידען'ס נשמה...

דער בוים

עס איז געווען א לאנגע נאס, וועניגסטענס אין דעם אי־דישען קליין־שטעדטל האט זי זיך געריכטעט פאר די לענגס־טע. זי האט פארמאגט פערציג הייזלעך, אויסער די "חורבה", אין וועלכע קיינער האט שוין זייט צעהן יאהר ניט געוואהנט. די איינוואהנער פון דער נאס זיינען געווען דורכאוים אידען, דער אייניציגער גוי, וואס איז געווען אין נאס, איז אויך געווען א האלבער איד: געריבט אידיש, געהאלטען פון א סך אידישע מנהגים, וואס זיינען א סגולה צום געזונד, און ער האט גע־וואהנט אין א אידיש שטיבעל, וואו ביי דער טהיר איז געווען צו געשלאגען א מזוזה. אזוי, אז די אידישע "אריסע־לייט", גע־הענדיג איבער די הייזער, פלעגען זיין שטיבעל אויך ניט דורך לאזען און פלעגען א מאל כאפען ביי איהם — ניט אין א יקרות־יאהר — א צוויי, דריי קארטאפעל...

די דאזיגע נאס האט געהאט צוויי ברונימס, אייגער מיט איין "אצאפ" און דער צווייטער מיט א ראד, (דער ברונים מיט'ן ראד איז געווען א שטיקעל נייעס אין נאס און די על־טערע אידען האבען די ערשטע צייט אויף איהם "מתרעם" גע־ווען, נאבדעם זיינען זיי אבער געוואהנט געוואָרען). אויך האט די נאס געהאט אין "ערוב", צוויי גריבער, וואו די קינדער פלעגען זיך אין זאמד שפיעלען און צוויי נאנץ טיעפלעכע רינ־שטאקען ביי די זייטען פון דער נאס.

עס פערשטעהט זיך, אז די לאנגע גאס, וואס איז געווען בעזעצט מיט אידען, איז ניט געווען איינגעטונקט אין בוימער. די גאסיגע אידען, וואס האבען אלע גוט "לערנען" געקענט, האבען געוואוסט, אז אמאל, אין ארץ־ישראל, איז יעדער איד געזעסן אונטער זיין "וויינשטאק" און "פייגענבוים"; אויך האבען זיי געוואוסט פון די צעדערבוימער אין וואלד לבנון און פון נאך אנדערע בוימער, וואס ווערען אויסגערעכענט אין פסוק... דא אבער, אין חוץ־לארץ, האבען זיי פון בוימער וועניג געוואוסט; ניט קלאר פערשטאנען, ווי אזוי וואקסט עס אויס א בוים. צווישען די חדר־אינגלעך נאר איז "אומגעגאנגען" א "סוד", אז אויב מען זאל פערזייען די קערענדלעך פון אן עפעל אין דער ערד, קען אין א צייט ארום אויסוואקסען א בוים, נאר עס איז מעהר ניט געווען ווי א קלער, קיין אמת'ע אמונה האבען די חדר־אינגלעך דערין ניט געהאט און האבען זיך אפילו געפוילט צו מאכען א פרוב איינצוזייען אזעלכע קערענדלעך.

און די לאנגע גאס האט טאקי נאר איין איינציגען בוים געהאט, און יערערען איז געווען א וואונדער, ווי אזוי קומט דער בוים אהער!

דער בעל־הבית פון דעם בוים, חיים יאנקעל דער שניידער, האט אויך ניט קלאר געוואוסט ווער האט דעם בוים פערפלאנצט, און ווי אזוי ער איז אויסגעוואקסען. זיין טאטע האט עס געווים ניט געטהון, וויל אז חיים יאנקעל איז נאך געווען א אינגעל, איז שוין דער בוים געווען אזוי גרוים און דיק, ווי איצטער. חיים יאנקעל'ס "נחלה" איז איהם איבערגעגאנגען בירושה אודאי פון א זעקסטען דור, אפשר האט די נחלה געהערט אמאל צו א גוי און דער גוי האט איהם פערפלאנצט?

נאר ווי די עשיכטע זאל ניט זיין, אזוי צו אנדערש—די "לאנגע" גאס האט געהאט א בוים און דער בוים איז געווען חיים יאנקעל דעם שניידערס. געוואקסען האט דער בוים נעבען שטיבעל, האדט ביין פענסטער, וואס האט צום גאס ארוים־

געקוקט און חיים יאנקעל פלעגט בשעת דער ארבייט קענען קוקען אויף זיין בוים, וועלכען ער האט ליעבער געהאט ווי אלעס אין דער וועלט.

הערבסט־צייט, וען דער ווינד פלעגט בלאזען, פלענען דעמאלט די צווייגען זיך שאקלען און רוישען טרויעריג אין פענסטער אריין, ווי זיי וואלטען עפעס איין אומעטיגע לאנגאנענדיגע מעשה וועלען חיים יאנקלען פערצעהלען, און דעמאלט פלעגט חיים יאנקעל אומעטיג ווערען, די נאדעל פלעגט ווי וועלען ארויסשפרינגען פון די פינגער, ביז ער פלעגט זי אין נאנצען פון האנד ארויסלאזען, אנלעהנען זיך צום פענסטער און פערטראכטערהייד אונטערברומען: מיט א האלב־צובראכענעם קול:

אז בהלך ירמיהו,
על קברי אבות !...

און אין שטיבעל פלעגען זיך דעמאלט הערען, ווי שטילע טריט פון מתים...

זומער אבער פלעגט דער בוים מעהר רושם מאכען אויף חיים יאנקלען: "מלאכה" איז געווען וועניג, צייט צו פאנטאזירען — מעהר, און ער פלעגט אין דער לעדיגער צייט ליעגען אונטער'ן בוים. די צווייגען פלענען שטיל, פארזיכטיג רוישען, א פויגעל פלעגט זיך א מאל פער'גנב'נען אויף זיי און טשיריקען, און חיים יאנקעל פלעגט דעמאלט צומאכען די אויגען און קלערען און טראכטען פון עפים העכערם, ווי שער און אייזען...

אין זומערדיגע שבתים, אז עס פלעגט היים זיין, פלענען א מאל קומען נאהענטע שכנים אויסרוהען אונטערן בוים נאכ'ן טשאלענט.

דאמאלט פלעגט חיים יאנקעל האבען א גרויסען כבוד. עס פלעגט אויך קומען טוביה דער גמרא־מלמד, א הויכער דאררער איד מיט איינגעפאלענע באקען, טוביה פלעגט רעדען זעהר שטיל, בנעימות'דיג און חיים יאנקעל האט איהם זעהר גערעצט.

— וועלען מיר א ביסעלע אברוהען אונטער אייער בוים, ר' חיים יעקב ! פלעגט טוביה שטיל ארויס רעידען, אויסציהענדיג זיך מיט א מידען שמייכעל אונטער'ן בוים און ניט קוקען חיים יאנקלען אין פנים בשעת רעידען.

— אה, מיט'ן גרעסטען כבוד, ר' טוביה ! — פלעגט חיים יאנקעל כמעט, ווי אויסשרייען — מיט'ן גרעסטען כבוד ! רוהט אויך אב, מהיכא־תיתי !

— כי האדם עץ השדה — פלעגט טוביה אריינקומען אין א שטימונג, לויגענדיג אונטער'ן בוים — א בוים, ר' חיים יעקב איז געגליכען צו א מענשען.

און ר' חיים יאנקעל פלעגט אויפהויבען די אויגען, בעטראכטען די צווייגען פון בוים, דעם שטאט, ווי ער וואלט געזוכט איין עהנליכקייט צווישען א מענשען מיט א בוים. קיין גרויסע עהנליכקייט פלעגט ער ניט געפינען. דאך פלעגט ער ענטפערען :

— אודאי, וואס דען ר' טוביה !

— א בוים לעבט אבער לענגער, ווי א מענש ! פלעגט ר' טוביה באלד סותר זיין זיינע ווערטער און פלעגט זיך פאנאנדער הוסטען.

געהוסט האט ר' טוביה לאנג און שווער און יערער הוסט האט חיים יאנקלען אבגעקלונגען, ווי א שטימע וואס רעדט :

— ר' טוביה וועט באלד שטארבען, ער האט די שווינדזוכט און דער בוים וועט אונז אלעמען איבערלעבען... אויך פלעגט איין אנדער שבת קומען אברוהען אונטער'ן בוים זרח ברייגעס, דער "נגיד" פון גאס. נעהען בגדים פלעגט זרח ביי א צווייטען שנייידער, נאר חיים יאנקעל פלעגט זיך ניט נוקם זיין אין איהם, זיך ניט בענוצט מיט זיין שטארקייט, וואס ער קען איהם פון זיין בוים אוועק טרייבען; אדרבא, ער פלעגט איהם זעהר שעהן אויפנעהמען, ווי ער וואלט וועלען דעם נגיד בעווייזען, אז ער בעשטעהט ניט אן זיין מלאכה...

— א וואויל׳ער בוים! פלעגט ר׳ זרח לויבען, בעטראכטענ־דיג דעם שטאם — אזא בוים, מען זאל צוהאקען קען קלעקען אויף א ווינטער הייצען... מיר איז א חדוש, וואם דו צוהאקסט איהם ניט, חיים יאנקעל ?

חיים יאנקעל פלעגט ווערען אנגעצונדען פון אזא פארליי־גונג : "א חזיר" וואלט אלץ וועלען אויפעסען ! פלעגט ער אין הארצען טראכטען, נאר ר׳ זרח׳ן פלעגט ער ענטפערען אויי־דעלער :

— מען טאר נישט האקען, ר׳ זרח ! מען טאר נישט ! עס איז אפילו א זינד צו זאגען אזוינס. א בוים, זאגט ר׳ טוביה, איז ווי א מענש...

— כי האדם עץ השדה ! פלעגט טוביה אונטערזאגען ווי פון שלאף.

— עט נארישקייט, עם איז נאר א משל !... פלעגט דער "נגיד" א מאך טהון מיט דער האנד... נו, מען דארף א דרי־מעל טהון, וועסט מיר "א וועק" טהון אזייגער דריי, וועל איך מיר געהן טרינקען א גלעזעל "וואדעמס"...

איין חסרון האט אבער דער בוים געהאט: עס האט אויף איהם "פירות" געוואקסען און דאס האט איהם און חיים יאנק־לען געשאדט.

וואלטען האטש די "פירות" געוועז נעראטענע, וואלט דאס אונגליק אפשר ניט אזוי גרויס געוועז. חיים יאנקעל וואלט זיך "מרבה הוצאה" געוועז און וואלט געזעהן, אז דער בוים זאל ניט שטעהן אין א "רשות הרבים" ער וואלט איהם ארום גע־צאמט, צו ער וואלט איהם פערדונגען זעליג דעם "סאדאוניק", און יענער וואלט זיך שוין איין עצה געגעבען, ווי אזוי צו פער־היטען איהם פון שלעכטע הענד.

האבען אבער אויפ׳ן בוים געוואקסען נאר ווילדע עפעלעך. עסען האט מען זיי ערשט געקענט שפעט אין ווינטער, וועז זיי

ווערען, לויגענדיג אויפ'ן בוידעם, שטארק איבערגעפרוירען. דאמאלט איז אויך אויף שונאים געוואגט זייער טעם, וואס זיי האבען. די גאנצע מעלה פון די עפעלעך, וואס זיי זיינען א רפואה צו "טשאד" און פריידע, חיים יאנקעל'ס ווייב, פלעגט טאקי מיט די דאזיגע עפעלעך אבראטעווען דאס גאנצע געזינד, ווען מען פלעגט ווינטער־צייט פון די אנגעברענטע פּרעסלעך די קעפּ פערטשאדען...

די גאס־אינגלעך אבער האבען נישט געקוקט, וואס די עפעלעך זיינען ווילדע, זייערע געלד זיינען זיי ווערטה געווען... ווארטען ביז די עפעלעך וועלען איבערפריהרען אויפן בוידעם, זיינען זיי דארוף צו היציג געווען, פאר "טשאד" האבען זיי קיין מורא ניט געהאט, און דעריבער, ווי עס פלעגט קומען אנ־הויב אלול און די עפעלעך פלעגען בעקומען א געהעריגע צורה, פלעגען זיי יעדען "נאכמיטאג", יעדען "בין מנחה למעריב" בע־לעגערען דעם בוים, ווארפען אויף די שפיצען צווייגען, וואו די עפעלעך האבען געדיכט געוואקסען, מיט העלצער, שטיינער און מיט גערויש און געפילדער פלעגען זיי אנלעגען פולע קעשענעס מיט "רויב".

דערזעהענדיג די מחנה קינדער ביים בוים פלעגט חיים יאנקלען אנהויבען ציטערן הענד און פיס, ער פלעגט ווי איין אבגעברויהטער ארויסלויפען פון שטוב, אראבוארפענדיג די שטיקעל ארבייט פון דער הענד אויף דער ערד, און פלעגט ברו־מען:

— שקצים, וואס ווילט איהר פון דעם בוים, איך וועל אייך ממית זיין!

די גאס־אינגלעך פלעגען זיך לכתחילה דערשרעקען און מיט א געפילדערי און פייפעריי זיך לאוען אנטלויפען, אין א ווילע ארום, און זיי פלעגען בעמערקען, אז חיים יאנקעל איז צוריק אין שטוב אריין, פלעגען זיי זיך ווידער צוזאמען קומען און מיט מעהר פרישקייט זיך נעהמען צום בוים...

און דאמאלט פלעגט זיך אנהויבען א מלחמה אויף לעבען און טויט. חיים יאנקעל פלעגט שוין אנהויבען געברויכען "כלי זין" און מיט א שטעקען פלעגט ער זיך לאזען לויפען ווי א ווילדער טיגער נאך דער מחנה אינגלעך; די אינגלעך פלעגען מיט א געלעכטער און "הורא" זיך לאזען אנטלויפען, און ווידער קומען צו לויפען...

אמאל פלעגט חיים יאנקלען די געדולד פלאצען און ער פלעגט זיך לאזען לויפען ווייט, ווייט נאך די אינגלעך. דאמאלט פלעגט ווערען אין גאס א טומעל, אידען מיט בערד, ווייבער און קינדער פלעגען ארויסלויפען פון די הייזער, און דערשראקענדערהייט איינער דעם אנדערען פרעגען:

— וואס איז דאס? הא?...

באלד אבער פלעגט זיך דער טומעל ערקלערען און איינער פלעגט דעם אנדערען בערוהיגען:

— גאר נישט, גאר נישט, חיים יאנקעל דער שניידערוק יאגט זיך נאך די אינגלעך... א שניידורע א ביסעל! פרעג, וואס זשאלעווטע ער זיי די עפעלעך? מעהר ווי בויכוועהטאג האט מען פון זיי ניט.

דערזעהענדיג אזא מיאוסע מיינונג וועגען זיינע עפעלעך, פלעגט חיים יאנקעל נאך מעהר צורייצט ווערען און פאר כעס פלעגט ער כאפען א איינגעל און איהם געבען א קלאפ.

— אוי — אוי —! פלעגט זיך דאס איינגעל הויב צוווייגען — פאר וואס שלאגט ער מיך? איך האב גאר ניט גערישען...

— בתיה! מען האט אייער איינגעל געהרג'עט: פלעגט א שכנה אנזאגען פאר גוטע פריינדשאפט וועגען דער איינגעלם מוטער.

— זאל אייך א דונער איינשלאגען! פלעגט זיך די מוטער אננעהמען פאר איהר קינד — וואס שלאגט איהר עפעס מיין קינד. איהר גיט איהם עסען? זאלען אייך ווערים עסען!

הען־אביסעל ? ער האט א שטיקעל בוים מיט סם־המות'דיגע עפעלעך — קאכט די גאס !...

און אויף חיים יאנקלען פלעגט די גאנצע גאס אנפאלען און יערער פלעגט איהם זידלען און מאכען צו גלייך מיט דער בלאטע. "געזעצטע" "בעלי־בתים" אבער פלעגען איהם נאר זאגען ווייכען מוסר :

— זאגט אליין, ווי שעמט זיך דאס ניט א איד מיט א בארד, צו האבען אין זינען אזעלכע נארישקייט: בוים, שמוים! דאס פאסט פאר א גוי, ניט פאר א אידען... קינדער — זיי ריי־סען, זאלען זיי רייסען ! עס האט עפעס א ווערדע די עפע־לעך ? פע, חלשות !

— מיר ארט ניט די עפעלעך —פלעגט חיים יאנקעל ענט־פערען ווי מיט א ווייענדען קול — דעם בוים קאלעטשען זיי מיר, די צווייגען צוברעכען זיי...

— צווייגען — שמייגען ! — פלעגען די געזעטצע בעלי־בתים וויעדער אנהויבען מוסר'ן, — נו, זאגט אליין, זייט איהר ניט ערגער פאר די קינדער ? א געשעפט האט איהר ! אט גאהט אהיים און נעהמט זיך צו דער ארבייט ! פע, חלשות ! א איד מיט א בארד !...

און חיים יאנקעל פלעגט זיך נאך אזא מוסר פיהלען, ווי א קינד נאך אן אבגעטהאנענער נארישקייט. ער פלעגט פער־שעהמט א קוק טהאן אויף דעם "מוסר־זאגער", דערנאך אויף דער אייגענער בארד, נאריש א שמייכעל טהאן און זיך לאזען צוריק אהיים גיהן.

צוקומענדיג נאך אזא מעשה צום שטיבעל פלעגט זיך חיים יאנקעל שטעלען ביין בוים. אויף דער ערד נעבען בוים פלע־גען זיך וואלגערען שטיקלעך אפגעבראכענע צווייגלעך. אין דער הויך, אויפ'ן שפיץ בוים, זיינען א פאר צווייגען גהאנגען אי־בערגעבראכענע און האבען אויסגעזעהן ווי הרוגים. חיים יאנ־קעל פלעגט קוקען אויף די צובראכענע־צווייגעלך אויף דער

ערד, אויפן בוים; קוקען, זיפצען און מיט א געקלעמטען האר־צען אריין געהן אין שטוב...

אזוי פלעגט יעדער אלול ביז א שטיק אין הערבסט רוי־שען די גאס און דער איינציגער בוים האט אין גאס א סך לע־בען געבראכט...

* * *

עס זיינען אזוי איבערגעלאפען א צעהנדליג יאהרען.

און די צעהן יאהר האבען א פאר סמנים געלאזען אין דער גאס: די "חורבה" איז צולעגט געווארען, לויט דעם בעפעהל פון א נייעם פרויסטאוו, וואס האט געוואגט, אז אזוינע חרבות טא־רען "פא זאקאנו" ניט שטעהן; טוביה דער גמרא־מלמד האט זיך איינמאל שטארק פונאנדער געהוסט, ניט געקענט חאפען דעם אטהעם און איז אוועקגעשטארבען; זרח דער נגיד האט גע־וואלט ווערען א גביר, האט געקויפט דריי הונדערט פוד טרוקע־נע יאגדעם און האט עס געהאלטען אויף "ספעקולאציע", האט צוגעלעגט זיין אייגענעם און האט נאך פערנומען א 25־גער פרעמדע געלד און איז אן ארימאן געווארען.

און דער בוים אין גאס איז נאך אלץ געשטאנען און אין הערבסט, וען דער ווינד פלעגט בלאזען און די צווייגען פלע־גען טרויעריג רוישען, פלעגט חיים יאנקעל אלץ אונטערברומען דעם זעלטען ניגון מיט די זעלביגע ווערטער פון "קינות" :

אז בהלך ירמיהו

על קברי אבות

זומער אין א לעדיגער צייט פלעט ער נאך אלץ ליינגען אונטער'ן בוים און טראכטען וועגען עפעס העכערס פון שער און אייזען... אלול־צייט פלעגט ער אלץ האבען צו טהון מיט די חדר־אינגלעך, וואס פלעגען קומען בעלעגערען דעם בוים און די גאס פלעגט אלץ רוישען און קאכען: עפעלעך, בוים, חיים יאנ־קעל !...

* * *

עס זיינען אוועק נאך עטלעכע יאהר.

אויף טוביה דעם מלמד'ס מצבה זיינען שוין א פאר ווער־טער אבגעמעקט געווארען; זרח דער גביר איז שוין אין גאנצען אן אביון געווארען. פרוידע, חיים יאנקעל'ס ווייב, איז נע־שטארבען, חיים יאנקעל איז שוין ווייס געווארען און דער בוים איז נאך אלץ געשטאנען...

דער בוים איז שוין אבער אויך ניט דער זעלבער געווען.

— עפעס ווייס איך ניט וואס מיט'ן בוים איז געווארען ?

— פלעגט זיך חיים יאנקעל וועלען אמאל אויסרעדען דאס הארץ פאר אימעצען. — עפעס איז ער ווי איינגעבויגענער גע־ווארען, שיטערער די צווייגען און איז נאר ניט דער, וואס א מאל.

נאר קיינער פלעגט איהם ניט ענטפערען: — א נארישער שניידער ! — האט אלץ אין עסק מיט'ן בוים, ער שמעקט ראכט זיך שוין מיט "קברות־בלעטלעך", ער וואלט בעסער תהלים זאגען, עפים אנגרייטען פאר "דארטען" !...

און חיים אנקעל, אמ מיט זיבעצ מאטל אוינען, מיט א געקלעמט הארץ געקוקט, ווי דער איינציגער בוים אין גאס שטארבט אב צוזאמען מיט איהם...

— די קינדער האבען איהם אוועקגעהרג'עט ! פלעגט ער ווייטען אין דער שטיל — דער בוים דארט, ער שטארבט אב...

און חיים יאנקעל האט זיך דערמאהנט אן טוביה עליו־השלום'ס ווערטער: כי האדם עץ השדה...

— א למדן א איד געווען; א שאד, וואס ער איז געשטאר־בען... פלעגט חיים יאנקעל זיפצען אין אזוינע מינוטען, פלעגט זיך אנלעהנען אן פענסטער, צוהערען זיך, ווי דער בוים רוישט קוים מיט זיינע עטלעכע איבערגעבליבענע צווייגען, און חיים יאנקעל פלעגט אריינפאלען אין א שווערער מרה־שחורה...

יאועפ איז דער אידישער גאס

דער אידישער גוי אין אונזער גאס איז געווען יאועפ. איך הער, ווי איהר ווילט מיר פערריכטען א פעהלער און לייענען "יאועפ", נאר האלט זיך איין, ליעבע אידען, חאטש דאס מאל און ווייזט ניט ארוים אין אלץ אייער חריפות — איך ווייס איהם און געדענק איהם נאר מיט דעם נאמען "יאועפ" און נאר דער נאמען איז מיר טהייער און אז איך דערמאן זיך איצט אן איהם ווילט זיך מיר זאגען: זכרונו לברכה אדער וועניגסטענס עליו השלום... זייט עם מיר מוחל, ליעבע אידען..

וועז דער דאזיגער יאועפ וואלט נעבוירען געווארען ביי רייבע עלטערן, וואלט ענדיגען אן אוניווערזיטעט און א געלעהרטער געווארען, וואלט ער זיך זיכער ביי אונז גערעכענט "מחסידי אומות העולם" און ניט וועניג אידישע שרייבער וואלטען פאהרען צו איהם, האבען איין "אינטערוויו" מיט איהם, אויסהעדרען זיינע הומאנע דעות וועגען אידען און אידענטהום און ניט וועניג פובליציסטען וואלטען ניט וועניג אר־טיקלען איבער איהם געשריעבען: יאועפ און זיינע בעציהונגען צו אידען, און ווער ווייסט ווי ווייט זיין נאמען וואלט גע־קלונגען ביי אונז...

אז ער איז אבער נאר א אידישער גוי געווען, א חוטב עצים ושואב מים און איין ארבייטער פון אנדערע ארבייט ביי אידען, ווי עס וועט זיך ווייטער דערצעהלען, איז ער נאר געווען בעקאנט אין אונזער אידישער גאס און נאר דאָרט האבען זיינע דעות וועגען אידען געקלונגען, קיינער אבער האט ביי אונז ניט געהאט די העזה צו צולעגען יאועפ'ן עפעס א טיטול, וואס זאל אבשפּיגלען זיינע גראנקען וועגען אידען. בלויז מיין פעטער, ר' בער, א איד א גרויסער למדן און א גרויסער פחדון, וואס דערזעהענדיג, אז א גוי געהט אין איין זייט גאס פלעגט ער איבערגעהן אויף דער צווייטער זייט, — בלויז דער פעטער פלעגט האבען א כח צו זאגען אויף יאועפ'ן, אז ער איז איין אוהב ישראל און אז דער פעטער איז געווען בעזונדערס אויפגעלעגט און יאועפ'ס גוטע פריינדשאפט צו אידען פלעגט איהם בעזונדערס ריהרען, פלעגט ער נאך צולעגען:

— וער ווייסט? עס קאן זיין, אז יאועפ וועט האבען עולם הבא...

און מיינט ניט, אז מיין פעטער ר' בער איז געווען אזא ותרן, איין אויסברענגער, וואס זאל טהיילען א ליאדען גוי עולם הבא. מיין פעטער האט נאר ניט געהאט אזא ברייטע הארץ, וואס איז געווען אפילו נוגע אין עולם הזה, בפרט אין עולם הבא, וואס ער האט עס געהאלטען פאר אמת'ע צדיקים.

דערפון קאן מען זיך שוין פארשטעלען, ווי ווייט יאועפ האט ליעב געהאט אידען און עס וועט שוין קיין וואונדער ניט זיין, וואס נאך זיין טויט ווייל איך איהם שענקען א בלעטל אין דער געשיכטע פון דעם אידישען פאלק. קנייטשט זיך ניט, ליעבע אידען; גלויבט מיר, יאועפ איז עס ווערט. אויסער זיינע גוטע פריינדשאפט צו אידען, וואס דאס האט ער מיט גנוג וואריעמע ווערטער ארויסגעוויזען, האט ער אונזער גאס פיעל נעדיענט, פיעל נוצען געבראכט, ער האט אונז זיינע בעסטע כחות אוועקגענעבען...

אמת טאקי, אונזער גאם האט איהם געצאהלט פאר זיין "דיענען" אונז. יאזעף האט געפיהרט זיין גאנצע הוצאה פון אונז און האט געלעבט גאנץ בעלי־בתיש, ער איז קיין מאל ניט זשעדנע געווען אין א שטיקעל ווייצענס, אפילו אין דער וואכען און האט געהאט א מזומענע קאפיקע אויף, אבער זיין גוטע פריינדשאפט צו אידען האט ניט דערפון, חלילה, געשטאמט און מיר וואלטען שטארק געזינדיגט, ווען מען וואלט איהם דערין חושד געווען... יאזעף איז ניט געווען קיין מאטער־יאלסט, ווארום אז ער וואלט וועלען גליקען זוכען, וואלט ער געפינען ניט ביי אונז אין גאם... ער איז געווען א געזונדער גוי, געהאט צוויי גרויסע גראבע הענד, וואם קיין ארבייט איז פאר זיי ניט שווער געווען, האט ניט "געטרונקען", אויסער אמאל פסח צייט אביסעל ווין, וואם די גאם פלעגט איהם געבען אויף מארגען נאכ'ן סדר... אזא גוי קריגט אויף זיך אלץ מאל א בעל, און די ארומיגע פריצים האבען טאקי אויף איהם אויגען געווארפען און ניט איינמאל געוואלט איהם אבריידען פון אונז און צונעהמען איהם צו זיך פאר א פאראבעק. נאר יאזעף האט געשפייט דערויף, ער האט אונזער גאם ניט געווואלט און ניט געקענט פערלאזען און פלעגט ענטפערען, אז ער האט זיין אויסקומעניש ביי די אידען, ניט צו פערזינדיגען....

אין וואם איז בעשטאנען יאזעפ'ס ארבייט פאר דער גאם?

יאזעף איז געווען א מושלם אין אלץ: ער האט האלץ געהאקט, וואסער געטראגען, קיה און ציגגען אום שבת געמאלקען, די אויבענם געהייצט, די לייכטער ארבענגעמען און פאר בעניָן דער אינציגער "ריסטאקראט" אין גאם, וואם האט געהאט א פאר טויזענד רובעל אייגענם און א גרויס שטעדטיש ווייב, האט ער אויך שבת דעם סאמאוואר אנגעשטעלט און

פלעגט די ערשטע גלאז טהעע אויסטרינקען. לכתחלה פלעגט ער זיך בעריהמען מיט דעם כבוד, וואס ער האט ביי בעני.

— אן ערעלער איד ! — פלעגט ער איהם לויבען נאכדעם אין גאס — ער לאזט מיך ניט אוועקגעהן, ביז איך זאל ניט אויסטרינקען א גלאז טהעע. זאל פריהער ר' בעני טרינקען, זאג איך, — ניין ! ניין ! זאגט ער, טרינק דו פריהער, ניט אנדערש, יאוף !... אן ערעלער איד...

שפעטער איז אבער יאוף געוואהר געווארען, אז ניט פון ערעלקייט גיט מען איהם ביי בענין די ערשטע גלאז, נאר צו־ליעב א דין (מיין פעטער בער דער לעדן, דאכט זיך, האט דאס איהם דערקלערט) און ער איז אביסעל ברוגז'ליך געווארען. מיינט ניט, חלילה, אז נעשאלטען, גערופען זשיד, מאשענק. ווי מען זידעלט א אידען אין אזעלכע פעלע. ניין, דערויף איז יאוף ניט געווען פעהיג, ער האט נאר געמאכט א הערה, אז דער דין געפעלט איהם ניט, נאף זיין מיינונג קומט עס אוים: אבגענארט גאט... עס פערשטעהט זיך, אז זיין הערה האט קיין ווערט ניט געהאט און האט קיין שום שלעכטע ווירקונג ניט געקאנט מאכען אויפ'ן שלחן ערוך'ס אויטאריטעט, דען זיין הערה האט געשמעקט אביסעל מיט עהרגייץ ! דאס דארף אבער ניט ווארפען קיין שאטען אויף יאוף'ס בעציהונ־גע צו אידען. ער איז דאך פארט נאר א אידישער גוי געווען, די טיפקייט פון א אידישען דין האט זיין נשמה פארט ניט געקאנט בענעהמען...

און אלע ארבייט פאר דער גאס האט ער ערפילט עהרליך און יושר'דיג, און האט קיינמאל אונזער גאס ניט בעריסען, וויל קיין מאטעריאליסט, ווי מיר האבען שוין געזאגט, איז ער ניט געווען, ער האט ליעב געהאט די ארבייט אליין און דערהויפט די, פאר וועמען ער האט געארבייט.

פאר א וואגען האלץ צוהאקען אויף דינע שייטלעך פלעגט ער נעהמען א פעקעלע מאהארקע פאר צוויי קאפיקעס, דאכט

זיך ניט טהייער ?... נאר קיין עקספלאטאציאן קאן עס אויך ניט הייסען, ווייל דערין האט מען זיך אין אונזער גאס ניט אזוי שטארק נעגייטהיגט אדער ווי די עקאנאמיקער דריקען זיך אוים אויף זייער לשון: "דאס איז ניט געווען קיין אונ־ מיטעלבארע בעדערפענישן... יעדער בעל־הבית אין אונזער גאס האט געהאט א האק, צו בירושה, צו אלײן געקויפט, און יעדערער וואלט ווי עס איז אלײן שפאלטען די האלץ. אבער אז יאועפ פלעגט פערביי געהן און דערזעהן, ווי א בעל־הבית שטעהט אויפ'ן הויף און שפאלט האלץ און דאס שייטעל טאנצט און שפרינגט אונטער זיינע הענד און וויל זיך בשום אויפן ניט אונטערגעבען, פלעגט ער זיך אבשטעלען, גוטהערציג צולאכען זיך און אין ריין אידישען לשון, וואס ער האט געהאט ווי זיין מוטערשפראך, פלעגט ער זאגען :

— עי, ר' חיים, ר' חיים ! געה בעסער אין בית־המדרש אריין און זעץ זיך ביין משניות און שפאלטען לאז מיך. צו אזוי שפאלט מען האלץ ? גיעב אהער די האק.

— אבער ניט טהייער, יאועפ.

— א קליין פעקעלע מאהארקע...

— נו, נו...

און יאועפ פלעגט נעהמען די האק, בעשפייען די הענד, וואס ער האט עס געהאלטען פאר א גרויסע סגולה און דער וואגען האלץ פלעגט זיך פערוואנדלען כחרף עין אין דינע שיי־ טעלעך און די בעל־הבית'טעס פלעגען הייצענדיג יאועפ'ן בענשען און בענשען...

נאר דאס וואס ער פלעגט פאר א וואגען האלץ צוהא־ קען ניט בעריסען, קאן מען טאקי זאגען, עס איז ניט געווען קיין נויט: מילא האבען די גאסיגע בעלי־בתים ניט געקאטט, ווי ער, קונציג האקען, אבער דאך קען מען זיך מיט האלץ ווי עס איז איין עצה געבען: העלפט אונטער דאס ווייב, איין על־ טער בחור'ל — איינער האלט די האק מיט דער שארפער זייט

אויפ'ן שייט האלץ, דער צווייטער קלאפט מיט נאך א שייט האלץ אויף דער טעמפער זייט האק און פריהער, צו שפעטער, די שייט האלץ האט דאך אויך איהר ערעלקייט, אז צוויי אי־דישע נפשות מאטערן זיך איבער איהר א האלבע שעה, מוז זי זיך צושפאלטען.

וואס וואלטען אבער די גאסיגע אידען געטהאן, וועז יא־זעפ וואלט אום שבת געהעבערט די פרייזען, וואלט ניט וועלען אויסהייצען שבת די אויבען אונטער א צעהנערל, פאר לייכ־טער אראבנעהמען — א זעקסער און פאר יערע קלייגע ארבייט אום שבת גערייסען די הויט ? שבת איז דאך שוין אלץ א נויט, אלייז קאן מען עס ניט טהאן און ער איז אויגער אין גאס, די איבעריגע פאר גוים אין גאס זיינען געווען רייכע בעלי־גופים, האבען גענאט אייגענע ערד און חאטש א שטיקעל ווייסע חלה האבען זיי אויך ליעב געהאט, וואלט זיי דאך אבער דער הא־נאר און די שנאה צו אידען ניט ערלויבט צו ארבייטען פאר אידען, ווער רעדט נאך מעלקען א קוה, צי א ציגע און היי־צען אין אויווען.

אט אין וואס יאזעפ'ס "פערדיענסט" בעשטעהט. יאזעפ האט אפילו פאר שבת'דיגע ארבייט ניט געשטעלט קיין הויכע פרייזען, זיך קיינמאל ניט געבונטעוועט, ניט געמאכט קיין חלוק, צו האט אייגער אכט לייכטער צי צוויי—אלץ איינס: פאר לייכטער אראבנעהמען א קאפיקע מזומן מיט א שטיקעל חלה. מעגסט האבען טויזענד לייכטער און מעגסט האבען איינעם, דאס איז ניט מיין זאך, דאס איז א גאטס־זאך. פערקעהרט ביי נחום דעם שוסטער, וואס האט געהאט א קראנקע ווייב און פיער הונגעריגע קינדער, פלעגט יאזעפ קיין בארע געלד גאר ניט נעהמען, ער פלעגט ביי איהם אבנעהמען זיינע שכירות אסיען־צייט מיט צוויי גרויסע לאטעס אויף די שטיוועל און פלעגט נאך נחום'ן דאנקען און דאנקען, ווי ער וואלט איהם א נדבה געשענקט, חאטש ער האט די פאר לאטעס כשר פער־

דיענט ביי איהם.

און אז די קראנקע שוסטערקע פלעגט איהם אמאל שבת וועלען אבשניידען א שטיקעל חלה פון דער ארימער קליין־חלה, וואס איז געלעגען אויפ'ן טיש, פלעגט יאזעפ אויך דעם נסיון ביישטעהן. ער פלעגט קוקען אויף דער חלה און קוקען, דרעהען די וואנסען, ווי ער וואלט זיך געהאלטען מיט זיי איין עצה און פלעגט צום סוף א מאך טהאן מיט דער האנד :

— ניין, חיענע, בעהאלט דאס פאר די קינדער...

* * *

כדי דער כאראקטער פון אונזער יאזעפ'ן זאל נאך ליכ־טיגער ארוים, כדי זיינע טהאטען, וואס ער האט געצייגט דער אידישער גאס זאל א היסטארישען וועדט בעקומען מוזען מיר זיך בעקענען מיט זיין פלונית'טע מרת יאזעפיבע...

ניט קוקענדיג, וואס יאזעפ איז געווען א פראסטער, ניט קיין געלעהרענטער און האט דעריבער ניט פערדיענט דעם טי־טעל "מחסידי אומות העולם", האט ער דאך אבער איין עהנ־ליכקייט צו איינעם מחסידי אומות העולם יא געהאט, נעמליך צו סאקראטען. זיין ווייב איז געווען א מין גלגול פון סקראט'ס ארורה, וואס האט נעבעך זיין לעבען פערביטערט, ווי די היס־טאריע דערצעהלט אונז.

די יאזעפיבע איז געווען דער היפוך פון איהם. זי איז ge־וועז איין אמת'ע אנטיסעמיטיבע, מיט אלע אנטיסעמיטישע איבערצייגונגען און פאראורטהיילען... זי האט שטענדיג ge־שריען אין איין קול, אז די אידען פון דער גאס האבען אריינ־גענומען איהר מאן צו זיך, ארבייט פאר זיי, ווי איין אקס, קענען זיך אהן איהם נישט בעגעהן אין זייער שבת און פון אלע ארבייטען האט ער אפילו קיין "וולאקע" ערד נישט ge־קאנט קויפען, ווי די איבעריגע פויערן פערמאגען... און זי, יאזעפיבע מוז קויפען קארטאפעל אויפ'ן מארק, גלייך מיט אלע זשידאווקעס.

אט האט איהר איך דע מזעלבען געשריי פון די אמת'ע אנטיסעמיטען וועגען דער אידישער עקספלאאטאציאן און דוקא פון א פראסטער, ניט געלעהרענטער גויה, וואס האט קיין גאזעט אפילו אין די אויגען ניט אנגעזעהן.

„ערקלעהרען פון וואנען האט געשטאמט יאזעפיכע אנטיסעמיטיזמוס איז שווער. מיר מוזען עס ערקלעהרען מיט דער הילף פון דער וויסענשאפט, אז עס איז א ירושה... וואהרשיינליך זיינען איהרע עלטערן שונאי־ישראל געווען און אין איהר האט געפלאסען זייער בלוט... אנדערש שיקט זיך עס נישט. וויל יאזעף, דער אמת'ער אוהב ישראל, מיט וועלכען זי האט אבגעלעבט א לעבען, האט אויף איהר בשום אויפ'ן ניט געקאנט וועקען, זי זאל איבערבייטען איהרע „מיינונגען"... ער פלעגט נישט זשאלעווען קיין וועלטער, ריידען גוטס פאר איהר וועגען אידען, און אז וועלטער פלעגען צו איהר ניט צושטעהן, פלעגט ער אונטערהאלטען זיין פערטהיידיגונג מיט פאקטען. דהיינו, ער פלעגט איהר אנווייזען אויף די המוציא'ס חלה, וואס פלעגט זיך שטענדיג געפינען ביי זיי אויפ'ן טיש און פלעגט זאגען, האלטענדיג איין המוציא אין האנד:

— זעהסט! חלה הייסט דאס, דאס באקען נאר אידען און דאס האבען מיר זיי צו פערדאנקען, וועז ניט זיי וואלטען מיר קיינמאל א שטיקעל חלה ניט פערזוכט, וואלסט שטענדיג געקייט דאס ברויט מיט די מעקענע, וואס דו קאנסט עד היום ניט באקען. היינט וואס ווילסטו פון די אידען? הלואי זאל מיר נאט געבען געזונד און איך זאל שטענדיג פאר זיי קענען ארבייטען, נישקשה, זיי האבען עס פערדיענט ביי מיר...

נאר ניט קיין וועלטער און ניט קיין פאקטען האבען געהאלפען. יאזעפיכע איז געבליבען ביי איהרע איבערצייגונגען, אז די זשידעס זיינען א מיאוס פאלק, זי האט זיי פיינד, זיי נארען אוים איהר יאזעפ'ן און פלעגט זיך שטענדיג קריגען מיט איהם, אז ער זאל זיי, די זשידעס הייסט עס, די

צייהנער אויסרייסען: פאר יעדער לייכטער אראבנעהמען — א רובעל... נישקשה זיי האבען גענוג געלד, די זשידעס...

— אוי נאר, פלעגט יאזעף לאכען, אז די אידען וואלטען האבען אזוי פיעל געלד, ווי דו מיינסט, וואלטען זיי מיך גאר ניט בעראפען, רייכע זיינען ניט אזוי פרום, ווי ארימע...

ווי איהר זעהט איז יאזעף קיין נאר אויך ניט געווען.. נאר ניט זיין חכמה ווי איך איך בעשרייבען, דערום קעהר איך זיך אום צוריק צו זיין פלונית'טע.

די אידען פון דער גאס האבען געוואוסט יאזעפיכעס בעציהונגען צו זיי און מען האט איהר דערפאר געגעבען א שענעם טיטול: "מכשפה". יאזעף האט פון דעם טיטול געוואוסט און פלעגט גוט־הערציג שמייכלען.

נאר מיט דעם טיטול אליין האבען זיך נאך די אידען ניט בענוגענט: צו טיף איז געווען זייער שנאה צו יאזעפיכען, און זיי פלעגען זיך בעמיהען אנמאכען א בייז־לעבען צוויישען יאזעף'ן מיט איהר:

— גט זי אב ! האבען איהם די גאסיגע ווייבער אמאל איין עצה געגעבען.

נאר יאזעף האט זיי ערקלעהרט, אז בייַ "זיי" גט'ן זיך איז ניט ווי בייַ אידען "להבדיל" (דער להבדיל געהערט מאקי צו איהם)...

— בייַ אייך, למשל, האט ער ערקלערט, אז יאסקע בייַנושעם האט ניט געוואלט לעבען מיט דער ווייב, זיינען זיי זיך אוועק צום היעגען רב, א טייכל האט איהר אין שטעטל און פאר צעהן גילדען האט זיי דער רב גט געגעבען.. אייער רב איז א טהייערער איד... איך וויים. איצטער האט יאסקע געגומען א נייע ווייב — ציפה'ן, א טהייער ווייבל, זי גיט מיר שבת א האלבע חלה אוועק און לעגט מיר אן א טעלער צימעס, אז איך קאן ניט אויפעסען. איך מיין ניט דעם צימעס, איך מיין נאר איהר טבע... בייַ אונז אבער, להבדיל,

דארף מען מיט א גט פאהרען אוש צום פאבסט, ער וואוינט ערגעץ ווייט, איך האב פערגעסען, ווי די שטאדט הייסט און דער פאבסט איז א גרויסער יקרן, ניט ווי אייער רב... היינט די הוצאות ! — עס איז שווער צו גט'ן זיך !

און די אידען פון אונזער גאס, וואס האבען געהאט א טבע צו צוזאמענלעגען זיך און אויסהעלפען א מענשען אין אן אונגלויק, האבען לכתחלה געמאכט א שמועס, מען זאל אויפ־מאכען געלט פאר יאזעפ'ן ער זאל זיך קענען פאהרען גט'ן. עס איז אבער דערפון גאר נישט געווארען. חיים־יוסף, דער אייניצי־גער אין גאס, וואס האט נעלייענט דעם "המליץ" האט געזאגט, אז דער פאבסט וואוינט אין רוים און אין רוים פאהרען דארף קאסטען איבער 300 רובעל באהן־געלד.. פאר אזא סו־מע האט זיך דער עולם דערשראקען. זאל זיין אפילו אז חיים יוסף, איז ווי דער שטייגער פון א נאזעטניק, מגזם אויף א העלפט, נאר 150 רובעל אפילו, איז דאך אויך ניט נאך די כחות. און דער עולם האט אויפגעהערט זוכען מיטלען און צו חלום'ן וועגען אבגט'ען יאזעפ'ן מיט יאזעפיכען.

— האב קיין מורא נישט ! — האט יאזעפ, געריהרט פון אידישע גוטע פריינדשאפט, געזאגט, — זי וועט אייך קיין בייז ניט טהאן און איך וועל זיך ניט לאזען איבערעדען פון איהר, איך בין אייערער. עס איז ניט נייטהיג קיין גט !...

אז יאזעפיכע האט זיך דערוואוסט, וואס די אידען האבען איהר געוואלט אנמאכען, איז זי געווארען אויפגעריצט ווי א ווילדע חיה, זי איז ארויס מיט א זידלעריי און געשריי אויפ'ן גאס און האט זיך געכאפט שלאגען מיט יעדען אידען :

— זשידעס, איהר וועט מיר מיין מאן אבריידען פון מיר! ניט "קיין־געצלמ'טע"! הינט ! וואהרט, וואהרט ! א קרענק וועל איך אייך איהם שוין לאזען געהן צו אייך שבת בע־דיענען.

און דעם קומענדען שבת נאך דער מעשה איז טאקי יא־

זעפ געקומען מיט צוויי שעה שפּעטער. ער האט דערצעהלט אז זי איז ארוים, האט פערשפּארט די טהיר פון דרויסען און האט איהם געשריען דורך דער פענסטער :

— האטש איך וועל ניט אריין, אבער דיר וועל איך ניט עפענען די טהיר, וועסט א גאנצען טאג אין שטוב זיצען —

— איך אבער — האט יאזעפ וויטער מיט שטראהלענדע אויגען דערצעהלט — האב ארויסגענומען א האלבע פענסטער און האב זיך צו אייך ארויסגע'נגב'עט...

און דעם שבת האט יאזעפ מיט מעהר ענערגיע געארבייט, ווי אלע מאהל: די לייכטער האט ער א כאפ געטהאן פון יעדען טיש, ווי ער וואלט זיך געשפּיעלט מיט א זאך וואס איז איהם זעהר טהייער. עס איז געווען קענטיג, אז ער האט די צוויי שעה, וואס ער איז געווען פערשפּארט, שטארק געליטען פון דעם גערענק, אז ער וועט דעם שבת ניט קענען טהאן זייגע ליעבע ארבייט...

איך האב דעם פאקט דאָ געבראכט כדי יאזעפ'ס אנדענקען זאל אויף לענגער ביי אונז בלייבען, וויסענדיג ווי שווער עס איז איהם אויסצוקומען צו קעמפּפען, כדי צו בלייבען טריי זיין הומאנער אידעע, צו בעהילפיג זיין דער אידישער גאס און צו פערטהיידיגען זי פון זיין וויבם שלעכטע אנטיסעמיטישע מיינונגען...

ספרים

נאטע שייקעס, א שעהנער בעל־הבית אין שטעדטיל, וואס ציהט די חיונה אביסעל פון פראצענט און א ביסעל פון שניט־קראם, וואס זיין ווייב האלט, איז געקומען פון בית־המדרש א צופריעדענער און א פרעהליכער.

ער האט מיט'ן רב געהאט א שטיקעל פלפול נאכ'ן דאוו־נען: דער רב האט זיך געהאלטען שטאל און אייזען ביי זיינס, נאר ער, נאטע שייקעס, איז אויך ניט פון די וואס לאזען זיך איבערעדען און אויסגעפיהרט האט טאקע ער, נאטע שייקעס — ער האט איהם געוויזען א בפירוש'ן דין אין דער גמרא...

דערצעהלען עס פאר'ן ווייב, פאר זלאטען, קאן ער נישט; וואס וויים, ערשטענס א אידענע אין אזעלעכ זאכען, און צוויי־טענס, איז זי איצט פארטהאן מיט שבת מאכען, עס איז הייגט פרייטאג, דער פדיון פון שניט איז ניט איבעריגם — דאס גע־דונגענע מיידעל וועט אויך קענען לייזען.

— אזוי שפעט ? וועגדעט זיך צו איהם זלאטע.

— עט... גיט ער א מאך מיט דער האנד.

— נו, גרייט צום טיש, גאלדע, וועגדעט זיך די מוטער צו דער עלטערער טאכטער, וואס שטעהט אביסעל אנגעבויגען און שיילט קארטאפעל אויף טשאלענט. זינט זלאטע איז בעל־טע "רוקט" זי אויף טשאלענט קארטאפעל.

גאלדע נרייט צום טיש, לעגט אוועק א ווייסליכע בולקע און נאטע געהט זיך וואשען.

ער מאכט א המוציא און נעהט צו צום גרויסען אלמער ספרים, נעהמט ארוים א ספר'ל "ידיו אמונה", זעצט זיך צוריק אוועק, קייט די בולקע און קוקט אריין אין ספר.

אזא טבע האט נאטע: ער מוז, קייענדיג, אין עפעס א ספר אריינקוקען, וועו ניט האט ער קיין הנאה ניט פון עסען.

איבערבלעטענדיג א פאר בלעטער, בעמערקט ער, אז ער־טערווייז זיינען די גרויסע אויתיות בעדעקט מיט שטויב און עס הערט זיך א טוכלער ריח.

— שוין לאנג ניט געלופטערט די ספרים ! — מאכט ער זיך פארוואורף — היינט איז א שענער טאג — טראכט ער וויטער — א ווינטעל איז אויך דא מען דארף זיי טאקי באלד ארויסטראגען לופטערען.

נאכ'ן פריהשטיק מעלדעט ער זיין בעשלוס אין שטוב :

— קינדער ! — שרייט ער אוים פרעהליך — העלפט מיר לופטערען די ספרים !

— לופטערען די ספרים ! לופטערען די ספרים ! קלינגט עם איבערן שטוב, און עס וועלט א גערודער ווי אין א קאזארמע, וועו מען דערגעהט פלוצלונג, אז דער דיווייזיאנער־דאקטאר וועט געהן בעקוקען די קאזארמעס, נאר א מעהר פרעהליכער, א מעהר אינטעסיוועו...

— טאטע ! — שרייט פאר נחת דאס אינגסטער אינגעל, אהרן, — מען דארף דאך ארויסטראגען אויפ'ן הויף א באנק, וואו די ספרים אוועקצולעגען, הא ?

— אודאי, אודאי ! שטימט איין דער טאטע און גלעט די שפיצען פון בארד.

— הייענע ! וועגדעט זיך ארעלע מיט קאמאנדירענדען טאן צו זיין קליין שוועסטעריל, —העלף מיר נעהמען די באנק, דער טאטע דארף לופטערען די ספרים.

און די צוויי קינדער שלעפען מיט אימפעט די באנק. שלעפענדיג, פארטשעפען זיי די הויבע קרומע קאטשערע, און עס פאלט זלאטען גלייך אין פום. נאר זלאטע איז ניט אין כעס. איהר הארץ איז אנגעפילט מיט כבוד און עהרפורכט צו דער הייליגער פראצעסיאן... זי האט קיין העזה אויסצורעדען א וואלט...

דער טאטע געהט זיי נאך, וווייזט זיי וואו אוועקצושטעלען און שיקט זיי אין שטוב אריין צוריק, טראגען ספרים.

די קינדער הייבען אן טראגען מיט ביידע הענד דעם גרויסען ש"ס געבונדען אין לייוונד.

— צו ביסלעך טראגט — עצה'ט זיי דער טאטע — איהר וועט זיך דאך פערמאטערען.

— נישקשה ! — שרייט לוסטיג אוים אהרן — קום, חייענע נאך.

נאטע לענט די ספרים אוים אויף דער לאנגער באנק אזוי, אז דער ווינד זאל זיי קענען לופטערען. דער ווינד כאפט זיך צו צו דער מצוה מיט קוראזש, עס קעהרט די גרויסע בלעטער הין און צוריק, עס דאכט זיך, אז דער ווינד איז א גרויסער למדן, אט האלט ער ביים אנהויב "המביא את הכד" און באלד איז ער שוין ביים פרק "המוכר את הספינה" און פלוצלונג פארגלוסט זיך איהם נאר דעם גאנצען ש"ס אויסלערנען מיט אמאל און ער קעהרט אלע בלעטער נאכאנאנד הין און צוריק, ארויף און אראב...

און אהרן מיט חייענעלען טראגען אלץ צו נייערע ספרים, דעם שלחן־ערוך, דעם טור, דעם אלשיך, דעם "יערות דבש", און דער ווינד לערנט זיי מיט התמדה, קעהרט איין בלאט נאך דעם אנדערען, און נאטע שטעהט און קוקט צו און איז שטאלץ...

— נאך, נאך ! וועגדעט ער זיך צו די קינדער.

— איך וויים ! צוקאכט זיך אהרן, וועלכער סאפעט שוין פון גרויס ארבייט — פארהאן נאך א סך, נאך דריי פאליצעס...

קום, חייענע ברענגען נאך א באנק.

און די קינדער ברענגען נאך א באנק און די באנק ווערט ווידער פול מיט קלענערע ספרים, וואס נאטע קויפט זיי ביי דורכפאהרער מוכרי ספרים פאר גילדענס, גריוועניס און אמאל פאר צעהנערליך...

און דער ווינד בראקירט ניט מיט די קליינע אויך. ער נעהמט זיך אויך צו זיי און בלעטערט זיי געשווינד צוזאמען מיט די גרויסע ספרים, פונקט ווי פאר איהם וואלט אלץ איינס געווען: אלץ איז תורה !...

— לורלל, לורלל ! לורלל ! בלעטערט ער זיי מיט גערויש.

נאטע שטעהט און בעטראכט עס און אז די קינדער קומען מיט א פאר גאר אלטע פערשטויבטע ספרים אהן טאוולען, פרעגט ער :

— שוין, קינדער ?

— מעהר ניטא ! ציהט אוים אהרן ברייט די הענטעלעך.

— מעהר ניטא ! פאדטאקעווען שעמענדיג חייענעלע.

— נו, געהט אין שטוב אריין ! זאגט נאטע גוטמוטהיג.

— אי, טאטע, כ'וועל שטעהן און קוקען, בעט זיך אהרן.

— איך אויך קוקען ! בעט זיך חייענעלע.

— נו שטעהט אויף, ערלויבט זיי דער טאטע.

די קינדער שטעהן מיט שטראהלענדע אויגען. נאטע דערהערט, ווי זלאטע רופט עמיצען.

—אהרעלע, די מאמע רופט דיך, דאכט זיך.

— אהרן ! אהרן ! דערהערט זיך הויך זלאטעס קול.

—וואס איז ? איז אהרן נישט צופריעדען פון דער מאמעס רופען. עס ווילט זיך איהם נישט אוועקגעהן פון דעם שענעם שפיעל, ווי אזוי די בלעטער רוישען, לופטערען זיך, קעהרען זיך געשווינד אהער און אהין.

— גערה, מיין זוהן, זי דארף דיך עפעס האבען, ווערט

באלד קומען — שיקט איהם דער טאטע.

א ניט־צופרידענער געהט ארעלע אריין אין שטוב.

— וואס דארפסטו מיך, מאמע ?

זלאטע גרייט זיך צו זאגען עפעס א שווערע זאך.

— נו, זאג שוין ! טרייבט ארעלע.

— געה, מיין זוהן, אין דער פינסטערער קאמער אויפ'ן טישעל ליגט מיין טייטש־חומש... נעהם איהם אויך אביסעל אויסלופטערען.

— א טייטש־חומש דארף מען ניט ! — שיסט ארעלע אוים מיט אין אויטאריטעטען־קול.

זלאטע ווערט רויט און שמייכעלט מיט וועהטאג :

— נארעלע, א טייטש־חומש איז אויך א ספר.

זי גלויבט אבער ניט אין איהרע אייגענע ווערטער, איהר קול האקט זיך איבער און קוים וואס זי ענדיגט :

— געה, נעהם און טראג איהם ארוים !...

אהרן פאלגט דער מאמען, געהט אריין אין פינסטערען חדר ,נעהמט דעם טייטש־חומש און וויל שוין ארויסגעהן, זלאמען בעטראכט זיך דאך און פערהאלט איהם :

— מען דארף טאקי ניט...

ארעלע גיט א קוק אויף דער מאמען און ער דערפיהלט, אז די מאמע איז עפעס אומעטיג געווארען, ער קריעגט אויף איהר רחמנות און זאגט נעריהרט :

— ניין ! איך וועל איהם אויסלופטערען.

— נו, טראג ארוים, אז דו ווילסט... ענטפערט זי מיט א ישוב־הדעת'דיגען טאן.

זלאטע געהט צו צום פענסטער און קוקט ארוים אין הויף. זי הערט זיך צו מיט הארץ־קלאפעניש.

— וואס האסטו וויעדער נעבראכט ? — פרענט נאטע.

— דער מאמעס טייטש־חומש ! שרייט אהרן אוים מיט א געלעכטער...

— אזוי ! — לאכט אויך נאטע גוטמוטהיג — איהרע "ספרים" וויל זי אויך לופטערען — נו, ניט קיין עולה — מ'היכא־תיתי...

און זלאטע זעהט, ווי נאטע האלט דעם טייטש־חומש, גיט איהם א בלעטער און לענט איהם מיט א שמייכעל אוועק צווישען די גרויסע, דיקע ספרים...

— פרעג וואס האב איך עס געדארפט? האט שוין זלאטע חרטה, קוקענדיג, ווי דער ווינד קעהרט די בלעטער פון טייטש־חומש און עס פליהען דורך אלע ווייל די "צאצקעס", ווי "רחל פאשעט איהרע שאף" ווי "מרים נעהט ארויס מיט'ן פויק" און נאך אזעלכע...

— א מאוס'ע זאך פאר איהם !... טראכט זי — און האט אמת'דיג חרטה, וואס זי האט געטהאן אזא נארישקייט: לופטערען דעם ווייבערשען טייטש־חומש צווישען אזוי פיעל מאנסביל'שע ספרים...

דער מאדערנער אליהו הנביא

עס איז געווען א צוויי וואכען פאר פסח. זימעל העניך'ס, א איד פון א יאהר פופציג, א מטופל מיט קינדער, סיי אויסגע־ געבענע און סיי ניט אויסגעגעבענע, וועלכע זיינען אלע אויף זיין האלז געהאנגען — דער דאזיגער זימעל העניך'ס איז אומ־ געגאנגען אויפ'ן מארק און האט געזוכט.

וואס האט זימעל העניך'ס געזוכט האט ער אליין נישט געוואוסט. פרנסה געפינען אויפ'ן מארק איז אין דער דאזי־ גער צייט געווען שווער. דער שנעע האט שוין געשמאלצען און אלע וועגען, וואס האבען געפיהרט פון די ארומיגע דער־ פער אין שטעדטל, זיינען קאליע געווארען, די פויערים הא־ בען נישט געהאט קיין שום מעגליכקייט צו קומען מיט זיי־ ערע תבואות, היהנער, אייער און אנדערע סחורות. און אפילו וועז זיי וואלטען יא געקענט קומען, וואלט זימעל העניך'ס ניט געהאט קיין שום מעגליכקייט צו קויפען ביי זיי, ווייל אין מארק האט ער זיך אומגערעהט אהן א גראשען, קיין קרעדיט האט ער שוין זינט א פאר יאהר ביי קיינעם נישט ג־ האט — איז דאס איינציגע, וואס ער האט געזוכט, איז אדער א מציאה, דאס הייסט עפעם געפינען אויף דער ערד, אדער בעגעגענען אליהו הנביא.

דאס צווייטע האט זיך איהם מעהר געגלויבט ווי דאס ערשטע. געפינען עפעס אויפ'ן מארק איז אן אונמעגליכקייט, יעדער אין שטעדטל, וואס האט א פאר גראשען, האלט עס אזוי בעהאלטען, אז פערליערען וועט ער גיכער דעם קאפ איידער א פאר גראשען. דערפאר אבער האט זימעל העניך'ס נאר געגלויבט אין אליהו הנביא. פון אליהו הנביא וויים ער פון מעשיות, און ניט דוקא יענע מעשיות פון "המבדיל", "איש חסיד היה" און אנדערע תפלות, נאר אויך מעשיות פון זיין אייגענער פאנטאזיע. שבת־צו־נאכט, אז קיין ליכט אנצינדען אין קלויז האט מען נאך נישט געטארט, איז זימעל העניך'ס געוואן אייגער פון די מספרים. פון זיינע מעשיות וועגען אליהו הנביא פלעגט יעדען צוהערער זיך צוגעהן א חיות איבערן גאנצען קערפער. די הערצער פלעגען דערווארעמט ווערען, די קעפ פלעגען אנהויבען טראגען ערגיץ ווייט און זימעל העניך'ס אליין האט דאן אויסגעזעהן ווי א מענש, וואס קען שאפען אליין וואונדער.

אבער ווי נאר מען פלעגט אין קלויז אנצינדען דאס ערשטע האלבע ליכטעל ביים עמוד, זיינען אלע געשטאלטען, וואס זימעל העניך'ס מעשיות האבען ארויסגערופען, גלייך פערשוואונדען. דער אומעטיגער וואכענדיגער ניגון פון והוא רחום האט זיי אלע ווי ארויסגעטריבען פון די אלע לענדער, אונבעוואוסטע, אונבעקאנטע, אבער אזעלכע וואס געפיעלען זיך דאך ערגיץ יא.

און זימעל העניך'ס אליין פלעגט אפילו ביי דעם וואכענדיגען מעריב נאך אלץ טראכטען פון אליהו הנביא און קומענדיג אהיים פלעגט ער זינגען די "אליהו'ס" מיט דער גרעסטער בעגייסטערונג. אליהו הנביא איז דערפאר געווען ביי זימעל העניך'ס אין שטוב ווי אן אייגענער מענש; פון גרעסטען ביז'ן קלענסטען קינד האט געוואוסט, אז אזוינער ווי אליהו הנביא איז זיכער דא, און דאס האט זיי אלעמען געלינדערט

דאס שווערע לעבען און געגעבען מוט און כח צו לעבען און האפען און ווארטען אויף אליהו'ן.

און אט אין יענער צייט ווען זימעל העניך'ס איז ארומגענאנגען איבער'ן מארק און האט פון איין זייט געצופט די בארד, וואו נעהמט מען אויף פסח, וועלכער שטעהט שוין הינטער'ן טיר, האט ער פון דער אנדערער זייט געצופט די בארד און געטראכט:

— אט, ווען איך גיעב איצט א "בענענען אן" אליהו'ן!...

און שפאצירענדיג אזוי איבער'ן מארק האט ער זיך אייניג'עקשנ'ט, געווענדעט די אויגען אין אלע פיער זייטען פון גרויסען בלאטיגען מארק און כמעט ווי מיט כעס אויסגעשריען:

— אליהו, וואו ביזטו!

איז ווי ער האט אזוי אויסגעשריען איז צו איהם צוגענאנגען דער לעהרער פון שטעדטיל מיט אן עלטערן מענשען אין א געשוירען בערדעל, אבער מיט גוטע אידישע אויגען, און דער לעהרער האט זיך צו איהם געווענדעט:

— ר' זימעל, אייך טאקי זוך איך...

איז ר' זימעל אין כעס געווארען, וואס אנשטאדט דעם וואס ער האט געוואלט אליהו'ן זעהן, האט זיך גאר געווייזען דער לעהרער, דער אפיקורס, מיט א ווילד-פרעמדען עלטערען אידען מיט א געשוירען בערדעל, וואס זעהט אוים צו זיין פונקט אזא אפיקורס ווי דער לעהרער. איז ער בייז געווארען אויפ'ן לעהרער, אויף אליהו'ן און אויף דער גאנצער וועלט און געמורמעלט, נישט קוקענדיג זיי אין די אויגען:

—אויף וואס דארפט איהר מיך?... איך האב ניט קיין צייט... עס איז ערב פסח!..

און האט שוין געוואלט אוועקגעהן.

האט איהם דער לעהרער אנגענומען פאר'ן האנד און מיט א שמייכעל געזאגט:

—אויב איהר זוכט אויף פסח, טא קומט מיט מיר און מיט דעם אידען, וועט איהר שוין זיין פערזארגט מיט פסח...

זימעל העניף'ס האט אויפגעהויבען פערדעכטיג זיינע אויגען אויפ'ן פרעמדען, בעטראכט זיין געשוירענעם בערדעל, און איז שוין געווען זיכער, אז אזא ווי דער קען ניט זיין אליהו הנביא.

כאטש די אויגען פון'ם פרעמדען זיינען עפעס ניט ווי ביי אלע, וועלכע ער קען: אזוינע גרויסע און שיפגעלדיגעם.

איז זימעל שוין געווארען אביסעל מבולבל: צו איז דאס אמאל ניט טאקי אליהו הנביא ?

ער האט דאך אלע מאל א טבע צו פערשטעלען זיך; ער, זימעל אליין, וויים דערפון צעהנדליגע מעשיות.

האט ער אין שרעק געמישט מיט פרייד זיך אנגערופען :

— וואוהין־זשע זאלען מיר גאהן ?

רופט זיך אן דער לעהרער :

אט טאקי צו דעם אידען אויף דער אכסניא.

— און וואס וועל איך דארטען טהאן ? — האט זימעל חוקר ודורש געווען און נישט אראבגענומען די אויגען פון דעם פרעמדען אידען מיט דעם געשארענעם בערדעל...

האט זיך שוין דער פרעמדער אליין אבגערופען :

— איהר וועט מיר דערצאהלען מעשיות, אידישע מעשיות... פון קדושים, פון גוטע אידען און אליהו הנביא....

— פון אליהו הנביא ? — האט זימעל שיער ניט א שפרונג געטהאן פאר שרעק.

— יא, מיין ליעבער איד... — האט דער פרעמדער גוטמוטיג געשמייכעלט, — איך בין אהער עקסטרא געקומען אזש פון פעטערבורג... מיר דארפען די דאזיגע מעשיות האבען... האב איך זיך געלאזען אין אידישע שטעדטלעך זוכען עלטערע מענשען, וואס וווייסען און געדענקען נאך די דאזיגע אלע וואונדערליכע מעשיות. האט מיר דא ביי אייך אייער לעהרער אנ־

געוויזען אויף אייך. איהר, הייסט עס, קענט דערצעהלען שעהנע מעשיות... קומט זשע, ר' איה, און דערצעהלט זיי מיר און איך וועל אייך בעפרידיגען.

זימעל העניך'ס האט געשלונגען יעדעם ווארט, וואס איז ארויס פון דעם פרעמדענס מויל, און נאכדעם ווי יענער האט געענדיגט צו רעדען, האט זימעל ניט געקענט ריהרען מיט קיין אבר...

ער האט זיך בלויז תמע'וואטע געקראצט אין דער לינקער פאה און נישט געוואוסט וואס ער זאל דא טהאן.

אבער אז דער פרעמדער האט איהם אנגענומען פאר'ן האנד און האט מיט זיין פריינדליכער שטים איהם נאכאמאל געבעטען, איז זימעל ווי פער'כשופט געווארען און איז אוועק מיט איהם אויף דער אכסניא.

און נאך א לאנגען בעטען האט זימעל העניך'ס ענומען אויסלענגען פאר'ן פרעמדען א מעשה נאך א מעשה...

דער פרעמדער האט עס אלץ פערשריבען אין פשוט'ען אידיש, און בשעת ער האט געשריבען האט זיין פנים גלוויכטען...

"אמאל איז אליהו הנביא געגאנגען" — האט זימעל דערצעהלט...

און דער פרעמדער האט געפיקט מיט דער פערער די שעהנע קיילעכדיגע אידישע אותיות און נאכ'ן אנשרייבען אנגעשטעלט די אויגען און געצויגען ווידער וועדטער פון זימעל העניך'ס.

ביז זימעל האט זיך פערגעסען אן דער גאנצער וועלט און זיך צולאזט אויף זיין שטייגער. די פאנטאזיע האט בעקומען פליגעל און ער האט זיך געלאזט אוים'ן הימעל און פון דאר-טען ערשט האט ער אראבגעבראכט א מעשה פון אליהו'ן, אז דער פרעמדער האט געגאפט...

ביז וואנען אלע מעשיות האבען זיך געענדיגט.

עס איז שוין געווארען פינסטער׳ליך. דעמא׳ט האט דער פרעמדער איד זיך אנגערופען :

— איצט ר׳ זימע׳, בעראנק איך אייך פאר אייער טרחה, אט האט איהר פינף און צוואנציג רובע׳.

האט ר׳ זימע׳ בעטראכט די אסיגנאציע און זיינע אויגען נישט געגלויבט. און ער האט ענדל׳ך נישט אויסגעהא׳לטען און געפרעגט דעם ל׳עהרער :

— זאג מיר, דו שקאץ, איז דאס טאקע אמת־געל׳ד ?....

דער ל׳עהרער האט זיך, ווי דער שטייגער איז פון אן אויפ־געקל׳ערטען, שטארק צוגעאכט. אבער דער פרעמדער איד האט זיך גוטמוטהיג אנגערופען :

— זייט רוהיג, ר׳ זימע׳, אמת געל׳ד, ווי עס איז אמת אייערע שעהנע מעשיות....

און אז זימע׳ העניך׳ס איז געקומען אהיים האט זיין פנים מאדנע געל׳ויכטען.

זיין אידענע האט איהם נעפרעגט :

— וואס ביזטו אזוי פערשנאשקעט... שוין ווידער א יאהרצייט געהאט אין קל׳ייזע׳ ?

איז שוין זימע׳ כמעט ווי בייז געווארען און זיך אנגע־רופען :

— נארישע אידענע, איך האב פינף און צוואנציג רובע׳..

און ער האט ארויסגענומען פון קעשענע די אסיגנאציע און א פאך געטהאן מיט איהר אין דער ל׳ופטען.

—וואו האסטו עס געקראגען ... — האט זיך די אידע־נע דערשראקען.

— וואו.... וואו ?... האט זימע׳ העניך׳ס געשטאמע׳לט און ניט געוואוסט ווי אזוי צו ערקל׳עהרען — עס איז שווער צו דערצעהל׳ען... עפעס אן אורח איז אהער עקומען און פער־שרייבט מעשה׳ל׳ך, האב איך איהם דערצעהל׳ט א פאר צעהנד־ל׳יג מעשה׳ל׳ך וועגען גוטע אידען און אל׳יהו הנביא, האט ער

מיר דערפאר געגעבען פינף און צוואנציג רובל....

— ווער־זשע איז ער, דער דאזיגער אורח ? — האט זיך דאס ווייב געדושט און נישט געקענט בעגרייפען.

— איך זאג דאך דיר, א איד פון פּעטערבורג, אבער ווער ווייס — האט ענדליך זימעל זיך פערטראכט — ווער ווייס, אפשר איז דאס טאקי געווען אליהו הנביא א פערשטעלטער...

— ביזט א נאר, — האט די אידענע איהם אבגעשלאגען, אליהו הנביא וואלט דיר שוין געגעבען א גרעסערע מטבעה...

— אט דאס טראכט איך אויך... — האט זימעל מיט ספיקות זיך אנגערופען, — און אפשר... ווער ווייס, ווער קען וויסען ?...

די נייע קנעלונג

וועו ניט די קינדער זיינע, וואלט אהרן דער דרדקי־מלמד ניט געהאט די לעצטע צייט מיט וואס א טאג איבערצוקומען. ער זעהט בעשיינפערלעך, אז דאס מלמדות געהט אוים ביי אי־דען. וואס א זמן וועלן תלמידים וועניגער און אפילו די, וואס ער בעקומט שוין יא, זיינען פסולת, די סאמע ארעמע און צולאזענע — ער האט שוין גאר קיין כח ניט צו האבען צו טהאן מיט זיי.

א גליק, וואס זיינע צוויי זיהן און איין טאכטער זיינען שוין עטליכע יאהר אין אמעריקא.

מען זעהט טאקי בעשיינפערלעך, אז גאט פיהרט די וועלט. לכתחילה האט ער מרעיש עולם געווען. סטייטש, זיינע קינדער זאלען צוגלייך מיט אלע בעלי־מלאכי'ישע קינדער פאהרען ערגיץ העט איבער'ן ים. אבער, אז די קנעלונגען זיינען וואס א זמן שווערער געווארען און די קינדער שיקען טאקי אויף יעדען יום־טוב אריין צו עטליכע רובעל, איז ער צופרי־דען געווען און בענשענדיג די קינדער פון דער ווייט, האט ער נעבענשט פאר איין וועג אמעריקא.

— א וואויל מדינה טאקע !

א קליניגקייט ! די קינדער שיקען איהם אויף יום־טוב א רובעל פופציג.

ער לאכט פאר זיין ווייב :

— הערסט אביסעל, אויף יום־טוב שיקען זיי אזא מטבע! זיי האבען אפגים פערגעסען, אז יום־טוב, אפילו דער טייערס־טער יום טוב, ווי פסח, קען מען פאר א צעהנ־רובעלדינע מא־כען כיד המלך !

און ער קומט טאקי אוים מיט דעם מותר די וואכענדי־גע טעג.

ער האט שוין אפילו פאר די געלה, וואס ער בעקומט אויף יום־טוב, א נייעם טלית געקויפט !

אבער קיין תכלית איז דאס נישט. שוין אזוי פריה אנ־ווארפען זיך אויף די קינדער ! אינגאנצען איז ער א בן־חמישים. וועז ניט די היינטיגע צייט וואלט ער נאך געקענט קנעלען און קנעלען.

אמאליגע יאהרען פלעגען מלמדים ביז'ן קבר אריין אב־קנעלען.

אמת, די פרנסה איז אלעמאל א שווערע געווען. בפרט היינט, וועז דאס ביסעל תלמידים, וואס ער בעקומט שוין יא, זיינען פשוט מזיקים ! פאלגען נישט פון דאנען אהין און דאך טאר מען היינט ניט "שלאגען".

ער געדענקט שוין ניט די צייט, וועז ער זאל א קינד אב־שמייסען...

דאס נאנצע קנעלען האט בכלל ביי איהם פערלארען דעם חן.

עס איז ניט דאס וואס אמאל !

איידער אזוינע קנעלונגען, איידער האבען צו טהאן מיט די היינטיגע תלמידים, שוין בעסער...

וואס בעסער ?...

און אהרן דרדקי מלמד פערטראכט זיך.

און פאר וואס טאקי ניט ? — זינגט ער אונטער מיט א גמרא־נגון... וואס איז דען אמעריקא ? א לאנד, ווי אלע לענ־

דער... דריי קינדער האט ער שוין דארטען און אייניקלעך אויך, גאט צו דאנקען.

און שוין א פאר מאל, אז זיי האבען איהם געגעבען אין די בריעף אנצוהערעניש, אז אויב ער וואלט געוואלט, וואלטען זיי פאר איהם מיט דער מאמען געשיקט שיפסקארטען מיט הוצאות...

— כע־כע־כע... לאכט ער אונטער פאר גדולה, — נישקשה, זיי האבען ניט פערגעסען דעם טאטען מיט דער מאמען...

און דערפון דרינגט ער, אז אמעריקא איז א אידיש לאנד, די מצוה פון כבוד אב ואם איז דארטען אבגעהיט מעהר ווי דא...

בלייבט איהם נאר די קשיא :

— וואם וועט ער דארטען טהאן ?

— קנעלען מיט קינדער ?... ניין, דאם ניט ! קנעלען וויל ער מעהר ניט...

אבער ער טרייסט זיך, אז די קינדער וועלען איהם שוין נעפינען א פארטיגען געשעפט...

— אפשר טאקי א פערלער ?...

ער האט געהערט, אז א פערלער זיין איז א זעהר גרינגע פרנסה, און מען מאכט דארטען גאלד... ביי אן אמעריקאנער איז רעכט פאר איין גראשענער שפילקע צו געבען א האלבען דאלאר...

אז געלד איז דארטען בלאטע, וואם איז שייך...

און — ניט אזוי גיך, ווי עס בעשרייבט זיך, טהוט זיך עס.

אין א ליכטיגען פריהמארגען — עס רעדט זיך בלויז אזוי — עס איז גראד געווען א כמארגער טאג — איז אהרן דרדקי מלמד מיט זיין ווייב גרונע ארויסגעפאהרען אין דעם ווייטען, ווייטען לאנד.

אראפנעהמען זיי פון שיף זיינען נעקומען אלע דריי קינ־
דער: די צוויי זיהן, אברהמ'לן, וואס דא האט ער שוין געהייסען
אייב, און יענקעל, וואס דא איז שוין זיין נאמען געווען
דושייק, אויף די טאכטער באשקע, וואס דא הייסט זי שוין
בעקי.

די שמחה איז פשוט ניט געווען צו בעשרייבען. צוקושט
האט זיך אהרן מיט אברהמ'לען, וויי! ער איז געווען דער בכור.
נאכדעם מיט יענקלען, און ערשט שפעטער האט ער זיך גע־
לאזט קושען פון בעקין, און בשעת מעשה האט ער פאטערליך
נעטראכט: א חוצפה אביסעל, קושט זיך מיט א טאטען.

נאכדעם האט זיך ערשט אנגעהויבען א קושעריי פון
גרונע'ן מיט די קינדער. אבער די דאזיגע קושעריי איז שוין
צוגענאנגען מיט מוזיק און געזאנג. גרונע האט ליעב געהאט
צו וויינען סיי ביי טרויער און סיי ביי שמחות. און ביי אזא
מין שמחה, ווי צו טרעפען זיך מיט די קינדער, האט דאס גע־
וויין דערגרייכט ביז'ן זיבעטען הימעל.

נאכדעם האט מען זיך אריינגעזעצט אין א קליין שיפעל
און מען איז צוגענפאהרען צום עלעווייטער, און אהרן דרדקי
מלמד איז דערפון שטארק איבערראשט געווארען און ער האט
זיך אבגערופען צום בכור:

— הייסט עס, געהט עס גאר אין דער הויך, די דאזיגע
באהן...

האט דער בכור א שמייכעל געטהאן און געענטפערט:

— אויב דו ווילסט, טאטע, געהט אויך א באהן אונטער
דער ערד, און הייסען הייסט זי — די סאבווויי.

האט זיך דער אינגערער זוהן אריינגעמישט און צוגענע־
בען פון זיין זייט:

און עס איז דא א באהן, וואס געהט קיין נוארק, געהט
עס גאר אונטער'ן וואסער...

דערהערט, אז אונטער'ן וואסער, האט גרונע פערבראכען

מיט די הענד און געגומען שמוצערען מיט די ליפען, ווי זי וואלט דערמיט ארויסגעוויזען איהר איבעראשונג און אויך איהר אנערקענונג; אהרן אליין אבער האט שוין דאס רוהיגער אויפגענומען און האט נאר געשאקעלט מיט'ן קאפ און זיך אנגערופען.

— א פנים, זיי האבען גרויסע קעפ...

"זיי" — האט ער געמיינט די אמעריקאנער...

און ער איז גלייך געווארען אן אמעריקאנער פאטריאט.

אבגערוהט פון וועג א חודש צייט, א צוויי וואכען ביים בכור, איבי'ן. און א צוויי וואכען ביי דזשייקי'ן (בעקי איז נאך געווען א בתולה און געוואוינט טאקי ביי אייבי'ן) — האבען די קינדער אין אבענד, צונויפקומענדיג זיך אלע פון דער ארבייט, אנגעהויבען צו שמועסען פון תכלית־זאכען.

פערזארגען טאטע־מאמען...

מילא די מאמע — איז דאך ניט שייך — זי וועט שוין זיין אין שטוב, וועט העלפען וואשען, קאכען, מען וועט אויך דעם סמך אריינגעהמען נאך א בארדער — זי וועט שוין איהר ברויט פערדיענען.

אבער וואס טהוט מען מיט'ן טאטען ?

האט מען איבערגעווארפען אלע מיני אידישע פרנסות, פון מלמדות ביז שמשות — און אהרן האט אלע פערבראקירט.

— קנעלען וויל ער ניט... גענוג געהאט צו טהאן מיט "קינדער"...

— נו, א חזן... — לעגט פאר דזשויק, — פלעגסט דאך אין דער היים אמאל דאוונען פאר'ן עמוד...

האט אהרן איהם דערקלערט, אז דאס פלעגט ער בלויז דאוונען, וועו ער פלעגט האבען יאהר־צייט...

— נו, און פארוואס טאקי ניט א שמש ? א לייכטער און שענער "טרייד"...

האט אויך קיין שמש אהרן ניט געוואלט זיין. ער קען ניט חנפ'ענען די בעלי־בתים. ער האט ליעב — זאגט ער — צו זאגען דעם אמת אין די אויגען.

האט מען זיך געמומען צו וועלטליכע בעשעפטיגונגען :

— אפשר טאקי א פּערלער...

האט זיך לכתחלה אהרן אנגעכאפט. צו פּערלעריי האט ער נאך געהאט א נטיה אין דער היים.

ווייזט זיך אבער ארויס, אז פּערלען הויבטינג צייטען מיט א בארד איז סכנות. אלא וואס דען ? ער קען פּערלען צווישען אידען מיט וויין אויף שבת, איז שוין דער דאזיגער טרייד איבערפילט, וועט ער ניט קענען מאכען א לעבען...

מען האט זיך שיער ניט צובראכען די קעפ קלערענדיג...

ביז וואנען בעקי איז ניט אויפגעשטאנען און א פּאטש טהאָנדיג זיך אין שטערען האט זי אויסגעשריען :

— איך האב !

— וואס האסטו ?

— איך וויים !

— וואס וויסטו?

— איך האב געפּונען !

— וואס האסטו געפּונען ?

אהרן האט פּערשטאנען, אז זיין באשקעלע, וואס דא האט זי געהייסען בעקי, האט געפּונען ווירקליך דאס ריכטיגע און ער האט זי שוין געריהמט :

— זי האט שוין איינמאל א קעפּעלע !

גרונע אבער, וועלכע האט פון איהר דוקא וועניגער געהאלטען, האט מיט בטול זיך אנגערופען :

— וויים איך וואס זי האט געקענט געפינען !

— נו, זאג שוין ! — האבען די צוויי ברידער, דושייק און אייבי, מיט אונגעדולד געטריבען זי.

און בעקי האט מיט גדולה אויסגעשאסען :

— א קענדי־סטארקע !...

פאר אהרן'ען האט דאס ווארט געקלונגען, ווי א ווארט פון אקדמות... ער האט זיך שוין געוואלט אבשעמען און א פרעג טהאן פשוט, פ'הייסט, מ'זאל איהם דאס ווארט פערטיי־טשען אויף אידיש. האט זיך אבער גרונע מקרים געווען, ווי דער שטייגער פון א אידענע, און האט פאר איהם נעפרענט :

— וואס איז דאס פאר א מין געשעפט ?

און בעקי, גליקליך פון איהר ערפינדונג, האט דעם ענין מסביר געווען.

— א קענדי־סטארקע איז א מין קרעמל, וואו מען פער־קויפט צוקערקעס, סאדא־וואסער און אייז־קרים.

איז דאס אהרן'ען ניט געפעלען געווארען.

— וואס הייסט, ער וועט זיך מאכען נאריש מיט צוקער־קעס, וואס איז ער, א אינגעל, צו וואס ?

ער איז שוין באלד ברוגז געווארען. האבען אבער די זיהן איינגעפונען, אז דאס איז דוקא א גוטע זאך. א קענדי־סטארקע דארף ניט האבען קיין סך קאפיטאל. פאר א הונדערט דאלאר קען מען עס מאכען. און פארן טאטען איז עס ווי אנ־געמאסטען. וואורום קיין גרויסע קויפען דאס ניט, די "קאס־טימער", די קונדען, הייסט עס, זיינען נאר קינדער.

— מילא, פערפאלען ! — טראכט אהרן, — וויבאלד אז די קינדער זאגען אז יא, זאל זיין יא !

וואס דען זאל ער טהאן ? — א קנעלונג מאכען אין אמע־ריקא ?...

אין א פאר וואכען ארום איז שוין אהרן דער דרדקי מלמד געזעסען אין דער קליינער סטארקע מיט פערשיעדענע מינים קענדי און האט געשמאקט געלייזט.

צופריעדען אבער איז ער ניט געווען.

אלע קונדען זיינען קינדער, קליינע קינדער.

און אהרן טראכט :

א נייי מין קנעלונג !

ער דארף מיט יעדען אינגעלע אדער מיידעלע איינקנע־ן, אז די לאנגע שטיקלעך טשאקלאד, ווי זיי רופען עם אויף זייער לשון, גיט מען פאר א סענט ניט מעהר ווי פינף שטיק־לעך, און אט די קירצערע גיט מען שוין אכט שטיקלעך. — ווילען זיי דוקא אי די לענגערע אי די אכט...

ווידער ערקלערט ער יעדען קינד בעזונדער, אז די "אייז־קרים" זיינען דא צוויי סארטען. איין סארט הייסט סתם אייז־קרים און א שטיקעל קאסט א סענט, דער צווייטער סארט הייסט "טוטי־פרוטי" און דאס איז שוין א טהייערער סארט — אזא שטיקעל קאסט שוין צווי סענט. בעטען זיי אלע דוקא טוטי־פרוטי און פאר איין סענט...

— קינדערלעך ! — בעט ער זיך ביי זיי רחמים — איך קען נישט !

לאכען זיי און פליהען מיט א זינגעריי און הורא ארויס פון קענדי סטארקע.

איז איהם א שאד דער פריון, שניידט ער די טוטי־פרוטי אויף צוויי חלקים, און דאס געשעפט געהט.

אבער עם איז וויעדער א קנעלונג. און אז ער בלייבט אליין פילאזאפירט ער :

— אפנים, אז עם איז בעשערט צו קנעלען מיט קינדער, העלפט ניט קיין חכמות. דארטען האב איך געקנעלט מיט זיי סדור און חומש, און דא — טשאקלאד און "טוטי־פרוטי".

אבער אז ער צוהלט איבער פאר'ן שלאפען געהן דעם פריון, ווערט ער בעסער געשטימט און ער מורמעלט :

— עס איז טאקי שווער, אבער עם איז דאך פארט כדאי. און פאר גרויס צופרידענהייט פערזוכט ער אליין א שטי־קעל "קענדי".

ער שפייט עם אבער גלייך אויס :

— אמת'ער סם, זאל מיר גאט ניט שטראפען...

די פערשפּעטיגטע מלוכה

ישׂראל אברהם׳ס איז א הויכער, שטאַרק געבויטער איד. מיט א ברייטער, שטרענגער בארד און וואַנסען. וועלכע ער טראַגט אין דער זעלבער גרויס זייט מען קען איהם און מען געדענקט איהם, און עס דאכט זיך, אז ישׂראל אברהם׳ס איז אין דער דאזיגער בארד און וואַנסען געבוירען געווארען. אויך זיינע גרויע אויגען זיינען גרויסע און ברייטע און קוקען שטרענג אונטער די בעוואַקסענע ברעמען, און אפילו אז ער שמייכעלט, זיינען די אויגען זיינע די זעלבע, בלויז די רויט־לִיכע פולע לִיפּען עפענען זיך עטוואַס אויף און ברענגען אין בעוועגונג די וואַנסעס.

אין הויז פיהרט ער זיך ווי א שטרענגער הערשער. עס איז אפט פאר א זייטיגען מענשען שווער צו גלויבען, אז דער דאזיגער איד איז דער מאן פון דער קלייניוואקסענדער דארער אידענע און דער טאטע פון די עטלִיכע דערשראקענע קינדער, וואס זיצען אין די ווינקעלעך און האבען מורא צו שטאַרק צו בעווענגען זיך, אז דער דאזיגער איד זאל חלילה זיי ניט בע־שטראפען. עס דאכט זיך, אז ער איז דא א פרעמדער. וועלכער איז אריינגעפאלען אהער אונגעריכטערהייד און די הויזינע טראכטען אן עצה ווי אזוי פּטור ווערען פון איהם.

דאס ווייב, וועלכע טראגט דוקא א נאמען פון א שטאל־צער קענינגין — אסתר, פיהלט זיך שטענדיג אונטער די בלי־קען פון איהר מאן ווי אן ארימע דינסטמיידעל אין א רייכען הויז. אז ער קומט פון דאוונען גרייט זי צום טיש מיט אמת'ען פחד און ציטערט אלץ זי זאל ניט פערגעסען עפּעס אוועקצו־לייגען אדער אוועקצושטעלען, אז ישראל זאל עס חלילה ניט דארפען אליין דערמאנען. פאר אסתר'ן איז ניטא קיין ערגערס ווי צו הערען ווי ישראל גיט א ברום אויף לשון־קודש: מלח, סכין! צנצנת.. די דאזיגע דריי ווערטער וועלכע ישראל ברויכט נאך'ן וואשען זיך, איידער ער מאכט די המוציא, פערשטעהט אסתר זעהר גוט, מלח הייסט זאלץ, סכין איז א מעסער און צנצנת איז א גלאז וואסער—אבער זי ווערט אזוי צוטומלט, או אנשטאט א מעסער ברייננט זי א גאפּל, אנשטאט זאלץ— פעפּער און אנשטאט א גלאז מיט וואסער שטעלט זי אוועק א מעלער... א גליק וואס די אלע זאכען זיינען אייגענטליך אויפ'ן טיש נעווען אננעגרייט און ישראל האט זיי גלייך ניט דער־זעהן, ווען ניט וואלט אסתר געהאט א פערשטערטען טאג, אבער אפילו דאס וואס ער דערזעהט ניט גלייך די דריי נוי־טיגע זאכען ביי זיין עסען איז פאר אסתר'ן אויך אן אונגליק. זיין כעס איז נאך אלץ ניט געשטילט. ער ברומט שוין נאך דעם ווי ער האט גענומען דעם ערשטען ביסען אויף פּראסט אידיש:

— מען זאל אלץ פערדוקען, אז מען זאל ניט דערזעהן!...

אסתר איז שוין אבער אין קיך און סטארעט זיך צו ברעננען דאס עסען אזוי, אז ער זאל ניט האבען קיין פּתחון פה...

עסען עסט ישראל אליין, ביחידות. אין שטוב איז דא־מאלט שטיל־ער ווי נעוועהנליך. איז עס אין א ווארעמען טאג רוקען זיך די קינדער ארוים אויפ'ן נאס, אין א קאלטער טאג פערדוקען זיי זיך אין א ווינקעל און שושקען זיך עפּעס. א קליין מיידעלע, מיט קליינע שווארצע אויגעלעך, וועלכע חאט נאך

א ביסעלע לעבענסלוסט, צולאכט זיך און דערשרעקט זיך אליין פאר איהר קלינגענדיגען געלעכטער. זי האט געוואלט לאכען אין זיך, האט עס איהר ניט געלונגען און זי ערוואכט דעם טאטעס שטראף.

— ווער לאכט עם דארטען, הא ? — קייקעלט זיך פון טיש אראב א פראגע ביז'ן ווינקעל צו די קינדער.

די קינדער זיינען אבער כאלידאר, מען גיט אויעג די אנדערע ניט ארויס און מען שווייגט אין שרעק.

די פראגע קייקעלט זיך שטארקער, אויף אן אנדער נוסח:

—ווער האט דאס געלאכט ווי א שיקסע ? הא ?

ענטפערט ווידער קיינער ניט... מען טולייעט זיך בלויז ווי בלימעלעך אין א שטורם, איינע צו די אנדערע און מען גיט ניט ארויס: אחדות !

ערשט דאמאלט פערלאזט ישראל דעם טיש. געהט אליין צו צום ווינקעל און הויבט אן צו פיהרען א שטרענגע אויספארשונג.

דאס קלייגע מיידעלע קלאפט פאר שרעק א צייגדעל אן א ציינדעל, איהרע אויגעלעך בעדעקען זיך מיט טרעהרען און זי ברעכט אוים מיט א געווין.

דאס הייסט זי האט זיך מודה געווען מיט'ן געווין, אז זי האט געלאכט...

אבער ווייגען איז לויט די געזעצען פון ישראל'ן אויך א פערברעכען. אין ישראל'ס הויז הערשט א שטרענגער געזעץ: מען טאר נישט לאכען און מען טאר ניט ווייגען. שטיל זאל מען זיין...

און דאס אינגסטע מיידעלע בעקומט איהר פערדינטען שטראף. דערפאר האבען די קינדער דעם מאטען ניט לייעב און זייער בעסטע צייט איז ווען ער איז ביים דאווגען און נאכ'ן עסען אין מארק וועגען געשעפט.

די ערגסטע טעג איז שבת און יום־טוב. ווען מען דארף שוין עסען צוזאמען מיט'ן טאטען ביים טיש. גליקליך איז דאס קינד, וואס איהר ארט איז ווייט פון טאטען און פערשטעלט פון זיין שטרענגען קוק. אבער גליקליכער איז דאס וויב און די מאמע, אסתר, וועלכע איז פטור אפילו שבת פון צו זיצען ביים טיש. זי קומט בלויז אב מיט'ן דערלאנגען א געריכט נאך א געריכט און מיט'ן עסען איז זי יוצא דערמיט, וואס זי פער־זוכט ביים זוויוון פון יעדע שפייז און ווערט שוין זאט. אן אונגליק נאר, וואס בענשען מוז מען שבת ביים טיש צוזאמען. מאכט זי עס בקצור און נעהמט זיך צום וואשען דאס געפעס...

און אפילו פסח איז אסתר אויך די זעלבע דיענסט ווי אי־מער. זי איז יוצא מיט'ן קידוש הערען און אפטונקען פון כוס די מכות... דאס איבעריגע פראוועט זי האלב אין קיך, האלב־שטעהענדיג ארום טיש און דערלאנגענדיג די נויטיגע זאכען צום סדר און צום עסען.

ישראל אבער היט אב דעם סדר לויט אלע דינים פון שולחן ארוך און לויט זיינע אייגענע געזעצען. פסח איז ער אן אמת'ער הערשער על פי דין.. דאס זיינען שוין גאר אנדערע ווערטער !... זיין טראן, די היסב־בעט איז פון דריי גרויסע קי־שענס און ער עסט אלץ אנגעלעהנטערהייט, ווי א מלך.

ישראל איז א פרומער איד. ער ווייס, אז פסח צו די סדרים איז דאס ווייב א מלכה און ער האט א מאל שטארק מורא פאר גאט, וואס ער לאזט אסתר'ן ניט קעניגין... אסתר אליין איז אזוי דערשלאגען, אז זי ווייס אפילו ניט פון איהר הויכען ראנג. ישראל פיהלט עס און עס פערדריסט איהם. וואס ער פערליקענט פון איהר אוא גרויסען כבוד, אבער ענט־דעקען איהר דעם סוד האט ער מורא. די קינדער די אונטערטא־נען זיינע קענען פערליערען צו איהם דעם רעספעקט, ווען די מאמע וועט טיילען מיט איהם די מלוכה... און כאטש זי אליין וועט שטענדיג בלייבען איהם אונטערטעניג, פון דעסטוועגען

האט ער פארט מורא, זי זאל ניט אויפהויבען דעם קאפ...
און אזוי האט ער איהר לאנגע יאהרען נישט דערמאנט פון איהר מלכה'שאפט.

עס זיינען אזוי פערלאפען א סך יאהרען. אין ישראל'ס בארד און וואנסעם האבען זיך שוין בעוויזען גראהע האר. זיי־נע איינגען זיינען קלענער נעווארען און האבען בעקומען א וויי־כען אויסדריק. ביים סדר איז ער נעזעסען מיט די צוויי אינגס־טע קינדער, א מיידעל פון א יאהר צוועלף און א אינגעל פון א יאהר צעהן. די איבעריגע קינדער זענען זיך צופאהרען אין דער גרויסער וועלט. נאך דעם ערשטען כוס האט ער זיך דער־פיהלט ווי בערוישט, ער האט זיך דערמאנט אן די קינדער אין דער פרעמד און זיין הארץ איז פול געווארען מיט ליעבע צו די איבריגע צוויי און האט דאס מיידעל נענעבען א גלעט איבער'ן קעפעלע, פון וואס זי האט זיך אנפאנגס דערשראקען און נאכדעם א פערשעמטע א שמייכעל געטהאן: דער טאטע האט זי נעגלעט.

אסתר, וועלכע איז שוין געווען אין נאנצען נעבוינען פון די משא פון עטליכע צעהנדליג יאהר, וואס זי האט נע־טראגען אויף איהר שמאלער פלייצע, האט זיך ארומגעדרעהט פון קיך צום טיש, פון טיש צום קיך און האט געהאוועט ארום סדר ווי אלע יאהר.

פלוצום האט זי דערהערט ווי עמיצער רופט איהר:
— אסתר...
ישראל רופט עס איהר... זי האט זיך פערשעהמט און איז צו צום טיש...
— וואס דרעהסטו זיך ארום? האט ער וויך, אבער נאך אלץ מיט דער אלטער שטרענגקייט געפרענט... עס איז דאך היינט פסח... דער סדר, איך בין א מלך און... דו ביסט...
ער האט איהר נעווואלט מגלה זיין דעם סוד, אז זי איז

א מלכה. אבער ער האט נאך אלץ ניט געוואלט און האט זיך אבגעהאקט און וויעדער אננעהויבען

— היינט איז פסח... צום סדר איז דער מאן א מלך און די ווייב איז... א...

— די ווייב איז אן אלטע אידענע... — אסתר האט שוין פאר א לאנגע צייט ניט אויסגערעדט אזא לאנגע פראזע מיט ישראל'ן און האט זיך דערפיהלט אונבעקוועמט און זיך געלאזט וויעדער צום קיך, דערלאנגען די פיש...

ישראל האט זיך פערטראכט, א זיפץ געטהאן און זי גערופען.

— אסתר, קום אהער...

זי איז צוגענאנגען מיט וואקלענדע טריט...

— דו ביסט היינט א מלכה !

— אז אך און וועה איז צו מיר ! — האט אסתר תחינה־דיג אויסגעברומט און זיך געזומען ביים פארטוך...

— יא, אסתר ביזט היינט אבענד א מלכה און מארגען צום צווייטען סדר אויך...

אסתר איז אבער געווען צופיעל דערשלאגען, אז זי זאל וועלען אננעהמען די מלוכה און זי האט זיך אבגעוואוארפען :

— ניין, ישראל, צו וואס א מלכה... איך בין ניט קיין מלכה...

און האט זיך א ווייענדיגע געלאזען צום קיך ברענגען די פיש...

ישראל האט אידישלעך אפגעזופצט, ווי עס וואלט איהם אראב א שטיין פון הארץ.

— זי נעהמט עס אן, צו ניט — האט ער געטראכט, אבער איך האב מיין חוב יוצא געווען... איך האב איהר אויסגעזאגט... א אידענע האט ניט געוואוסט דאס נאנצע לעבען פון א מלוכה.

און אז אסתר האט געבראכט די פיש און דערלאנגט

ישראל'ן דעם שעהנעם חלק, האט ער וויעדער זיך געגומען איינרעדען איהר :

— זאלסט וויסען, אסתר, אז היינט ביינאכט ביזטו א מלכה...

אסתר, וועלכע האט זיך שוין אין קיך אויסגעווייגט, האט זיך דערפיהלט לייכטער. זי האט גוטמוטהיג א שמייכעל געטהאן און געענטפערט :

— א מלכה ווי א מלכה. מען זאל קיין דיענסט ניט דארפען זיין אויף דער עלטער...

האט ישראל זיך אויפגעהויבען פון זיין טראן, אויסגעצויגען זיין האנד אסתר'ן און מיט קייזערליכער גרויסמוטהיגקייט איהר געגעבען דאס ווארט:

— ניין, אסתר... מעהר וועסטו קיין דיענסט ניט זיין...

און ביים צוויייטען כוס האט אסתר זיך אוועקגעזעצט ביים טיש, נעבען ישראל'ן, נאכגעזאגט "הריני מוכן" און גענומען צו די ליפען דעם כוס..

און א בערוישטע פון דעם ביסעל וויין און פון דער מלוכה וואס זי האט בעקומען אויף דער עלטער האט זי זיך צוואוויינט אויפ'ן קול...

ישראל'ן האט אויך דאס הארטע מאנסבילשע און איצט קעניגליכע הארץ פערדריקט. ער האט זיך קוים איינגעהאלטען ניט צו צוואויינען זיך. ער האט גוטמוטיג ארויסגעמורמעלט :

— א אידענע בלייבט א אידענע...

דער עיבור

— באלד דארף מען שוין, דאכט זיך, ארויסנעמען דאס ברויט — האט לאה געזעדט פאר זיך, אויפמאכענדיג די בלעך פון אויוועז און בעטראכטענדיג די זעקס לעבלעך ברויט, וואס זיינען געווען אויסגעזעצט אין צוויי ציילען.

זי האט געווארפען עטליכע לייבע בלייקען אויף די לעבלעך, אין וועלכע זי האט האט קנעטענדיג, איהר נשמה אריינגעלעגט, זי האט א פרייען זיפץ געטהאן און פערמאכט צוריק דעם אויוועז מיט דער בלעך.

— נאך א האלב שעה דארף זיצען — האט זי משער געווען, קוקענדיג אויפ'ן אלטען זייגער מיט'ן צובראכענעם צי־פערבלאט, וואס איז געהאנגען צווישען קוזמאר און טיש.

— מאמע ! ביזט איינגעשמוצט אין סאזשע, האט איהר בעמערקט איהר עלטערע טאכטער, חאשקע, וואס האט געווא־שען דאס געפעס.

— אויך א זארג ! האט די מוטער דערויף א מאך גע־טהאן מיט דער האנד — מען וועלט נענוג פערשווארצט ביז וואנען מען באקט אב א געבעק ברויט... דעם טאטען'ס פרנסות, אז אך און וועה...

און לאה האט זיך דערמאנט, ווי שווער דאס געבעק ברויט איז איהר אנגעקומען. שמעון, דער מאן איהרער, האט שוין פון א חודש קיין קאפיקע ניט פערדיענט, דער מסחור פון

תבואה איז אזוי געפאלען, אז איין גאט זאל נור רחמנות האבען; אויף איין אכטעל האבער, וואס דער פויער פיהרט ארויס, פאלען אן, ווי היישעריקען טויזענדער הענדלער און יעדערער באס אן מערהר ווי פיעל עס איז ווערטה, ביז דער פויער ווערט פון גרויס גליק צוטומעלט און וויים גאר ניט וואס פאר א גרוי־סען פרייז צו פערלאנגען .אט איז ער פון א פאר וואכען "אויף די דערפער", טאמער וועט גאט איהם דארטען עפעס צושי־קען...

זי וואלט נאך לאנג אזוי געטראכט האט זי זיך אבער דערמאנט, אז די לאפעטע האט זיך צובראכען, בשעת זי האט דאס ברויט אין אויוון געזעצט...

— שוין קיין לאפעטע, ברוך־השם, אויף ניט דא — האט זי אויף דאס ניי אנגעהויבען מאכען א הספד אויף דער לאפעטע, וועלכע זי האט שוין געגוג אין דער פריה בעקלאגט — מען דארף שוין געהן וויעדער לייהען.

און מיט א זיפץ איז לאה ארויסגעגאנגען קענען איבער צו א גוטער שכנה, דוואשע, לייהען א לאפעטע.

לאה'ס אויפפיהרונג, וען זי קומט ערגעץ עפעס לייהען, איז ניט ארויסצוזאגען גליך איהר בקשה, נאר מאכען זיך, ווי זי איז כלומרשט אריין מיט א "וויזיט", אביסעל פערבריי־גען און נאכדעם ערשט וועגדען זיך פערביי־געהעגדיג: "איך האב געוואלט ביי אייך לייהען דאס און דאס".

אויך יעצט איז זי צוגעגאנגען און אוים עדעלקייט געגו־מען איין אנטהיל אין שמועס.

דאס מאל איז אבער דער שמועס אליין אין שטאנד ג־ווען צו פערהאלטען לאה'ן און זי האט זיך אזוי שטארק פער־אינטערעסירט, אז זי האט זיך פערגעסען וועגען וואס זי איז געקומען.

דער שמועס איז געגאנגען וועגען עיבור־יאהר.

— נאך א סך האבען מיר צו "וואדר"? פרעגט איין שכנה.

— היינטיגען שבת, אז גאט וועט נעבען געזונד בענשט מען שוין ואדר — ענטפערט דוואשע מיט לומדישע נדלות.

— וועז האבען מיר ראש־חדש ? פרענט די צווייטע שכנה.

— ראש־חדש האבען מיר אזוי גרוים ווי...

און דוואשע פערקנייטשט, ווי א געלערנטע, דעם שטערן און זאגט מיט שטאלץ ארויס: אט וועל איך אייך באלד אויס־רעכענען: ראש־חדש אדר איז געוועזען מיטוואך און דאנער־שטאג, וועט זיין איצטער פרייטאג און שבת..

— וועז ניט דער "עיבור", וואלט שוין געווען נאך פורים — האט די ערשטע שכנה בעמערקט.

—אקוראט א וואך נאך פורים — ווייזט אויס דוואשע וויעדער איהר לומדות.

און לאה שטעהט און הערט מיט אינטערעס: דער "עיבור" לאזט איהר שוין לאנג ניט שלאפען און זי זאגט ארויס מיט א זיפץ איהרע נעדאנקען וועגען איהם :

— זאל מיר דער אויבערשטער ניט שטראפען פאר די רייד —הויבט זי אן מיט א תחינה־ניגון — דער עיבור לינט אויף מיר אזוי ווי א בארג — פאר א יאהרען אין דער צייט איז שוין ווארים געווען, היינטיגעם יאהר, וועז ניט דער עיבור, וואלט שוין אויך מסתמא ווארעם געווען. איך האב שוין א ברעקל האלץ ניט.

— וואס רעדט איהר, גאט איז מיט אייך ! האט דוואשע מיט א ליבען שמייכעל זיך געוועגדעט צו לאה'ן. דער אויר־בערשטער מיט זיין גרוים גענאד שענקט אונז אומזיסט א חדש לעבען און איהר זייט נאך ניט צופריעדען און זינדיגט...

— וואס איז שייך — ער שענקט — אוודאי שענקט ער — האט לאה געענטפערט, ווי דערשראקען — אלץ שענקט ער, דאס גאנצע לעבען שענקט ער.

— אי זאלט איהר געזונד זיין ! האט דוואשע גוט־ער־

ציג געשמייכעלט אויף לאה'ס "ניט געלהרענטקייט" — וועגען דעם שמועסט מען דאך ניט — אלץ טאקי שענקט ער, וואס דען ? פון דעסטוועגען פיהרט זיך ביי "איהם" ביכער, פונקט, ווי דעם זינדיגען מענשען וואלט אלץ געקומען... יעדער טאג, יעדער חדש, יעדעם יאהר געהט דארט אין חשבון, פערשרייבט זיך אין בוך; ואדר אבער רעכענט ער ניט אריין אין חשבון, ואדר שענקט ער דעם זינדיגען מענשען במתנה, אזוי ווי למשל, א צולאג.... אויף אלע דריי יאהר — א צולאג א חודש !

פאר לאה'ן איז דאס געווען איין אונערוואַרטעטע ענטדעקונג. ביז אהער האט זי וועגען עיבור געהאט נור א בעגריף, ווי א צוגעטשעפּעטער חודש צום לאנגען שווערען וויכטער. ווי אזוי דער חודש געהט דארט אין רעכנונג האט זי גאר ניט געקלערט — איצט האט זי וועגען עיבור געקריעגען א לויטערע פארשטעלונג: דאס שענקט גאט דעם מענשען איין אומזיסטען חודש לעבען.

און גאט האט זיך איהר אצינד פארגעשטעלט פאר א מילדען, ווייכהערציגען.... ער שטעהט מיט א גוטען שמייכעל ביי א וואג־שאל... לעגט אהין יאהרען, חדשים טעג און ער רעדט ליעבליך ארויס :

— א חדש איבריג... א צולאג ! לאה'ן א צולאג... א רחמנות אויף איהר, איהרע יאהרען זיינען אזוי אויף נעביך געצעהלט, אזוי וועניג... זי איז שוין אזוי שוואך און קראנק...

און לאה'ס פנים שטראהלט פון דאנקבארקייט, פאר ליעבשאפט צום גוטען גאט און אזוי ווי פערשעמט וועגדעט זי זיך צו דוואשען :

—איך וועל אייך זאגען דעם אמת — איך האב דערפון גאר ניט געוואוסט — עס איז גאר א חרפה צו זאגען.

— וואס איז די חרפה ? האט דוואשע גוטהערציג געשמייכעלט — איך האב דאס אין א ספר אויף עברי טייטש

געלייענט, מיין "אלטער" זאגט, אז אין די לשון־קדש'דיגע ספרים שטעהט דאס אויך.

און די אנדערע צוויי שכנות זיינען אויך דערויף בעשטאנען, זיי האבען דאס שוין לאנג געוואוסט.

—וואס דען—א מענשען'ס גאב איז דען א גאב ? האט דוואשע אנגעהויבען אריינצולאזען זיך אין חקירה — אז ער שענקט איז געשענקט, וואס קען אומשטיינס געזאגט א מענש דעם אנדערען מענשען שענקען — א מענש האט גאר ניט — אלץ אין זיינע !

און די ווייבער האבען זיך געלאזען טיעף ארומרעדען גאטס מעשים, זיינע חסדים וואס ער טהוט מיט די זינדיגע מענשען און לאה האט גערעדט מעהר פאר אלעמען : דער צוגעקומענער אומזיסטער חדש, וועלכער וועט איהר אין חשבון ניט אריינגערעכענט ווערען, האט זי רעדענדיג געמאכט און גערעדט האט זי מיט פייער, מיט אויפלעבונג; עפּים האט זיך איהר געדאכט, אז פון היינט אן איז איהר קורצעם לעבען לענגער געווארען...

— א שאד, וואס דער עבור קומט אוים אלע מאל ווינטער — האט זי ענדליך געפונען אויסצוזעצען א שטיקעל חסרון אין גאט'ס מתנה — דער עבור, האט גאט געדארפט מאכען זאל אויסקומען זומער — זומער איז עפּים פרעהליכער אויפ'ן הארצען, ווארים — מען דארף קיין האלץ ניט.

זי האט זיך אבער באלד געכאפּט, אז מיט אזוינע רייד זינדיגט זי און זי האט זיך צוריק פערכאפּט :

— סא'דאגה, זאל זיין ווינטער — א חדש לעבען ווילט זיך ווינטער אויך..

— לעבען ווילט זיך אלע מאהל... האט א שכנה מיט א זיפץ מיטגעזאגט.

— יא, יא ! האט לאה וויעדער גערעדט — לעבען איז

א גוטע זאך.... א טהייערע זאך, עס איז טהייערער פאר פרנסה. ..

און פלוצום האט איהר עפעס אין קאפ א קלאפ געטהאן. דאס ווארט פרנסה האט איהר דערמאנט אן דאס געבעק ברויט אין אויוועז. זי האט באלד א שפרונג געגעבען אוז, פערבערע־ כענדיג די הענד האט זי ווי צומישט אויסגעשריען :

— דוואשינקע... דאס ברויט אין אויוועז... גיכער לייהט מיר אייער לאפעטע... אוי ווהע איז מיר... פערדעט זיך, פער־ ברענט געווארען...

אריינלויפענדיג מיט דער לאפעטע ווי א ווילדע חיה אין שטוב צו זיך האט לאה מיט אימפעט א כאפ געטהאן דאס בלעך פון אויוועז ,א ווארף געטהאן אויף דער ערד און ארויס־ נעהמענדיג די לעבליך ברויט און דערזעהענדיג דעם אויבער־ שטען שווארצליכען גלאנץ פון זיי, האט זי פון אנפאנג ניט געוואוסט וואס צו טהאן און האט פערצווייפעלט די הענד נע־ בראכען. אז די ערשטע שרעקליכע סעקונדען זיינען אריבער און דאס אונגליק איז איהר דייטליכער געווארען, האט זי זיך צוויאמערט : — ווהע איז מיר ווינד איז מיר: א געבעקס ברויט געפטרט... אויף קויהל... ביז וואנען איך האב עס צו־ נויפגעשלאגען... וואס טהוט מען איצטער, וואס טהוט מען ?...

די קליינע קינדער האבען זיך פאר שרעק בעהאלטען אין די ווינקלען, נאר די עלטערע טאכטער האט זי אנגעהויבען צו בערוהיגען :

— שא נישקשה, מען וועט אויפעסען...

— ווערים זאלען דיך עסען, רבונו של עולם, האט לאה פערביטערט געשאלטען — דו האסט מיך ניט געקענט א רוף טהאן ?... פערדעט זיך דארטען, פרעג וואס ?... עיבור — שמיבער — מיין דאגה...

און בעטראכטענדיג די זעקס לעבליך ברויט מיט זייער אויבערשטען שווארצליכען גלאנץ האט זי זיך צוכליפעט מיט א ווייענדיגען תחינה־ניגון :

— אוי ,רבונו של עולם — נוטער נאט, האסט דאך רחמנות אויף אלע דיינע בעשעפענישׂ, האב שוין רחמנות אויף מיר אויך און נעהם מיך שוין צו פון דער פינסטערער וועלט...

פּלאַסס

אראבגענאנגען פון קעסט, האט זלמן ארויסגענומען די צווייי הונדערט רובל נדן, וואס זיינען געווען איינגעלייגט ביין גביר פון שטעדטל און האט זיך גענומען צו מסחור.

זלמן איז געווען א יונגער מאן א משכיל, האט געהאלטען מיט אכט שותפים דעם "המליץ", געלעזען איבער דעם המליץ האט ער אליין, יענע שותפים, בעלי־בתישע יונגע לייט, זיינען געווען שותפים בלויז פון גדלות וועגען. וואס אין "המליץ" טהוט זיך האט געוואוסט בלויז זלמן. זיצענדיג אויף קעסט האט ער געלעזען דאס "בלאט" פון אנהויב ביז'ן סוף און ניט נאר די פאליטיק, וואס איז איבריגענס געווען גערישבען אין א שווערען סטיל, האט ער געלייענט — ער האט אפילו געשטודירט די פרייזען פון די תבואות, וואס איז געווען געדרוקט מיט קליינע אותיות'לעך נאר צום סוף פון בלאט.

אז ער האט אנגעהויבען צו האנדלען האט ער זיך מיט דער דאזיגער אבטהיילונג שטארק גערעכענט. ארויסגעהענדיג זונטאג פריה אין מארק, האט ער פריהער גוט דורכגעקוקט די פרייזען, ווי זיי זיינען געדרוקט אין בלאט און כאטש ער האט געוואוסט, אז די גרויסע סוחרים זיינען אידען עם הארצים און הויבען ניט אן צו וויסען פון א בלאט, האט ער דאך דערויף ניט געקוקט. ער האט געצאהלט פרייזען לויט'ן "המליץ". פערקויפענדיג ענדע וואך דאס ביסעל תבואה דעם גרויס־

סען סוחר פלעגט ניט איין מאל אויסקומען א מחלוקת :

— סטייטש ! פלעגט זלמן טענה'ן — דער המליץ שרייבט שווארץ אויף ווייס, אז שעורים, גערשטען, הייסט עס איז חזק, פעסט, הייסט עס, און איהר קומט און גיט מיר וועניגער ווי פאר אכטאגען, ווען דער המליץ האט געשריעבען דוקא פערקעהרט, אז שיעורים איז רפה...

פלעגט דער סוחר רוהיג שמייכלען און ענטפערען :

— וועל הייסט דיר, זלמן, זיין א געלערענטער, דו האנדעל ווי מיר, אהן דקדוק, וועסטו מעהר פערדיענען.

אבער זלמן האט זיך געהאלטען פעסט, אז וויבאלד דער המליץ שרייבט, איז ראיעל ווי גאלד און ער האט דאס פעקעל תבואה געהאלטען נאך א פאר וואכען, אבי דעם סוחר ניט צו פערנארען. ביז ער האט זיך דערווארט, אז דער המליץ אליין האט געשריעבען—רפה, געפאלען, הייסט עס.. דעמאלט פלעגט ער וויעדער רופען דעם גרויסען סוחר, בעווייזען איהם די אנגעקויפטע סחורה און זיך אנרופען :

— וואס וועט איהר אויף טשיקאוועס איצט געבען ?

און ווי אויף צו להכעים פלעגט דער סוחר ענטפערען:

—זעהסטו, זלמן, היינט בעקומסטו מיט צוויי קאפיקעס טהייערער אויפ'ן פוד... עס האט זיך אביסעל געהויבען...

זלמן האט שיער ניט אויסגעשריען: געפאלען ! ער האט אבער ניט געוואלט פערלירען די צוויי קאפיקעס אויפ'ן פוד און האט אין הארצען געטראכט :

— געהט ער צום טייוועל — א איד א גראבער יונג און הויבט ניט אן צו וויסען פון עבטע פרייזען, לויט'ן קורס.

ענדליך האט זלמן אנגעהויבען צו האנדלען אהן דער פערמיטלונג פון דער צייטונג. ער האט איינגעזעהן, אז אויב ער וועט צאהלען פרייזען נאכ'ן המליץ, וועט ער דעם לעצטען הונדערטער, וואס איז איהם געבליבען, אין גיכען פערליערען. און יעדען שבת צו־נאכט, פלעגט ער איינגעהן צום

גרויסען סוחר, וואו עס זיינען געווען פערואמעלט פיעלע קלייּנע העגדלער און פלעגט פרעגען ווי שטעהט דער פּרייז.

— אט אזוי ! אט אזוי — פלעגט דער סוחר, חיים איטשעס, א גוטמוטיגער איד, אבער א גרויסער עקשן אין מסחור — זלמן'ען קלאפען איבער'ן פּלייצע — הויבסט אן ווערען א מענש ! קוקסט שוין ניט וואס די בלעטער שרייבען דארט... פרעג זיי בחרם, די בלעטער — פלעגט חיים איטשעס חוזק מאכען. און קלאפענדיג מיט'ן פינגער אין ברוסט, פלעגט ער מיט גדלות ענדיגען :

— איך בין דאס בלאט !

און פלעגט זיך צולאכען מיט א בריטען געלעכטער און צופריעדען אויסרופען :

— אמת, זלמן !...

אז זלמן פלעגט פון סוחר ארויס פלעגט ער זיך פיהלען ווי א קינד, וואס אן עלטערער איד האט איהם נאר וואס אבגעשמיסען. ער פלעגט דעמאלט טרויעריג טראכטען, אז השכלה מיט מסחור זיינען ניט קיין פּאר קלייּדער און אויב מען וויל באמת ווערען א סוחר, מוז מען זיך די בלעטער ארויסשלאנגען פון קאפּ.

קומענדיג אהיים פלעגט ער דאך זיך נעהמען צו דער צייטונג, איינקוקען זיך אין דער אבטהיילונג פון די פּרייזען אויף די תבואות און געפינענדיג, אז עס איז פּונקט קאפּויר ווי דער סוחר האט איהם ערשט געזאגט, האט ער די צייטונג פערשטעקט ערגעץ אין א ווינקעל און נעמורמעלט

— היינט נעה זיי אן אויפגעקלערטער, אז דו האסט צו טהאן מיט אזוינע נראבע יונגען !..

אבער האנדלען גלייך מיט אלע קלייּנע העגדלער פון מארק האט זלמן ביי זיך ניט געקענט פועל'ן, אויב ניט האנדלען נאכ'ן קורס פון "המליץ", וואס דאס וואלט איהם העכער

געמאכט אין די אויגען פון זיינע "קאלענען", מוז ער האנד־
לען מיט אזא מין סחורה, וואס שטעהט העכער ווי די איבע־
ריגע סחורות און איבערהויפט צו וועלכע עס פאדערט זיך
מבינות.

אמת, אויף תבואות דארף מען אויך זיין א מבין. דער
ווייץ, דארף זיין א ביסעל רויטלעך, דער האבער לאנגלעך און
מרוקען. דער גערשטען פול און רונד, דער "זוימען" דארף זיין
ריין פון פסולת און נאך אזעלכע כללים. אבער דאס ווייס יע־
דער הענדלעריל, קיין חכמות איז דערביי ניטא.

א מבין דארף מען שוין זיין צו "חזיר־האר"! דאס איז
אבער א סחורה וואס קאסט נאלד. אמת'ע חזיר האר איז זיך
ניט אויסצוצאהלען. מען דארף האבען דערצו גרויסע קאפיטא־
לען. און די סחורה אליין דארף מען זוכען! אז עס מאכט
זיך איהם אמאל קויפען א בינטעלע חזיר האר פאר א האלב
קערביל קויפט ער. עס איז אבער ניט מעשה סוחר. עס שמעקט
מעהר מיט קבצנות! און די עצם סחורה נעפעהלט איהם אויך
ניט. חזיר האר איז זלמן'ען ניט צום הארצען. עס איז פארט
סחורה פון א חזיר! אמת, דער גרויסער סוחר פון די "חזיר־
האר", האט אן אייגענע פאבריק און ארבייט עס אויס אין די
וואגאנעס. אזוינס לויגט זיך שוין! אבער כאפען פון א בינטע־
לע א פאר צעהנערלעך לויגט זיך ניט מיאום מאכען.. און דער־
צו ציהט איהם ניט דערצו. צו חזיר־האר האט ער ניט קיין
כשרון, קיין טאלאנט הייסט עס...

זייט זלמן איז געווארען א הענדלער ציהט איהם צו
פלאקס.. ער פיהלט, אז זיין מזל ליגענט אין פלאקס. די סחורה
איז א שעהנע, א מהודר'דיגע און עס פאדערט זיך דערצו שאר־
פע מבינות. און זלמן האלט, אז אן אמת'ער מבין איז ער בלויז
אויף פלאקס...

פלאקס איז אבער א ריזיקאלע סחורה. מעהר ווי איין
גרויסער סוחר אין שטעדטיל ווערען צו פערקויפען איז עס

ניטא. און דער דאזיגער סוחר, מאטע שפינער איז א איד א גזלן ! ער צאהלט פרייזען לויט'ן קאפריז. זלמן האט שוין א מאל געקויפט א צוויי פוד פלאקס פאר וועלכע ער האט אליין בעצאהלט זעקס רובעל, ער האט עס אוועקגעפיהרט צו מאטע שפינער אין גרויסען שפייכלער און מיט א קלאפענדיגען האר־צען געווארט אויף יענעמס אורטהייל.

מאטע שפינער איז ביי א פיערטעל שעה צייט געשטאנען און געקוקט, ווי די מענשען זיינע לעגען איבער פלאקס פון איין ווינקעל אין צוויטטען, בינדען איבער אין שטריק און וועג־גען עם, און אין זלמן'ס זייט האט ער אפילו קיין קוק ניט גע־געבען. אבער אז זלמן'ען האט ענדליך געפלאצט דאס געדולד און ער האט שוואך געזאגט :

— ר' מרדכי, איך האב אייך געבראכט אביסעל סחורה, איהר זאלט עס אנקוקען.... האט מאטע שפינער אויפגעהויבען זיינע אויגען אויף זלמן'ען, ווי ער וואלט איהם גאר ניט גע־קענט, נאכדעם האט ער א בליק געווארפען אויפ'ן פעקעלע פלאקס און זיך מיט א שמייכעלע אנגערופען :

— דו האסט זיך שוין גענומען צו פלאקס ?...

און א טאפ טהאנדיג איין בינטעל פון די צוויי וואס זיי־נען געלעגען ווי דערשראקענע אויפ'ן שוועל פון גרויסען שפייכלער, האט ער א גענעץ טהאנדיג געפרעגט :

— וואס ס'טו בעצאהלט ?

— זעקס רובעל ! — האט זלמן אבגעענטפערט דער־שראקען ווי ביי'ן עקזאמען...

— ביזט א שוטה ! האט מאטע שפינער זיך גוטמוטהיג אנגערופען...

און אנקוקענדיג זלמן'ען מיט א מאדנעם אויסדריק אין די אויגען האט ער צו געגעבען :

—ביזט א מלמד...

און ניט עראוורטענדיג זיך פון דעם דערשראקענעם

זלמן'ען קיין וויעדער־שטאנד ,האט ער ווידער א טאפ געטהאן א בינטעל, זיך צולאכט און גלייך צוריק ערנסט געווארען :

— נעהם דאס צוריק !

זלמן איז געשטאנען ווי ניט טוידט, ניט לעבעדיג און האט זיך ניט בעוועגט.

מאטע שפינער האט די צוויי בינטלעך וויעדער א טאפ געטהאן און אנקוקענדיג זלמן'ען ווי מיט רחמנות האט ער ארויסגעמורמעלט :

— פינף רובעל קריגסטו... א רובעל איז דיר ווערט רבי נעלד...

— נעהמט, ר' מרדכי! — האט זיך זלמן ווי דערפרעהט, וואס דאס ערשטע מאל האט ער אבגעשניטען בלויז מיט איין רובל היזק און האט זיך שוין געטרייסט, אז ער איז יא א מבין — נעהמט צו, נאר איך האב צו אייך א בקשה...

— א בקשה? האט שוין מאטע שפינער ווי א שטרענגער מאטע געפרעגט — לאמיר הערען...

— וואס פאר א חסרון געפינט איהר אין די פלאקס ?

— א חסרון ? הם.. א חסרון... צו קורץ, ניט גלאנציג... שוואך.. זעהסט.. עס רייסט זיך.. און מאטע שפינער האט גענומען א לאק פון בינטעל און איבערגעריסען, ווי שמשון הגבור די שטריק פון די פלשתים...

— חי — חי — חי ! האט זלמן אנגעקוואלען... הייסט עס ,או עס דארף זיין לאנג, שטארק און גלאנציג...

— ביזט א מלמד... האט איהם מאטע שפינער גוטמוטהיג געמוסר'ט — ווילסטו ווערען גלייך א מבין... וועסט אבי־סעל פערליערען וועסטו זיך אויסלעהרנען...

בעקומענדיג די פינף רובעל האט זלמן מיט א שיינענדיגען פנים, ווי דאס וואלט געווען כלו ריוח, אריינגעשטעקט זיי אין קעשענע און איז ארוים מיט דער האפנונג אוועקצוווארפען אלע מסחרים און זיך נעהמען צו פלאקס...

מיט נרינשעצונג און מיט פעראכטונג האט זלמן אננע־
הויבען קוקען אויף די אלע סוחרים'לעך, וואס האבען זיך
ארומדרעהט אין די מארקס־טעג אויפ'ן נרויסען זומפינען מארק
און געהאנדעלט וואס עס האט זיך געמאכט...

מעהר פאר אלע האט איהם אבגעשטויסען חיים דא־
מעצקעס, א איד אין א וואטאווען קאפטען, ארומגענארטעלט
מיט א שטריק, ארום איהם זיינע דריי בנים שלמה, יאשקע
און פיישע, וועלכע האבען געוואלט איינגעהמען דעם גאנצען
מארק. געהאנדעלט האבען זיי וואס עס האט זיך נאר גע־
לאזט און אין וואס ס'האט ניט געשטעקט קיין ריזיקע: מיט
אייער, קרענץ ציבעלע, היהנער און טאמער האט זיך געמאכט
בילינ א קאלב איז א קאלב אויך געווען א סחורה און ניט זעל־
טען פלעגט דער טאטע מיט דער קאלב אויפ'ן פלייצע, ניט
האבענדיג קיין צייט אוועקטראגען זי אין שפייכלער, ארומגעהן
איבער'ן מארק צווישען די וועגענער, בעגלייט פון זיינע דריי
בנים און האט געמאכט געשעפט. דאס קאלב האט דערביי
אויסגעצוינען איהר האלז און ווייענדיג געבלעקט.

— איהר קויפט אלץ! — פלעגט אמאל זלמן מיט א
חוזק־טאן זיי אבשטעלען..

— יא, זלמן, מיר קויפען אלץ... נאר ניט קיין פלאקס...
דאס לאזען מיר פאר אייך!...

און די בנים האבען אויסגעשאסען מיט א געלעכטער.
אז דאס קאלב און די היהנער וואס זיי האבען מיט זיך
געטראגען האבען זיך דערשראקען און זיך צושריען יעדער אויף
זיינע קולות...

— גראבע יונגען! פלעגט זלמן טראכטען — מאכען פון
אלץ געלד! אלץ איז ביי זיי סחורה..

און ער פלעגט צוגעהן צו א וואגען פלאקס, בעטראכט
איהם לכתחילה צו גלאנצט ער ווי גאלד... נאכדעם פלעגט ער

מעסטען די לענג, נאכדעם פלעגט ער פרואווען א פאר לא־קענס איבערריסען אויף די פינגער...

— טשאהא טי "זשיד", רוויעש... דאס הייסט: — איר, וואס רייסט דו ?

פלעגט זלמן זיך אנרופען מעשה־סוחר :

—יא ניע רוואו — יא פראבויו... ס'הייסט איך ריים ניט, איך פרוביר...

— און אז דו וועסט ניט קויפען, ווער וועט מיר בע־צאהלען פאר די פעדעם וואס דו האסט צוריסען־ — פלעגט דער גוי בייזער ווערען.

דא פלעגט זלמן ענטפערען :

— אויב דו וועסט ניט זיין קיין "הארטער" מענש וועל איך אודאי קויפען....

און זעלטען פלעגט זלמן ניט מושוה ווערען, סיידען דער פלאקס פלעגט איהם ניט געפעהלען. קוים אבער איז דער פלאקס געווען לויט די כללים פון מרדכי שפינער: לאנג, גלאנ־ציג און שטארק איז קיין פרייז ניט געווען צו פיעל...

זלמן האט א שעהנעם פעקעל פלאקס ליעב געהאט און וואלט ער נור געלד געהאט וואלט ער דעם גאנצען פלאקס פון אלע גוים אבגעקויפט.

די ערשטע צייט פלעגט ער לאנג ביי זיך ניט האלטען דאס אנגעקויפטע. זיין קליינער קאפיטאל האט איהם ניט ערלויבט לאנג די סחורה צו האלטען. אויף מארגען נאכ'ן מארקס־טאג פלעג ער ארויפלעגען די געקויפטע בינטלעך פלאקס אויף א וועגעלע און אוועקפיהרען עס צו מאטע שפינער.

מאטע שפינער האט זיך נאך אלץ בעצוינגען צו איהם, ווי צו אן אנפאנגער, האט איהם אלץ נערופען מיט א שמיי־כעלע "שוטה", "מלמד" און נאך אנדערע נעמען, וואס זלמן פלעגט עס אננעהמען פאר ליעב, אבי נאר דער גרויסער סוחר

זאל איהם ניט באטען א מקח, וואס זאל שמעקען מיט סך אנוועהר...

ענדליך האט מאטע שפינער געזומען אנערקענען זלמן'ען אלס א מבין אויף פלאקס און איינמאל אין דער אנוועזענהייט פון א פאר קלייניע סוחרים'לעך, וואס האבען זיך אין שפייכלער פאר געפונען, האט מאטע שפינער, קלאפענדיג זלמן'ען אין פלייצע, מיט גרויס ערנסט געזאגט:

— אט זעהט איהר, דער יונגערמאן פערשטעהט שוין יא אביסעל וואס פלאקס איז...

— עס קאסט רבי־גאלד, ר' מרדכי! — האט זלמן דערמאלט מיט א שמייכלע זיך אבגערופען און האט צופרידען גלעט דאס בערדעל.

דער אייגענער קאפיטאל האט זיך ביי זלמן'ען ענדליך אויסגעלאזט, אבער אזוי ווי ער איז שוין געווען א טאטע פון דערוואקסענע קינדער און זיין בערדעל האבען זיך שוין בעוויזען גרויע פאסען, איז ער געווען א בטוח און האט געהאנדעלט מיט פרעמד געלד...

געהאנדעלט האט ער נאך אלץ מיט פלאקס און דער מסחור איז פון יאהר צו יאהר איהם טהייערער געווארען. גאנצע טעג פלעגט ער אביליגען אין שפייכלער, וואו עס איז געלעגען אנגעווארפען בינטלעך פלאקס און ער אליין צווישען זיי אויסגעשמירט אין א בלאנדע פלאקס־לאקענס האט אויסגעזעהן, ווי א שטיק פלאקס.

ארויסגעהענדיג פון דעם שפייכלער און קומענדיג אהיים, פלעגט איהם דאס ווייב, וועלכע איז מיט זיין מסחור ניט צופריעדען געווען, אנהויבען יאדען:

— זעה וואס דו האסט געמאכט פון א בגד. ער איז ראך דורכאוים אין פלאקס...

— איז וואס, נארעלע, פלעגט ער מיט א שמייכעל ענט־

פערען — פלאקס איז א ריינע זאך...
און אנטהועגדיג צוריק דאס בגד צו געהן דאוונען, פלעגט דאס ווייב זיך בעטען :
— ווארט ! איך ווע׳ל דיר אבריניגען דאס בגד !
זלמן אבער פלעגט זיך ניט לאזען :
— וואס שאדט עס ?... פערקעהרט...
און געהענדיג אין גאס פלעגט ער מיט שטאלץ קוקען אראב אויפ׳ן בגד און טראכטען :
— וואס הייסט... פלאקס איז ניט מאוס... עס איז דאך ניט קיין פעדערען...

וואלט אלץ גוט געווען וועז ניט דאס פרעמדע געלד.
זלמן האט ענדליך איינגעזעהן, אז צו פלאקס מוז מען האבען א סך כחות... מאטע שפינער איז א איד אן אדיר, ער קען האלטען, שפעקולירען, ער האט געלד, אייגען געלד, ער ברויך ניט צו צאהלען פראצענט און דערצו איז ער איינער אין סביבה. ער קויפט אויף אלע פלאקסען און וואס פאר א פרייז ער גיט מוז מען נעהמען.
זלמן האט זיך געכאפט, אז ער איז אויף פלאקס מעהר מבין ווי מאטע שפינער אליין. אבער וואס העלפט זיין מבינות, אז ער האט ניט דעם כח ! אט האט ער איצט א הונ־דערט פוד פלאקס... א בעל חוב איז ער וויפיעל האר אויפ׳ן קאפ.... וואס וועט ער טהאן, אז מאטע שפינער וועט איהם "באטען" א מקח, וואס ער וועט שטעהן אנצוואוועהרען...
און זלמן פלעגט אלע טאג געהן אין זיין שפייכלער, בע־קוקט דאס פלאקס, געווען זיכער, אז ער האט בלויז "קרוין", ווי עס הייסט אויפ׳ן סוחר׳שען לשון און זיך דאך געשראקען, אז מאטע שפינער וועט איהם דאס מאהל בעגראבען....
ענדליך האט ער בעשלאסען ,א טייל פון׳ם פעקעל פלאקס אוועקפיהרען צום סוחר, ער זאל איהם אנקוקען.

וואס עס וועט זיין וועט זיין !

געדונגען חאצקעל בעל עגלה מיט דעם פערד און וואגען האט ער גענומען ארויסטראגען דאס פלאקס אויפ'ן וואגען, יעדעס בינטעל איבערגעטאפט, געגלעט, געפוצט און געמורמלט :

— פיינע סחורה !

און זיך ניט געקענט איינהאלטען און זיך געווענדעט צום בעל־העגלה :

— וואס זאגט איהר ר' חאצקעל אויף די סחורה ? קרוין !

חאצקעל בעל העגלה, א שטיל־דערשלאגען אידעל האט געקוקט אויף דאס פלאקס און ניט דרייסט געענטפערט :

— ווי קום איך דערצו ?... איך וויים, איך בין אמאל געווען א אינגעל... אבגעריכט פורים שפיעל, פלעג איך אנטהאן א פלאקסענע בארד... ווייטער פרעגט מיך בחרם..

פון דאזיגען בעל העגלה'ס ענטפער איז זלמן געפאלענער געווארען און זיך אנגערופען :

—עט, ר' חאצקעל... פון דעם פלאקס מאכט מען ניט קיין בערד... דער פלאקס וועט געהן אוש קיין קעניגסבערג...

— טע־טע־טע ! האט זיך דער בעל־העגלה געחדוש'ט

— אוש קיין קעניגסבערג, מיט דעם באהן הייסט עס... טע־טע־טע.

און אז דער וואגען איז שוין געווען פול מיט פלאקס אנגעלענגט, האט זלמן זיך אנגערופען :

— מיר פאהרען, ר' חאצקעל ! צו מאטע שפינער.

און האט א זיפץ געטהאן.

מאטע שפינער איז געשטאנען אין זיין גרויסען שפייכלער און נעשמועסט מיט א סוחר'ל.

זלמן האט א הוסט געטהאן !

— א, זלמן ! — האט זיך מאטע שפינער אומגעקוקט צו איהם, — וואס וועסטו זאגען ?

— איך האב געבראכט סחורה ! עס איז בלויז א טייל...

— נו, טראג ארויף, וועלען מיר אנקוקען ! — האט דער סוחר קאלט געזאגט.

זלמן מיט'ן בעל העגלה האבען געזעמען אויספאקען די סחורה פון וואגען און ארויפטראגען אין שפייכלער אריין.

דער סוחר האט יערעם פעקעל בעקוקט און ווי געדרעהט מיט'ן קאפ אויף ניין...

זלמן האט זיך געמאכט ווי ער זעהט עס ניט, דאס הארץ אבער האט איהם נעקלאפט און געהענדיג מיט די פעק אויף די טרעפלעך צום שפייכלער האט ער געפיהלט, ווי ער פאלט באלד אום :

— ער וועט דיך בעגראבען! האט איהם ווי עמיצער אין די אויערען געקלונגען.

— וואו האסטו עס געקויפט אזוינע מציאות ? — האט דער סוחר זיך לוסטיג געמאכט.

זלמן האט פאר שרעק אויסגעלאצט די אויגען און אויסגעשריען :

— ר' מרדכי ,וואס רערט איהר ? עס איז דאך קרוין !

— קרוין ? האט מאטע שפינער געשמייכעלט, טא טהו דאס אן אויפ'ן קאפ וועסטו ווערען א קייסער...

— וואס הייסט, איך בין שוין נאר קיין מבין ניט ? הא? נאר ניט ? ! האט זלמן ווי געסטראשעט און געבעטען זיך צוזאמען...

—ביזט דער גרעסטער מבין אויף דער וועלט... האט מאטע שפינער גערעדט האלב אין ערנסט און האלב אין שפאס— אבער מיר געפעהלט ניט דאס היינטיגע ביסעל פלאקס...

און א גלעט טהוענדיג עטליכע פעקלעך האט ער קאלט געפרעגט :

— וואס וועסטו זיך הייסען געבען פאר א פוד, למשל ?
— איך מיין, וואס איז שייך ?... האט זלמן נענומען שטאמלען, מורא האבענדיג צו זאגען א פרייז... מיר אליין קאסט עס, אויסער פראצענט־געלד, ביי א פיער רובעל א פוד... דא איז נאר א פראבע, א דרייסיג פוד...

מאטע שפינער איז קיין גרויסער מנגן ניט געווען, נאר ביי אזוינע פעלע פלעגט ער ליעב האבען אונטערצוזינגען.

זלמן האט דאס ניגון'דעל פערשטאנען און עס האט איהם געריהרט ביז טרעהרען :

— הייסט עס ? —האט זלמן קורץ, סוהר'יש געפרעגט...
—הייסט עס, אז דו וועסט די סחורה צוריק פיהרען...
— ווייל איהר זיינט איין אייניציגער סוהר, ווילט איהר קויפען ?... איז זלמן ניט לויט זיין שטייגער העזה'דיג גע־ווארען.

— ביזט א שוטה ! האט מאטע שפינער קורץ אבגע־האקט.

— ר' חאצקעל נעהמט די סחורה אויפ'ן וואגען ! האט זלמן זיך געהאלטען פעסט.

אין א פיערטעל שעה ארום איז שוין דאס פלאקס צו־ריק אין זלמן'ס שפייכלערעל געלעגען אנגעווארפען אין אונ־ארדנונג.

ער איז געשטאנען צווישען די בינטלעך איינגעוויקעלט אין פעדים פון קאפ ביז די פיס און האט אויסגעזוהן ווי א לעבעדיגער שטיק פלאקס.

אינוועניג אין קאפ אבער איז איהם לויטער געווארען.

פאר זיינע אויגען האבען זיך געטראגען די געזיכטער פון די עטליכע פראצענטניקעס, וועמען ער האט פערשפראכען די וואך אבצוצאהלען. בולט'ער פאר אלע פנים'ער האט זיך איהם געמאלט דאס פנים פון לייבע דעם וואכערניק, וועלכער האט אויף איהם א וועקסעל אויף פיער הונדערט רובעל פאר 50 רו־

בעל...

דאס פלאקס וועט דער דאזיגער לייבע אבנעהמען ! האט זלמן'ען אימיצער איינגעשושקעט.

אז ער איז נעקומען א היים, האט ער געטראפען דארט צוויי אידען, ביי וועמען ער האט לעצטע וואך נעכאפט צו "נמילות חסדים" אויף צוויי טעג.

זיי זיינען נעזעסען וויי פערשעהמטע און האבען נעווארט ביז זלמן וועט עפּים זאגען.

— נאך נישט פערקויפט... האט ער געמורמעלט.

האבען זיי בעקומען לשון און אויגער האט זיך אויפגעשטעלט און שטרענג געזאגט :

— וואס־זשע? איהר מוזט דוקא האנדלען מיט פלאקס?

און דער צווייטער, א הויכער מאגערער איד, טאקי זלמן'ס א שטיקעל קרוב, האט זיך אויפגעשטעלט, נעגעבען א זעץ מיט'ן פויסט איבער'ן טיש און אויסגעשריען, אז דאס שיסעלע וואס איז אויפ'ן טיש געשטאנען האט זיך אנגעהויבען, ווי א לעבעדיגע, צו בעווענען:

— און מיט עייער ביזטו א חולה צו האנדלען ?... ער וויל זיין א סוחר מיט פרעמדע געלד... פלאקס גאר ווילט זיך איהם !...

און די צוויי אידען האבען איהם מתרה געווען, יעדער אויף זיין נוסח, אז באם ער וועט זיי ביז איבערמארגען ניט אריינטראגען דאס געלד וועט ער מיאוס אבשניידען.

זלמן האט גוטמוטהיג געשמייכעלט, דערביי געצופט די נראהע האר וואס זיין שווארץ בערדעל האט פערמאגט און גענומרמעלט :

— מיט גאט'ס הילף, אידען ! מיט גאט'ס הילף !

זלמן האט דאך מיט די בעלי־חובות זיך איין עצה נעגעבען. ער האט זיך אבגעבעטען אויף נאך א פאר וואכען. ער

האט אזוי געזאגט:

— מאטע שפינער, איז א איד א גזלן! עס איז אבער פארן א סוחר אין גאראדייע איז יענער דוקא אן עהרליכער מענש. ער האט שוין יענעם געשריעבען א בריעף, האט ער נאך ניט געהאט קיין ענטפער. אויב ער וועט ביז מארגן פריה ניט האבען קיין ענטפער וועט ער קלאפען א דעפעש... עס וועט קאסטען ניט טהייער: בלויז 5 ווערטער: דער אדרעס איז: גאראדיי, א. מרגליות... אזוי הייסט דער סוחר. פריעזשאיטע, טאוואר... און מיין נאמען. איהר פערשטעהט? ער וועט זיכער קומען!

די עטליכע פראצענטניקעס און די פאאר אידען פון די נמלת חסדים האבען איינגעזעהן, אז עס קען טאקי זיין, אז זלמן האט רעכט. אן עהרליכער מאן איז ער דאך.. מענליך, אז דער גאראדיי'ער סוחר איז ניט אזא גזלן, ווי דער היעגער.... און זיי האבען וויעדער געווארט...

אבער די דעפעשע וואס זלמן האט געשיקט האט אויך ניט געהאלפען. דער סוחר איז זיך רוהיג נעזעסען אין "גאראדייע", און ניט געוואלט וויסען פון די הונדערט פוד פלאקס, וואס איינער א זלמן ערגיץ וויל פערקויפען, וויל עס שפארט איהם די אויגען פון קאפ..

די פראצענטניקעס מיט די צווויי בעלי־טובות, וואס האבען נעבארגט די גמלת חסדים, זיינען וויידער געקומען.

זיי האבען זיך נאך אלץ געהאלטען וויי אידען:

— הייסט עס, זלמן, וואס וועט איהר איצטען טהאן?.. אפשר א סברא מאקי מאטע שפינער'ן פערקויפען.

— אודאי מאטע שפינער'ן... — האט לייבע פראצענטניק געהייסען — וואס דען? דער פראצענט נעמט דאך אויפעסען דעם קרן, וואס וועט איהר אויסשפעקולירען, אז איהר וועט לענגער האלטען? א קלייניגקייט!...

— און גלאט, וואס איז דאס פאר א האלטען סחורה?..

דערצו נאך פלאקס ! — האט דער בעל גמלת־חסד, וואס איז נעווען א שיטקעל קרוב — נע'טענה'ט.

— אודאי, פלאקס טהאר מען דען לאנג האלטען ?... — האט נאך א מלוה נעוואַרענט — איין פונק, חלילה, און עס ברענט.

— הא... וואס זאגט איהר ? — האט זיך זלמן ווי פון א חלום אויפנעכאפט — איין פונק און עס ברענט... רעדט ניט קיין נארישקייטען. פאר וואס זאל עס ברענען ?

און די מלוה'ס זיינען וויעדער אוועק, אנזאגענדיג איהם מיט'ן הארבען וואַרט, אז באם ער וועט ניט זעהן זיי צו בעצאהלען וועט זיך טהאן מעשים.

— מיט נאט'ס הילף ! מיט נאט'ס הילף ! — האט זלמן נעמורמעלט און האט זיס געשמייכעלט.

עס איז נעווען קענטיג, אז ער האט שוין א פארטיגען פלאן...

יענעם טאג איז ער פרעהליכער געוואַרען און האט זיס געשמייכעלט צו יעדערן, וואס האט איהם בענגענט...

ער איז אריין אין שפייכלער, ווי יעדען מאל, מיט דער כונה צו סארטירען דעם פלאקס. דאס מאל אבער האט ער סארטירט מיט מעהר ליעבע, ווי אלע מאל... די שעהנערע בינטלעך, וועלכע זיינען לכל הדעות נעווען קרוין, האט ער אין די הענד נענומען, נעשפיעלט זיך מיט זייערע לאנגע, בלאנדע לאקען און נעגלעט זיי איבער די פערבונדענע קעפ.

נאכדע האט ער נענומען וויקלען א פאפיראס...

— וואס הייסט? האט ער געטראכט — מען טאר דען ניט רויכערען א פאפיראס ?...

מען דארף בלויז פארזיכטיג זיין מיט דער שוועבעלע...

ער וועט זיכער זיין פארזיכטיג... דער פלאקס איז ניט פערסטראכירט... ער וועט חלילה, אונגליקליך ווערען, אז עס

ברענט אב...

און פאר זיינע אויגען האבען זיך געטראגען די פנים'ער פון די בעלי־חובות, און מעהר פון אלע, דער פנים פון מאטע שפינער, וועלכער האט געוואלט אזא פעקעל "קרוין" אויסנאר־רען כיי איהם !

אי וועט ער פלאצען, אז ער וועט דערהערען, אז דאס דא־זינע פלאקס איז פערברענט געווארען...

זיי וועלען אלע פלאצען !

און מיט א רוהיגקייט פון א מענשען, וואס נעהט טהאן א זאך, וואס וועט איהם זיכער געלינגען, האט ער אנגעריבען א שוועבעלע, צוגעטראגען צום מויל, פערדויכערט דעם פאפיראס און דאס שוועבעלע א וואהרע גענטהאן אויף'ן פלאקס.

אין שפייכלער איז באלד ליכטיג געווארען...

זלמן איז רוהיג ארויס, פערמאכט די טהיר, פערשלאסען מיט'ן שלאס און איז אוועק אין גאס...

ער האט בעגעגענט א פאאר בעקאנטע הענדלער. ער האט יעדען בעגריסט, געפרעגט עפעס און איז זיך אזוי געגאנגען רו־היג זיין וועג.

באלד אבער האט ער בעמערקט א געלאף פון מענשען און א געשרייי : "עס ברענט !"

— וואו ברענט ? — האט ער דערשראקען געפרעגט...

— מען וויים נאך ניט... — האט א שטימע געיאמערט, מען זאגט, אז עס ברענט ערגיץ פלאקס...

— פלאקס ! ? וועה איז מיר ! פלאקס ! — האט זלמן געגומען ברעכען מיט די הענד און האט זיך געלאזען צוריק, מורא האבענדיג, אז מען זאל ניט איינלעשען דעם פייער.

צוקומענדיג צום שפייכלער אבער איז ער רוהיג געווארען.

פון פלאקס איז שוין קיין זכר ניט געווען, אויסער א בארג אש, וואס האט ארויסגעקוקט פון די פייער־אויפגעפרעסענע וועגט...

צווישען דעם אנגעזאמעלטען עולם און די עטליכע בעלי־בית'שע פייער־לעשער האט זלמן בעמערקט קלמן דעם מאגע־רען און לייבע דעם וואכערניק... זיי האבען ביידע גענאסען וואסער אויפ'ן העלישען פייער.

זלמן האט זיך מיט גרויס מיה איינגעהאלטען ניט צו שמייכלען.

די קליאטשע

1.

דער ראקאוועך דרדקי־מלמד האט נעהאט אין זיין חדר ניט ווייניג תלמידים, ווייל ער האט נעהאט א נאמען פאר א בעל־מדקדק און איז געווען דער אייניציגער מלמד אין שטעדטיל, וואס האט נעטראגען א געפרעסטע העמד מיט א קראגען, כאטש אהן א שניפס. און אזוי ווי דאס שטעדטיל האט זיך אין יענער צייט אננעהויבען רעפארמירען, האט דער הארטער קראגען א סך מיטגעווירקט, אז בעלי־בתים, וואס זיינען מעהר נעניגט צו "בילדונג", זאלען איהם אבגעבען זייערע קינדער צו לערנען עברי און אנפאנג חומש.

און דאך איז איהם דאס קנעלען אליין וועניג נעווען צום לעבען. ווייל דער ראקאוועך מלמד, אויסער די ביסל דקדוק זיינע און אויסער דעם געפרעסטען העמד מיט'ן קראגען, האט זיך געפיהרט ווי א מענש אויך אין הויז. ער איז געווען דער אייניציגער מלמד, וואס האט פערמעגט א סאמאוואר און נעטרונקען פאפאוו'ס טיי — אזוינס, וואס ניט יעדער בעל־הבית, אפילו פון העכערען גראד, האט זיך עם ערלויבט. צו קענען לעבען ווי א מענש איז קנעלען אליין וועניג נעווען און דער ראקאוועך מלמד האט זיך נאך פערנומען מיט ארויסגעבען מעשה־ביכלעך אויף פראקאט: ער האט אין אויבערשטען שופלאד פון זיין קאמאד געהאט א זעכציג, זיבעציג אווינע ביכלעך אויף עברי־טייטש פאר די שטעדטישע מיידלעך, וואס האבען ביי איהם נענומען יעדען פרייטאג א ביכל אויף שבת.

צווישען די פיעל לעזערינס־מיידלעך איז נעווען דער אייניציגער לעזער־איינגעל — איך אליין. איך וויים ניט פון וואנען

עס האט זיך ביי מיר געגומען די דאזיגע תשוקה, נאר א לע־ זער בין איך געווען א מתמיד. וועז איך וואלט אזוי פיעל גע־ וואלט לערנען, ווי לעזען די מעשה־ביכלעך וואלט איך געווים אויסגעווואקסען דער גרעסטער רב און וועד ווייסט, צו וואלט טאקי פאר מיר בעסער ניט געווען... ניט דאס בין איך אוי־ סען...

כאטש איך האב געהאט צייט א גאנצע וואך און ניט דוקא ווי די אידישע טעכטער — נור שבת אליין, דאך פלעג איך פרייטאג נאך האלבען טאג אויך קומען נאך א ביכעל אויף שבת און פלעג שיער ניט בטל בשישים ווערען צווישען די מיידלעך, וואס האבען אנגעפילט דאס חדר פון ראקאווער מלמד.

די דאזיגע מיידלעך האבען מיר שוין גוט געקענט און כאטש איך בין דעמאלט געווען א בחור'ל פון א יאהר 12־13 האב איך שוין געווואוסט וואס איז אזוינס ליעבע — ער־ שטענס טאקי די ראמאנען, וואס איך האב געלעזען פון עלפ־ טען יאהר אן און, צווייטענס, מיין אייגענער כח הדמיון... אט צווישען די מיידלעך־לעזערינס האב איך געהאט א צוויי־דריי, אין וועלכע איך בין געווען שטארק פערליעבט. אין וועלכער שטארקער — האב איך אליין ניט געקאנט אונטערשיעדען.

ביי די דאזיגע מיידלעך בין איך געווען דער וועג־ווייזער, כאטש זיי זיינען אליין אויך געווען גענוג בעהאוועט אין דער דאמאלסדיגער ליטעראטור, אבער צו מיר האבען זיי זיך ניט געקאנט גלייכען. עס זיינען געווען אזוינע מעשה־ביכלעך, וואס איך האב דורכגעלעזען צו עטליכע מאל, אזוי אז איך האב די גאנצע געשיכטע געקאנט איבערדערצעהלען.

דערפאר פלעגען זיך אייניגע פון די דאזיגע מיידלעך וועג־ דען צו מיר מיט עצות.

— וואס זאגסטו, זאל איך נעהמען דעם "בלינדען בעט־ לער"?

איך פלעג נעהמען דאס ביכעל אין דער האנד, בעטראכ־
טען און, מורא האבענדיג פאר'ן ראקאוועך מלמה, פלעג איך
איהר אנטרעטען בגנבה אויפ'ן פוס, דאס האט נעהייסען: נעהם
אן אנדערס.

און מיט א פרייגדליכען שטומען שמייכעלע האט מיר
דאס מיידעל אבגעדאנקט און דער דאזיגער שמייכעל האט מיך
געווארימט דעם גאנצען שבת.

2.

אויב איך האב געהאט פערגעניגען פרייטאג, האבענדיג
עסקים מיט די מיידלעך ביי די ביכלעך נעהמען, פלעג
איך דערפאר גענוג אויסשטעהן צרות פאר די זעלבע ביכלעך
אין דער היים.

מיין טאטע, א איד,, וואס האט געזוכט א תכלית, האט
ניט געלאזט מיר די ביכלעך לעזען און כאפענדיג מיך ביי א
מעשה־ביכעל, פלעגט ער זיך וואַרפען צו מיר:

— דו לייענסט וויעדער די נארישקייטען! איך וועל דיר
זיי צורייסען אויף פיצלעך.

און די מאמע פלעגט אונטערהעלפען:

— עס קאסט דאך איהם יעדעס ביכעל דריי קאפיקעס
פראקאט.

—איך בין איהם מוחל די דריי קאפיקעס... פלעגט דער טא־
טע וועדען בריוט — דער עיקר, ער טהוט גארנישט... אריינ־
געטהאן זיך אין די נארישקייטען, און גאר! וואלט ער כאטש
געלייענט אויף לשון־קודש, איז עפעס אנדערש. קומט איהם
צו כאטש טייטש וועדטער, קען ער דעם לשון.. קאן ער עפעס
האבען א נוץ דערפון, אבער דאס — גאר נישט, — מעשה־
און אריינקומענדיג אין צארן, פלעגט ער א כאפ טהאן
ביכלעך אויף עברי־טייטש...
דאס ביכעל און בעהאלטען עס.

— אויס מעשה־ביכלעך...

דאס ביכעל פלעגט ער מיר אין א פאר טעג ארום אבגעבען, ביין אבגעבען — אליין א בלעטער טהין דאס ביכעל, א לעז טהאן פאר זיך דוקא דאס סאמע געדיכטע, וואו ראזע קושט זיך מיט אדאלפ'ן, רויט ווערען און ווי א פערשעמטער מיר אבגעבען דאס ביכעל מיט די דאזיגע ווערטער:

—נעה שוין טראג אווק אט די נבול־פה און מהיום והלאה זאלסטו ניט וואגען די אשפה צו ברייגען אין שטוב.

3.

מאכט זיך אין א האלב יאהר ארום א מעשה, אז דער ראקאווער מלמד ווערט עפעס ברוסט־ליידענד און פאהרט אווק אין דער גובערני אריין צו א מומחה א דאקטאר און כדי אויסשלאגען די הוצאות האט ער דארט נעקויפט א ניי פעקעל ביכער פאר א רובעל צוואנציג.

קומענדיג צוריק פון דער גובערניע, זאגט ער מיך גליך אן די שמחה. איך, וואס האב שוין ניט געהאט ביי איהם וואס צו לייענען באמת און וואס פלעג ארויסגעהן נור פרייטאג צו ליעב מיינע דריי נעליעבטע, ראטהען זיי וואס צו נעהמען, — איך בין מלא שמחה און בעט איהם, ער זאל אזוי גוט זיין מיר ווייזען די נייע.

— דאס זיינען אבער נאר אנדערע מינים ביכלעך. פאר דריי קאפיקעס פראקאט קאן איך זיי ניט געבען, — זאגט דער ראקאווער מיט א מינע פון א סוחר, וואס האלט, אז זיין סחורה איז אויסער קאנקורענץ און דער קונד וועט מוזען צו איהם אנקומען.

— מילא, מיר וועלען זיך ניט דינגען — פערזיכער איך איהם און ביי מיר ווערט שוין געבוירען א פלאן, ווי אזוי צו קריגען א מטבעה אין שטוב..

דער ראקאווער מלמד האט אבער צוזאמען מיט די ביכ־

לעך געבראכט א גזרה:

— פאר די ביכלעך מוז מען געבען זאלאָג... און איז גלייך מוסיף:

— איך האב געבראכט איין ביכעל, וואס זאלאָג אליין פאר איהם דארף מען לאזען פינף קערבלאך !

— פינף קערבלאך ! שפּרינג איך אונטער.

— דאס איז א ביכעל, וואס מען זוכט, פערשטעהסטו מיך, — קוקט מיך אן דער ראקאוועך מלמד מיט א זיעגער־שמייכעל... דאס איז א ביכעל, וואס מען צאהלט פאר איהם א האלב קערבל פאר איבערלייענען אליין... דאס איז, פער־שטעהסטו מיך, די "קליאטשע" פון אבראמאוויטש...

— די "קליאטשע", וואס איז דאס אזוינס? אויך א ראַ־מאן ? — פרעג איך תם'עוואטע...

— ביזט נאך א אינגעל —לאכט פון מיר דער ראקא־ווער מלמד... אבראמאוויטש מאכט ניט קיין ראמאנען... דו גיעב א פרעג טאקי דיין טאטען, וועט ער דיר זאגען.

— דער טאטע? פערוואונדער איך זיך... דער טאטע לאזט מיך אפילו ניט לעזען — בין איך מודה פאר פערווירונג און האב גלייך חרטה...

— א מעשה־ביכעל ניט און די "קליאטשע" יא... פון דער "קליאטשע" ווייסט דיין טאטע... דיין טאטע האט געלערנט אמאל אין וואלאושין ? — גיט ער מיך פלוצלונג א פרעג.

כאטש איך פערשטעה ניט צו וואס ער פרעגט מיר, נאר אזוי ווי איך ווייס, אז מיין טאטע האט יא געלערנט אין וואַ־לאושין ענטפער איך: יא !

—אויב יא, ווייס ער פון דער "קליאטשע", און זאג איהם טאקי, אז די "קליאטשע" האב איך געבראכט פאר אזוינע מענ־שען ווי דיין טאטע... זאל ער אריינגעהן, וועלען מיר מושוח ווערען..

איך קען ניט פערשטעהן, פון וואנען איז ער אזוי זיכער

מיט מיין טאטען, וואס איז אזוי אנגעשטויסען אויף ביכלאך, נאר דער זיכערער טאן פון ראקאוועך מלמד ווירקט אזוי אויף מיר,אז איך קום אהיים און שיס נלייך אויס :

— טאטע, דער ראקאוועך מלמד האט געזאגט, אז ער האט פאר דיר נעבראכט די "קלייאטשע"....

אין שטוב לאכען זיך אלע פארנאנדער אויסערן טאטען.

די מאמע רופט אויס :

— דער בחור איז משוגע געווארען פון די מעשה־ביכלאך. נאר דער טאטע פערשטעהט עפעס יא און ניט און וועט זיך צו מיר נעלאסען :

— קום אהער, דערצעהל פאוואלי...

איך בלייב דערשראקען צוליעב דער פערקאכטער קאשע און פון שרעק פרעג איך א־בער דעם ראקאוועך'ס שאלה :

— דו האסט דאך געלערנט אין וואלאזשין ?...

— ביזט משוגע, צו חסר דעה — לאכט דער טאטע און שטעהט צו, איך זאל רעידען קלארע דבורים.

איך בערוהיג זיך אביסעל און דערצעהל די מעשה שוין פינקטליכער.

— דער ראקאוועך מלמד האט געבראכט א ניי ביכעל די "קלייאטשע"... ער זאגט, אז דו ביזט א מבין אויף אזוינע זאכען...

— אהא... פערטיעפט זיך דער טאטע, וועלט ערנסט, אבער נוטמוטהיג און רופט זיך אן :

— די "קלייאטשע" האט ער נעבראכט.. ווי אזוי האט ער זי געקראגען, אז שוין א יאהר צעהן ווי מען זעהט זי ניט... זעה אקארשט — וועגדעט ער זיך צו מיר ניט מעשה טאטע נאר מעשה חבר.

— ער האט געזאגט "די קלייאטשע" פון אבראמאוויטש... ענטפער איך, געריהרט פון טאטען'ס ווייכקייט...

— דאס איז אן ענין —רופט זיך אן דער טאטע און איך זעה, ווי זיינע אויגען לייכטען איהם — איך האב זי אפילו גע־לייענט, רעדט ער ווי פאר זיך, אבער איך וואלט געווען א בעלן זי נאך אמאל זעהן..

—ער וועט זי דיר געבען פאר א האלבען רובעל... דער־דערקלער איך.

— מעהר פעהלט ניט, פטר'ן א האלבען רובעל אויף נא־רישקייטען, מישט זיך אריין די מאמע, פארענדיג זיך ארום א טעפעל.

– קיין נארישקייטען איז דאס דוקא ניט — רופט זיך אן דער טאטע... די "קליאטשע" איז שוין דוקא ניט קיין נא־רישקייט, נאר א האלבער רובעל איז א סך... א פערטעלע, זאג איהם... נור אויף איבער שבת.

איך פליה ארויס העגדום־פענדום :ום ראקאווער מלמד און גיב איהם איבער בסוד, אז מיין טאטע אליין בעט די "קליאטשע", נאר ער גיט ניט מעהר ווי א פערטעלע... נור ביז זונטאג.

דער ראקאווער מלמד קוויינקעלט זיך אביסעל, זאגט אבער, אז צוליעב דעם טאטען טהוט ער דאס און גיט אפילו אהן זאלאג.

— נור היטען דאס ווי דאס אויג אין קאפ.

איך זאג איהם צו, אז איך וועל אב־ברייגען נאך נייער ווי זי איז...

און כאפ זיך ארויס אויף דער גיך, וויל מיר דאכט זיך, אז דער ראקאווער קען נאך חרטה האבען.

אריינקומענדיג מיט'ן ביכעל אין שטוב אריין, זעה איך, ווי דער טאטע וויל זיין גלייכגילטיג, אבער ער קען ניט. ער געהט מיר אנטקעגען צו דער טהיר, כאפט כמעט ארויס דאס ביכעל ,עפענט אויף און לעזט דעם שער :

"די קליאטשע".

און א שמייכעל צוגיסט זיך אויף זיין פנים און באלד הער איך ווי ער מורמעלט ווייטער :

"געדרוקט בהשתדלות מענדעלי מוכר ספרים".

און דער שמייכעל ווערט נאך ברייטער און פרייער. קיינמאל האב איך דעם טאטען ניט געזעהן שמייכלענדיג.

— עס איז טאקי א גוט ביכעל ? — ווער איך מוטהיג און פרעג דעם טאטען.

— א גוט ביכעל פרענסטו ? — פערגעסט זיך דער טאטע, אז ער רעדט דאס מיט זיין אייגענעם אינגעל און דערקלערט מיר, אז דאס איז ניט קיין מעשה־ביכעל, "נאר א משל, פערשטעהסט, א משל"...

ער עפענט אויף וויעדער און לעזט די קליינע ווערטערלעך פון דער מאטא :

"לסוסתי ברכבי פרעה דמתיך, רעיתי".

און ניט שמייכלענדיג צו :

"די קליאטשע האב איך געלייענט אין וואלאזשין טאקע... איך קריעג פאר דאס ביכעל גרויס דרך־ארץ און בעשלים, אז ווי נאר דער טאטע לעגט זיך שלאפען, וועל איך דאס אליין איבערלעזען ביז אין דער פריה. ווייזט זיך ארויס אז איך האב מיך טועה געווען. ווי עס האט געהאלטען ביי לכט־צינדען און די מאמע האט זיך שוין אנגעטהאן לכבוד שבת און דאס שמייכעל פון ליכט־בענשען איז שוין געווען אויסגענאסען אויף איהר פנים, רופט זיך אן דער טאטע, אנבויגענדיג זיך צו דער לאמפ, וואס איז געשטאנען אויפ'ן טיש צווישען די לייכטער :

— גים אריין נאך אביסעל "גאוע" אין לאמפ.

דאס האט בעדייט, אז דער טאטע וועט היינט זיצען שפעט און לייענען די "קליאטשע".

און אזוי איז טאקי געווען.

אז דער קנויט אין לאמפ האט שוין ניט געהאט קיין יניקה און דאס פייערל האט קוים, קוים בעלויכטען דאס טישעל. איז דער טאטע נאך אלץ געזעסען געבוינגען און געלייענט די "קליאטשע".

דאס שייכעל

די סאמע פאטריאטען פון שטעדטיל האבען געמוזט מיט
א וועהטאג אין הארצען מודה זיין, אז קיין טייך האט טאקי
דאס שטעדטיל נישט ! און אז דאס טייכעל וואס זי פערמאגט
בלומרשט יא איז קיין טייך נישט ! מיט א גרויסען בדוחק האט
מען מתיר געווען צו נוצען איהם צו א גט. וויל דאס ביסעל
וואסער, וואס עס האט פון צייט צו צייט יא פערמאגט איז גע־
ווען א געהענדיגעם. א טיל שטעדטיל־שע פאטריאטען האבען
געוואלט אויפווייזען על פי הגעאגראפיע, אז דאס טייכעל זאל
דוקא שטאמען פון א גוואלדיגען מקור, ס'איז מעגליך אז דאס
טייכעל איז אן "אדער" אוש פון "ניעמאן". וואר דער ניעמען
איז האט מען שוין געוואוסט. דער ניעמען האט ביי אונז גע־
שם'ט פאר א וועלט־טייך. א קלייניגקייט — דער ניעמען ! עס
איז א סברא אז דער ניעמען איז אן אדער אוש פון ים הגדול
אליין.

אבער קיינער האט ניט געגלויבט אין דעם יחוס פון אונ־
זער טייכעל, אז עס זאל שטאמען פון דעם ניעמען. און עס האט
זיך טאקי נישט געלאזט גלויבען. דאס וואסער איז נעווען אזוי
פלאך, אז קינדער דריי יעהריגע פלעגען עס זומער צייט איבער־
געהן און די פארזיכטיגסטע מוטער האט אפילו ניט געפונען
פאר נויטהיג צו ווארענען : פאמעליך, דו וועסט זיך דערטרינ־
קען, חלילה. פערקעהרט, אין טייכעל איז דאס קינד זיכערער
געווען ווי אויף דער יבשה. די יבשה איז אין שטעדטיל געווען

דוקא א גרוביגע און קלייגע קינדער פלעגען אלע ווייל פאלען צוליעב דעם.

דעם בריק וואס דאס טייכל האט יא פערמאגט איז נע־ווען בלויז ווי פון גדלות וועגען. דער בריק אליין האט שוין דוקא אויסגעזעהן לייטיש, האט פערמאגט אפילו צוויי פּארעג־צען, א בריק ווי אויף א ריכטיגען טייך. מיט אלע קליפּערליך.

פלעגט מען טאקי לאכען: צו וואס איז דער בריק, אז דער טייך איז קיין טייך ניט...

און פערשעמט איז דאס טייכל געווען א גאנץ יאהר, פערשעמט און אויסגעלאכט. שטערטיל־שע לצנים האבען איהם געגעבען א צונאמען און איהם גערופען "ים־אוקינוס". אפילו ראש השנה צו תשליך פלעגען זיך אויך געפינען אידען, וואס פלעגען ליעב האבען צו מאכען א וויץ אויפ'ן טייכל'ס חשבון:

—וואו וועט עס הין טהאן אזוי פיעל חטאים?

פלעגט א צווייטער ענטפערען:

—דער טייך איז קיין טייך ניט און די חטאים זיינען קיין חטאים ניט...

און דאס טייכל אליין האט דאכט זיך געפיהלט זיין קלי־ניקייט און נישטיגקייט, דאס ביסעלע וואסער אין א שטיל־לאנגען פּאס, וואס עס האט שוין יא פערמאגט איז אזוי שטיל געפלאסען, אז מען האט בשום אופן ניט געקענט הערען קיין שום גערויש, קיין שום שארף האט עס ניט געגעבען. עס איז טיל־מאל באמת א צער געווען צו קוקען אויף דעם, און עס האט זיך א מאל געדאכט, אז איידער אזוי לעבען איז שוין בעסער דער טויט, שוין בעסער אינגאנצען אויסגעטרוקענט צו ווערען.

און עס זיינען טאקי געווען צייטען, וועז דאס טייכל איז אין א העלען תמוז־טאג, נאך א פּאר וואכען גרויסע היצען, אינ־גאנצען אויסגעטריקענט און אפילו פון זיך קיין זכר ניט גע־לאזט; דאמאלס האט באמת דאס ארץ געדריקט ביי טיל איה־

רע פריינד, איבערהויפט די חדר־אינגלעך, און דער בריק האט אויסגעזעהן ווי אן אמת'ע מצבה אויף איהר קבר...

אמת, נאך דעם, ווי א פאר טעג פלעגט רעגענען, פלעגט עס וועדער אויפשטעהן תחית־המתים, אבער אלץ קליין און שמאל און דאס וואסער — מוטנע און שטיל.

קיין "פארע" האט מען פון איהם ניט געהערט !

* * *

עס זיינען אבער געווען טעג אין יאהר, וואס דאס קליינע טייכעלע איז אויפגעריכט געווארען, געווארען איז עס ברייט, ווייט און טיף און נאך וואס מעהר וואונדער: שטאלץ און רוישיג, לייארעמדיג און שרייענדיג.

אין די דאזיגע טעג איז באמת דעם טייך ווערט געווען אנצוקוקען. איבערהויפט פאר די וואס האבען עס גוט געקענט פון א גאנץ יאהר.

זיי האבען מיט גרויס פערווואונדערונג עס אנגעקוקט און ניט גענוג־ווייערע אויגען: אט דאס איז דאס קליינע טייכעלע, וואס מען רופט בלשון סגיא נחור "ים אוקינוס", און וואס האט קיינמאל קיין קול ניט אויפגעהויבען !

און מען איז עס געלאפען אנקוקען אויף וואונדער.

עס איז געווען איינע פון די שעהנסטע טעג אין לעבען פון דעם טייכעלע און פון די שטעדטילשע אידען.

דאס זיינען געווען די שעהנע פסח־טעג. פערזארגט אויף אכט טעג מיט מצות און אלע גוטע שפייז, האט זיי טאקי מעהר ניט געפעהלט ווי אביסעלע אונטערהאלטונג.

וואהרום פסח זיינען שוין די טעג גרויס און קיין ספעציעלע "זאגעבץ" איז פסח ניטא. א איד וועט זיך אום פסח נאך וואהרעמס ניט אוועקזעצען תהילים זאגען ! די יונגע זון רופט איהם ארויס אויפ'ן גאס.

לאזט מען זיך צום טייך.

עס האט אויסגעזעהן, ווי דאס טייכל האט אויסגעקליע־

בען בכיון צו ווייזען איהרע וואונדער אום פסח...

וואהרום אויב עס איז א וואונדער, וואס דער ים האט זיך פאר די אידען געשפאלטען און זיי זיינען איהם אריבער בחרבה, אין דער טריקעניש, ווי עס ווערט דערצעהלט אין חומש — איז נאך מעהר וואונדער, אפשר, וואס דאס שטעד־טיל־שע טייכל, וואס איז א גאנץ יאהר בחרבה געווען זאל מיט אמאל זיך אין א ים פערוואנדלען!

—אן אמת'ער ים! — אזוי האבען אידען זיך געחדוש'ט, אנקוקענדיג ווי דאס וואסער וואהרפט און גיעסט זיך און שפריצט פון אלע זייטען און דערגרייכט שוין באלד דאס שטיבעלע פון אהרן לייב דעם שמיעד...

— ער וועט נאך די שטוב אוועקטראגען! — זאגט אייגער מיט שרעק, אבער אויך מיט גרויס הכנעה פאר'ן טייך.

אבער דעם אמת מוז מען מודה זיין, אזוינס האבען נאך די שטאדטישע אידען ניט זוכה געווען. איין יאהר בלויז, ווען דאס טייכל האט זיך שטארק צושפיעלט, האט עס דערגרייכט בלויז ביז'ן פונדאמענט פון שטיבעל.

און פיעלע האבען אזוי געוואלט, אז דער טייך זאל דאס שטיבעל אינגאנצען פערטרינקען... אמת מאקי — צו אהרן לייב דעם שמיעד האט קיינער גאר נישט געהאט, אבער מען וואלט איהם דען חלילה זיך לאזען טרינקען? מען וואלט איהם ארויסגעראטעווען מיט ווייב און קינדער; ער מעג זיך שוין פערלאזען אויף זיי!...

נאר ווי געזאגט, אזוינס האט נאך קיינמאל ניט פאסירט, און אין דער שטיבל האט מען עס בעדויערט...

— וואלט דאס טייכל עפּיס ארויסגעווארפען א מאל א וויבד שטיק, אן אכזריות! און עס איז געווען איינמאל א פרעהליכער פסח: דער טייך האט דעם בריק אראבגעטראגען און דער בריק איז געשוואומען אויף דעם טייך'ס רוקען ווי א שפּענדל...

דאמאלס איז דאס נאנצע שטעדטל אנגעלאפען, קינד און קייט — אלע זיינען געקומען:

דא האט מען זיך שוין פארן טייך אויף אן אמת דער־שראקען:

—דאס שמעקט שוין מיט סכנות! עס בונטעווועט!

דאמאלט איז דער רב אליין, וואס געהט קיינמאל נישט ארויס מפתח בית, חוץ'ן בית־מדרש, געקומען אנצוקוקען דעם גרויסען וואונדער.

געקומען איז ער ניט אליין נאטירליך, עס האבען איהם בעגליט דער גבאי, דער שמש און זיין איידים.

— מאכט א וואג, דער רב געהט! — האט דער שמש זיך געבייזערט.

עס איז גליך געווארען א וועג, דער רב האט זיך מיט „געשטרויכעלטע קנעכליך", דורכגעשלייכט און האט זיך אב־געשטעלט א שטיק וועג פון טייך.

—ווייטער איז סכנות! — האט ער געזאגט מיט שרעק.

דער איידעם, וואס איז געווען איינגער האט אפילו געהאט חשק צוצוגעהן טאקי נאר נאהענט, הארט צום טייך, נאר אזוי ווי ער איז געזעסען אויף קעסט, האט עס איהם ניט געפאסט.

— וואס איז דער שכל, וואס היי־יאהר האט ער אזוי צו־לאזט זיך? האט דער רב לסוף, אז ער האט זיך שוין אביסל בערוהיגט פון דעם ערשטען רושם — געפרעגט — וואס איז דער שכל?

— דער שכל איז נאר א פשוט'ער — האט דער גבאי גע־ענטפערט — היי־יאהר האט שטארק געשנעעט...

— אזוי... געשנעעט.... האט דער רב טיעפזיניג געשאר־קעלט מיט'ן קאפ — הייסט עס, וויל עס האט שטארק גע־שנעעט... אהא... טע, טע, טע... אזא מין נעוויסער...

—רבי, קומט נעהענטער! האט איהם א שענער בעל הבית אייינגעלאדען.

— ניין, ס'איז גענוג, ס'איז גענוג ! — האט זיך דער רב אבגעשאקעלט...

און אנקוקענדיג ווי אזוי דאס וואסער גיעסט זיך מיט קראפט פון אלע זייטען, האט ער פרום אויסגעברומט:

— מה גדלו מעשיך ד' !

און האט זיך געלאזט געהן צוריק.

שפעטער א ווייל איז געקומען נאטשאלסטווא, להבדיל, דער פריסטאוו, בעגלייט מיט'ן אוראדניק און צוויי סאטסקים

אין א מיטען וואך וואלט דער עולם גלייך צוגאנגען זיך: מיט נאטשאלסטווא איז בעסער פון ווייטען... אבער היינט, פסח, נאכדעם ווי יעדער פיהלט זיך בגילופין איז מען געבליבען שטעהן.

אייניגע אידען פאלען אויף א'שכל און נעהמען אראב די היטלען...

און דער פריסטאוו האט זיין איידעלקייט, ענטפערט צוריק און' זאגט פריינדליך :

— פאזשאלויסטא, גאספארא, דאיטע דאראגו.

ס'הייסט: האט רבותי, קיין פאריבעל ניט — לאזט דורך געהן....

און ווי באלד, אז דער פריסטאוו איז איידעל איז שוין דער אוראדניק, וועלכער ריכט זיך צו בעקומען מצות פון די אידען —אודאי און אודאי איידעל, רופט ער זיך נאך פריינדליכער אן :

— נו, גאלובטשיקי, דאוואייטע יעווא וויסאקא־באלא־הראדיו נאספאדינו פריסטאבו, דאראגו.

ס'הייסט: לאזט, אידעלעך, דוכגעהן דעם אדון הגדול אליין.

און די אידען זיינען טשיקאווע צו וויסען, וואס וועט דער פריסטאוו דא פארנעהמען.

און א מעהר בעל־העזה'ניק געהט צו צום פריסטאוו, האלט

טענדיג דאס היטעל אין האנד, און וועגדט זיך :

— פלאחא דיעלא, מאסט אוליעטיעוו.

דאס זאל הייסען : א ביטערער עסק, דער בריק איז אוועק־געפלויגען.

דעם דאזיגען בעל־העזה, דער פריסטאוו ענטפערען.

און זיי נויגען אן די אויערען און זיי הערען ווי דער פריס־טאוו, געבענדיג דעם בעל־העזה א קלאפ אין פלייצע, זאגט זעהר פריינדליך :

— ווסיא איספראווים...

און אידען פערטייטשען עס :

— עס וועט אלץ אין ארדנונג זיין — און אין שטעדטל איז חדוה... דאס טייבעל האט זיך צושפיעלט ! געווארען א ים !

דער ווייטער יאריד

נעווידמעט דעם אנדענקען פון "שלום-עליכם"

אינגאנצען האט לייבע פערעל'ס געברויכט צו האבען אום צו מפרנס זיין זיין ווייב און קינד, א פינף קערבלעך א וואך, שוין מיט שבת. האט'ער דערויף געהאט פופציג מערק־טעג און דעם אייגענעם שטעדטל און ביי א זיעבען־אכט גרעסערע און קלענערע יארידען — און דאך איז נאך איהם אלץ וועניג נע־ווען און ער האט ניט דורכגעלאזט קיינמאל יענע גרויסע מערק און יארידען, וואס זיינען פארגעקומען אין די ארומיגע שטעדט־לעך.

א מארק־טאג וואס איז פארגעקומען אין שטעדטל יעדען דאנערשטאג האט פאר לייבען קיין שום ווערט ניט געהאט. טאמער קומען אין שטעדטל ביי א פאר טויזענד פויערים איז דאס פאר איהם א צו קלייניע צאהל, אז ער זאל בעגייסטערט ווערען און זאל קענען ארויסווייזען זיינע הענדלערישע פעהיג־קייטען. און אפילו דער יאריד אין דער אייגענער שטעדטל, אויף וועלכען עס פאהרען זיך אן טויזענדער פוערים איז פאר לייבען אויך א צו־קנאפער־בעטרעף. ער וויים שוין די גליקען פון די דאזיגע היימישע יארידען. מען לויפט זיך אן, מען טומעלט זיך אן און אז מען מאכט אויף מארגען דעם חשבון קומט אויס, אז מען וועט נאך דארפען היזק האַ־בען ביי א צוויי דריי גילדען... אנדערש איז אבער א יאריד

אין א פרעמד־שטעדטל. ערשטענס זיינען טאקי די יארידען אליין דארטען פיעל גרעסער און טומעלדיגער, וואס דאס אליין האט פאר לייבען א גוואלדיגע צוציהונג, וויל לייבע האט שטארק ליעב דעם טומעל פון יאריד מעהר ווי דעם יאריד אליין... ער האט זיך, קען מען זאגען, אין דעם דאזיגען טומעל אויפגעהאדעוועט... צווייטענס איז אויף א פרעמדען יאריד טאקי מעהר בנמצא "מציאות"... און דער עיקר, אויף א פרעמדען יאריד לאזט זיך האפען; עס דאכט זיך כאטש, אז מען וועט נתעשר ווערען און דאס פאהרען צום יאריד אליין איז א גרויסער נחת־רוח..

א דאנק דער דאזיגער ליעבע צו יאריד האט לייבע געמוזט שטודירען פערשיעדענע "לוחות", וואס עס זיינען געווען אנגעצייכענט אלע גוי'אישע חגאות. א חגא אהן א "שטערענדעל" האט פאר לייבען קיין ווערטה ניט געהאט. פון אזא חגא מאכט מען ניט קיין גליקען. חגא אליין איז'נאר א גליק פאר דעם גלח צו וועמען די פויערים קומען אין קלויסטער. דער עיקר איז, אז די חגא איז'בעצייכענט מיט א שטערענדעל און דאס מיינט שוין א יאריד. אויף דעם דאזיגען שטערענדעל קוקט ער מיט ליעבע. אזוינע חגאות זיינען דא ביי'א זיבעצעהן. פון די דאזיגע זיבעצעהן געהט אראב פינף פאר זיין אייגען שטעדטל און די איבעריגע זיינען'פערטיילט פאר דער סביבה. איין יאריד כאפט זעהר ווייט, אזש ביי א פינף־און־צוואנציג מיל און וועט ער גיט עס נאך א רעכען אויף'ווייערסט איז דאס א קימא־לן פון א קרוב צו צוויי הונדערט ווייערסט. אט צו דעם דאזיגען יאריד האט לייבען דאס נאנצע לעבען געצויגען און ער האט זיך פארגעשטעלט, אז דארטען וועט ער ערשט בעגליקט ווערען.

און יעדעס מאל נאך א יאריד סיי אין דער אייגענער שטעדטל, סיי אין דער פרעמד, האט ער נאכ'ן חשבון מאכען, זיך געקראצט אין קאפ און געמורמעלט :

— עס איז נארנישט מיט נארנישט...

און אונטערציהענדיג דעם חשבון געגנוי פלעגט ער ארויס־זיפצען בשתיקה :

—מען וועט מוזען צולייגען ווידער א צוויי גילדען !...

פֿערצל, דאם ווייב זיינס, האט אבער פון די דאזיגע שלעכטע יאריזען ניט געטארט וויסען, ווייל זי איז בכלל געווען א געגנערין פון א יאריד.

— נאך מיין ווייבערשען שכל —פלעגט זי ביטער שמייכלען — קומט אויס, אז פון א געווינהנליכען מארק־טאג אין דער היים מאכט מען בעסער ווי פון די קלאגעריגע יעריזען.

פלעגט לייבע זיך פיהלען ווי בעלידיגט און פלעגט ענטפערען :

— ביזט א אידענע... א מארק־טאג איז ניט דאם... קיין עשירות וועסטו קיינמאל ניט כאפען... אויף א יאריד, פערשעהסטן מיך, קען זיך פארט אמאל עפעס טרעפען...

און גלייך פלעגט פאר איהם זיך פארטראגען יענער יאריד וואס קומט פאר איין מאל אין יאהר פאר פינף־און־צוואנציג מיל וויט, קרוב צו צוויי הונדערט וויערסט און ווען ער זאל איהם קענען גרייבען איז ער זיבער, אז ער וואלט ערשט געקומען צו זיך...

ער וואלט נתעשר געווארען....

אבער דער דאזיגער וויטער יאריד קומט צום אונגליק אוים אין רעכטען שבט. אונטערנעהמען זיך אזא וויטען וועג אין זיינע בגדים איז א גרויסע ריזיקע. אז ער כאפט זיך ארונטער אויף א ווינטערדיגען יאריד, וואס געפינט זיך סך הכל א דריי מיל פון שטעטל, קומט ער אהיים אויך א דערפרוירענער. ער האט שוין א דאנק די ווינטערדיגע יאריזען צוויי פינגער פון די פים אבגעפרוירענע: איינער פון דער רעכטער פוס, דער צווייטער פון דער לינקער. דער פעלדשער האט איהם שוין געווארענט, אז מיט איין פינגער איז ניט שטארק פרעהליך...

אבער ס'ווער וואלט געקוקט אויף דעם פעלדשער. יענער האט שוין אזא טבע צו מאכען שווער דאס הארץ, כדי מען זאל איהם אן איבריג מאל נוצען און ער זאל כאפען נאך א צעהן גראשען פאר א וויזיט — אן אמת'ער בלוט־זויגער !... בפרט אז די לעצטע ציים פיהלט ער דעם פינגער שוין גאר ניט, איז דאך אודאי קיין סכנה ניט... די איבעריגע פינגער וואלט ער שוין ווי עס איז פערהיט. דער עיקר אבער איז די הוצאות ס'פון דער דאזיגער נסיעה !

די הצאות אהין און צוריק דארפען אנטרעפען א פער מענען. ער האט שוין א מאל געפרובט רעדען מיט'ן בעל־העגלה הירשעל פעשעם. יענער האט א קראץ געטהאן מיט'ן בייטש־שטעקעלע אין פלייצע און ס'געמאכט דעם חשבון, ווי פאר אן אייגענעם מענשען, ווי פאר א אידען א סוחר, מיט רחמים און יושר און נאך די אלע זאכען איז די ריזיקע ס' געווען צו־גרויס פאר לייבען...

אזוי האט זיך ס'עם געצויגען שהנע עטליכע יאהר. די יאר־רידען, סיי אין דער היים, סיי אין דער נאהענטער סביבה, זיי־נען אלץ שלעכטער געגאנגען. לייבע פערעל'ס האט זיך שוין מיאיש געווען, ס'וען עם איז צו בעגליקט ווערען. אבער דער וויי־טער יאריד האט נאך איהם אלץ געלאקט און געשמייכעלט. או אלע הויזיגע פלענען שלאפען, פלענט ער אראבנעהמען פון אלמער, וואו עם זיינען געלעגען די נויטיגע ספרים, דעם "נוצ־ליכען לוח", וועלכער האט איהם געקאסט מיט א צווייער טהיי־ערער פאר די איבעריגע לוחות און האט זיך אבגעשטעלט אויף דעם "שטערנדעל", וואס דייטעט אן יענעם יאריד אין דעם וויטען שטעדטיל. דאס דאזיגע שטערנדעל האט איהם העל געלויכטען און צוגעוואונקען און ווי פארגעשלאגען :

— פאהר אריבער צום יאריד, לייבע פערעל'ס, דארטען ליעגט דיין גליק.

האט ער שוין פאר איינוועגס אראבגענומען דעם לוח פון די "וועטערונגען" און עס איז איהם געווארען צוריק קאלט אויף דער נשמה. דער לוח פון וועטערונגען האט פאראויסגע־זאגט אויף יענעם טאג א גרויסע קעלט און א שטארקען ווינט...

אבער דאס שטערענדעל פון דעם אנדער לוח האט פרעה־ליך געוואונקען און העל געלויכטען...

און דאס שטערענדעל האט געזיעגט!

א טאג מיט א נאכט האט זיך לייבע געשלעפט מיט הער־שעל פעשעם פערד און שליטען צום ווייטען יאריד, וואו ער האט געדארפט בעגליקט ווערען.... איינגעוויקעלט אין פערשיע־דענע בגדים, וועלכע עס האבען זיך נאר געפונען אין זיין בא־לעבאטישקייט, מיט דער צוריסענער קאלדרע אויף די פיס, איז ער געזעסען האלב דערפרוירען אין הירשעל פעשעם נידריגען שליטען און האלב־דרעמלענדיג האט ער געחלום'ט פון דעם ווייטען יאריד...

דאס וועטער איז געווען פונקט ווי דער לוח האט געשריע־בען, א קאלטער, דער ווינט א שטארקער...

און אויפוואכענדיג פון דרימעל פלעגט לייב זיך וועגדען צום בעל־העגלה, וועלכער איז געזעסען פון פארענט מיט'ן פנים צו די פערד און פלעגט איהם מ'מינטערען:

— וואס זאגט איהר, ר' הירש, צום פראסט... איך האב מורא, אז אין אזא פראסט וועט דער 'יאריד ניט זיין מי יודע ווי גרויס...

— א יאריד איז א יאריד — האט דער בעל העגלה, וואס איז געווען פון דער נאטור א בעל בטחון, לייבען געטרייסט.— דער עיקר, ר' לייב — האט ער מוסיף געווען — איז דער וועג... וויא... וויא...

און געטרייסט פון בעל־העגלה'ס גלויביגען טאן האט לייב זיך איינגעוויקעלט אין די פערשיעדענע מנים בגדים, וואס ער

האט אויף זיך ארויפגעצויגען, און איז וויעדער פערזונקען אין גלוקליכע חלומות...

עטליכע וויאַרסט פון שטעדטל, וואו דער יאריד האט געדארפט פארקומען, האט לייבע, שוין אן אויסגעשלאפענער, בעטראכט די אלע פוהרען מיט די פויערים, וואס האבען זיך געצויגען פון אלערליי וועגען און שטעגען אויף דעם גרויסין וועג, וואס פיהרט אין שטעדטל אריין.

— דאס פאהרט מען צום יאריד, ר' הירש! — האט ער מיט פרייד אויסגערופען.

— א שאלה אביסעל! — האט הירש דער בעל־העגלה זיך פון זיין זייט צוהיצט — עס וועט זיין א געוואלדיגער יארייד... דער וועג איז גלאט... וויא... וויא... !

— ווי שפעט קען זיין, ר' הירש? איך רעכען עס זאל שוין טאגען — האט לייב געפרעגט, אויפהויבענדיג די אויגען צום קאלטען הימעל, אויף וועלכען די שטערען האבען זיך גענאשען איינע נאך די אנדערע...

— עס איז שוין טאג — האט דער בעל־עגלה בעשטעטיגט ווי א מומחה א שטערענזעהער, און אויפגעהויבען די אויגען צום הימעל.

— מיר זאלען כאטש ניט פערשפעטיגען, ר' הירש — האט לייב געווארענט. — א קליניגקייט, אזא וועג.

— האב ניט קיין מורא — האט דער בעל־עגלה איהם בערוהיגט. — געבליעבען נאך א צוויי־דריי וויארסטלעך... אין קיין קרעטשמע וועל איך זיך שוין ניט שטעלען... מיר וועלען שוין פערפאהרען גלייך אין שטעדטל, ערגעץ אין א קרעטשמע...

און א שמייץ טהוענדיג דאס פערדעל האט דער בעל־עגלה צוגעברומט:

— עס וועט זיין א געוואלדיגער יאריד!

אבגעשטעלט האט זיך דער בעל־עגלה אין מיטען מארק, וועלכער איז שוין געווען פול מיט פערד און שליטענס. טייל פערד זיינען נאך געווען איינגעשפאנט אין די שליטענס און האבען געדולדיג געווארט, מען זאל זיי אויסשפאנען. טייל זיינען געווען אויסגעשפאנט און זיינען ווי בעפרייטע פון א שווער רען יאך געשטאנען מיט'ן קאפ צום מיטען פון שליטען און האבען געצופט מיט גרויס אפעטיט פון די בינטלעך היי אדער גראמשקעט פון די זעקלעך האבער, וואס זיינען געווען אנגעטהון קונציג אויף זייערע העלזער

הירש דער בעל־עגלה האט זיין אידישען פערד ניט געוואלט אוועקשטעלען צווישען די פויערשע, און ער האט דערפאר אויסגעזוכט א אידישע קרעטשמע, וואו ער האט דאס פערד אויפ'ן היימישען אופן אריינגעפיהרט אין סטאדאלע, דארט איהם אויסגעשפאנט מיט גרויס רחמים, געגעלעט איהם איבער'ן האלז און פערשפראכען אויפ'ן בעל־עגלה־לשון צו געבען א פייגעם אנבייסען, טאקי א רעכט ביסל האבער, וואס ער האט דאס מאל גלייך ערפילט.

— און איהר, ר' לייב, געהט אריין אין קרעטשמע און ווארעמט זיך אן.

די קרעטשמע, וואו לייבע איז אריין, איז געווען געפאקט מיט אידישע סוחרים און מיט א קליינער צאהל רייבערע גוים. צווישען די אלע סוחרים האט לייבע ניט געהאט קיין איין בעקאנטען, און ער האט זיך דערפיהלט ווי א פרעמדער און אן איבעריגער.

ביי דער "סטאיקע" איז געשטאנען א דיקע אידענע. ארום איהר איז געווען אנגעווארפען קופעס בולקעס, בייגעל און פערשיעדענע קוכען מיט מאהן און מיט ציבעלע, צווישען די דאזיגע קופעס האט ארויסגעקוקט א זידענדיגער סאמאווער לייבע האט בעשלאסען, ווי באלד אז ער האט שוין זוכה געווען צו גרייכען דעם דאזיגען וויטען יאריה, זאל ער דערווייל עפעם

נעהמען אין מויל אריין.

ער האט בעשטעלט א גלאז טהעע, פרעגענדיג נאכדעם דעם מקח. דערהערענדיג ווי טהייער עס קאסט, האט ער שוין חרטה געהאט, האט ער דערפאר קיין קוכען און קיין בולקע ניט גענומען און האט זיך בענוגענט מיט א שטיקעל שווארצען, הייר־מישען ברויט וואס איז נאך איהם געבליבען אין פעקעל.

דערווארעמט פון גלאז טהעע, וועלכע איז געווען א זיסע, וואס צו אזא לוקסוס איז ער ניט געווהנט געווען, האט ער זיך דערפיהלט אביסעל געהויבענער, און אין דער דאזיגער געהויבענער שטימונג איז ער ארוים אויפ'ן מארק...

ער האט אבגעמאסטען מיט'ן אויג די גרויס פון'ם יאריד און איז געבליבען צופריעדען. מענשען זיינען דא ווי זאמד ביים ים ! אט אויף דעם דאזיגען יאריד האט ער אזוי לאנג געהאפט. איצט וועט ער זעהן וואס איהם שטעהט פאר... ער האט געטאפט אין דער פערנעהטער קעשענע די עטליכע רובעל וואס ער האט מיטגעבראכט און זיך געלאזט זוכען מציאות.

צוריק איז ער געפאהרען מיט א פולען וואגען מיט פערשיעדענע סחורות. זיין הארץ איז אבער געווען וויסט און לעער. די אלע סחורות, וואס ער האט דא אנגעקויפט, סיי די טרוקענע שוועמלעך, סיי די עטליכע פעלכלעך און סיי דאס ביסעל וואל, און אפילו די בינטלעך חזיר־האר, זיינען לויטער יקרותים. ער האט געצאהלט גרויסע פרייזען און ער וועט געווים צולעגען א פערמעגען. עס איז רעכט, אז דער דאזיגער יאריד וועט איהם אראבזעצען פון די פיס.

דערצו איז איהם די אייגענע שפייז, וואס ער האט מיטגענומען, אויסגעגאנגען. ווילענדיג ניט וויליגדיג האט ער געמוזט אין א צווייי רייכערע קרעטשמעס, וואו דער בעל־עגלה האט זיך אויך אבגעשטעלט, עפעס אויבערבייסען. דער יקרות איז דארטען זעהר גרויס געווען. פאר א קליין געפלאכטען בייר־

גע׳ האט מען איהם גערעכענט א זעקסער... א שטיקע׳ קעז צוהן גראשען, אויסער דעם האט ער זיך געפיהלט זעהר דער־פרוירען און אין קרעטשמע האט ער געגומען א גלעזע׳ בראנ־פען... דערצו האט איהם שוין צוגערעדט דער בעל־עגלה, און ער האט זיך געלאזט איבערעדען. אבער דעם גאנצען וועג האט ער זיך עם ניט געקאנט מוחל זיין. אנשטאדט דאס גלעזע׳ בראנפען וואלט ער בעסער פאר די קינדער א מתנה גע־קויפט. פון יעדען נאהענטען יאריד ברענגט ער זיי עפעס, אמאל א בייגעל, אמאל א מאהן־קוכען, און פון דעם דאזיגען וויטען יאריד וועט ער קומען פאר זיי מיט גארנישט...

— א שאד ! א שאד ! — האט ער געגומען מורמלען.

דער בעל־עגלה האט זיך אבגעקהרט :

— וואס זאגט איהר, ר׳ לייב ?

— איך האב פערגעסען עפעס צו קויפען פאר די קינדער

— האט ער זיך פערטרויט פאר׳ן בעל־עגלה.

און איינגורענדיג זיך אין די פערשיעדענע מינים בגדים, האט ער זיך פערטיעפט אין שווערע געדאנקען און צוגעמאכט די אויגען.

און מיט פערמאכטע אויגען האבען פאר איהם געשוועבט די אלע יארידען, וועלכע ער האט אין זיין גאנצען לעבען דורכ־געמאכט... אין זיינע אויערען האבען געקלונגען פויערשע רייד, האלבען וועגטער, זידלערייען, פער׳שיכור׳טע לידער, און אין דעם דאזיגען הו־הא און מיש־מאש האט זיך פערבייגעטראגען דער לעצטער יאריד, אן אומעטיגער און א פוסטער... בייזע פנים׳ער מיט גרויע, קעצישע אויגען, גע׳ע בארד און שטע־כענדיגע וואנסעס, און צווישען זיי אלע האבען גע׳וויכטען די אויגען פון זיינע לעבע קינדער, פאר וועלכע ער האט אפילו ניט געקענט ברענגען א שטיקע׳ מתנה פון דעם דאזיגען וויי־טען און טומעלדיגען יאריד...

דער פרוש.

אין שטעדטעלשען בית־מדרש איז שוין נאָך מעריב. דער קארנער אונטער־שמש, א הויכער, אויסגעדאַרטער איד מיט א שווארץ־שפיציג בערדעל, האָט שוין די לאָמפען, וואָס האָבען גע־ברענט איבער'ן בימה, אויסגעלאָשען. ער האָט נאָר איבערגע־לאָזען ברענען איין לאָמפּ, אָבער אויך מיט א שטאוק ארונטער־געדרעהטען קנויט. — נאָפט איז טהייער! — האָט ער ביין נעמורמעלט לעשענדיג א לאָמפּ נאָך א לאָמפּ...

די עטליכע איבערגעבליבענע, וואָס זיינען געווען תושבים אין בית־מדרש, האָבען אפילו מתרעם געווען אויפ'ן דעספּאָטי־שען אונטער־שמש, וואָס לאָזט זיי זיצען האַלב אין דער פינס־טער, אָבער אזוי ווי לערנען האָבען זיי זיך געפוילט, האָבען זיי קיין העזה ניט געהאט זייער פּראָטעסט הויך אויסצודריקען. אויסער דעם האָבען זיי געוואוסט, אז דער אונטער־שמש טהוט עס ניט אייגענטליך מיט זיין אייגענער מאכט. שפּאָרען די נאפט איז א שטרענגער פערזאָג פון אויבער־שמש און דער שמש אליין האָט דעם פערזאָג אזש פון גבאי.

און צוריק גערעדט איז די האַלב־דונקעלע בעלייכטונג זהר גוט צוגעפאסט צו די שטימונגען פון די אָיבערגעבליבענע אין בית־מדרש. עס איז א פּאָר וואָכען נאָך סכות. דרויסען שפּריצט א קאלטער רעגען און די טראָפענס פאלען אויף די שויבען און קלאפען מאנאטאן. טריעב און שווערמוטהיג קוקען אראָב די

נעזיכטער פון משה ואהרן, וועלכע זיינען אויסגעקריצט פון האלץ אויפ'ן עמוד. אפילו דער לעמפערט אין מיטען אויפ'ן זעלבען עמוד, אין וועלכען דער שטעדטעלשער שניצער האט געוואלט ארייננלעגען וואס מעהר לעבען און פלינקייט, הויערט א מיעדער צווישען משה ואהרן און דאכט זיך, אז ער דרעמעלט און חלומ'ט פון לבנון־וואלד, פון וואנען ער שטאמט...

דערצו דער שווארצער פרכות, וואס די שטעדטעלשע גביר'טע האט געשענקט, פון א שטיק איבערגעבליבענע סחורה פון איהרען א קלייד, וועהען אן אויפ'ן גרויסען אלטען בית־מדרש א טיפען טרויער און בענקשאפט, און די שאטענס אויף די וועגט, וואס בילדען זיך פון די עטליכע איבערגעבליבענע אין בית־מדרש, קוקען אזוי ווי אננעקומענע מתים פון שטעדטעלשען בית־עולם.

די איבערגעבליבענע אין בית־מדרש בעשטעהען פון פינף מענשען אויסער'ן אונטער־שמש. צוויי פון זיי זיינען ישיבה־בחורים, וואס לערנען שוין דא א פאר יאהר און האבען שוין ברעה אוועקפאהרען אין א רייכערער שטעדטעל, נאר עס פעהלט זיי די נויטיגע ענערגיע דערצו. איינער פון די צוויי, „דער זעלווער", איז א בחור פון א יאהר צוואנציג מיט א לאנגען דינעם האלז, ביין גאמבע א פיעלגאראנדיגער גאראגע, וואס בעוועגט זיך ריהרעוודיג ביי יעדען ווארט, וואס עס געהט ארויס פון זיין בריטען מויל. דער צווייטער איז דער „דאלהינעווער", מיט א יאהר אינגער, אבער זעהן זעהט ער אוים פיעל עלטער פאר'ן זעלווער, וויל ער האלט ניט שטארק פון וואשען דאס פנים, וועלכעם איז בעוואקסען ניט נאך די יאהרען נאך, מיט א גערייכט בערדעל. ניט קוקענדיג, וואס זייער אויסזעהן איז גאנץ פערשיעדען איינער פון צווייטען, לעבט דאך דער זעלווער מיט'ן דאלהינעווער בשלום און בארגען זיך אוים צו שטיקלעך צוקער איינער דעם אנדערען, און רויבערען ביידע בשותפות, כאטש דער זעלווער איז א שטארקערער רויבערער... דערפאר אבער שטימען

זיי ביידע ניט איין אין זייערע מיינונגען איבער עולם הבא. דער זעלווער זאגט, אז עולם הבא איז טאקע דא, אבער ניט ווי מען שטעלט זיך פאר אזוי מגושם'דיג: שור חבר און לויתן זיינען בלויז א משל... עולם הבא איז נאר, ווי דער רמב"ם וויל האבען, פאר'ן גייסט. דער גייסט דערהויבט זיך ביז'ן זיבעטען הימעל.... דער דאלהינעווער אבער, ווען כער איז א סך פראקטישער, האלט אז עולם הבא איז אויך פאר'ן גוף און דער שור הבר און לויתן איז ניט קיין משל, נאר א ממשות'דיגע זאך... אז דער קאמפף ווען דיעזער פראגע צוברענט זיך שטארק ביי זיי, פערריכערען זיי א שותפות'דיגען פאפיראם און זיי גלייכען זיך ענדליך אוים.

דער דריטער תושב פון בית־מדרש איז דער פרוש. ער איז א איד פון א יאהר עטליכע און פערציג. זיין געדיכטע באדרד איז שוין אין עטליכע ערטער דורכגעפלאכטען מיט זילבערנע האר. א פרוש איז ער געווארען ניט פון פרומקייט, נאר פון פרייקייט וועגען. אזוי האט ער א מאל זיך מודה געווען טאקע פאר'ן דאלהינעווער.

— א מענש — האט דער פרוש איהם דאמאלט געגעבען צו פערשטעהן — דארף ניט האבען קיין יאך... א מענש דארף פיהלען יעדע מינוט, אז ער לעבט, און דאס קען מען נאר פיהלען, אז מען איז פריי פון יאך פון פרנסה... איך בין צום שכל געקומען צו דרייסיג יאהר און עם פערדריסט מיר זעהר אויף די עטליכע יאהר, וואס איך האב זיך געמאכט נאריש און געהאלטען א קראם... ניט נאר פון מיינע קלייידער, נאר אויך פון מיין גייסט האט געשמעקט דאמאלט מיט הערינג און נאפט...

דעם דאלהינעווער איז די דאזיגע ערקלעהרונג ניט שטארק געפעלען געווען...—וואס הייסט,—האט ער געפרעגט,—אז די אלע מענשען וואלטען אזוי געוואלט לעבען פריי, וואלט דאך די וועלט קיין קיום ניט געהאט...

— נו, איז וואס... שוטה... — האט דער פרוש געלאכט,—

וער זאגט דיר אז די וועלט דארף א קיום האבען?...

ביי דעם ענטפער איז דער דאלהינעוועך שטארק אויפגע־ בראכט געוואָרען: וואָס הייסט? סטייטש... די וועלט! עס איז אזא שעהנע וועלט!... — אבער אוים׳טענה׳ן זיך מיט׳ן פרוש האָט ער קיין מעגליכקייט ניט געהאט: דער פרוש איז געווען צו בעהבנ׳ט אין חכמות־חצוניות און ער פלעגט „ברענגען" גאנצע בלעטער פון אריסטא און פלאטאָן, פון וועלכע דער דאלהינעוועך האָט קיין השגה ניט געהאט...

אזא טיעפער שמועס פלעגט דעם דאלהינעוועך קאָסטען א פאָפיראָס־טאָבאק, ווייל דער פרוש, חאָטש ניט קיין שטענדיגער רויכערער, פלעגט אָבער נאָך אזא שארפען וכוח מוזען פערוי־ כערען....

דער דאלהינעוועך פלעגט דאמאָלט צורופען דעם זעלווען, ביי וועלכען די טאבאק האָט זיך שטענדיג געפונען און פלעגט זאָגען:

— זיי מכבד דעם פרוש מיט א פאָפיראָס.

דרעהענדיג דעם פאָפיראָס, האָט דער פרוש גוטמוטיג גע־ פילאָזאָפירט:

— די וועלט, זאגט איהר, וועט קיין קיום ניט האָבען... יא, טאקע אמת... נו, וואָס איז? זאל זי קיין קיום ניט האָבען!... איהר מיינט, קינדערלעך, אז דאָס איז די ערשטע וועלט... עס זיינען שוין געווען טויזענדער וועלטען... קוקט אריין אין זייערע ספרים. נישקשה, זיי וווייסען אויך עפעס... חי־חי־חי — זיי וויסען מעהר פאר אונזער רב...

די פרייע געדאנקען האָבען די צוויי ישיבה־בחורים גע־ שטאָכען אין זיבעטען ריפ. אָבער פער׳מסר׳ט דעם פרוש, האָ־ בען זיי דאָך קיינמאָל ניט: עפעס האָבען זיי געפיהלט צו דעם האלב גרויען פרוש א געפיהל פון רחמנות און פלעגען איהם פון צייט צו צייט מכבד זיין מיט א געבאקטען קארטאָפעל, א גלעזל טהעע און מיט א פאָפיראָס...

דער פיערטער פון די תושבים אין בית־מדרש איז געווען יענקעל דער הונד. דאָס איז געווען א בחור'ל פון א יאָהר אכט־צעהן. וואָס האָט זיך פערוואַלגערט אין שטערטעל שוין עטליכע יאָהר און מען וויים ניט ווער זיין טאַטע און מאַמע איז און פון וואַנען ער קומט. זייענדיג א גרויסער פויל'ער, געפינט ער זיך שטענדיג אין בית־מדרש, וואו ער האָט אויסגע'פוע'ל'ט די באַנק נעבען טהיר צו שלאָפען.

צו די עטליכע תושבים אין בית־מדרש קומען צו א זייגער אכט־ניין אין אבענד נאָך זייטיגע מענשען. עס געהט אריין חיים דער מלמד, וואָס האָט פערלאָרען זיין קנעלונג און קוקט אויס דער יאוש אליין.

אריינקומענדיג שטעלט ער זיך אוועק נעבען בימה, בלייבט שטעהן א וויילע פערטראכט. נאָכדעם דערמאָהנט ער זיך עפעס און געהט צו צום אונטער־שמש און בעט א שמעק־טאַבאק. דער אונטער־שמש קוקט איהם אָן קרום, אבער דאָך גיט ער איהם. חיים כליד גיט א שטארקען שמעק, צוניסט זיך און, ערמונ־טערענדיג זיך, געהט ער אוועק ווייטער, אויבען אָן, וואו דער זעלווער, דאלהינעוועך און דער פרוש זיצען אין א ווינקעל און שמועסען.

א זייגער זיעבען קומט אריין היענע די אלמנה מיט איהר קויש עפעל... חיענע די אלמנה איז די איינציגע פרוי, וואָס האָט די פריוויליגיע צו קומען פראנק און פריי אין בית־מדרש מיט איהר סחורה. אריינגעהענדיג בלייבט זי שטעהן פון פאַרענט, בעטראכט דעם לעערען בית־מדרש און הויבט אָן שמייכלען צו זיך אליין: שטיינס געזאָגט, טראכט זי, וואָס פאר א גליקען זי קען דאָ כאפען. זי געהט צו צום אויוועז, גיט איהם א שמיר מיט די הענד און דערפיהלענדיג די קעלט, וואָס וועהעט פון די וויינס קאכעל, רוקט זי זיך אָב אן ענטוישטע און שמייכעלט וויעדער:

— מען זאל זיך אפילו אין בית־מדרש ניט קענען אנווא־רעמען...

עס געהט צו דער אונטער־שמש.

— וואס איז די מעשה וואס דער אויוועז איז ביי דיר קאלט? — וועגדעט זי זיך צו איהם פאמיליאר.

— אדרבא, — וויצעלט דער אינטער־שמש, — פארוואס זאלסטו טאקע ניט שענקען א וואגען האלץ... נישקשה, מען זאגט, אז דו האסט געלד...

— אודאי האב איך געלד... וואס דען? — וויצעלט צוריק די אלמנה....

דער אונטער־שמש, אויך אן אלמן, גיט זיך לוסטיג א קראץ אין פאטילניצע און זאגט:

— דער שוואַרץ יאהר וויים דיר.... וועז איך וויים, אז יא— וואלט איך זיך צו דיר גע'שדכנ'ט...

די אלמנה רויטעלט זיך אוז וועדט ערנסט:

— וואס, דו גיסט עפעס צו לייזען?

— אז ביי דיר איז זעהר טהייער...

— נעהם... דיר וועל איך לאזען בילליגער...

דער אונטער־שמש גענהט צו צום קאשיק, קלייבט אויס דריי צופוילטע עפעלעך אוז פרעגט:

— וואס, למשל, וועסטו הייסען בעצאהלען דערפאר?...

— הען א ביסעל... — ענטפערט די אלמנה. — די גרעסטע עפעל האט ער אויסגעקליבען... כ'מיין... צוליעב דיר — א קאפיקע.

— ביי דיר איז אן אמת'ער אפטייק! — דינגט זיך דער אונטער־שמש... — אזוינע דריי עפעלעך א קאפיקע... אוז א גראשען וועסטו ניט נעהמען?....

— איך קען ניט, בנאמנות... — שוועדט זיך די אידענע.

— נו ווי דו ווילסט זיך.... — ווייל אריינלעגען דער אונ־טער־שמש די עפעלעך צוריק...

די אידענע דערלעגט איהם נאָך א קליין עפעלע:
— נא, האָסטו פיער...
— וועסטו דערלעגען א פינפטע! — שמייכעלט ער.
די אלמנה זוכט א קלייגעם עפעלע, געפינט און גיט עם דעם אונטערשמש....
— ביזט א בעריסערין! — קלאָגט ער זיך און צאָהלט ענדליך אָב.
דער זעלווער, דערזעהענדיג פון ווייטען די אידענע מיט די עפעל, איז ווי אויפגעריכט געוואָרען און האָט עם געמאָלדען דעם דאלהינעווער:
— דאלהינעווער, די עפעל זיינען דאָ!
— עס איז א צו גרויסע הוצאה. — מורמעלט דער דאל־הינעווער...
— וואָס איז שייך... — שפּארט זיך דער זעלווער. — מען איז דאָך ניט מעהר ווי א מענש....
— נו, מילא, קויף... איך שטעה צו צו א חלק...
דער פּרוש האָט א שטילען זיפּץ געטהאָן און איז צוגעגאנגען צו דער אידענע.
ער האָט זי אָנגעקוקט מיט זייגע גרויסע אויגען און זיך בעגעגענט מיט איהרע...
זי האָט זיי פערשעהמט אראָבגעלאָזען...
נאָכדעם ווי דער זעלווער האָט איינגעהאנדעלט צעהן עפּע־לעך פּאר גאנצע צוויי קאפּיקעס, איז ער אוועק מיט זיי צום דאלהינעווער.
דער פּרוש איז געבליבען אויג אויף אויג מיט דער אלמנה.
— אזוי שפּעט... — האָט ער א מורמעל געטהאָן...
— וואָס זאָל מען טהאָן? — האָט זי שטיל געענטפערט, — מען ווייל לייזען...
— יא, — האָט דער פּרוש געמורמעלט, און האָט זי שוין דרייסטער אנגעקוקט... לייזען... איך פערשטעה...

ער האָט אינסטינקטיוו אויפגעהויבען די אויגען צום ווייַ־
בערשטן שוהל אין דער הויך.

— אין דער הויך איז פינסטער... — האָט ער ווי סתם אין דער וועלט אריין א מורמל געטהאָן.

— וואָס זאָגט איהר?... — האָט זי איהם געפרעגט...

— איך מיין אין דער ווייבערשער שוהל, אויבען, איז גאָר פינסטער.... — האָט דער פּרוש געשטאָמלט...

— אנטקעגען וואָס זאָגט איהר דאָס?... — האָט די אלמנה זיך געוואונדערט...

— אָט, איך מיין גלאָט.. מען קארגט... אויך דאָרט האָט געדארפט ברענען א לעמפּל.. .שטענדיג איז דאָרט ביי נאכט פינסטער.

ער האָט זיך אומגעקוקט. דער אונטער־שמש איז געזעסען ווייט אין א ווינקל און געקייט די עפּלעך. דער זעלווער מיט'ן דאלהינעווער האָבען זיך אויך פערדוקט אין א ווינקל און האָבען זיך געטהיילט מיט די סחורה. חיים דער מלמד האָט שווין, אָננעשפּארט דעם קאָפּ אויף א סטענדער, שטארק גע־
כראָפּעט. יענקל דער הונד איז ערגעץ ארויס.

דער פּרוש איז געשטאנען ווי צוגעשמידט צום אָרט, גע־
קוקט אויף דער אלמנה און געטראכט:

— און פאר וואָס טאקע ניט?...

די אלמנה האָט עפּעס דערפיהלט. זי האָט שעהמעווריג ארָאבגעלאָזט דאָס טיכל ניעדריגער איבער'ן קאָפּ און זיך גע־
קליבען ארויסצוגעהן....

— איהר געהט שווין?... — האָט דער פּרוש א שטאָמל געטהאָן....

— וואָס זאָל מען טהאָן?... מען מוז געהן..

— ווייט?...

— יא, אוש נעבען בית־עולם...

— א שאָד, א שאָד! — האָט ער געזיפצט... אוא מהלך...

ער האָט וויערער געהויבען די אויגען צום וויבערשען שוהל, וואו די קליינע פענסטערלעך האָבען געקוקט ווי שווארצע אויגען און געראפען צו עפעס שווער־זינדיגעס....

— א גוטע נאכט! — האָט די אלמנה אויסגעראפען און איז ארויס מיט'ן קאשיק.

דער פרוש האָט לאנג זי נאכגעקוקט, און אז די אלמנה איז שוין ווייט געווען האָט ער זיך מיט א זיפץ צוריק אומגעקאהרט צו די צוויי ישיבה־בחורים און זיך אנגערופען:

— און וואָס מיינט איהר איז אויסען די אידענע... וואָס זי קומט אהער?...

— זי וויל לייזען... — האָט דער דאלהינעווער געענטפערט....

— און איך בין זי חושד אין עפעס אנדערש... — האָט דער פרוש מאדנע געשמייכעלט...

— זי זאל עפעס וועלען גנב'ענען, מיינט איהר? — דאָט דער דאלהינעווער געפרעגט בתמימות...

— ווער וויים?... — האָט דער פרוש געענטפערט... און האָט זיך גלייך אבגעהאקט.

און מיט די וועלטער איז ער אבגענאנגען אויף עטליכע טריט צוריק, נאכדעם צוגענאנגען צום פענסטער און זיך איינגעגראבען מיט די אויגען צו יענער זייט, וואו דער שטעטעלשער בית־עולם געפינט זיך...

דער דאלהינעווער מיט'ן זעלוועז האָבען איהם צוגעטראָגען אן עפעלע....

— עסט, פרוש...

ער האָט זיך אבגעקאהרט פון פענסטער ווי ערוואכט פון א חלום און זיך אנגערופען:

— א יישר...

אויפעסענדיג דאָס עפעל, איז ער ווי בערוהיגט געוואָרען און איז אויפגעלעגט געוואָרען צום רוהיגען דענקען:

— מיר האָבען א מאָל געהערט וועגען קיום פון דער וועלט...
— האָט ער אָנגעהויבען, אָבווישענדיג די וואָנסעס, וואָס זיינען איהם נאָס געווארען פון דעם געפרוירענעם עפּעלע. — דער קיום פון דער וועלט איז א גרויסער סוד... און ניט נאָר פון דער וועלט... פון יעדען מענשען... יעדער מענש איז א וועלט און זיין לעבען איז א סוד... אנו, פרובט טרעפען...

ער האָט זי אָנגעקוקט און גוטמוטהיג זיך צוגעאכט...

חיים דער מלמד האָט פון שטענדער ארויס זיך שטארק צוכראָפּעט....

— ס'ארא מין כראָפען א ביסעל... — האָט דער זעלווער געהערט...

— טשעפּעט איהם ניט! — האָט דער פרוש גוטהערציג געבעטען. — גליקליך איז דער מענש, וואָס שלאָפּט.... איך וועל מיך טאָקע אויך א ביסעל צושפּארען. איך בין עפּעס זעהר מיעד....

ביי די וועדטער איז ער אַוועק צו א ווינקעלסטער באנק, אויסגעטהאָן דעם רעק, אונטערגעלעגט צו־קאָפּענס און זיך אויסגעצויגען אין דער לענג פון דער באנק...

אין עטליכע מינוט איז ער איינגעשלאָפען און געזעהן אין חלום די אידענע מיט די עפּעל. ער האָט פון חלום גע־שטרעקט די הענד און אָנגעכאפט דעם סטענדער, וואָס איז גע־שטאנען נעבען זיין צו־קאָפּענס...

דער סטענדער האָט זיך צושאָקעלט הין און צוריק, האָט אָבער גליך בעקומען זיין גלייכגעוויכט און איז געבליבען שטעהן, ארומגענומען פון שלאָפענדיגען פרוש...

די צוויטע מוטער רחל.

אין די וואכיגע טעג איז רחל׳ס געווען פערנומען מיט דער שטוב, מיט די קלענערע קינדער און מיט דער בעל־הבית׳יש־קייט. ארבייט איז געווען לרוב און עס איז איהר קוים גע־לונגען ארומצוגיין פון פריהמארגען א וואסערע האלב שעה אויף צו דאוונען און אבלייענען די נויטיגסטע תחינה פון טאג. דערצו האט זי שוין געמוזט אויפשטעהן פריהער פאר אלעמען, אפילו פריהער פאר איהר מאן יעקב׳ן, וועלכער פלעגט אלע טאג געהן דאוונען אין בית־מדרש ותיקין און פלעגט שוין דאר־טען בלייבען ביז א זייגער צוועלף בייטאג. אין דער דאזיגער האלב שעה פלעגט זי זיך אבער ניט קענען אריינטהאן אין דעם זין פון די וועלטער, וואס זי פלעגט פליסטערען אין דער שטיל מעהר אויס געוועהנהייט. דער קאפ איז איהר געווען פערנומען מיט אלערלי ארבייטען, וואס זי האט צו טהאן און די וועלטער האבען זיך געשאטען פון מויל ווי מאשינאל, ווי עמיצער, ניט זי אליין, וואלט מיט עפעס א הענטעל ערגיץ בעווענגט.

דערפאר אבער שבת איז רחל׳ס געוואלרען אן אנדערע. ווי נאר דער טשאלענט איז פרייטאג פארנאכט געוואלרען פער־רוקט אין אויוועז, און דער אויווען איז פער׳חתמה׳ט געוואל־רען מיט א דיקען נאסען האנטוך, וואס האט זיך ווי מיט א שפרוך פעסט געהאלטען אן דער „זאסלאנקע", נאכדעם ווי ער

איז פערטריקענט געוואָרען, — איז שוין רחל׳ס געוואָרען אינגאנ־צען איבערגעביטען. אראָבוואַרפען די וואַכיגע קליידער, אָנ־געטהאָן איהר איינפאכע אָבער זויבערע שבת־קלייד, אויפ׳ן אויסגעוואַשענעם קאָפּ אָנגעטהאָן די וויסע טוך ביז איבער׳ן שטערען, די ברעגען פערשטעקט הינטער די אויערען, — האָט איהר פּנים אָנגענומען דאָס געשטאַלט פון א פרוי פון די אור־אַלטע צייטען, פון די צייטען פון די אמהות... איהרע צווייי שווארצע אויגען, האָבען בעקומען שטראַלען און האָבען זיך גע־צויגען ערגעץ אין אנדערע וועלטען...

די קלענערע קינדער, מיידעלעך, האָבען נאָכדעם ווי די מאמע האָט ליכט אבגעבענשט זי ארומגערינגעלט און געטולייעט זיך צו איהר קלייד און געקוקט אויף איהר מיט ארויפגעריסענע אויגעלעך און געפּלאפּעלט:

— א שעהנע מאמע!

און אפילו די דערוואקסענערע טאָכטער האָט אויך ניט גע־קענט אבריסען איהרע בליקען פון איהר מוטער רחל׳, וועלכע איז געזעסען ביי די ליכט און גלייענט א ספר אויף עברי־טייטש....

און אין וואס פאר א ספר רחל׳ס האָט פרייטאג צו־נאכט און שבת בייטאג ניט געלעזען, איז אלץ געווען בעשריבען פון דער מוטער רחל׳. מיט דער מוטער רחל׳ איז רחל׳ געווען ווי איין גוף מיט איין נשמה, און מאנכע־מאל׳ האָט זיך רחל׳ן געדאכט, אז זי אליין האָט מיט יענער איין גורל׳. איהר מאן יעקב האָט זי ליעב, ווי דאָס לעבען. כאָטש בפירוש זאָגען האָט ער עס איהר קיין־מאל׳ ניט. ער איז אויך ווי יעקב אבינו א יושב־אוהל׳. ער האָט ווי יענער יעקב, דעם ערשטען יאָהר נאָך דער חתונה, אוועקגע־לאָזט איהר טאָטען דעם ישוב׳ניק, וואו ער האָט ניט געקענט זיצען און לערנען, און האָט איהם נעמוזט העלפען אין פעלד — און איז מיט איהר אוועקגעפאָהרען אין שטעדטעל צווישען אידען.

איהר טאטע האָט זיך נאָנעיאָנט און איהר מאן יעקב האָט איהם שטרענג געזאָגט:

— שווער לעבען, איך קען ניט וואוינען ביי אייך אין דאָרף צווישען גויים... לאָזט מיך מיט מיין ווייב רחל, לעבען צווישען אידען!

און דער טאטע איהרער איז ענדליך מרוצה געוואָרען, האָט זיי געגעבען מתנות און זיי האָבען זיך בעזעצט אין א אידישען שטעדטעל.

אויך מיט קינדער האָט די ערשטע צייט פּאָסירט מיט איהר ווי מיט דער מוטער רחל. עס איז אוועק א פּאָר יאָהר און זי האָט קיין קינד ניט געבאָרען. זי האָט זיך געשראָקען טאָמער וועט יעקב בייז ווערען און וועט זי, לויט'ן אידישען דין אין צעהן יאָהר ארום געבען גט... אָבער גאָט האָט איהר געבעט צוגעהערט און זי האָט אין דריי יאָהר ארום נאָך דער חתונה געבאָרען א קינד. נאָכדעם אין צוויי יאָהר ארום א צווייטע. ביז וואנען זי האָט פערמעגט פיער קינדערלעך.

און אט־אט, וועט זי געבוירען א פינפטע... דאָס וועט שוין זיין דאָס לעצטע קינד....

און ביי דעם דאָזיגען געדאנק ציטערט זי אויף. די מוטער רחל איז ביים לעצטען קינד געשטאַרבען.

און עס בעפאלט איהר א הייליגע שרעק.

זי מאכט זיך אליין פאַרווירפע, וואָס זי נעהמט זיך אזוי איבער און גלייבט זיך צו דער מוטער רחל... וואָס האָט זי זיך איינגערעדט אז מיט איהר קען פּאסירען דאָסזעלבע וואָס מיט דער מוטער רחל! יענע איז געשטאַרבען אויפ'ן מיטען וועג. עס איז געווען אין די צייטען וועו יעקב האָט געמוזט אנטלויפען פון עשו'ן. זי אָבער לעבט אין א רוהיג קליין שטעדטעל. „א סמיכת־הפּרשה!" לאכט זי פון זיך אליין...

אָבער אז זי איז געקומען צו דער שטעל אין טייטש־חומש, וואו עס וועלט דערצעהלט וועגען דעם טויט פון רחל,

האָט זי זיך צוואוויינט מעהר ווי ביי די טרויעריגסטע שטעלעז. פאר איהרע אויגען האָט זיך געמאַהלט, ווי אזוי רחל'ן בעפאלען אין מיטען וועג די וועהען, יעקב מיט די קינדער שטעהען ארום איהר מיט אראָבגעלאָזטע קעפ און ווייסען ניט וואָס צו טהאָן. און אָט וועלט געבוירען אויף א מיטען פעלד בנימין, און רחל לאָזט ארויס איהר הייליגע נשמה... די אייגענע קינדער גראבען פאר איהר א קבר אין מיטען פעלד און זיי געהען אלע אוועק, איבערלאָזענדיג איהר קבר אלײן...

דאָס האַרץ פערדריקט איהר מעהר און מעהר. גראד איז יעקב איצטער אין שטוב. זי שעהמט זיך פאר איהם און שטיקט די טרעהרען. זי קען זיך אבער לאנג ניט איינהאלטען און לאָזט ארויס א יאָמערליך געוויין.

— וואָס עפעס אין מיטען דערינען? — פרעגט יעקב מיט א בנעימות'דיגען שמייכעלע. געהט צו צום טייטש־חומש, קוקט זיך איין און רעדט נאָך בנעימות'ער:

— וישלח... דאכט זיך א שעהנע סדרא... וואָס־זשע איז דאָ צו ווייגען?

רחל ווישט אויס די אויגען. איהר מאנ'ס שמייכעל און רוהיגע רייד טרייסטען און צערטלעז איהר. זי ענטפערט ווי פערשעהמט:

— די סדרא איז זעהר א שעהנע... איך לייגן דאָ ווי אזוי די מוטער רחל שטארבט נעבעך אין מיטען וועג, געהענדיג צו קינד.

יעקב וועלט ערנסט, גלעט די לאנגע באָרד, וועלכע האָט שוין גראָהע פעדעם און מורמלט:

— דער מוטער רחל'ס קבר איז נאָך עד היום דאָ אין ארץ־ישראל.. א סך אידען זיינען אויף איהר קבר מתפלל. אפשר טאקע צולייעב דעם האָט גאָט אזוי געמאכט.. אָט צו דוד המלך'ס קבר קען מען טאקע ניט צוטרעטען. פערצוימט און פערשלאָסען

מיט צעהנדליגער שלעפער... אט ווייגען זיך אידען איצטער אוים אויף איהר קבר...

און יעקב געהט צו נעהענטער צו רחל'ן, פליסטערט איהר אריין עפעס אין אויער, און רחל, רויט ווערענדיג, ענטפערט מיט אן אראבגעלאזטען קאפ:

— ווער וויים.... קען זיין די טענ...

און צוואווייגט זיך ווידער...

— ווייז ניט נארעלע... טרייסט זי יעקב... אדרבא, דארפסט זיך פרעהען... ס'וועט שוין ווין א מוזיקעל... אויב א אינגעל וועט עס טאקע הייסען בנימין, נאך מיינעם א ברודער...

דאם לעצטע דערשרעקט רחל'ן אינגאנצען. פונקט ווי מיט רחל'ן: אויף איהר קינד וועט הייסען בנימין.

און ווי זי וואלט זיך געוואלט ראטעווען פון אן אונגליק, בעט זי זיך:

— מיר וועלען דאכאלט טראכטען וועגען א נאמען... אויב א אינגעל...

— ניין, פארוואס טאקע ניט שוין — עקשן'ט זיך גראד איין יעקב — בנימין איז זהר שהן... אויב נאר א אינגעל וועט ער טאקע הייסען בנימין....

און ניט בעמערקענדיג רחל'ס שוידערען האט ער זיך אויפגעשטעלט:

— מען דארף געהן אין בית־מדרש הערען עפעס נייעס. מען זאגט, אז די צייטונגען שרייבען וועגען מלחמה....

אין עטליכע טעג ארום איז רחל געלעגען געוואלטן... זי האט מיט ליעבע געטוליעט צו זיך דאס ניי־געבאלטן קינד, א אינגעלע, און האט עס נאך פאר'ן ברית שוין גערופען בנימין'דל מיינס....

זי האט זיך געפיהלט, ווי זי וואלט ניצול געוואלטן פון א זיכערען טויט. און כאטש דאס קינד וועט טאקע הייסען

בנימין, אבער דאס זעלבע וואס מיט דער מוטער רחל איז געשעהען קען שוין מיט איהר ניט געשעהען. עס איז שוין דער דריטער טאג און זי פיהלט זיך שוין גאר נישקשה'דיג. זי זאגט שוין איפלו דער עלטערער טאכטער, וואס צו קאכען פאר יעקב'ן אויך וועטשערע....

פון צייט צו צייט אבער, איבערהויפט אויידער זי דרימעלט איין פון שוואכקייט, טראגט זיך דורך פאר איהרע אויגען א פעלד, א קבר, פון קבר שטייגט ארויס א בלאסע געשטאלט מיט צושפרייטע הענד און רופט:

רחל!

די קינפעטאַרען כאפט זיך אויף פון דרימעל, ווישט איבער איהרע אויגען און בעהערשט פון דער זעהונג ליגט זי אזוי פערטראכט עטליכע מינוט.

זי טראכט וועגען די צייטען פון חומש, וועגען עשו און זייער מחנות, וועגען יעקב'ס אנטלויפען און דאנקט גאט, וואס זי האט א וואַרעם בעט אונטער א דאך און קען ערציהען איהרע קינדער און אכטונג געבען אויף איהר ליעבען מאן.

און זי דרימעלט וויעדער איין.

און אט זעהט זי וויעדער דאס וויסטע פעלד, דעם איינזאמען קבר, ער שפאלט זיך אויף צוויי און די מוטער רחל שטייגט ארויס פון איהם, לאזט זיך שפרייזען איבער'ן פעלד מיט גרויסע טריט און איהר ווייסע קלייד צושפרייט דער ווינד איבער אלע זייטען:

— רחל! רחל! רחל!

— רחל! — וועקט מען איהר שטארקער — רחל! קום!

זי כאפט זיך אויף, קוקט שטאר ארום זיך און זעהט נעבען בעט שטעהן איהר יעקב'ן.

— ווער האט מיך גערופען, הא?

—איך... דיין מאן יעקב...—פלוסטערט יעקב מיט א ג

בראבענער שטים — רחל, מיר מוזען געהן... דער שונא איז אין שטאדט... גאט זאל זיך מרחם זיין...

רחל האט געריבען די אויגען און ניט געקאנט בעגרייפען. געדאכט האט זיך איהר, אז דאס מיינט איהר יעקב דעם שונא עשו'ן... זי האט ליעב געשמייכעלט און געענטפערט...

— דאנקען גאט... איך ליג אין דער ווארעם... בנימינדעל וועט אויסוואקסען א רב...

— רחל'ע, קום! טהו זיך ווי עס איז אן... פערשטעהסט... מיר האבען דיר ניט געוואלט אויסזאגען... עס איז א מלחמה... דער שונא איז שוין לעבען שטערטעל... מען מוז אנטלויפען... אפילו קינפעטארענם... וואס זאל מען טהאן... גאט ווייל אזוי... א פינסטערע צייט...

ערשט איצט האט רחל פערשטאנען, וואס איהר איז... איהר קאפ איז געווארען לעער, ווי מען וואלט אלע איהרע געדאנקען אויסגעשעפט, בלויז פאר די אויגען האט זיך געטראגען דאס ווייסטע פעלד און דער קבר פון דער מוטער רחל...

די עדה אידען האבען זיך לאנגזאם געשלעפט איבער'ן ווייסטען פעלד צוליעב די קליינע קינדער, און איבערהויפט צוליעב דער קינפעטארין רחל, וועלכע מען האט געטראגען אויף די הענד און יעדער צו־שנעלער טראט האט איהר פערשאפט וועהען אין בויך....

עם האט געגאסען א קאלטער פייכטער רעגען... רחל'ס געזיכט איז געווען איבערגעדעקט, אבער דורך דעם קליינעם שפאלט פון דעם איבערדעק האט זי דאס גרויסע ווייסטע פעלד געזעהען און האט געזוכט מיט די אויגען יענעם פלאץ, וואו מען וועט גראבען פאר איהר א קבר....

— יעקב! — האט זי אויסגערופען פון אונטער'ן צודעק.

— וואס איז. מיין לעבען...

— ס'איז נאך ווייט צו א שטאדט... צו אידען...

— ווייט... אבער מיר וועלען קומען... גאָט וועט אונז ברענגען...

— יעקב... וואו וועסטו מיך בענראָבען... אין מיטען פעלד..

— רעד ניט רחל... האָט ער זיך געבעטען.

— טאָמער געפינט זיך א בערגעלע, בענראָב מיך באָרטען..

די עדה איז געגאנגען אלץ ווייטער, ווייטער....

רחל האָט דערפיהלט, אז באלד קומט עס... די יסורים האָבען איהר אבגעלאָזט, אבער עס האָט איהר בעפאלען א שוואכקייט. זי האָט דערפיהלט זיך אזוי גרינג, אז זי וואלט געקענט פליהען... זי האָט געפרובט מאכען מיט די הענד, זי האָט אבער ניט געקענט....

זי האָט נאָר געוועגדעט איהרע בליקען אין אלע צווייי זייטען און געזוכט א בערגעל, א פאסיגען פלאץ פאר א קבר...

דאָס פעלד איז אבער געלעגען פלאך...

די עדה איז געגאנגען ווייטער און ווייטער...

ענדליך איז מען צוגעקומען צו א בוים, וואָס איז געוואקסען אין מיטען פעלד.

דער בוים האָט גערוישט מיט די אומעטיגע צווייגען און האָט פערבעטען:

— רוהט זיך אב, אידען!

— אָט דא! — האָט רחל געמורמעלט.. בעסער ווי אין מיטען פעלד....

זי האָט געווארפען א פרייגדליכען דאנקבארען בליק צום בוים, האָט א זיפץ געטהאָן און איהר נשמה איז ארויס...

דער רב, וואָס איז מיט דער עדה געגאנגען האָט געמאכט א הספד און געזאָגט:

— זי האָט א גרויסע זכיה! זי איז געשטארבען אין מיטען וועג, ווי די מוטער רחל... מיר וועלען זי דא בענראבען...

און די גאנצע עדה אידען האָט דערפיהלט די גרויסקייט

פון דער שעה. עס האָט אויף אַלע א וועה געטהאָן דער גייסט פון די אַלטע צייטען פון די אבות.

קיינער האָט די הייליגקייט ניט געשטערט מיט קיין טרער. אפילו דער הימעל האָט איינגעהאַלטען זיינע טרערען, וועז מען האָט פאר רחל געגראבען דעם קבר.

די זון האָט ארויסגעקוקט....

זי האָט בעלויכטען דעם קבר פון דער צווייטער מוטער רחל...

און די עדה אידען האָבען זיך געלאָזט אין וועג מיט זיי־כערע און פעסטע טריט...

זיי האָבען זיך ערווארבען א צווייטע מוטער רחל...

— גרויסע צייטען! — האָט דער רב געמורמעלט....

1914.

דער נגיד.

ווי נאָר די ערשטע פריהלינגם־שטראהלען פלעגען פאלען מיט זייער ערשטען פרישען חן אויף די ווארשויער שטיינערנע גאסען, פלעגט לייבען אַנהויבען ציהען א היים אין דעם קלוי־נעם שטעדטעל, וועלכעם ער האָט פערלאָזט צו פופצעהן יאָהר און וואו ער איז זינט דעמאלט, שוין א יאָהר זעקס, ניט געווען.

ער פלעגט אבער ניט בלייבען בייִם וועלען אליין. לייבע האָט בייִם אוועקפאָהרען צוגעזאָגט דעם טאטען צו ווערען א מענש, וואָם דאָם האָט געהייסען אויפ'ן טאטענם לשון פערדיע־נען גענלד, און אָט אין דעם זין איז ער נאָך גאר קיין מענש ניט...

אמת, לויט זיין אייגענער איבערציגונג, איז ער יא א מענש געווארען, איז שטארק בעלעזען אין דער אידישער, פוילי־שער און רוסישער ליטעראטור, קאן זיך האלטען צווישען מענ־שען, האָט איידעלע יונגע בחורים'לעך פאר חברים, האָט שוין אפילו א מיידעל, מיט וועלכער ער פיהרט כמעט ווי א ליבע. חאָטש גערעדט דערפון האָבען זיי ביידע נאָך ניט. אָבער פאר דעם טאטען איז ער נאָך אלץ קיין מענש ניט, — גענלד פער־דיענט ער זעהר וועניג, ער וואַרפט זיך קוים דורך מיט לעבענם־מיטעל, אמאל פון א לעקציע, אמאל פון איבערשרייבען, און אמאל לעבט מען צוזאמען מיט חברים.

און אָהן גענלד קומען אהיים, וויסט לייבע, וועט ער זיין בייִם אָרימען טאטען זעהר א ניט געווינשטער גאסט.

מאכט זיך אבער א מעשה, אז לייבע קרינט אן ארבייט אויף גאנצע פופציג רובל! און עס קומט אויס דוקא א פאר וואכען פאר פסח. דא האט שוין דער געדאנק וועגען פאהרען אהיים אנגעהויבען ארבייטען אזוי שטארק, אז לייבע האט שוין ניט געקאנט ביישטעהן און האט זיך געקליבען אין וועג.

פון די פופציג רובל האט לייבע געטראכט, עס זאל איהם בלייבען אהיים ברענגען חאטש א גאנצען פינף און צוואנציגער... קיין גרויסע סומע איז עס נאטירליך ניט, אבער לויט ער געדענקט נאך, איז ביי זיי אין שטעדטעל חיים זעלדעס פערעכענט פאר אן עושר און ער פערמאגט אינגאנצען הונדערט רובל. אין אזוי פיעל, געדענקט ער, האט מען יענעם געשאצט. ווי באלד אזוי, טרייסט זיך לייבע, קאן מען זיך שוין מיט א פינף און צוואנציגער וועזען פאר'ן טאטען...

האט ער אבער דעם חשבון שלעכט געמאכט. דער אנצוג האט געקאסט ניט ווי ער האט געמיינט צוועלף רובל, נאר טאקע גאנצע פופציג, ווייל פאר צוועלף רובל איז די סחורה געווען אין צו־גרויסע קעסטלעך; סחורות אין אזוי קעסטלעך האט דערמאהנט לייבע'ן די פאר רייכע בעלי־הגופ'ן פון שטעדטעל. דער הוט האט אויך געקאסט מיט א קערבעל מעהר ווי ער האט געעכענט; דערצו האבען זיך אונטערגעוקט עטליכע אלטע חובות, וואס מען האט געמוזט אבצאהלען, חאטש עס האט זיך שטארק ניט געווילט... מיט איין וואָרט, לייבען איז געבליבען בארע פופציג קערבלעך. דארף קאסטען די רייזע אהיים, א שטעדטעל אין לאמזשער גובערניע, איבער דריי רובל, בלייבט איהם ריין געלד סך־הכל א צוועלף קערבלעך. דארף ער האבען אויף צוריקפאהרען א דרייערל. הייסט עס, אז ער פערמאגט ארום אכט קערבלעך...

פאהרט לייבע אהיים. נאך א זעקס־יעהריגען וואלגערען זיך אין ווארשוי קומען מיט אזא סומע, איז א מאוסע מעשה — דער טאטע וועט איהם אבגעבען זעהר א שלעכטען ברוך־

הבא, וועט איהם זאָגען שטעכווערטלעך, וועט איהם ברענגען פּסוקים און אגדתות, אז אָהן גלעזר איז מען גאָר קיין מענש ניט, וועט איהם איינטייטשען, אז עני חשוב כמת, ווי רש"י מאכט אויף א געוויסען פּסוק, וועלכען לייבע האָט שוין אין וואַרשוי פערגעסען... ער וועט בייז פון איהם חוזק מאכען און וועט ברומען, לויט זיין שטייגער:

— אבגעווען זעקס יאָהר אין אזא כרך און געבראכט אכט קערבלעך....

און לייבע קוקט ארוים פון פענסטער פון וואגאָן, עס פליהען פארבי טאנצענדיג און שפרינגענדיג דערפער, פעלדער, וועלדער, און עס דאכט זיך איהם, אז דאָס אלץ מאכט חוזק פון זיינע אכט קערבלעך, וואָס ער ווייל שענקען זיין טאטען נאָך א זעקס־יעהריגען וואלגערען זיך אין אזא כרך...

אז דער צוג האָט זיך אבגעשטעלט, האָט לייבע געזעהן, ווי פון די איבעריגע וואגאָנעס זיינען ארוים דריי אידען, צוויי פון זיי האָט ער דערקענט: דאָס זיינען געווען שכנים. עס האָט איהם גלייך א ציה געטהאָן צו זיי, געוואלט זיי געבען שלום־עליכם און פרעגען, וואָס מאכען די עלטערען; נאָר ער האָט זיך באלד מישב געווען, אז עס איז גלייכער ניט לאָזען זיך דערקענען. ער איז שוין אזוי אבגעוואהנט פון די דאָזיגע אידען, אז ער וועט מיט זיי ניט ווייסען, וואָס צו רעדען, און זיי קאָנען נאָך פון איהם מאכען א געלעכטער. ער געדענקט פון אמאָל נאָך, אז פון א דייטש, בפרט פון אן אָרימען דייטש, מאכען די אידען חוזק.

צום שטעדטעל איז געווען צוצוגעהן א וויאָרסט וועגס. ביי דער פּלאטפארם זיינען געשטאנען צוויי פוהרלעך, שטערטישע בעל־העגלות. ער געדענקט אפילו, ווי זיי הייסען. איינער איז הירשעל פּעשעס, א איד א לץ, און דער צווייטער, ישראל מישעס, א בייזער און שווייגענדיגער איד. וואָלט איהם געווען פרעהליכער אויפ'ן הארצען, וואָלט ער אודאי געפאָהרען מיט'ן

ליז, לייבע אליין האָט ליעב א גלייכווערטעל. נאָר איצט האָט לייבע בעסער אויסגעקליבען דעם בייזען און שווייגענדיגען, כאָטש דער ליז האָט איהם מיט א שמייכעל געוואָרענט:

— איהר וועט, יונגער־מאן, קומען מיט איהם אויף שבועות צו די ערשטע סדרים.

לייבע האָט זיך פון וויץ פערקרימט אויף א שמייכעל, האָט זיך אריינגעוועצט צום שווייגענדיגען אין וואָגען, וועלכער איז געווען אָנגעפאקט מיט טוכלע שטרוי, אזש עס איז איהם פער־גאנגען אין נאָז אריין...

דער שווייגענדיגער האָט זיך שווייגענדיג אוועקגעוועצט אויף דער קעלניע, א שמיץ געטהאָן דאָס פערד און האָט איבער־געיאגט דעם ליז מיט זיין דאר פערדעל.

לייבען איז דאָס געפעלען געוואָרען, האָט צופריעדען גע־שמייכעלט און זיך געשטארקט:

— וואָס עס וועט זיין, דאָס וועט זיין!

צופֿאהרענדיג צום טאטענס שטיבעל, וועלכעם האָט זיך פאר די זעקס יאָהר אביסעל אראָבגעוועצט און איז נידריגער גע־וואָרען אזוי, אז די צוויי פענסטער האָבען דערגרייכט אזש די ערד, האָט לייבע מיט א שטארק קלאפענדיגען הארצען אָבגע־שטעלט דעם בעל־העגלה, רופענדיג צוטומעלטערהייד:

— דאָ, דאָ, ר' ישראל, דאָ, דאָ! שטעלט זיך... טפרר...

דער שווייגענדיגער האָט זיך אומגעקוקט צו איהם ווי פער־וואונדערט, ארויסגעזייהט צווישען די צייהן: „ביזט זלמן אליה'ס בחור'ל? נא, האָסטו א שלום עליכם".

איידער לייבע איז נאָך אראָבגעקראכען פון וואָגען, זיינען שוין פון שטיבעל ארויסגעפלויגען א חאליאסטרע פון זעקס קינ־דער, פון דריי ביז נייַן יאָהר אלט, א מיידעל פון 8 יאָהר זעכ־צעהן מיט צוויי שווארצע דינע צעפלעך און הינטער א אידענע מיט פערקאשערטע קלייד און ארבעל, האלטענדיג אין האנד א פייכטען בעזים, און דאָס אלץ האָט אין איין קול אויסגעשאָסען:

— לייבע!

לייבע איז דערשראָקען געוואָרען און איז פאר שרעק גע־בליבען העכגען אויפ'ן ברעג וואָגען, ניט אהין און ניט אהער.

— נו, קריך אראָב, — האָט דער בעל־העגלה בעפויל־ען,— און בעצאָהל דעם צעהנערין. איך האָב ניט קיין צייט...

לייבע איז אראָב פון וואָגען, האָט ארויסגענומען דעם טיים־טער און גראבלענדיג זיך ארויסגעוואָרפען א דריי־רובל'דיגע...

אלע שטעהענדיגע האָבען זיך א ווארף געטהאָן אויפצו־הויבען. די עלטערע שוועסטער מיט די צוויי שוואַרצע דינע צעפּעלעך האָט די ערשטע אויפגעהויבען און ניט ווי מיט איהר קול א געשריי געגעבען:

— דריי רובל!

— פאמעלעך, ווי דו האלסט, — האָט די מאמע מיט א שטראהלענדען געזיכט געוואַרענט, — גיב איהם צוריק.

— איך וועל עס ניט אויפעסען! — האָט די שוועסטער זיך בעלויידיגט און האָט עס דערלאַנגט צוריק לייבען. א פערשעמטער האָט ער דאָס געלד צוריק אריינגעלעגט אין טייסטער און פער־רוקט איהם אין בוזעם־טאַש.

— פאמעלעך, מיין זוהן, ווי דו האלסט דאָס געלד, — האָט די מאמע געוואַרענט מיט א ווייבקייט, לאָזענדיג זיך געהן מיט לייבען אין שטיבעל, וואו עס האָט זיך ערשט אָנגעהויבען דאָס קושען זיך און ווייגען פאר שמחה.

קומענדיג צו זיך, האָט לייבע געפרעגט:

— וואו איז דער טאַטע?

— דער טאַטע, מיין זוהן, איז אַוועק אויפ'ן דאָרף. ביי א גוי האָט זיך געמאכט קויפען א פעקעלע חזיר־האָהר, קאן זיין א פערטעלע פרנסה... ער דארף באלד קומען.

לייבע האָט א זיפץ געטהאָן...

אין א שעה ארום איז נעקומען דער טאַטע, וועלכען דער ניין־יעהריגער בערעלע איז שוין געלאָפען אנטקעגען נאָך אויפ'ן גאס און אָנגעזאָגט די בשורה.

דעם טאַטנ׳ס בארד, וועלכע לייבע געדענקט א לאנגע אוֹן א שווארצע, איז פאר דער צייט גראָה געוואָרען, די פֿלייצע געבויגענער, אוֹן די אויגען טונקעלער געוואָרען.... נאָכ׳ן אָפּי־ציעלען שלום־עליכם האָט דער טאַטע געפרעגט:

— נו, לייבע, וואָס האָסטו אויפגעטהאָן אין די זעקס יאָהר? קיין בריוולעך האָסטו ניט געשריבען... קיין עולה ניט. א בריף קאָסט געלד.... האָסטו חאָטש אביסעל געלד געבראכט?...

— וואו — געלד? — האָט לייבע סקעפּטיש געענטפערט לייכטער אָבזיפצענדיג.

— גאָר קיין געלד ניט געבראכט, גאָר ניט? — האָט דער טאַטע אנגעשטעלט די אויגען אויפ׳ן זוהן, ווי פער׳חדוש׳ט אוֹן בייז צוואמען.

— גאָרניט!

— גאָרניט!!! ווי קאָן דאָס זיין!

לייבע האָט געשוויגען.

— אן עולה, א גרויסע עולה! — האָט דער טאַטע געשטראָפט, געשוויגען א ווייל אוֹן ווידער גערעדט:

— פונדעסטוועגען א דריי רובל׳דיגע... כ׳מיין! עפּים—צו־שטייער אויף יום־טוב...

— איך האָב ביי זיך א רובל צוועלף.. — האָט לייבע זיך אַרויסגעחאפט מיט דער גאנצער סומע....

דער טאַטע האָט זיך ראש אויפגעשטעלט, געמאכט א טריט צוריק, א טריט פּאראוים, געמומען די באָרד אין האנד אוֹן מיט א ווייכען מוסר־טאָן זיך אָבגערופען:

— העז אביסעל... האָסטו דאָך יא געלד... צוועלף רובל, וואָס הייסט?.... צוועלף רובל איז געלד... העז אביסעל... א מענש קומט צופּאָהרען אוֹן דערשרעקט מיך: האָט גאָרנישט געבראכט... איז אן עולה; אָבער צוועלף רובל... צוועלף רובל איז געלד... ביזטו דאָך עפּעס א שטיקעל מענש...

— אז מיר וואָלטען געהאט מיט צוויי וואָכען צוריק צוועלף

רובל, וואלטען מיר נעקאָנט פערדיענען נאָך דריי, — האָט זיך ענדליך די מוטער אריינגעמישט: עס האָט זיך נעמאכט צו קויפען ביי א גוי א פוד וואל — איז ניט געווען מיט וואָס צו קויפען, האָט אבגעקויפט חיים זעלדעס און איז נתעשר געווא־רען — פערדיענט דריי רובל...

— א קליניגקייט צוועלף רובל, — איז דער טאטע ווידער אריין אין התפעלות, — אז מען האָט צוועלף רובל, איז מען א נגיד ביי אונז...

און אין א ווייל ארום, נאָך א קורצער הכנה, האָט ער ארויסגערופען ווי מיט געוואלד א מין בקשה:

— דו וועסט מיר טאקע באַרגען אויף יום־טוב א דריי רובל'דיגע...

נאָר דאָ האָט די מאמע איבערגעריסען מיט רוגזא:

— שוין! ערשט געקומען! ער בארגט שוין! ניטאָ וואס צו באַרגען....

— ניין, כ'מיין ניט... האָט זיך דער טאטע פערענטפערט... איך מיין טאקע פון זיינטוועגען — מאכען טאקע א שעהנערען יום־טוב, צוקויפען מצה, מעהר מעד... אפשר טאקע קויפען א קוואַרט ווין, א צעהנדליג אייער...

— איך וועל דיר געבען! — האָט זיך לייבע אַנגעחאפט מיט פרייד... איך וועל דיר געבען פינף רובל...

— ניין, חס־וחלילה... — האָט דער טאטע זיך צוהיצט, פינף רובל דארף איך ניט... ס'איז געגוג דריי... דריי איז די והותר! די והותר!

נאָר לייבע האָט ארויסגענומען דעם טייסטער, אויפגע־עפענט און ארויסגענומען א 5־רובל'דיגע און דערלאַנגט דעם טאטען...

— גיסט טאקע פינף! — האָט דער טאטע, ווי פערשעמט פון גליק, איבערגעפרעגט.

— פינף! פינף! טאטע!

— נו, ביזטו א מענש!

דער טאטע האט עס געהאלטען א וויצ אין האנד און זיך ענדליך פערזארגט:

— כ'וויים נאָרניט, וואו צובייט מען עס.... סיידען ביי מישה דעם בעקער, ער האט עס אביסעל „געשניטען" גאלד. פערדיענט אודאי א 25-ער פון פסח'דיגע מעהל... א קליניגקייט... עפעס אויפטהאן. אז מען האט א 5-רובל'דיגען, איז מען, מיין לעבן אין קעשענ און זיך אנגערופען:

— צו פסח האבען מיר נאך צוויי טעג, איך רעכען מארגען נאך ארויסגעהן אויפ'ן דאָרף, מיט א 5-רובל'דיגען קאן מען עפעס אויפטהאן. אז מען האט א 5-רובל'דיגען, איז מען מיין זוהן, א נגיד...

אין א האלבע שעה ארום, מען וויסט ניט ווי אזוי, האט זיך איבער'ן שטעדטעל צוטראגען די ידיעה, אז לייבע, זלמן אליה'ס בחור'ל, וואס איז אוועקגעפאהרען א שנעק קיין וואר־שוי, איז איצט געקומען אויף פסח אהיים צום ארימען טאטען און געבראכט א מטמון מיט גאלד.

ארימע ווייבער האבען זיך געבענשט און די מאנסביל האבען פאר קנאה אונטערגעזיפצט און טרויעריג געברומט:

— ביי לייטען קינדער!...

דער רייכער.

גרונם דער בארשטער לייגט אין בעט, ווארפט זיך אום אויף ביידע זייטען, גלעט דעם שטערן, מאכט צו פעסט מיט די הענד די אויגען און עס העלפט ניט — ער קען ניט אנטשלאפען ווערען, ער האָט א ווילדע שרעקעניש: פאר'ן שלאָף האָט ער עפעס גאר ניט ווילענדיג א „רעכען" געטהאָן זיין פערמעגען און האלטענדיג נאָך גאר אין מיטען רעכענונג, איז שוין אויסגעקומען קרוב צו פונפצעהן טויזענד רובל.... גאנץ גענוי ווי פיעל עס וואָלט נאָך דער חשבון אויסגעקומען, וויים ער ניט, ווייל מעהר האָט ער ניט געוואָלט רעכענען, איהם האָט זיך נעדאכט, אז אויב ער וועט וויסען קלאָר זיין אייגענס, וועלען זיך אלע אין שטעדטעל דערווייסען דערפון, און דאמאָלס.... א, דאמאָלס איז ער אונגליקליך: מען וועט איהם נאָכטהאָן, מען וועט שטעלען מאשינעס צו בארשטען וואל, ער וועט דאָס ניט אויסהאלטען, ער וועט משוגע ווערען פאר הארצוועהטאָג...

גרונם'ן איז פון זיין טאטען געבליבען ירושה א האלב-אייגנעפאלענע נידעריגע שטוב, מיט א „פאבריק". אין שטעטעל האָט מען אפילו ניט געוואוסט, אז זיי האָבען די זכיה צו האָבען ביי זיך א פאבריק, דען די פאבריק איז בעשטאנען פון א קליין — נידריגען אלטען געביי, וואָס האָט געהאט דאָס אויסזעהן פון א שטעלכיל, און קיינער האָט גאר ניט חושד געווען, אז אזא מין שטעלכיל קען הייסען „פאבריק" און געבען שעהן פרנסה. וואָס אינוועניג אין „פאבריק" האָט זיך געטהאָן,

האָט קיינער ניט געוואוסט, אַדער דונקעל געוואוסט. פארבייגע־ הענדיג דאָס שטעלכיל, פלעגט זיך הערען א מין גרילצען פון וואלצען. און מען האָט זיך געשטויסען, אז דאָ מוז אינוועניג זיין עפעס א מאשינע. אינווייניג האָט גרונם קיינעם ניט אריינגעלאזט. טאָמער פלעגט זיך טרעפען א נייגיעריגער, וואָס פלעגט פארבייגעהענדיג וועלען „חאפען א קוק", פלעגט גרונם, צי דאָס ווייב, צי די קינדער, לויט גרונם׳ס בעפעהל, מיט כעס אוועקטרייבען:

— נעהט אייך, דאָ איז ניטאָ וואס צו קוקען!

דאָס נאנצע לעבען האָט גרונם געלעבט אין איין שרעק, אין איין פלאטער׳ן: מען וועט זיך דערוויסען פון זיין פרנסה און מען וועט שטעלען מאשינעס אויף בארשטען וואָל... דאָס שטער־ טעל איז אזוי געדריקט, יעדער זוכט געשעפט ווי מיט ליכט. נייע קראָמען איז שוין ניטאָ וואו צו מאכען, די שענקען ליע־ נען שוין אין גוי׳עשע הענד... די „וועלט" איז אזוי געשלאָגען! צו אזא געשעפט, ווי זיינם, וועט מען זיך צוחאפען ווי הונגעריגע היכר צו א ביין...

און וועז עס איז אַנגעקומען דער הערבסט און ארום גרונם׳ס שטוב פלעגען זיך ארום שטעלען צעהנדליגע פויערשע פוהרען, וועלכע פלעגען קומען בארשטען זייער וואָל, פלעגט ער דאמאָלס אומגעהן, ווי צומישט... וועז ער וואָלט געקענט שטעלען א הויכען פארקאן פאר זיין שטוב, אז קיינער, קיינער זאָל ניט קענען צוקומען צו איהם, קיינער זאָל ניט זעהן זיין פדיון!...

אַדער וואָלטען די וואלצען חאָטש ניט אזוי גערוישט, ניט אזוי געגרילצט!... וואָלטען די פויער׳ן, א רוח אין זיי, ניט אזוי געטומלט!...

אַדער וואָלטען אלע, וואָס געהען פארביי זיין שטוב, בלינד און טויב געוואָרען!...

אז דער פדיון פלעגט אביסעל שטילער ווערען, פלעגט ער

זיך פיהלען גרינגער. ער פלעגט ארויסגעהן אין גאס, אין מארק. דעם קאפ פלעגט ער אראבלאזען, און פלעגט זיך קלאגען אויף שלעכטע צייטען.

— וואס וועט דאס זיין, אידען, וואס קיין פרנסה איז ניטא? — פלעגט ער זיך ביטער קלאגען פאר אלעמען, אויסשטעלענדיג פערצוויפעלט די אויגען און ארויסלאזענדיג גרויסע, שווערע זיפצען.

— ביי אייך אויך ניטא? — פלעגט איהם איין אנדערער קאלט א פרעג טהאן.

גרונם'ן פלעגט פון אזא פראגע זיך אברייסען אין הארצען. איהם האט זיך געדאכט, אז דאס לאכט מען פון איהם, און ער פלעגט זיך נאך מעהר איינבויגען, פונאנדערהוסטען זיך, ווי א נוטה למות'ער און נאכדעם ענטפערען:

— ביי אייך אויך ניטא? — א קשיא! וועד איז נאך אזוי געדריקט, ווי איך? מיין פרנסה ווינש איך ניט דעם ערגסטען שונא, מען האריוועט טאג און נאכט מיט ווייב און קינדער, און קוים, קוים, וואס מען האט דאס שטיקעלע ברויט, מען געהט קריעה־ובלויה...

און ער פלעגט זיך אזוי ביטער צוזיפצען, אז יעדער פלעגט איהם מיטפיהלען, און מען פלעגט איהם געריהרט טרייסטען:

— מילא, וואס זאל מען טהאן, ר' גרונם, עס זיינען היינט אלע געשעפטען געשלאגען, איהר זעגט ניט איינער.

נאך אזא טרייסטען פלעגט גרונם רוהיגער ווערען: מען גלויבט מיר, מען גלויבט מיר! פלעגט א שטיין אראב פון זיין הארצען.

און ניט גלויבען איהם איז טאקע אונמעגליך געווען: זיין קלייגע דארע פיגור, די איינגעפאלענע באקען, די רויטליכע אויגען, זיין גאנצער הילוך, איבערהויפט דאס היטל, וואס האט אין מיטען געהאט א רים, — דאס אלץ האט גע'טענה'ט פאר איהם, אז ער איז איין אונגליקליכער, ארימער איד...

און וואָס א יאָהר האָט אַלץ זיין פערמעגען מעהר געוואקסען און גלייך מיט'ן פערמעגען האָט אויפגעוואקסען זיין שרעק: טאָמער וועט מען אין שטעדטעל דערגעהן, און ער האָט זיך בעמיהט אייגצורעדען זיך אַליין, אז ער איז אַרים, אז אויף דער עלטער וועט איהם אויסקומען צו שטארבען אין פרעמדע תכריכים.

און דאָס ווייב און קינדער זיינען אומגעגאנגען אַבגעריסען און אַבגעשלאָסען, דאָס נאנצע געזינד האָט אויסגעזוהן ווי א חברה של'עפער מיט הונגעריגע מיעדע פנים'ער.

— גרונם, אפשר נעהמען אויף שבת א פאָר פונט פלייש?

— פלעגט דאָס ווייב אמאָל פאָרלעגען.

און גרונם פלעגט א פערציטערטער בלייבען:

— קויפען ווילסטו אונז, גזלנ'טע, ווילסט מיך אויסגעבען, דאָס שטעדטעל זאָל זיך דערווייסען...

און דאָס ווייב פלעגט בלייבען שטיל, זי האָט איהם געגעבען גערעכט און פלעגט אויף שבת נעהמען נאָר א פונט פלייש.

קוקענדיג אויף די קינדער, ווי זיי געהען אבגעשלאָסען, האָט איהם זיין פאָטערלאָנד הארץ געבראכען און וועה געטהאָן, ווי מען וואָלט עס מיט גלאָז געשניטען, נאָר מאכען זיי א בגד האָט ער פאָרט ניט געקענט ביי זיך פועלן:

— איך טאָר ניט! איך טאָר ניט! פלעגט ער זיך אַליין פערענטפערען.

אז א קינד פלעגט זיך פאר א יום־טוב צעווייגען, מען זאָל איהם עפעס אויפנעהען, פלעגט ער טרויעריג ענטפערען.

— נאָרישע קינדער, דאנקט נאָט, אז איהר האָט ברויט, באלד וועט קיין ברויט אויך ניט זיין, באלד וועט אונז אויסקומען אָנטהאָן א טאָרבע און געהן איבער די הייזער...

א טויט שרעקעניש פלעגט אָנפאלען אויף די קינדער. זיי פלעגען גלייך שטיל ווערען און מיט שרעק טראכטען וועגען דער לייוועגטענער טאָרבע, וואָס זיי וועלען באלד דארפען אָנטהאָן.

דערזעהענדיג די קינדערס שרעק, פלעגט גרונם גלייך רוהיג ווערען — ער איז זיכער מיט זיין אַרימקייט, אפילו די אייגענע קינדער גלויבען איהם... און אויס דאנקבארקייט פלעגט ער אונטערגעהן צום עלטער'ן אינגעל, א קניפ טהאָן איהם אין בעקל און זאָגען:

— זיי ניט אומעטיג, מיין זוהן, ארַאבפאלען ביי זיך טאָר מען ניט, דער אויבערשטער וועט נאָך רחמנות האָבען...

די יאָהרען זיינען געפלויגען, די מאשינע אין שטעלכיל האָט ביי גרונם'ן שטארק געארבייט, זיין קאפיטאל איז אלץ גרעסער גע‌וואָרען, און ער האָט נאָך אלץ געציטערט: טאָמער וועט מען שטעלען נאָך מאשינעס.

און ער האָט נאָך אלץ געטראָגען דאָס זעלבע היטעל מיט דעם רים אין מיטען....

דאָס גלייך האָט ער קיינעם ניט פערליהען. ער האָט מורא נעהאט מען זאָל זיך ניט דערוויסען, און גאנצע פעק מיט אסיגנאציעס זיינען גלעגען אין א גרויסען קאסטען אונטער'ן בעט.

ער האָט דאָס גלייך אפילו צעהלען ניט גע‌וואָלט, ער האָט אליין ניט גע‌וואָלט וויסען, וויפיעל גלייך ער האָט, צו וואס זאָל ער האָבען אומזיסטע שרעק?

ער האָט זיך אבער איינמאָל ניט גלעקענט אויסהאלטען און האָט גלפרובט א רעכען טהאָן די פעקלעך אסיגנאציעס.

און וואָס מעהר ער האָט גלצעהלט, איז זיין שרעק אלץ מעהר גע‌וואקסען, ביז ער האָט אויפגעהערט צו צעהלען און ער האָט פערהאקט די קאסטען...

ער איז גלייגען אין בעט און ניט גלעקענט אנטשלאָפען ווערען.

— וועה צו מיר — טראכט ער מיט שרעק — אזוי פיעל גלייך... מען וועט זיך דערוויסען... צו וואָס האָב איך גלדארפט

צעהלען, א פינסטערע שעה אויף מיר געווען, מארגען וועט וויסען די גאנצע שטאדט, אלע וועלען שטעלען מאשינעס, מען וועט דען קוקען אויף מיר?

עס גיסט איהם אב מיט א קאלטען שוויים, און ער נעהמט זיך אליין צו בערוהיגען:

— קיינער האט דאך ניט געזעהן. איך וועל מארגען ערגעץ ניט גענהן. וואס דארף איך וועמען האבען? איך בין קראנק, וועל איך ליענען אין בעט.

ער רייבט דעם שטערען, די הענד ציטערען איהם, דאס הארץ קלאפט.

— ניין! קראנק זיין טויג ניט — קלערט ער וויטער— מען קען נאך קומען מיך מבקר חולה זיין. און א קשיא אויף א מעשה — איך קען מיך אויסרעדען זיך... פונפצעהן טויז....

ער פערהאלט זיך דאס מויל מיט דער האנד.

— איך וועל מיך זיכער אויסרעדען, די צונג זאל מיר בעסער אבדארעז....

נאר איהם דאכט זיך, אז די סומע פופצעהן טויזענד שפרינגט איהם פון מויל ארויס, און מארגען, ווי ער וועט נאר עפענען דאס מויל עפעס צו זאגען, וועט עס גלייך ארויסשפרינגען ...

א שוידער נעהמט איהם דורך. ער דערמאנט זיך, ווי עמיצער האט אמאל איהם געזאגט (ער געדענקט בשום אופן ניט: ווער), אז קיין סודות איז אויף דער וועלט ניטא...

— עט, ס'א ליעגען — טרייסט ער זיך מיט שרעק — ביי א נאר איז קיין סוד ניטא... איך וועל נישקשה איינהאלטען. א מכה זיי... קיינער וועט ביי מיר ניט וויסען, קיינער ניט!... ווער האט דאס מיר געזאגט, אן קיין סודות זיינען ניטא? ווער פארט? אודאי א שוטה!...

ער וויל זיך דערמאהנען, נאר די געראנקען טומלען זיך.

און ער קאן ניט. און באלד גיט איהם אין קאפ ווי מיט א האמער א קלאפ:

— עוף השמים יוליך את הקול! דער פויגעל וועט אויסזאגען... שלמה המלך דאך זיכער געוואוסט, שרעקט ער זיך.

— וואו זיינען דא פייגלעך, נארישקייט! ער דערמאנט זיך, אז נעכטען איז א סאראקע געשטאנען אויפ'ן דאך פון שטעלכיל...

— משוגע בין איך, שפייט ער אויס... וועה איז מיר, איך קען טאקי משוגע ווערען.

די רעיונות זיינע פלאנטערן זיך, אין מוח קריכען אום עפעס ווי ווערטער: שלמה המלך... די פויגעל... ניטא קיין סודות.... א סאראקע... אין די אויערען הערט ער א גרילצען פון מאשינעס: מען האט אומעטום אין שטעדטיל מאשינעס געשטעלט...

איהם הויבט זיך דער מח. ער קריכט אראב פון בעט און שטעלט זיך מיט שטארע אויגען אין מיטען שטוב. ער קוקט אויף דאם קליין-לעמפעלע, וואם ברענט אזוי דונקעל און טרויעריג אויפ'ן טיש, אויף וועלכע עס ליגנט א האלבער לעבעל שווארץ ברויט. ער בעטראכט זיין גאנצע שטוב, ווי ער וואלט ערשט אריין אין איהר....

און אט שטעלט ער זיך ביי זיין וויב'ס בעט! זי קרעכצט אזוי הערצריסענדיג, אזוי פערצווייפעלט — איהרע אויסגעדאר-טע באקען זיינען ווי טויט, די פלאכע ברוסט זיך שווער — — ער שטעלט זיך נעבען דעם צווייטען בעט, וואו די קינדערלעך שלאפען — — טויטע פנים'ער, אויסגעדארטע, איבערגעדעקט מיט אלטע שמאטעס.

— אפילו קיין קאלדרע אין שטוב ניטא! — קרעכצט ער.

ער דערמאנט זיך וויעדער אן דאם געלד, וואם ער האט איבערגעצאהלט....

— ניין, ניין! — קרעכצט ער, — ס'איז א ליגען, א ליע-

נען ! איך האָב ניט קיין נעלד. איך בין א ביטערער אביון, איין אונגליקליכער !... איך האָב גאר נישט, גאָר נישט, גאָר נישט, איך האָב ניט וואָס מורא צו האָבען...

ער ווערט אביסעל רוהיגער, ער קוקט אויף די שלאָפענדיגע וויב און קינדער און רעדט זיכער ארויס :

— איך האָב גאר נישט, גאָר נישט ; קיינער וועט קיין מאשינעס ניט שטעלען !... איך בין אן אביון !...

אברהם דער שוסטער.

אברהם דער שוסטער איז א הויכער, דאַרער זקן, מיט א לאַנגער באָרד, נאָך לענגערע פֿאות'ן און מיט א גרויסען שטע־רען; וועז א פֿרעמדער מענש זאָל איהם בעגעגענען אמאָל אין דער פֿריה פֿון דאוונען מיט'ן גרויסען טלית־זאק אונטער'ן אָרים, וואָלט ער זיכער געמיינט, אז דאָס געהט דער רב פֿון'ם שטעד־טל, אָדער אזוי א שעהנער בעל־הבית. אמת, אברהם אליין האָט זיך טאקע געהאלטען גאנץ גרויס און מיט זיין מלאכה זיך כלל ניט געשעמט, און זייט ער האָט געהערט פֿון א מניד, אז ר' יוחנן דער גרויסער תנא ר' יוחנן, איז געווען א שוסטער, איז ער ווי שטאָלץ מיט זיין מלאכה געוואָרען, און אז עס פֿלעגט אמאָל קומען צו רער וועגען שוסטערייי פֿלעגט ער שטענדיג ארויסטרעטען מיט פייער צו אבשלאָגען די, וואָס זיינען געגען דער מלאכה און פֿלעגט ענדיגען זיין וואַרימע רעדע מיט די ווער־טער:

— וואָס דאַרפט איהר מעהר, ר' יוחנן, דער גרויסער תנא, איז אויך געווען א שוסטער, אויך געצויגען די דראטווע...

דאָס לעצטע פֿלעגט ער שוין אויסלאָזען לאכענדיג, אויך וואָס ער פֿלעגט באלד חרטה קריגען — ס'טייטש! ער לאכט פון א תנא! און כדי ר' יוחנן זאָל אויך איהם דאַרט קיין פאר־איבעל ניט האָבען, פֿלעגט ער גלייך זיך פערכאפּש:

— רעכענט אייך, ער אליין האָט די דראשווע ניט געצוי־גען, ער האָט געווים געהאלטען פּועלים...

דאָך פלעגט אברהם'ן וועניג העלפען זיי פערטהיידיגען די שוסטעריי און זיין בעריהמען זיך מיט זיין קאָלעגע ר' יוחנן: קיין כבוד, נאָך וועלכע ער האָט זיך געיאגט, האָט ער קיינמאָל ניט געהאט. אפילו דאָס „שניידערשע קלייזעל", וואָס איז געווען שטענדיג טאָלעראנט מיט אלערליי בעלי מלאכות, האָט איהם קיינמאָל קיין רעכטע „עליה" ניט געגעבען, אויסער אמאָל, על פי טעות, האָט מען איהם נעגעבען אחרון, און שמחת תורה פלעגט מען איהם געבען די הקפה „עזר דלים". נאָר דאָס איז געווען ניט דערפאר, ווייל ער איז א שוסטער, נאָר דערפאר וואָס ער איז געווען א האלבער שוסטער, אדער ווי מען האָט איהם נערופען אין שטעדטל „א לאטוטניק". ד. ה. קיין נאנצע שיך און שטיוועל פלעגט ער ניט נעהען, ער פלעגט נאָר לאטעם לעגען. ער האָט אפילו זיך בעריהמט, אז אמאָל, אמאָל פלעגט ער גאנצע שיך אויך נעהען, נאָר זייט עס איז ארויס די וויסטע מאדע מיט די „שמאלע נעזער" האָט ער אויפגעהערט— ער וויל זיך ניט נאריש מאכען... אמת, לאטעם פלעגט ער לעגען איינס אין דער וועלט! אפילו די שטעדטיל'שע שוסטער, וואָס פלעגען שטענדיג „רויידען" איינער אויפ'ן צווייטען, האָבען אויך ניט גהאט א העזה אויסצוזעצען חסרונות אין אברהם'ס א לאטע. נאָר דאָך פלעגען אלע אין שטעדטל פון איהם קיין גרויסען פירוש ניט מאכען, פארקעהרט, ביי א געלעגנהייט פלעגט מען פון איהם אבלאכען. זיין שטאלץ האָט דערפון געליטען און ביי א צייט פלעגט ער זיך אָן די אלעמען נוקם זיין.

די צייט פלעגט ער אלע יאָהר ערוואַרטען מיט גרויס אונגעדולד. ער איז געווען זיכער, אז זי וועט קומען, זי מוז קומען! דער אייבערשטער וועט ניט משנה זיין דעם סדר פון ששת־ימי בראשית און אסיען מוז זיין אלע יאָהר און רעגענס וועלען גההן. אסיען, וויים אברהם, מוז רעגענען. ער האָט שוין אבגעלעבט אזוי פיעל יאָהרען און עס האָט נאָך קיינמאָל ניט געטראפען, אז עס זאָל ניט רעגענען; און פון רעגען, וויים אברהם, וועט איז

שטעדטעלע א גרויסע בלאָטע, אזא בלאָטע וועלכע ער דאַרף האָבען, אויף וועלכע ער בעט גאָט. ווי דער פויער בעט גאָט דעם רעגען אויף ברויט אזוי בעט ער אויך גאָט, נאָר ניט אויף ברויט אליין, אויך ער זאָל זיך קענען רעכענען מיט די שטעדטעלשע בעל־הבתים, וועלכע לאכען אָפּ פון איהם.

און אז אברהם זיצט סכות און עס הייבט אָן גיעעסן א קאַלטער הערבסט־רעגען, אויפט ער זיך ניט צו גענהן אין שטוב, ביז וואנען זיין אלטע פּעשע רופט איהם ניט אריין מיט גרויסע קולות:

— משוגענער אייגער! וואר זיצט עס אין אזא גאָס־רעגען אין סכה! דו ווילסט זיין פרימער פאר'ן רב! די יויך וועלט אָן דעם טעם פון דעם רעגען.

— נישקשה, נישקשה! — טרייסט ער זי צופריעדענערהייט, שוין אריינגעהענדיג אין שטוב. — איך האָב ניט קיין מורא פאר היינטיגען רעגען, פון אזא רעגען וועט זיך „שטעלען" די בלאָטע! נארעלע, די בלאָטע....

— נו, דאנקען גאָט טאקי פאר דער בלאָטע! — ענטפערט פּעשע מיט א פרום־פנים; זי דערמאנט זיך, אז די גאנצע חיונה האָבען זיי טאקע פון דער אָסיען־בלאָטע.

און אברהם ענדיגט דאס עסען אין שטוב, די אויגען אָבער קוקען דורכ'ן פענסטער אין גאס אריין און זיין הארץ וואקסט פאר פרייד, זעהענדיג, ווי די ערד וועלט שוין וויכליך, ער דערקענט שוין די סמנים פון זיין ליעבער בלאָטע....

און אז עס גיט א שיין די זון וועלט אברהם דערשראָקען צום טויט! איהם דאכט זיך, אז זי ווילל איהם אוועקנעהמען דאָס ברויט... נאָר ניט לאנג שיינט די הערבסט־זון: א וואלקען פערשטעלט זי באלד און אברהם וועלט וויטער פרעהליך און זינגט פאראָדירענדיג דאָס קינדישע ליעדעל:

גאָט, גאָט גיעב א רעגען
פון אברהם שוסטער'ס וועגען.

און גאָט הערט צו אברהם׳ס נעבעט — א גאנץ סכות רע־
געגט און רעגענט, אידישע קינדער טרויערען, וואָס זיי האָבען
א פערשטערטען יום־טוב, קענען ניט ארויסגעהן אויפ׳ן גאס א
ווייל, אברהם אבער איז שטארק צופריעדען: אין גאס האָט זיך
שוין אויסגעבילדעט די בעוואוסטע אַסיענדיגע בלאָטע, נקבות
בלייבען אָפט שטעהן אין דער מיטען גאס פערצוויפעלט, לאָ־
זענדיג אמאל די שוך; קליינע קינדער טראגט מען איבער אויף
די הענד און מאנסבילען ראטעוועז זיך אהוים מיט גרויס בריה־
בריה־שאפט...

דא לאכט שוין אברהם פון דער זון! אזא קליינע טעלער
וועט ניט זיין ביכולת אויסטריקענען אזא גרויסע בלאָטע, און
אפילו אז מעהר קיין רעגען זאל ניט געהען, וועט זי אויך שטעהן
נאָך א פאָר חדשים שטארקע. נאָר אברהם טרייסט זיך, עס וועט
נאָך רעגענען, ער האָט דערויף זיין כלל: אַסיען מ ו ז רע־
גענען!

איבער יום־טוב רוהט ער זיך אויס און קלויבט כוחות:
ער ווייסט, אז נאָך יום־טוב וועט ער מוזען ארבייטען ביז שפעט
אין דער נאכט אריין, ער וועט זיין פערוואָרפען מיט מלאכה.

און אויף מאָרגען נאָך סכות הייבט זיך טאקע אָן ביי איהם
א יריד אין שטיבעל, וועלכער שטעהט גאנצע דריי חדשים און א
מאל מעהר. מען טראָגט איהם שיך פון אלע זייטען, די בלאָטע
איז גרויס און יעדערער ווייל זיך פערזארגען מיט גאנצע שיך,
אויסער דעם רייסט זיך אין בלאָטע מעהר ווי א גאנץ יאָהר!

אברהם האָט גוט אין זינען, אז פון דעם יריד לעבט ער א
גאנץ יאָהר. אמת, עס מאכט זיך אין א טרוקענער צייט אויך
לאטעם צו לעגען, אבער דאמאָלס איז ער ניט אזא יחסן: די גע־
הויבענע שוסטער פון די „שמאלע נעזליך" זיצען דאמאָלס אָהן
ארבייט און שעמען זיך ניט אונטער צושלאָגען איהם פרנסה,
און דעריבער בענוצט ער זיך מיט זיין איצטיגע „יחסנות" און
„רייסט„ פון טויט און פון לעבעדיג, ער מאכט שרעקליכע טאק־

סעם, וועד רעדט, פאר א פּאָר פּאָדמיאָטקעס אונטערשלאָגען קעז מען שוין ביי איהם ניט אָבדינגען קיין גראָשען, עס מעג זייז וועד עס איז, אפילו א נאָהענטער, אָרימער שכן; און אז יענער פּרובט זיך צו דינגען:

— סטייטש, ר' אברהם, פאר וואָס קומט אייך אזוי פּיעל?

ענטפערט אברהם קאלט:

— איך נייט אייך דען חלילה? אייך לויהנט נישט, — טראָגט אייך אריין צו בערעל דעם שוסטער, ער איז אויך א גאָנץ גוטער שוסטער, ער מאכט דאָך עפּעס „שמאָלץ נעז־לעך"...

די לעצטע וועדטער פּלעגט ער אויסלאָזען מיט אן אירא־נישען טאָן, ווי ער וואָלט געזאָגט: ניט אלע מאָל טויג פּאר אייך בערעל דער שוסטער, איהר דאַרפט מיך אויך האָבען... ער ווייל זיין זיכער, צי דאַרף מען איהם טאקע האָבען און ער ניט א קוק אין פּענסטער און ער וועדט נאָך שטייפער ביי זיך: די גאָס איז פּערפּלייצט מיט שיטערען קויט, חאָטש טרענק זיך! — אוי, דאַרפט איהר מיך! שמייכעלט ער און גיט אפילו ניט א קוק אין יענער זייט, וואו דער קונד שטעהט מיט די שיך און ווייל אראָבדינגען א צעהנערייל. אברהם פיהלט, אז איצט איז די צייט צו אברעכענען זיך מיט זיינע שונאים, וואָס לאכען פון איהם, און ער איז זיך נוקם מיט הארטע מקחים...

אָט אזוי האָט זיך אברהם דער לאטוטניק אבגעלעבט ביז אין טיעפער עלטער, אלץ געצוינגען די חיונה פון דער שטעדטיל־שער בלאָטע און געדאנקט גאָט, וואָס ער האָט בעשאפען קלוג די וועלט, אז עס מוז זיין א צייט אין יאָהר, וועז אין שטער־טעל וועדט א בלאָטע און זיינע לאטעס געהען שטארק אָן. דערפאר האָט אין זיינע אויגען די בלאָטע דעם שעהנסטען חן געהאט, אפשר א סך מעהר חן, ווי דער בלאָהער ים ביי א פּאָעט... און אז ער פּלעגט דורכגעהן אמאָל אין מארק קויפען

שטיקלעך רימען אין די פעל־קראָמען, פלעגט ער מיט שטאָלץ בעטראכטען די מיט קויט פערגאָסענע גאסען און דעם מארק, וואו עס פלעגען טרעטען די שעהנסטע בעלי־בתים מיט פערקא־שערטע פאָלעס, אונטערברומענדיג:

— ננננו א בלאָטע, זאָל מען בעהיט ווערען!... אודאי גע־פעלט זיי ניט — פלעגט ער דעמאלט טראכטען, זיי קענען לע־בען אָהן איהר, און פאר מיר ארט זיי דען?...

און אז איינער פון זיינע קונדען, קומענדיג צו איהם, פלעגט זיך אמאָל קלאָגען, אז פון דער בלאָטע איז שוין ניט אויסצו־האלטען, גאָט וואָלט שוין עפעס רחמנות האָבען עס זאָל טרוקענ ווערען, פלעגט דאמאָלס אברהם ווערען מלא כעס; בעווייזען דעם כעס האָט ער ניט געקענט, נאָר דעם „קונד" האָט ער שוין געקנס'ט מיט א צווייער העכער אויף יעדער לאָטע, טראכטענדיג ביי זיך:

— רער ניט קיין נארישקייט!...

איינמאָל אין מיטען זומער — עס איז נאָך געווען א שטיק צייט צו אברהם'ס „לאטעס־סעזאָן", איז ער דורכגענאנגען דעם מארק און האָט דערזעהן א גרויסע קופע שטיינער ליענט סאמע אין מיטען מארק. איהם איז די זאך קשה געווארען. וואָס זאָל עס בעדייטען? און ער איז צוגענאנגען צו א קרעמער פרעגען: אויף וואָס דארף מען אזוי פיעל שטיינער?

— אזוי פיעל? — האָט נאכגעקרימט אירגינש דער קרעמער — דאָס איז ביי איהך אויך א פולע?! וואָרט נאָר, וועט איהר זעהען ווי עס וועט זיין צעהנמאָל אזוי פיעל, הונדערט מאָל אזוי פיעל.

— אָבער אויף וואָס דארף מען אזוי פיעל שטיינער? — האָט זיך אברהם נאָך מעהר געוואונדערט.

— איהר זענט א היענער צי ניט? האָט דער קרעמער גע־כעסט, — איהר וויסט דען ניט, אז מען וועט אין גיכען ברוקי־

רען דאָס שטערטעל, לכתחילה דעם מארק, נאָכדעם די גאסען.

— ברוקירען... ברוקירען?... וואָס הייסט ברוקירען? — האָט אברהם זיך אָנגעהויבען קראצען אין פאָטילִיצע, ווי ער וואָלט זיך וועלען דערמאָנען עפעס א שרעקליכע זאך.

— מען זאָגט טאקי סטאָרריי יאק מאלוי! האָט דער קרעמער געשמייכעלט — וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט? מען וועט אויסברוקירען דאָס שטערטעל מיט אָט די שטיינער אָט — עס זאָל מעהר קיין בלאָטע ניט זיין.

מעהר קיין פירושים האָט שוין אברהם ניט געדארפט. די לעצטע ווערטער: עס זאָל מעהר קיין בלאָטע ניט זיין, האָבען איהם ווי א דונער געטראָפען.

דאָך אין נאנצען האָט עס דאָס ניט פערשטאנען און געהענדיג צוריק אהיים, ווי א דערשלאָגענער, האָט ער צו זיך אליין גערעדט, מאכענדיג מיט די הענד: וואָס הייסט עס זאָל מעהר קיין בלאָטע ניט זיין? קען דאָס זיין, דאָס שטערטעל זאָל פלוצים אויסגעטריקענט ווערען?...

ער האָט זיך אבער דערמאָנט, וואָס איינער, א קונד זיינער, האָט איהם אמאָל דערצעהלט, אז עס זיינען פארהאן אין דער וועלט „אזעלכע גרויסע שטעדט, וואָס זיינען געברוקירט און דאָרטען איז שטענדיג טרוקען", — ער איז אריינגעקומען אין שטוב, ווי צומישט.

— אוים בלאָטע! — האָט ער געברומט, — מען דארף שוין מיך נישט!

זיין „אלטע" פעשע האָט נישט פערשטאָנען, וואָס ער רעדט און האָט געמיינט, אז ער איז משוגע געוואָרען.

— וואָס שרייסטו? — האָט זי זיך געביזערט — וועלכע בלאָטע? אין מיטען זומער ווילסטו בלאָטע, קארג איז דיר דען אָסיען.

— הערסט דאָך! די גזלנים ווילען, או אין אָסיען זאָל אויך

קיין בלאָטע ניט זיין, פערשטעהסט? ! זיין וויל׳ען אונז זעצען צו דער עלטער אָהן ברויט.

— וועלכע גזלנים, וואָס פלוידערסטו? — האָט זיך שוין פעשע דערשראָקען אויף איין אמת.

אברהם האָט אליין ניט געוואוסט וואר זיינען דאָס די גזלנים, נאָר זיין כעס האָט אין איהם געברענט און ער האָט אויסגעלאָזט אויל׳ענדיג:

— „זיי״ געפעלט ניט די בלאָטע! פערשטעהסט? גרויסע פריצים זיינען זיי! זיי גלייבען זיך אויף צו די גרויסע שטערט און האָבען זיך מישב געווען ברוקירען די גאסען, וואָס זאָגסטו צו זייערע יאָהרען?

— א קויל איז מיר געשעהן — האָט פעשע פערבראכען מיט די הענד — מיר זיינען דאָך אונגליקליך. פון וואנען וועלען מיר איצט לעבען?

— גוט, פרעג דיך ביי זיי! — האָט ער מיט גאָל געענט־פערט. זיי ארט דען עפעס פאר אונז? דו מיינסט! אז גאנץ שטעדטעל טראגט מיר פון נאָך סכות אן ארבייט פאר רחמנות אויף מיר? אז זיי וועלען קענען זיך קענען בעגעהן אָהן מיר וועלען „זיי״ אודאי זיין צופריעדען, די גזלנים!

— און דו רעכענסט, אז מען וועט שוין גארניט רייסען די שיך? — האָט פעשע געפרעגט מיט א טאָן, אין וועלכען עס איז נאָך גלעגען א שטיקעל האָפנונג.

— בהמה! רייסען וועט מען רייסען. אויף ברוק רייסט זיך אויף, אבער ניט אזוי ווי פריהער, אויף שטיין טרעט זיך אָב נאָר די פאָדעשוע אליין און אין בלאָטע אבער וועט צעפויל׳ט דער לעדער און דאָס איז ביי מיר דער עיקר...

* * *

אלע טאג פלעגט אברהם ארויסגעהן אויפ׳ן מארק זעהן וואָס הערט זיך עפעס מכח דעם ברוק, און גלייך מיט דער קופע שטיי־

נער, פלעגט וואקסען זיין וואונד אין הארץ, אוז ער איז אומגע־גאנגען ווי א קראנקער.

דאָך האָט ער געהאָפט, אז ניט אזוי גיך וועט מען ברוקי־רען. והא ראיה, ער געדענקט, אז צו דער באָר האָט מען אויך אזוי אמאל אנגעהויבען פיהרען שטייגער און ציגעל און אלע טאָג דאכט זיך, פלעגט מען אנהויבען צו מויערען, פון דעסטוועגען האָט זיך עס געצויגען שהנע עטליכע יאָהר. אוז ער פלענט זיך טרייסטען, אז דער ברוק וועט נאָך אויך געדויערען ביז זיין לעצ־טען טאָג....

נאָר זיין האָפנונג איז געווען אומזיסט!

אין דעם זעלבען זומער, אין א שהנעם פריה־מארגען דורכגעהענדיג דעם מארק, האָט ער דערזעהן אין מיטען שטעהט א רעדל מענשען. דאָס הארץ האָט איהם ווי געזאָגט, דאָס איז ניט צו גוטען. ער האָט זיך דורכגעשטופט דורכ'ן רעדל און העגד און פים האָבען איהם אנגעהויבען צו טרייסלען: ער האָט דערזעהן קאצאפעם שטעהען מיט גרויסע האמערם און די הענד און צוקלאפען די שטיינער, אוש עס הילכט אין דער לופט. דער ארומיגער עולם שטעהט און פרעהט זיך:

— איצט וועט זיין א לעבען! — זאָגט איינער.

— שייך א לעבען! — האלט אונטער א צווייטער. א וועדטעלע צו זאָגען: פּטור וועדען פון דער בלאָטע!

איינער פון רעדעל, א שטעדטעל'שער ליץ, האָט בעמערקט אברהם'ן שטעהענדיג און האָט אנגעהויבען טרייבען שפאס מיט איהם:

— איהר זעהט ר' אברהם וואָס מען טהוט? איהר וויסט, אז אייך וועט עס זיין א היזק צו דער פרנסה!

— א סמיכת הפרשה! — האָט זיך אברהם געמאכט כלומר'שט ניט פערשטעהענדיג. וואָס געהערט דער ברוק צו מיין ארבייט?

— עס האָט א גרויסע שייכות! — האָט דער ליץ נישט

אויפגעהערט צו שפאסען: — אין דער טריקעניש וועלען זיך ביי אונז די שטיוועל אזוי ניט רייסען און איהר וועט האבען וועניגער לאטעם צו לעגען.

— וועט ער נעהען נייע שטיוועל! — האט זיך געפונען צווישען חברה נאך א ליז.

— קיין נייע קען ער נעביך ניט, ווי קומט ער דערצו, דאס איז א געבוירענער לאטוטניק.

— נישקשה, ער וועט זיך אויסלערנען! ער האט א גרויסען שטערען.

אלע האבען געלאכט.

דא האט זיך שוין אברהם ניט געקענט איינהאלטען. מען האט איהם אנגעגריפען אין ביין אריין און ער האט זיין גאל ארויסגענאסען:

— לייזאקעם, וואס מיינט א י ה ר איך? איהר וועט די וועלט איבערמאכען? ! אזוי לאנג קרענקט איהר, ווי לאנג עס וועט נאך זיין בלאטע, איהר וועט נאך אנקומען צו מיר מיט אייערע צעפוילטע שטיוועל פעריכטען, די הויט וועל איך פון אייך דאמאלם שינדען, די הויט!...

— הוררא! האט עפעס איינער א יונגאץ אויסגעשריען, און דער צופריעדענער עולם פון ברוק האט פרעהליך אונטערגעהאלטען און דער ליז האט געשריגען העכער פאר אלעמען.

— ר' אברהם! אויס בלאטע! עס וועט ניט זיין מעהר קיין בלאטע, אויס בלאטע!... הוררא!

אין דעם קומענדען אסיען איז דער ברוק נאך ניט פערטיג געוואָרען, די בלאטע איז געווען די זעלבע, נאר אברהם'ן איז שוין ניט בעשערט געווען קלויבען נחת פון איהר און פערדיענען צעהנערלך: די לעצטע סצענע אויפ'ן מארק האט אויך איהם זעהר שלעכט געווירקט, ער איז נאך דעם ארומגענגען א פאר

וואכען א קראנקער, האט זיך אוועק געלעגט אין בעט און איז געשטארבען.

די וואס זיינען געווען ביי זיין יציאת נשמה, האבען לאכענדיג דערצעהלט, אז זיינע לעצטע ווערטער זיינען געווען:

— גזלנים! אויס בלאטע!...

דערפאר אבער אין א יאהר נאך זיין טויט איז דער ברוק פארטיג געווארען און פעשע, וועלכע האט עס דערלעבט צו זעהן, פלעגט שטענדיג בעדויערען איהר אלטען בזה הלשון:

— אברהם, אברהם! אז דו וואלסט איצטער אויפגעשטאנען פון קבר, וואלסט א קוק טהאן וואס פון דער בלאטע איז געווארען, וואלסטו נאך א מאל געשטארבען....

אַריה־לייזערס פערד,

עס איז געווען אין יענע צייטען, וועו בראנפען איז געווען א אידישע פרנסה, ניט נאָר „שענקען" האָבען אידען געמעגט, נאָר אפילו „טרייבען" בראנפען איז געווען א כשר'ע זאך.

דעמאָלט האָט מאיר טעמקין, א איד א גביר, אויפגעשטעלט א גרויסע ברוי־הויז, העט הינטערען שטעדטעל, וואו דאָס קליי־נע, שמאָלע טייכעלע האָט רוהיג געפלאָסען.

פון'ם טייכעלע איז גלייך געווארען א תל. וואסער מיט בראנפען האָבען ניט געקענט הויזען. דאָס וואסער איז ג־ע ווארען מוטנע, געדיכט אוו האָט בעקומען א פנים פון אן אראָב־ געווארפענעם גבאי...

אָבער דאָס שטעדטעלע איז דערפאר פרעהליך געווארען אוו האָט אויפגעלעבט. ערשטענס, האָט דאָס ברוי־הויז א פיער־ פינף מאָל א טאָג געפייפט, געהודזשיעט אוו געקלונגען, אוו כאָטש געפרעהט האָבען זיך דערמיט בלויז די קליינע קינדער אוו חדר־אינגלעך, האָבען אבער אויך דערפון הנאה געהאט די גרויסע אידען מיט לאנגע בערד אוו האָבען זיך געוויצעלט:

— וואָס זאָגט איהר ווי עס פייפט! פונקט ווי אין א כרך!

— איך האָב מורא אז עס וועט אונז צום סוף אלעמען אָנפייפען.

די וויבער ווידער זיינען געווען צופריעדען מיט דעם פייפען, הודזשיען אוו קלינגען דערפאר, ווייל זיי האָבען די דאָזיגע קולות אויסגעניצט פאר א זיינער, וועלכען ניט יעדע

שטעדטעלשע הויז האָט פערמעגט. געפייפט האָט עס צוועלף אזייגער, געקלונגען זעקס און געהודזשיעט אכט א זייגער. די ווייבער האָבען ביי די דאָזיגע צייט־סימפטאָמען גערוקט טשאָלענט, פער׳חתם׳עט די אויוועז און געבענשט ליכט...

צווייטענס, האָט דאָס שטעדטעלע אויפגעלעבט, ווייל ארום ברוי־הויז האָבען געארבייט א מעכאניק, א פאָד־מעכאניק, א ווייגער און א מאשיניסט, — א חברה וואָס מען האָט אראָבגעבראכט מיט זייערע ווייבער און קינדער פון גרויסע שטעדט און געלעבט האָבען זיי ווי די גראפען. אלע טאָג האָבען זיי געקויפט פלייש, געגעסען אין מיטען וואָך וויצענס און האָבען געגעבען צו לייזען „גאָלד"...

דערצו האָט דאָס ברוי־הויז געפאָדערט א גאנצע צאָהל אקציזניקעס. אמת, מאיר טעמקין איז געווען א איד אויף וועלכען מען האָט זיך געקענט פערלאָזען. אבער די מלוכה געטרויט קיינעם ניט און די דאָזיגע אקציזניקעס האָבען די ערשטע צייט שטארק געהיט און געצעהלט די „גראדען" פון די בראנפען מיט גרויס איבערגעבענהייט. שפעטער אבער, אז זיי האָבען אַ־פּנים זיך איבערצייגט, אז מאיר טעמקין איז א איד, וועלכען מען קען געטרויען, אז ער וועט דעם בראנפען ניט פאלשעווען, האָבען זיי שוין גאנצענע טעג ארומגעשפאצירט איבער׳ן שטעטעל, געמאכט חוזק פון עלטערע אידען מיט צופלאָכטענע בערד, דערפאר אבער האָבען זיי מיט די מיידלעך זיך בענאנגען „וועזש־לייוא", און ניט איין שטעדטעלשע מיידעל האָט ביינאכט אין חלום געזעהען א הויכען, שלאנקען אקציזניק מיט גאָלדענע קנעפּ און מיט בלאָנדע, שעהנע וואָנסעם...

און ווער וויים צי נאָר אין חלום אליין?

און עס האָט זיך טאָקע שפעטער ארויסגעוויזען, אז ציפּקעלע משה־חיים דעם בעקער׳ס האָט נעהאלטען מיט אן אקציזניק אזוי ווייט, אז זי האָט שפעטער געמוזט פאָהרען צו איהרער א מוהמען אין דער גובערניע אויף א פאָר מאָנאָט צו גאָסט... כאָטש

נאָהענטע מענשען האָבען געוואוסט, אז חיים־משה דער בעקער האָט זיין גאנצע משפּחה אין שטעדטעל, און די מארק־ווייבער, וואָס האָבען אין מיטען וואָך געהאט נענוג צייט, האָבען דעם דאָזיגען ענין ארומגערעדט פון אלע זייטען. מען האָט זיך גע־סוד'עט, ארויסגעשפּרונגען אלע וויילע מיט א געלעכטער און כדי יוצא־זיין אויך פאר נאָט — פון צייט צו צייט אונטערגע־זיפצט אויף אזא מעשה רע...

אָבער פרעהלעך איז געווען.

דריטענס, האָט מען זיך געכאפט, אז דאָס ברוי־הויז, וואָס טרייבט בראנפען בלויז פאר גויים און וואָס יעדעס גלעזעל קאָסט אזוי טייער, — ארבייט ארויס פון זיך אזא מין פּסולת, וואָס, אז מען גיעט עס טרינקען די קיה, וועלען זיי פעט און גיעבען מילך צווייפאל אזוי פיעל... און דאָס דאָזיגע פּסולת מיט דעם נאָמען „ברייע", גיסט מען פשוט אין טייך...

האָבען זיך די באלעכאסטעס, וואָס האָבען געהאט בהמות, אָנגעכאפט אן די דאָזיגע ברייע ווי אָן א קוואל פון אייביגען לע־בען, וועגען וועלכען עס דערצעהלט זיך אין טייטש־חומש...

און די ווייבער וואָס האָבען געשפּייזט זייערע קיה מיט די דאָזיגע ברייע האָבען דערצעהלט וואונדער: די קיה זיינען געוואָרען דאָפעלט דיק, פון מעהר מילך געבען איז שוין אָבגע־דערט, דאָס האָט ניט יעדע באלעכאסטע גערען דערצעהלט: עין־הרע איז שולט אין א בהמה פונקט ווי אין א מענשען, להבדיל, און ס'איז א סברא, אז נאָך מעהר ווי אין א מענשען. נאָר האָט מען דען בעשיינפערליך ניט געזעהען, אז ביי די קיה, וואָס וועלען געשפּייזט מיט די ברייע, וואקסט די אייטער פון טאָג צו טאָג! מען קען דאָך די אויגען ניט צומאכען!

איז אבער א שטערענגיש, וואָס דאס ברוי־הויז געפינט זיך א מהלך וועגס. עס איז ניט אזוי לייכט יעדען טאָג צו געהן מיט צווויי עמער און א קאָראָמיסלע אויף די פּלייצעס נאָך דער דאָ־זיגער ברייע. די ברייע איז געדיכט און וועגט אָהן א שיעור.

דערצו איז דאָס טאקי ניט שעהן צושלעפען זיך איבער אלע גאסען מיט א קאראמיסלע אויף די אקסלען... אוועק האבען זיך ערלויבט די ארימע באלעבאסטעס, איז דאָס אדער גאנץ פריה אדער גאנץ שפעט, וועז עס איז געווען פינסטערלעך. ביז עס האָט דערפון ערפאהרען אריה־לייזער דער שינדער..

אריה־לייזער מיט זיינע צוויי בנים האָט געוואוינט ערגעץ אין עק שטעדטעל, אין א גוי'עשע „כאלופקע", וואס האָט אויך פערמאָגט א שטאל. מיט זיין פרנסה האָט ער זיך ניט גע־שעהמט, אבער צופריעדען פון איהר איז ער ניט געווען. ער אליין האָט זיך געהאלטען פאר א פערד־הענדלער, אבער אין שטעדטעל האָט מען איהם גערופען „דער שינדער". אין אמת'ן איז אין דעם פאל דאָס שטעדטעל גערעכט געווען. אריה־לייזער איז געווען מעהר שינדער ווי פערד־הענדלער. אמת, געקויפט האָט ער פערד, אבער געקויפט האָט ער זיי צוליעב די פעל... דער טיערסטער פרייז, וואס אריה־לייב האָט געצאהלט פאר א פערד, איז געווען א דריי־רובלדיגע. דאָס זיינען געווען פערד — זקנים, בלינדע, הינקעדיגע, וואס האבען געהאט צו דערלעבען זייערע לעצטע טעג און אמאל זייערע לעצטע שעה'ן, און אט דאמאלס פלעגט דער פויער צי דער בעל־הגוף זיי פערקויפען אריה־לייזער'ן.

דער מסחר פלעגט צוגעהן אויף אזא'ן אופן:

— אריה־לייזער — קלאפט איהם א פויער אין קליין פענסטערל פון זיין שטיבעלע — איך האָב פאר דיר א פעל...

אריה־לייזער געהט פויל ארויס פון שטיבעל, נאָך איהם די צוויי בנים, יאשקע און פיישע, אלע דריי מיט פערכמורעטע געזיכטער, וואס קוקען ארויס אונטער די גרויסע ווינטערדיגע היטלען, וואס זיי טראגען אין אלע צייטען פון יאהר. זיי גיעבען זיך אלע דריי, ווי לויט א קאמאנדע, א קראץ מיט זייערע שוועי־רע גופים, איינגעהילטע אין וואטאווע מלבושים, און נעהמען זיך

צו בעטראכטען דאס בעשעפענישׂ, וואס שטעהט נאך דערווייל לעבעדיג און איז גלייכגילטיג צו דער גאנצער וועלט...

— איז וואס וועסטו וועלען, פאכאם, פאר דער דאזיגער פעל? פרעגט אריה־לייזער, בעקוקענדיג דאס פערד וואס זיין פעל איז איבריגענס שטארק צופליקט.

דאס אלטע, קראנקע פערד לעגט זיך דערווייל אנידער אויף דער ערד און כאפט א דרימעל. עס איז מיעד. א לעבען אבגעארבייט אויף פעלדער, געאקערט, געזייהט, געשלעפט די תבואות אין די שיערען — עס איז מיעד. ליגט עס און רוהט זיך אויס נעבען אריה־לייזער'ס שטיבעל.

און אריה־לייזער לאזט עס ליגען. ליגענדיגערהייט קען ער די פעל בעסער בעטראכטען. ער מעסט זי, טאפט זי. די זיהן העלפען איהם און ענדליך וועדט מען מושה — דריי רובל . . .

און אויף אזא אופן קלייבט זיך אן אמאל ביי אריה־לייזער'ן אין שטאל, ביי א זעקס פערד און דערלעבען דארט די לעצטע טעג, שעה'ן און מינוטען.

ביז אריה־לייזער מיט די בנים טהוען זיי זייער רעכט...

אפטמאל דאכט זיך אריה־לייזער'ן, אז א פערדל קוקט איהם אריין מיט א פראגע אין די אויגען : וועז ? . . .

און אמאל בעמערקט אריה־לייזער, אז דאס פערד קען נאך לעבען ביי א האלב יאהר און ברענגען נוצען. דעמאלט רופט ער ישראל־בער דעם בעל־העגלה און פערקויפט איהם פאר א פינפערל, דערביי נעהמט ער אבער אוים א תנאי :

— ישראל־בער, ווי באלד דאס פערד וועט האלטען ביים טויט — ברענגט איהם צוריק צו מיר. מיר וועלען שוין מושה וועדען . . .

אבער אז דער „קאך" פון די „ברייע" איז דערגאנגען צו אריה־לייזער'ן, האט ער בעשלאסען זיינע צום טויט פער־

משפט'ע פערד, אויסנוצען פאר א נייער פרנסה . . .

ער האָט גלויך פעריכט דאָס וואָגענדעל, וואָס ביי איהם האָט זיך אין שטאל ארומגעוואלגערט, צוגעמאכט צו איהם אזא מין שטאנג צו וועלכען מען זאל קענען וואָס מעהר פערד שפאנען האָט געקויפט א פאָס מיט אַן עמער און אין א העלען פריה־מארגען האָט זיך איבער די שטערטעלשע נאסען בעווי־זען אריה־לייזער ויצענדיג אויף זיין וואָגען, געשפאנט אין דער ברייט מיט זעקס פערד, פון ביידע זייטען זענען נאָכגעגאנגען זיינע צוויי בנים און האָבען הילכיג אויסגעשריען :

— בריע ! בריע ! בריע !

זיינען די וויבער ארויסגעלאָפען מיט עמערס, די קינדער נאָך זיי און ארום אריה־לייזער'ס וואָגען האָבען זיך אויסגע־שטעלט א גאנצע רייהע מיט וויבער, קינדער און עלטערע אי־דען, און האָבען מיט גרויס דרך־ארץ בעטראכט דעם נייעם עושר פון שטערטעל, אריה־לייזער שינדער, וואָס קען זיך ער־לויבען ארויספאהרען אין א זעקס־פערדיגען שפאן . . . און די וויבער האָבען דערפאר געצאהלט ניט געדונגענערהויט א צעהנערל פאר יעדען עמער ברייע, וואָס אריה־לייזער האָט זיי צוגעשטעלט . . .

צופריעדענגעשטעלט די נאָס וויבער, וואָס האָבען בהמות פערמאָגט, האָט אריה־לייזער א שמיץ געטהאָן די זעקס נאָך לעבעדיגע פערדלעך און זיך געריהרט וויטער . . .

אין דער צווייטער גאָס אָבער האָט שוין אריה־לייזער פערמאָגט בלויז פינף פערד. דאָס עלסטע פערד איז געפאלען ביים בארג . . .

האָבען איהם די זיהן אויסגעשפאנט און מיט גרויס מיה אוועקגעפיהרט אהיים, קוים א לעבעדיגען.

אין דער דריטער גאָס איז אנידערגעפאלען א צווייט פערד. איז שוין אריה־לייזער געוואָרען אביסל געפאלען ביי זיך. פיער פערד איז ניט זעקס און ער האָט געמוזט בכבודו

ובעצמו ארבאקריבען פון פאם, וואו ער איז געוועסען ווי א שררה, און זיך נעהמען שטופען דעם וואגען.

דערווייל זיינען אנגעקומען די צוויי בנים און צוגענומען דאם צווייטע אנידערגעפאלענע פערד...

אזוי האט עס פאסירט יעדען טאג. ארויסגעפאהרען מיט זעקס און נעקומען אהיים צוריק מיט פיער, אמאל מיט דריי, זעלטען מיט פינף און קיינמאל ניט מיט אלע זעקס. אבער א דאנק דער דאזיגער ניצליכקייט, וואם ער האט בעקומען פון די פערד, וואם זענען געווען פער'משפט צו געטויטעט ווערען, האט זיך ענדליך ביי אריה-לייזער'ן ענטוויקעלט א געפיהל פון ליעבע צו זיי.

צו די אנידערגעפאלע פערד פלעגט ער רופען אמאל זיין גוי-עשען שכן, אנטאן, וועלכער איז געווען א גרויסער מומחה. און ניט זעלטען האט איהם געלונגען צו פערלענגערען די טעג פון דעם דאזיגען פער'משפט'ן מין . . .

די געזונטערע פלעגט ער שפייזען פון דער פולער האנד מיט היי. ביי א בעסערען פרנסה-טאג האט ער אפילו געקויפט פאר זיי א טעפעל האבער און ער האט געקוקט מיט הנאה ווי די אויסגעארטע, פערמוטשעטע פערד כראמטשקען מיט די עטליכע איבערגעבליבענע צייהן און קוקען איהם מיט בריי-געפענטע פייכטע אויגען, פול מיט דאנקבארקייט . . .

דאמאלט פלעגט ער דאם פערדעל א גלעט טהאן און פער-שפרעכען איהם אויף שטום-לשון, צו האלטען איהם אזוי לאנג, ווי נאט אליין וועט וועלען . . . .

ער איז איהם שוין מוחל די פעל... זאל בעסער דאם פערד זי אליין טראגען געזונטערהייט. . .

און אז עס אריבער א שטיק צייט און אריה-לייזער האט אבגעשפארט עטליכע רובל פון דעם בריען-פיהרען, האט ער בעקומען א השגה צו קויפען ניט נאר די פעל פון די פערד, נאר טאקי אן עכט פערד.

א שאד נאר, וואס אין שטאל געפינען זיך ביי איהם נאך פיער פערד, וואס ער האט געקויפט בלויז פאר דער פעל . . . זיי האבען איהם אזוי געטריי געדיענט, אז ער וועט שוין ניט האבען קיין הארץ צו בענוצען זיך מיט זייער פעל . . . וועז ער וואלט די פיער פערד געקענט פערקויפען פאר צוועלף קערבליך ; אבנעהמען, הייסט עס דעם קרן און דערלעגען נאך א צעהנרובעלדיגע, — קען ער קויפען א יונג־פערדיל און האדעווען עס . . .

פון אזא פערד וואלט ער איצט, אויף זיין עלטערע יאהרען נחת געהאט . . .

— שוין גענוג מיט אלטוואַרג ! האט ער פעסט בעשלאסען . . .

דער העברעאישער לעהרער.

אז עס זיינען דא אויך דער וועלט גבירים, האט יעקב־ליב אלע מאל געווואוסט און דערין קיינמאל ניט געצווייפעלט. אפילו וועז ער איז נאך געווען א בחור'ל אין דער היים, אין דעם ארימען שטעדטעלע האט זיך שוין דאמאלס צווישען די ארימע און דערשלאגענע איינוואוינער געפונען א איד, וואס האט געוואוינט אבגעזונדערט פון אלע, ערגיץ העט ווייט, אוש נעבען דער פאסט, אין דעם פריסטאוו'ס הויז. דארטען וואו די בוי־מער הויבען זיך אן און וואו עס געפינען זיך די ארומגעצוימטע די הויפען מיט די גערטענדלעך און בלומען . . .

וואס אזוינס ביים גביר אין הויז קומט פאר, האט ער ניט געוואוסט. געהענדיג אמאל אין יענער גאס שבת שפאצירען מיט חברים, פלעגט ער אפילו זיין א בעלן ארייגקוקען אין אייר־נע פון די פענסטער פון דעם גביר׳ס הויז, כדי צו כאפען בלויז דעם שניט... אבער די גארדינען, כאטש מיט לעכלעך, פלעגען אלץ פערשטעלען און פאר יעקב־ליב'ן איז געבליבען דאס אינ־וועניגסטע פון הויז א סוד, א רעטעניש.

אבער געוואוסט האט יעקב־ליב נאך אפילו דעמאלט, אז דער דאזיגער גביר, וואס וואוינט ביי זיי אין שטעדטעל איז ניט פון די אמת'ע גרויסע גברים. אין די גרויסע שטעדט ערשט דארטען זיינען זיי דא אין די צעהנדליגע און זייערע וואוינונ־גען פערנעהמען אן אויג !

אבער יעקב־ליב האָט קיינמאָל ניט געטראכט אמאָל זוכה זיין צו געפינען זיך אין אזוינע הייזער און זעהען ווי אזוי געהט דאָרטען צו. אבער צו שמועסען וועגען גבירים און גביר'ישע הייזער האָט ער אלע מאָל געהאט א שוואכקייט. ער פלעגט שטענדיג איבערשפּאָרען זיינע חברים, וועלכע פלעגען אמאָל פערקארגען אין צימערען אין די גביר'ישע הייזער. אליין האָט יעקב־ליב נעוואוסט פון דריי חֲדרים'לעך, וואָס זיין טאָטענס וואוינונג האָט פערנומען: א פאָרהייזעל פון ברעטער צונויפ־געשלאָגען, א קיך און א פינסטערער חדר, וואו מען פלעגט אלע צוזאמען שלאָפען; אבער די גביר'ישע הייזער האָט ער איינגע־טיילט אין גאנצע פיער־און־צוואנציג חדרים. פון דער דאָזיגער צאָהל פלעגט ער ניט וועלען אפילו קיין איינציגען חדר אראָב־לאָזען.

— ווי אזוי, אדרבא, זיינען דאָ פיער־און־צוואנציג? — פלעגט א חבר אן עקשן זיך ניט לאָזען איינשמועסען.

און יעקב־ליב פלעגט נעהמען מאכען דעם חשבון:

— א זאָל איז איינס... א קאבינעט צו שלאָפען איז צוויי... א קאבינעט צו שפּיעלען פּיאנאָ איז דריי... א קאבינעט צו עסען איז פיער... א קאבינעט פאר געסט איז פינף...

— נו, וואו זיינען נאָך? — פלעגט א חבר מאָהנען מיט אן איראָנישען שמייכעלע.

— וואָרט, וואָרט! — פלעגט יעקב־ליב צוקאָכט וועדען — אָט באלד האָסטו נאָך...

און ער פלעגט פערקנייטשען דעם שטערען און זיך דער־מאָהנען אן די איבעריגע נויטיגע צימערען, אדער וויי ער פלעגט זיי רופען מיט גדלות — קאבינעטען...

— א קאבינעט פאר טיי טרינקען...

— טיי טרינקט מען וואו מען עסט! — שפּאָרט זיך א חבר...

— א סך ווייסטו — לאכט איהם אויס יעקב־ליב — פאר

טיי איז דאָ א בעזונדער קאבינעט...

— נו, זאָל זיין פאר טיי אויך בעזונדער — גיט נאָך דער חבר — אָבער פיער־און־צוואנציג צימערען... וואו זיינען די איבעריגע? ווייז אהער די איבעריגע!

און יעקב־ליב פלעגט זיך ברעכען דעם קאָפּ, פאר וואָס און פאר וועמען נוצט מען אויס די איבעריגע צימערען, און ער האָט געטייפלט צימערען פון דער פולער האנד. דעם גביר אליין דריי צימערען, דער גביר'ס דריי און פאר יעדער גביר'יש קינד האָט ער אבגענעבען צוויי...

און נאָכ'ן חשבון האָט זיך פערביי דעם אינגעל יעקב־ליב'ס אויגען געטראגען א גרויס גביריש הויז מיט פיער־און־צוואנציג ליכטיגע, גרויסע און רייך־מעבלירטע צימערען...

און זיין פנים האָט געשטראהלט פאר גליק!

ערשט מיט יאָהרען שפעטער, אז יעקב ליב האָט זיך אין־בערגעצויגען אין א גרויסער שטאָדט, וואו ער האָט שוין געהאט א ווייב מיט עטליכע קינדער, און האָט זיך גענומען צו געבען העברעאישע לעקציעס, האָט ער ערפאהרען, וואָס איז אזוינס א גביר'ישע הויז....

אליין האָט ער געוואויגט אין א אידישער אָרימער גאס. זיינע צימערן איבערצוצעהלען איז ניט געווען שווער. א פינס־טערען חדר צום שלאָפען, וואָס זיין טאטענ'ס דירה האָט פער־מעגט, האָט אויך פערמעגט זיין איצטיגע דירה, פונקט ווי עס וואלט איהם איבערגענאנגען בירושה, אבער דערפאר האָט יעקב ליב, אלס העברעאישער לעהרער, געהאט די געלעגנהייט יע־דען טאג אנצוקוקען עטליכע גבירה'שע הייזער, מיט א סך גרוי־סע און ליכטיגע צימערן.

עפענען די טהיר פלעגען איהם דאָס רוב די דיענסטמיידלעך. דאָס זיינען געווען שענע, שלאנקע מיידלעך מיט בויגזאמע קערפערס און מיט קלוגע, שמייכלענדיגע אויגען, און מיט שעה־

נע פריזירטע קעפ. יעדעס מאל, בעגעגענדיג זיך מיט זייערע בליקען, פלעגט יעקב ליב פיהלען זיך ווי פערלאָרען, און יעדעס מאל פלעגט איהם דאָס דיענסטמיידעל מיט א פריינדליכען שמייכעלע דערמאָנען אויסצוטאָן דעם אויבערמאנטל און אויפהענגען אט־דא־אָ, אָנווייזענדיג אויף די הענג־שטעקלעך אין דער וואנד פון דעם לאנגען קאָרידאָר.

אויפהענגען דעם מאנטל פלעגט ער זיך סטארען וואָס ווייטער פון די איבעריגע מלבושים... איהם פלעגט זיך דאכטען, אז זיין מאנטל האָט ניט די וועדטה צו הענגען צווישען די אי־בריגע געהויבענע מאנטלען. ווארפענדיג א בליק אויפ'ן אויפגע־האנגענעם מאנטל זיינעם, פלעגט זיך איהם דאכטען, אז ער האָט צו איהם פרעטענזיעס: אלמאי האָט ער איהם בעסער ניט פערשטופט ערגעץ אין א ווינקל ביחידות...

לאָזענדיג זיך געהען צום שילער'ס צימער, פלעגט ער כא־פען א בליק אין די אָפענע טהירען, וואָס האָבען געפיהרט אין פערשיעדענע צימערן, זאלען און קאבינעטען... אין אלע צימערן האָט געהערשט א שטילקייט פון אנדער וועלט, און דערזעהענדיג זיין פנים אין די שפיגלען, וועלכע האָבען זיך געפונען אויף זיין דורכגאנג, פלעגט זיך איהם דאכטען, אז ער איז דאָ א פרעמדער, א פערבלאָנזשעטער....

אבער אריינקומענדיג אין שילער'ס צימער, פלעגט ער זיך בערוהיגען. אויפ'ן ווייכען שטוהל איז שוין געזעסען דאָס געלאָקטע קינד מיט דעם ביכל אָפען און געווארט מיט רעס־פעקט אויפ'ן לעהרער. יעקב ליב זעצט זיך פאָרזיכטיג אוועק אויפ'ן צווייטען ווייכען שטוהל, ציהט אָן אן ערנסט שטרענגען פנים, וואָס דאָס קומט איהם אָן ניט לייכט אין דער געגענווארט פון'ם שהנעם, רייכען קינד און אין שהנעם רייכען צימער, און ער נעהמט זיך צום לערנען...

די מוטערס קומען אָפט אריין אין דער צייט פון לעקציע. דאָס זיינען שהנע פרויען, מיט ליכטיגע געזיכטער, מיט ענט־

בלויזטע העלזער, מיט קלינגענע אנגענעהמע שטימען... יעקב ליב שטעלט זיך אויף פאר דער מוטער...

— אך, ביטע זיצט... זיצט... נו, ער וועט קענען?

— אָ, יא... יא... א וואויל קינד... אַ פייערדיג קעפעל — שמייכעלט יעקב ליב.

די מוטער צולאכט זיך גוטמוטהיג פון׳ם וואַרט „א פייער־דיג קעפעל", און כדי צו פערגלעטען איהר פעהלער, רופט זי זיך אָן:

— נאָך דער לעקציע, הערר לעהרער, וועט איהר אריין אין זאל ווען מיר טרינקען טהעע...

יעקב ליב ווערט בלאס און רויט... ער שטאמעלט אויס א דאנק, און וויל ווייזען, אז ער לערנט גוט, אז ער איז ניט פון די לעהרער, וואס נעהמען געלד אומזיסט, און ער וועגדעט זיך צום שילער מיט שטרענגקייט:

— נו, אָב, אבי, אביך, אביהו...

און נאָך דער לעקציע געהט יעקב ליב אריין אין זאל. וויי־כע טעפיכען אונטער די פים, שפינלען, בילדער אויף די וועגד, און די קאנאפען, און די ברייטע שטוהלען, און דער גאנצער גלאנץ און די יונגע שעהנע מוטער מיט׳ן הויכען קלאַנג האלז, מיט׳ן פולען קלאַנג פנים, מיט די שווארצע חנ׳עוודיגע, שטאל־צע און גרויסמוטיגע אויגען... און יעקב ליב איז ווי א פאראלי־זירטער... וואו זאל ער זיך זעצען? און ווי אזוי וועט ער טרינ־קען טיי....

און ניט נאָר טיי אליין, צו דער טיי שטעהען זילבערנע טאַצען מיט פערשיעדענע געבעקס און איינגעמאכטסען, און פרוכט איז אויך דאָ, און גאַפלען און מעסער, גאר אנדערע ווי ער איז געוועהנט צו נוצען... ער זאל כאטש קיין נאַרישקייט ניט טהאָן.

וועט ער טאקי טרינקען בלויז טיי אליין. צו טיי טרינקען דאַרף מען ניט קיין גרויסע חכמות...

אבער די יונגע שעהנע מוטער איז אוא פרײנדליכע: דוקא ער זאל נעהמען אט דאס ביסעל איינגעמאכטס... מהיכא תיתי ער וועט נעהמען... אבער ווי אזוי וועט ער נאכהער דאס מוזל אבווישען, אז דאס טיכעל האט ער גאר איבערגעלאזען אין מאנטעל....

— אך, איהר זוכט א סערוועטעל... אט האט איהר דאך א סערוועטעל...

און די יונגע מוטער דערלאנגט איהם א סערוועטעל, און יעקב ליב דערגעהט שוין די חכמה פון עסען איינגעמאכטס מיט'ן גאפעל און ווישען דאס מויל מיט'ן סערוועטעל. און די טיי איז אזוי רויט און בערוישענד ווי וויין און ער וועט שוין גאר פרעהליך און אויפגעלעגט, און עס פליהט ביי איהם ארוים פון מויל:

— א שעהנע דירה...

די יונגע מוטער שמייכעלט און ענטפערט:

— יא... מיר זיינען צופריעדען...

— איך מיין דאָ זאל זיך נעפינען א פיער און צוואנציג צימערן.... — קומט איהם גראדע אין קאפ אריין די איינגעלשע צאהל, און ער דערמאנט זיך אן זיין קינדהייט און אן די אינגלעך מיט וועלכע ער פלעגט זיך שפארען....

אבער די מוטער ענטפערט שמייכלענדיג:

— ניין, אזוי פיעל ניט...

און דער שילער קלינגט אוים:

— נייען צימערן!

און די מוטער וועלענדיג צופריעדען שטעלען איהר קינד'ס לעהרער, לאדט איהם איין צו מאכען א שפאציער איבער די צימערן.

יעקב ליב פיהלט זיך ווי א בן־מלך אין די מעשה'לעך, וואס ער האט קינדווייז געהערט, וואס א בת־מלכה פיהרט איהם ארום אין א פאלאץ פון איין חדר אין דעם אנדערן און איין חדר

איז שעהנער פאר דעם אנדערן: גאָלד און זילבער, און בילדער און אוצרות... יעקב ליב בעטראכט אלץ מיט הייליגען רעספּעקט, גלעט זיין שילער דאָס גאלדענע קעפּעלע און מורמלט מיט אינגעלשער הנאה:

—שעהן ווי גאָלד! גרויסארטיגע צימערן! זעהר! זעהר! זעהר!

ער וויים שוין ווי א גבירה'שע הויז זעהט אויס; קיין פּיער און צוואנציג צימערן טאקע ניט... ער האָט אינגעלווייז איבערגעטריבען. אבער די נייען צימערן קלעקען אויף...

און קומענדיג אהיים אין אבענד פון די גבירה'שע הייזער, שוועבען פאר זיינע אויגען די שעהנע שילער און שילעדינס, די יונגע, בויגזאמע און שטארקע קערפּערם פון די דיענסטמיידלעך, די שטאָלצע און פיינע פיגורען פון די מוטערס...

— איך וועל דיר מאכען א הערינג, יעקב ליב! — דאָס שלאָגט איהם איבער זיין ווייבעל, וועלכע איז אלט א יאָהר פינף און דרייסיג, אבער רעדט שוין הייזעריגלעך און געהט ארום איבער'ן שטוב אביסעל איינגעבויגען פון די פיעלע ארבייט ארום שטוב און ארום די קינדער...

און אז יעקב ליב לענט זיך שלאָפען אין פינסטערען צימערל, וועלכער, ווי איהם דאכט זיך, איז איהם איבערגענאנגען בירושה, חלום'ן זיך איהם דאָרטען זאלען, ליכטיגע צימערן, יונגע שעהנע מוטערס און בויגיגע, שלאנקע, שמייכלענדיגע דיענסטען.

און ער שמייכעלט אין שלאָף...

אויף די הויכע בערג.

די שטעדטעלע איז געלעגען אין א טהאל; די זעקס גאסען, מיט'ן מארק, מיט'ן שוהל־הויף וואס דאס שטעדטעל האט געצהלט איז מעהר ווי א האלב יאהר אין א גרויסער בלאטע געווען איינגעטונקט. די איינוואהנער פון דער שטעדטעל האבען זיך צו דער בלאטע אזוי צוגעוועהנט, אז זיי האבען גאר ניט געקענט זיך פארשטעלען, אז עס קען אנדערש זיין. פערקעהרט, זומער צייט, אין די גרויסע היצען, ווען די זונן פלעגט ווי עס איז די בלאטע פארט בייקומען און ס'איז טרוקען געוואָרען, פלעגען זיך פיעלע פון שטעדטעלע ווי חדוש'ען און איינער צום אנדערען פלענט זאגען:

— וואס זאגט איהר, ווי ס'איז טרוקען!..

נאר ס'איז געווען שווער צו וויסען, צו זיינען זיי צופריעדען דערמיט, צו ניט. יעדענפאלס זיינען זיי צו דער טריקענישניט געווהנט געווען און אין די טרוקענע טעג פלעגען זיי זיך פיהלען ווי ניט אין זייער היים, ווי זיי וואלטען פערבלאנדזשעט ערגעץ אין א נייעם אָרט און יעדערען האט זיך געדאכט, אז עס פעהלט עפעס. נאר לאנג פלענט אפילו זומער די טריקענישניט אנהאלטען. א קליין רעגענדעל פלעגט גענוג זיין די טהאליגע ערד פון שטעדטעלע בענעצען און עס זאל צוריק בלאטע ווערען און דאס שטעדטעלע פלעגט צוריק בעקומען איהר געהעריגען פנים.

ניט ווייט פון שטעדטעלע האָט זיך דאָך א פּלאַץ געפונען, וואו ס'איז שטענדיג טרוקען געווען, און ניט נאָר טרוקען, אפילו גרין, און ניט נאָר גרין, וואָס דאָם אלייז וואָלט ניט געצויגען די אויפמערקזאמקייט פון די שטעדטעלשע אידען, דער פּלאַץ האָט אויך בערג געהאט, וועלכע האָבען געהייסען די הויכע בערג.

ווער עס וועט חושד זיין די שטעדטעלשע אידען, אז די הויכע בערג האָבען ביי זיי געהייסען בלשון סגי נהור, וויל זיי זיינען נאָר ניט הויך געווען, וועט זיך שטארק טועה זיין. אמת, די בערג זיינען נאָר ניט הויך געווען, אויך זיי צו שטייגען האָט מען ניט געדארפט האָבען קיין פיהרער און קיין בעגלייטער. דער העכסטער פון די בערג איז געווען וויי די הויך פון א שטעטעלשע הויז און די שטעדטעלשע הייזער זיינען ניט בעזונדערס הויך געווען. אָבער דאך האָט מען די בערג גאנץ אויפריכטיג געוופען די הויכע, וויל קיין העכערע האָבען די שטעדטעלשע אידען טאָקע קיינמאל ניט געזעהן, און דערפאר האָט דער דאָזיגער געגענד וואס איז געלעגען נאָר נאָהענט, כמעט הארט ביי'ן שטעדטעל, געשפּיעלט א בעדייטענדע ראָלע אין דעם לעבען פון די אייגוואָהנער פון שטעדטעל אין טהאל... עס האָט דאך זיי ווי הנאה געטהאָן, וואָס גאָט האָט זייער שטעדטעל ניט אין גאנצען פערקארנט און האָט זיי געגעבען א צולאָג א שעהנעם נרינעם פּלאַץ מיט בערג...

פון וואנען עס האָבען זיך געגומען ביי'ן שטעדטעל די בערג, האָט קיינער ניט געוואוסט. א חדוש איז דאָם טאָקע געווען: דער גאנצער געגענד ווייט ארום האָט קיין בערג ניט געהאט. אלטע לייט האָבען טאָקע דערצעהלט, אז ס'איז א סברא, אז די בערג זיינען געמאכטע: בשעת נאפאלעאן איז דורכגענגען דאָם שטעדטעל מיט זיין חיל האָט מען די דאָזיגע בערג געמאכט, אויסגראבענדיג ארום די ערד, ווי דער שטייגער איז אין א מלחמה... געגלויבט האָט מען אָבער דערין זעהר

שוואך. און בכלל וואס געהט וועמען אן די היסטאריע פון די בערג. זיי זיינען דא איז זעהר אנגענעמט. הלואי וואלט דאס שטעדטעל נאך עפעס שעהנעס פערמענט, ווי למשל א טייך. א טייך האט אין שטעדטעל געפעלט, דאס שטעדטעל האט נויטיג ווי לעבען געראדעפט האבען א טייך, די וויבער זיינען טאקע אויסגעריסען געווארען, ניט האבענדיג וואו צו וואשען די גרעט. נאר אז קיין טייך האט זיי גאט ניט געגעבען, זאלען זיי האבען כאטש בערג, אלץ בעסער ווי גאר נישט...

און געלייבט האבען די שטעדטעלשע איינוואהנער זייערע בערג. קומט דער ליעבער זומער, א שבת נאך מיטאג. אידען למדנים, וואס דאס שטעדטעל האט ניט קיין סך פערמענט, געהען אוועק אין בית־המדרש לערנען, אלטע לייט כאפען א דרעמעל אין שטוב. די בעלי מלאכות אבער, די יונגע לייט און קינדער — איבערהויפט די קינדער — לאזען זיך אוועק צו די בערג. סאלידע, סטאטשנע יונגע לייט קריכען אויף זיי ארויף, ציהען זיך אוים אויף זיי, ווי געבארענע בערג־לייט און קוקען אראפ אויף דער גאנצער לעקטער מחנה וואס געפינט זיך אונטען און פיהלען זיך עפעס האפערדיג און שטייף... מאנכע קומט אן דאס ארויפקריעכען שווער און זיי קומט צו הילף א מהר ספריטנער; מען נעהמט זיך פאר די הענד און מען לאזט א אידען ניט פאלען...

די קינדער אבער, ווי בעפרייטע פויגעלעך פון שטייגלעך, פליהען ארויף און אראפ, מאכענדיג דערביי פערשיעדענע קונצען. די טאטעס מיט די מאמעס וואַרענען...

— קינדער, איהר וועט זיך נהרג'עז... היט זיך, ווי איהר פליהט.

נאר די קינדער, דערזעהענדיג נאך פון ווייטען די בערג, בעקומען אזא מוטה, אז ניט נאר אויף אזוינע בערג, זיי וואלטען אפילו ארויפגעקלעטערט אויף א סך העכערע בערג, און אן־

דער אינגעלע, א שטיקעל עזות פנים, מיט צופֿלאמטע בעקעלעך שרייט חוזק'דיג אוים:

— א גרויסע זאך! אויך מיר א קונץ אויף אזוינע בערג צו פֿליהען. איך וואלט געקענט ארויפקריכען אויף א בארג ביז די וואלקענס הויך...

נאטירלעך געהט ניט אוועק א שבת אהן א פאסירונג. א מאנכער אינגעלע, א צו שטארקער שטיפער, צו האסטיג אראבלאזענדיג זיך פון א בארג, פאלט און צושלאגט זיך, נאר קיין סכנה שטעקט קיין מאל ניט. אדרבה, דער פערזעעטער עולם אויף די בערג צולאכט זיך און דאס אינגעלע שטעהט אויף און נעהמט זיך פֿליהען צוריק מיט מעהר מוטה, וועלענדיג דערמיט אויסקויפען זיין חרפה, וואס ער איז אראפגעפאלען...

זיינען אבער אידען אין גלות... אין פלוג געגומען איז דאס שטעדטעל זייערע, אין גאנצען זייערע: דער בית־המדרש, די מרחץ להבדיל, די קראמען, די בלאטע: אלץ איז דאכט זיך זייערע, איבערגעגאנגען זיי בירושה פון אור־אור עלטערן. און מאנכמאל פערגעסען זיי טאקע זיך צו פיעל. מיינען אז די גאנצע וועלט איז זייערע, אפילו די הויבע בערג....

קומט אבער פריהער צו שפעטער צוגעהן א גוי, א פראסטער גוי און ניט זיי אנצוהערענעש, אז אלץ איז ניט זייערע, אפילו די בלאטע ניט... נאר אזוי ווי זיי זיינען א פערשאלטען פאלק, מען האט זיי ניט וואו אהין צו טהאן, לאזט מען זיי וואהנען אין די שטעדטלעך אין דער בלאטע, אבער צו די בערג קריכט ניט...

און די שטעדטלשע אידען האט מען א לאנגע צייט, א צו לאנגע צייט געשווינגען, וואס זיי פערנעהמען א גאנצען שבת די בערג. פארוואס מען האט זיי אזוי לאנג געשווינגען, איז טאקע א וואונדער. ווירקליך, די שטעדטלשע אידען האבען זיך צו גוט געפיהלט דעם שבת'דיגן

גען טאָג אויף די בערג, אז מען זאָל זיי דאָס ערלויבען.

נאָר די שטעדטלשע נאטשאלסטווא האָט שוין לאנג געווארפען אן אויג, אז די אידען פערנעהמען צו פיעל דעם שהנסטען פּלאץ אין שטעדטל. אמת — נאָר איינמאָל אין וואָך, אבער איינמאָל אין וואָך קומט זיי דאָס אויך ניט.

און אָט האָט דער פּריסטאוו זיך א מאָל מיישב געווען און זיך געלאָזט בויען דאָרט א הויז....

איידער דאָס הויז איז פערטיג געווארען האָט יעדער איד זיך יעדען שבת אין דער שטיל זיך געזענענט מיט די הויכע בערג, וויסענדיג, אז דער פּריסטאוו וועט דאָ וואָהנען וועט זיין שוין אונמעגליך צו קומען אהער. מיט א געדריקט הארץ האָט יעדער געקוקט אויף דער נייער געביידע, וואָס איז פון וואָך צו וואָך העכער געווארען און דערמיט אלץ ניעדעריגער, ניעדערי־גער געבויגט די שטעדטלשע אידען.

אז דאָס הויז איז פערטיג געווארען איז אין שטעדטל געווען א קלעהר צו מעג מען נאָך שבת געהן אויף די בערג צו ניט.... מאנכע האָבען געפּסק'ענט, אז דער פּריסטאוו איז ניט קיין גזלן, ער מעג זיך דאָרט וואָהנען, אבער שפּאציערען ארום די הויכע בערג א ביסל ווייטער פון זיין שטוב מעג מען; מאנ־כע האָבען די זאָך מחמיר געווען און האָבען געזאָגט, אז עס פּאסט ניט...

נאָר סיי־ווי־סיי איז דאָס מישב זיין זיך אומזיסט געווען. א מחנה איינגלעך, וועלכע האָבען זיך דעם ערשטען שבת, מאכענ־דיג זיך כאילו לא ידעו פון דעם פּריסטאוו, געלאָזען מיט דער אלטער פּרעהליכקייט צו די הויכע בערג, זיינען נעבעך באלד געקומען צו פּליהען צוריק מיט א געוויין אויפ'ן שול־הויף...

— וואָס איז קינדער?... — האָט מען זיי געפרעגט...

— דעם פּריסטאוו'ס הינד... — האָט איין איינגל אויסגע־כליפּעט....

— וואו זיינט איהר געווען?...

— אויף די הויבע בערג...
— נו?...
— נו... האָט דעם פּריסטאוו'ס שיינעץ אנגעריצט די הינט אויף אונז...

אן עלטערער איד האָט זיך אָנגערופען:

— וואָס־זשע לויפט איהר אויף די הויבע בערג?... אוון אז ניט קיין הינט דארף מען לויפען אהין... שפּיעלט אייך דאָ אויפ'ן שולהויף...

פון דאמאָלס אָן שפּיעלען זיך די קינדער שבת אויפ'ן שולהויף, די עלטערע שלאָפען אדער זיצען אויף די גאניקעס אוון ס'דאכט זיך, אז דאָס שטערטעלע פייערט איהר שבת ווי נעוועהנליך, אין דער שטיל אבער בענקט פיעלע נאָך די הויבע בערג, פון וועלכע מען האָט זיי פּאר אומזיסט פערטריבען...

דער פרומער שניידער.

1.

די איינוואָהנער פון קלעמענקע האָבען פון פוצען און צי־
רען זיך ניט שטארק געהאלטען. אין מיטען דער וואָך איז יע־
דער בגד א בגד געווען, און דער שהנסטער בעל־הבית, ווי
אהרן לייזער דער אייזענקרעמער, וואָס האָט געהאט פון גע־
בוירען אָן א הדרת פנים, פלעגט זיך אין א הייסען זומער־
טאָג ניט שעהמען שטעהן ביי זיין קראם, אין רעכטען צענטר
פון מארק, — אין איינע הויזען, און די הויזען אליין האָבען
געהאט הינטען צוויי גרויסע קיילעכדיגע העלע לאטעס; אין א
ווינטער טאג, וויעדער, אין א שטארקען פראסט, — פלעגט ער
שטעהן ביים קראם אין א פויערישען שעפסען־פעלצעל, פערגאר־
טעלט מיט א שטריק...

אביסעל פערפוצט האָט מען זיך שוין שבת און איבער־
הויפט יום טוב.

יעדער בעל־הבית, רייך צו אָרים, האָט פערמאָגט, נאָך פון
דער חתונה, א שווארצען, לאנגען סורדוק הינטען מיט
א שפאלט, אויסגעזעהען האָט דער דאָזיגער סור־
דוק, וועלויג די צאָהל יאָהרען פון דער חתונה אָן. ביי יונגע
לייט, נאטירליך, איז דער דאָזיגער סורדוק ניי געווען, ביי על־
טערע בעלי בתים — אלט און אבגעטראָגען, די קנעפּ אויסגע־
דריפעלט און די עלענבויגענס מיט רונדע לאטקלעדע, אבער
שוין פון זעלבען שטאָף.

פלעגט אזא מין סורדוק שטארק אלט און אבגענוצט ווערען, איז געווען א סגולה מאכען איהם צוריק שפּאַגל ניי. דערויף איז געווען א מומחה שלמה דער שניידער. איבערנעהען א סורדוק אויף דער לינקער זייט איז ביי איהם געווען אויטע פון די לייכסטע און אנגענעהמסטע זאכען. — מיט א נייעם — פלעגט ער זאגען — איז צרות מיט'ן „שניט". ווייל שלמה דער שניידער איז געווען שטארק קורצזיכטיג און צושניידענדיג א נייעם בגד פלעגט ער דאָס רוב „פערשניידען" און עס פלעגט זיין ילולות.

ביים איבערנעהען דארף ער שוין גאָרנישט שניידען, נור „טרענען". צוטרענען דעם מלבוש פלעגט ער איינס און צוויי, מיט א מין נקמה־געפיהל, גלייך איבערקעהרען אלץ אויף דער לינקער זייט, און צוריק פערנעהט, און עס איז ווידער ארויס א נייער בגד... מ'האָט נעדארפט האָבען א ווייט אויג און זיין בכלל א שטארקער מבין אויף בגדים צו דערקענען, אז עס איז אן אלט, נור איבערבערגענעהנטען בגד. דאָס רוב טאָקע פלעגט מען דעם איבערגענעהטען בגד אננעהמען פאר א נייעם און ווינשען „חתחדש", אדער „פערניצט געזונד", און מען האָט געדארפט ביישטעהן אן אמת'ען נסיון אויסצוזאָגען דעם אמת. דערויף זייענען געווען מסוגל בלויז שטארקערע נאטורען. דאָס רוב פלעגט מען דעם „תתחדש" אננעהמען מיט אן ערנסט פנים און דעם סוד פון איבערנעהען נישט מגלה זיין. א מאל האָט עס אויף געפאסט צו מסחר, צו קרעדיט... זאל מען טאקע מיינען, אז עס איז א נייי בגד! אדרבא!... אבער אויף איבערנעהען א בגד איז שוין געווען, ווי די בעלי־בתים האָבען זיך אויסגעדריקט, א „צו טהייערער ביסען". שלמה דער שניידער איז געווען א איד א יקרן, און אויף א שטיקעל כעסן. אויסגעבעטען א מקח, איז געווען פערפאלען. כאָטש פון „פעסטע פרייזען" האָט נאָך דאָמאָלם די וועלט ניט געוואוסט. ער איז אבער געווען זיכער אין זיין השלמה, איינגעלויבט אין זיין גרויסען טאלענט פון

אלט נייַ צו מאכען. איבערהויפט ערב יום־טוב, די צייט, וועז מען פלעגט דאָס רוב די בגדים זיך לאָזען איבערנעהען — האָט דער מקח א מאָל דערגרייכט ביז צעהן גולדען, וואָס ניט יעדער בעל־הבית איז עס ביכולת.

די וועלט אבער געהט אימער פארווערטס, ווי מען דריקט זיך היינט אויס. אויך אין קלעמענקע, ווי אבגעשטאנען זי איז ניט געווען, האָט דאך די עקאָנאָמישע לאגע, די קאָנקורענץ, דאָס זוכען פרנסה, שטענדיג עפעס נייעס אויסגעפונען.

און איינע פון די דאָזיגע נייעסען איז געווען דאָס „טאָג־דעט־געשעפט", וואָס א געוויסער בריה, האלב־שניידער אוז האלב־סוחר, חיים ארטשעס, האָט אויפגעעפענט אין א העלען פריה־מאָרגען, א צוויי וואכען פאר פסח..

חיים אורטשעס איז בכלל געווען א מענש מיט א גרויסען קאָפּ, פון פאך א שניידער, האָט ער זיין מלאכה ניט לייב געהאָט און האָט איהם שטענדיג געצויגען צו מסחר, צו געשעפט...

געשעפטען פלעגט ער עפענען מיט איינע פינף פינגער, אזוי ווי מיט א שפרוך. אין א שעהנעם העלען זונטאג זעהט מען איהם שטעהן אויפ'ן מארק מיט א „בעזמען", מיט וואָג אין האנד, און שרייט:

— היי, לייודזי, לייאן פאָקופאוו... — ס'הייסט: היי, מענשען, איך קויף פלאקס, אהער!...

א צווייטען זונטאג שטעהט ער שוין מיט א וואגען און פון איין זייט קויפט ער ביי די פויערען געטריקענטע שוועמלעך, חזיר־האָר, און פון דער צווייטער זייט פערקויפט ער זיי אליין צוריק: זאלץ, זייך און „מאוש" צו שמירען די דערער.

א גרויסער קאָפּ געווען!

אבער געגאנגען איז איהם דוקא ניט! לייט האָבען געזאָגט, אז עס קומט איהם דערפאר, וואָס ער איז צו היציג, צו ספריטנע, ער וואלט וועלען מיט איין מאָל די גאנצע וועלט איינגעהמען, מיט איין מאָל נתעשר ווערען. אזעלכע סאָרט אידען בכלל

פּלעגען אין קלעמענקע ברעכען רוק און לענד. קלעמענקער מסחר האָט ליעב געהאט בהדרגה, פּאוואָליע, געלאסען.

אָבער דאָס „טאַנדעט־געשעפט" וואָלט טאקע גוט געגאנגען. און חיים ארטשעס וואָלט מיט זיין דאָזיגען אייגענעם קלעמענט אי אליין רייך ווערען און לייטען טהאָן טובות, וויל די קלײדער, וואָס ער האָט פערקויפט, זיינען געווען גאָלע מציאות.

דארף זיך אבער מאכען א מעשה...

ווי עס וועט דאָ וויטער דערצעהלט ווערען.

2.

געבראכט די אלטע קלײדער האָט חיים ארטשעס, ווי געזאגט, אזש פון דער גובערניע, וואָס האָט זיך פון קלעמענקע געפונען 24 שעה רייזע מיט'ן אָקס און אנדערהאלבען שעה רייזע מיט דער באהן. נור אזוי ווי מיט דער באהן האָט געקאָסט א בילעט 42 קאָפּ. (פּאַרוואָס עפּעס דוקא צוויי און פערציג און ניט פערציג גלייך — האָט קלעמענקע ניט געקענט פערשטעהן און האָט זיך שטארק געבראכען דעם קאָפּ דערוויף — קלעמענקע האָט ליעב געהאט א גלייכען מספּר!) און צו פאָרען מיט דער בויד נור 25 קאָפּיקעס, איז מען בעסער געפאָהרען מיט דער בויד. אמת מיט דער באהן האָט געדויערט, ווי מען זעהט פון אויבען, מיט 22 און א האלבע שעה וועניגער, אָבער צייט האָט מען דוקא געהאט און מיט דער בויד איז א סך זיכערער. וואָרים די „באהן" איז דאָך פּאַרט ניט מעהר ווי א מאשין, וואָס קען אין מיטען דערינען פּלאַצען... דאָס פערדעל אבער כאָטש עס שלעפּט זיך, וועט קומען בשלום! חיים ארטשעס אבער אלס ספּריטנער און האסטיגער מענש איז געפאָהרען מיט דער באהן, ווי אן אמת'ער סוחר און די אָנגעקויפטע פּעק אלטווארג האָט ער אבגעשיקט מיט באגאזש...

רעקלאמירט זיין נייעם געשעפט האָט ער אויך ווי אן אמת'ער סוחר. קודם האָט ער גערופען צו זיך דעם

פֿרוש, וועלכען ער פלעגט צאהלען וואכער, און איהם געבעטען, ער זאל איהם עפעם אויסצאצקען א מודעה'לע, אז עס זאל קנאקען, האלב עברי־טייטש און האלב לשון־קודש; דער כתב זאל זיין ווי געדרוקט, גע'„כתיבה'ט", הייסט עס, און אנהויבען זאל זיך כדומה אזוי:

להוי ידוע, אז אזוי ווי עס איז ערב יום־טוב און די מצוה פון אויספוצען זיך לכבוד יום־טוב איז דאך זעהר גרויס, לכן בין איך מודיע, אז איך האב געבראכט מעיר חבירה (דאס האט ער געמיינט די גובערניע) די בעסטע, טייערסטע מלבושים, סיי פאר גברים און סיי פאר נשים און סיי פאר טף... די בגדים זיינען אלטע, געטראגענע, אבער זיי זיינען שעהנער און שטארקער און נייער פאר די, וואס ווערט געזעהט בק"ק'נו קלעמענקע... און וועגען מכח — איז בחצי חנם און א סך בגדים כמעט אין גאנצען בחנם...

דער פרוש האט עס איבערגעשריעבען אויף זיין לשון, צוגעזאלצען מיט פסוקים פון „מגילת אסתר", „שיר השירים" און „רות", געפעפערט מיט א פאר מאמרי־חז"ל און חיים ארטשעס האט עס גלאזט איבערשרייבען אין גאנצע ניין עקזעמפליארען. צוויי עקזעמפליארען אין יעדער בית־מדרש: אייגעם ביים טהיר אינוועניג און דעם צווייטען — אין דרויסען, און אייגעם להבדיל, ביי דער טהיר פון באד...

נאטירליך. האט עס איהם עפעם געקאסט. די שמשים האבען זיך לכתחילה געקווייענקעלט: א מודעה וועגען קלייד ער! וואס הייסט עס? היתכן! אבער אז מען שמירט, פאהרט מען— חיים ארטשעס מיט זיין גרויסען קאפ און גרויסע אינטואציע, ווי מען רופט עס היינט, האט די שמשים געגעבען צו גרויסע קופערנע מטבעות, און ס'איז רעכט געווארען. דעם בעדער, להבדיל, האט ער גארנישט געגעבען, ווייל חיים ארטשעס איז געווען אן אפטער גאסט אין באד. „די באד — פלעגט ער זאגען — צושלאגט איהם זייער היציגע געבליטען!"

אין קלעמענקע, נאכ'ן איבערלייענען די מודעות, איז נע־ווארען א גרויסער „ראזרוף". די ערשטע האבען זיך צום טאכ־דעט געשעפט געלאזט די ווייבער, וואס קויפען זיך פון תמיד אויף מציאות....

און אז די ווייבער האבען בעשטעטיגט או די מציאות זיי־נען טאקע זעהר גרויס, האבען זיך שוין אויך א לאז געטהאן די קלענערע בעלי־בתים. גערעכענט האבען זיי לכתחילה קויפען עפעס א קלייניגקייט, א זשילעט, א פאר תחתונים, נור אריינפא־לענדיג צו חיים ארטשעס אין די הענד און אין מויל, האט מען שוין מיט זשילעט, צו מיט הויזען אליין ניט געקענט ארויס...

— וואס הייסט עפעס א זשילעט? וואס הייסט עפעס א פאר הויזען? און פארוואס טאקע ניט א סורדוק אויך?! או איך לאז אייך ארום און ארום, שוין מיט אט דער „פאפרוסקע צו פערבינדען די הויזען" — א טהייערע פאפרוסקע — לאז איך אייך — טרעפט פאר וויפיעל? פאר צוועלף גידלען!... מעסט אן דעם סורדוק... הא, וואס זאגט איהר? קורץ! זענט איהר, זייט מוחל, א בטלן, וואס הייסט קורץ!... זענט איהר דען א פוילישער איד, וואס איהר טארט ניט קורץ טראגען, און ווער זאגט דען, או עס איז קורץ... עס איז אביסעל קורצליך, ווי עס פאדערט די היינטיגע מאדע... וואס זענט איהר, אן אלטער מאן... וואס?... אט בעצאהלט און טראגט געזונד... איהר זעהט דאך אויס ווי אן אמת'ער מאנארכע... קוקט זיך נור אן, אט האט איהר א שפיגעלע... אט א, נעבען דעם מזרח...

דער בעל־הבית האט זיך אנגעקוקט. ער גיעט א גלעט דאס בערדעל און זאגט:

— מילא... ווי זאגט איהר — א מציאה...

און אט אזוי האט זיך א עדה אידען אנגעטהאן אין שעהנע אלטע, אבער ווי נייע קלייידער...

דער אייניגער חסרון, א ביסעל קורצליך...

נור ווי באלד או אלע האבען געמאכט ווי יד אחת... בפרט,

אז יום־טוב אין בית־מדרש ביין דאוונען געהט מען דאך אין טלית, וועט עס זיין ניט אזוי קענטיג...

3.

האבען זיך טאקע דעם ערשטען טאג יום־טוב די קלעמענ־קער אידען אויסגעפוצט אין זייערע „נייע" קליידער און מיט קלאפענדיגע הערצער אוועק יעדער אין זיין בית־מדרש.

שלמה דער שניידער, וואס האט, צוליעב די דאזיגע גע־קויפטע מלבושים, א שלעכטען ערב פסח געהאט, איז געווען זעהר בייז און פערביטערט. דערזעהענדיג אין זיין קלייזעל אייר־נעם אן ארימען, אבער שעהנעם בעל־הבית אין אזוי ווי א נייעם סורדוק, איז ער צו איהם צוגענאנגען, געטאפט, פערזשמורעט מיט די אויגלעך, די סחורה, און זיך קאלטבלוטיג אנגערופען:

— אויך?... חיים ארטשעם?...

— יא — האט דער בעל־הבית א מורמעל געטהאן...

— פיין... פיין! פערניצט געזונד!

— עט, — האט דער בעל־הבית ווי א מאך געטהאן מיט דער האנד — ס'הייסט עס איז דאך פארט אן אלטער בגד, א געניצטער....

שלמה דער שניידער איז צוגענאנגען צו נאך א בעל־הבית. וויעדער געטאפט די סחורה פון סורדוק, וויעדער געזשמורעט מיט די אויגלעך, געביסען די ליפען און דאס אייגענע גע־פרעגט:

— אויך ביי חיים ארטשעם?...

— יא, אלע האבען געקויפט...

— איך, מיין, אז עס איז צו קורץ אויך אייך, — האט ער ווי גלייכגילטיג אויסגעמורמעלט.

דער צווייטער בעל־הבית האט זיך ווי פערשעמט.

— קורצלעך!... דערפאר איז דאס אבער בילליגער...

— אזוי? בילליגער!... — האט שלמה שוין זיין כעס ניט געקאנט איינהאלטען — אזוי? בילליג! — און וואס איז עפעס

מכח אידישקייט? הא, אידישקייט! — האָט ער צום סוף געבייַלט די פויסטען.

דער צווייטער בעל־הבית האָט זיך ווי דערשראָקען, זיך גיך פערדעקט מיט'ן טלית און ארויסגעמורמעלט:

— כ'מיין, לייענט דען די אידישקייט אין בגד?

נאָר דאָ האָט שלמה דעם שניידער פלוצים בעפליגעלט א געטלעכער רעיון. זיין פנים האָט אָנגענצונדען, ווי מיט א פייער, די אויגען האָבען געפינקעלט און ער האָט הויך אויסגעדונערט:

— און וואם איז מכח שעטנז? הא? מכח שעטנז?

דער אויסגעשרייַ איז געווען אזוי שטארק, אז דער עולם האָט זיך א לאָז געטהאָן צו שלמה'ן.

די עטלעכע דאוונער אין די קירצלעכע רעק, געקויפט ביי חיים ארטשעם, האָבען זיך מיט שרעק אבגערוקט...

— ניין, קומט טאקע אהער — האָט שלמה דער שניידער געדונערט — איך וויל טאקע אנקוקען...

און פלוצים האָט ער אבגעהאקט און זיך נאָך העכער צוגשריען:

— איך וואָלט וועלען וויסען, וואָס זאגט אונזער רב... קטניות, האָט ער אויף פסח גע'אסר'ט און בגדים מיט שעטנז האָט ער מתיר געמאכט... ניין, איך וויל איהם אליין געהן פרעגען...

און שלמה דער שניידער איז הענדום־פענדום ארויסגעלאָפען פון קלייזל, וואו ער האָט געדאוונט און זיך געלאָזט צום „גרויסען" בית־מדרש, צום רב...

אין גרויסען בית־מדרש האָט מען שוין געהאלטען ביי פטום־הקטורות, דער רב, וועלכער האָט שוין אבגעדאוונט ותיקין, איז געזעסען איןווינקעל, אין מזרח־וואנד, און זיך געשאָקעלט איבער א גמרא.

— רבי! — האָט איהם שלמה ווי אויפגעוועקט — א עדה

אידען האָבען זיך אָנגעטהאָן אין שעטנז און איהר שווייגט!

דער רב, א קלייגער און א דארער, אין א לאנגער שווארצער זופיצע, איז פערציטערט געבליבען און מיט גלעזערנע אויגען אָנגעקוקט שלמה'ן:

— וואָס הייסט שעטנז? וועה איז מיר — פון וואנען?

ווייזט זיך ארוים, אז דער רב האָט פון חיים ארטשעס נייעם נעשעפט גאָר ניט אָנגעהויבען צו וויסען.

אויסהערענדיג שלמה דעם שניידער'ס טענה, האָט ער זיך אָנגערופען מיט א ציטערנדיגען קול:

— אודאי איז דאָס שעטנז, ווי באלד מען האָט דאס גע־בראכט פון דער פרעמד און מען וווייסט ניט ווער עס האָט זיי געגייהט און מיט וועלכע פאָדים... אפילו א חשש פאר שעטנז איז דאָך אויך דמי לשעטנז! — האָט ער אויסגעזונגען מיט א גמרא־ניגון.

און באלד איז שוין דער שמש געשטאַנען אויף דער בימה, געגעבען א שטארקען פאטש מיט כעס און גרימצאָרן און מיט זיין הייזעריגער שטימע אויסגערופען א שטרענגען איסור אויף די מלבושים פון כרך...

אויף מאָרגען אין דער פריה זיינען די זעלביגע בעל־הבתים פערשעהמטע און אראָבגעפאלענע געקומען אין זייערע אלטע אויסגעריבענע סורדוקעס און הויזען.

שלמה דער שניידער איז וויעדער צוגענאנגען צו א פאָר בעלי־בתים פון נעכטען, נאָכגעקוקט, צו טראגען זיי ניט ווידער די געקויפטע מלבושים, און איבערצייגענדיג זיך, סיי מיט די אויגען, וועלכע ער האָט פערזשומערט, סיי מיט די הענד, מיט וועלכע ער האָט געטאפט, האָט ער שוין א פרעהליכער און פריינדליכער צו אייניעם געוואָגט:

— וואָס פעהלט דען ד ע ם סורדוק? נור אביסעלע איבערנעהען... אם ירצה השם נאָך יום־טוב, טראגט אריין, איך וועל אייך, ניט אם יום־טוב רעדענדיג, חלילה, ניט בעריסען...

און איז מיט א נצחון־געפיהל אוועק צו זיין „שטאדט“, און זיך געגומען דאונען מיט כונה, ווי אן עהרליכער, אמת'ער איד, וואס האט פערהיט א עדה אידען פון אזא זינד, ווי שעטנז.

דער ערוואַרבענער בית־עולם.

דאָס שטעדטעלע איז געווען אָבגעזונדערט פון דער גאנצער וועלט. זעלטען וועט עס פלעגט אהין פערבלאָנזשען א קלאנג פון די גרויסע אָדער אפילו קלענערע שטעדט. קיינער האָט זיך אין איהר ניט געוויטיגט און זי אין קיינעם ניט. זי האָט געהאט איהר אייגען אויסקומעניש פון זיך אליין. קארטאָפעל פון די אייגענע פעלדער, ברויט פון אייגענעם ווינד־מיהל און פלייש פון איהרע אייגענע שאָף. וואָס אנבעטרעפט קליידער איז לייבע דער שניידער געווען א גאון אין זיין פאָך און האָט גענעהט סיי פאר פרויען און מענער. אמת, די סחורה אויף די קליידער האָט מען געבראכט פון דער גרויסער שטאָדט, אבער דאָס האָט געטהאָן יענקיל, כמעט דער איינציגער קרעמער אין שטעדטעלע, און איינמאָל א יאָהר פלעגט ער פאָהרען אין דער גובערניע אריין נאָך פערשיעדענע סחורות. אבער יענקיל איז געווען זעהר א שטילער מענש. אין שטעדטעלע האָט מען ניט גערוכט צו האָבען קיין שרייער צו פערקויפען די סחורה. און ער פלעגט זיין נסיעה מאכען אזוי שטיל, אז עס איז אויסגעקומען כמעט ווי געהיימניספול: איינמאָל אין יאָהר ווערט יענקיל פערפאלען אויף צוויי טעג און ניטא איהם, קומענדיג צוריק פלעגען ערשט אייניגע, ניט אלע ערפאהרען וואו ער איז געווען. נייגיעריגע פלעגען איהם בעפאלען:

— וואָס הערט זיך יענקיל אין דער וועלט?

אבער יענקל האָט גאר ניט דערצעהלט. לויט זיין שיטה איז אויסגעקומען, אז עס איז ניטאָ וואָס צו דערצעהלען — עס איז אלץ נארישקייטען! איינמאל נאָר, אז מען האָט איהם צוגעדריקט צו דער וואנד. ער מוז עפעס דערצעהלען! האָט ער א שמייכל געטהאָן, א גלעט געטהאָן די שווארצע באָרד און געענטפערט:

— כדומה, למשל — הונדערט שטעדטלעך צוזאמענגענומען... אָט דאָס איז אין גאנצען: הונדערט מאל אזוי פיעל ווי אונזער שטעדטעל, איז בכן וואָס איז דער וואונדער, אז עס טומלט דאָרט?...

אָט דאָס איז געווען דער אייניציגער גרום פון דער גרויסער וועלט וואָס די שטעדטעלשע מענשען, אידען, נאַטירליך, האָבען בעקומען איין מאל אין א יובל.

אבער אויב די שטעדטעלשע אידען האָבען ניט געוואוסט פון אן אמת'. לעבען, (חאָטש זיי האָט זיך גראכט, אז ערשט זיי לעבען א גוטען טאָג!) האָבען זיי אויך ניט געוואוסט פון אן אמת'ן טויט. שוין אבגערעדט דערפון וואָס א דאנק די קלייניע צאָהל מענשען, וואָס זי האָט פערמעגט איז די שטערבליכקייט בכלל, ווי די סטאטיסטיקער דריקען זיך אויס, געווען דאָרט זעהר א קלייניע כמעט ווי נול — האָט די שטעדטעלע קיין אייגענעם בית־עולם ניט פערמעגט. די עטליכע זקנים האָבען זיך אייגנגעקשנ'ט און געלעבט און געלעבט, נאָכאנאנד געלעבט. אויך הענדיל דעם בייגעל בעקער האָט שוין דאָס שטעדטעלע אזש פעריבעל געהאט, דער איז שוין געווען א זקן, וואָס אלע האָבען זייניע יאָהרען פערגעסען. מען האָט געצהלט און געצעהלט ביז מען איז צוטומלט געוואָרען. כאָטש נעהמט און הויב אן צעהלען אויף דאָס ניי!... אמת, איין זקן איז דאָרט ענדליך געניינט געוואָרען צו שטארבען. איז ער זיך מישב און נעהמט און פאָהרט אוועק קיין ארץ ישראל. ערשט דארט איז ער טאקע אין א האלב יאָהר ארום געשטאר־

בען, אבער דאס דאזיגע געשעהעניש איז מען אין שטעדטעלע ערפאהרען ערשט העט אין יאהרען ארום. דאס האט טאקע דערצעהלט דער אלטער הענדיל. דערצעהלט האט ער עם מיט א שמייכעל אין בית מדרש בין מנחה למעריב אין א וואכערגען טאג:

— וואס זאגט איהר אידען צום אלטען העניך!... ער האט גענומען און געשטארבען!

און די אידען האבען עס ניט געקענט בעגרייפען און זיי האבען דעם דאזיגען וואונדער ערקלעהרט מיט ארץ־ישראל... זיי זיינען געווען זיכער, אז וועז ער רוקט זיך ניט פון שטעדטעל וואלט ער נאך דעם אלטען הענדיל איבערגעלעבט... אבער דערפאר זיינען זיי איהם מקנא געווען, וואס קיין חבוט הקבר און קיין וועריס וועט ער דארטען ניט האבען...

נאך אזא עקשנות ניט צו שטארבען פון די אלטע איז במילא פערשטענדליך, פארוואס א מת איז דארט געווען אזא זעלטענהייט! — אמת, די מיטעל־יעהריגע מענשען האבען זיך וועניגער גע'עקשנ'ט, און עם פלעגט זיך וועז ניט וועז טרעפען, אז אייער אדער איינע דוקא אין די מיטעלע יאהרען פלעגט מסוכן קראנק וועריען. אבער אזוי ווי קיין דאקטאר איז אין שטעדטעל ניט געווען פלעגט מען דעם חולה אוועקפיהרען אין דער נאהענטער גרעסערער שטעדטעל אריין און דארט פלעגט מען שוין דאס רוב שטארבען, און אויפ'ן דארטיגען בית־עולם פלעגט מען דעם מת אויך טאקע בעגראבען.

אויך אזא אופן האט דאס שטעדטעלע ניט געהאט קיין אייגענעם בית־עולם.

שפאצירענדיג אמאל שבת, צי יום טוב ארום שטעדטעל פלעגען אנדערע, פילאזאפיש געשטימטע, בעל־בתים זיך צומועסען, אז אין שטעדטעל פעהלט א בית־עולם... און אפילו אין מיטענ־וואכיגע טעג, פלעגט זיך אויך אייגער אין מיטענדרינען א זאג טהאן:

— און וואס וועט זיין מכח א בית־עולם?...

בלויז די זקנים האבען דעם דאזיגען חסרון אין שטעדטל דיפלאמאטיש פערשווייגען, אבער די מיטעל־יעהריגע און אפילו די גאנץ יונגע האבען זיך געהאלטען שטאל און אייזען, אז מען האט אין שטעדטל געדארפט האבען נויטיג ווי לעבען א בית־עולם...

די מעהר כלל־טהוער פון שטעדטל האבען שוין אפילו פעררופען אן אסיפה, וואו עס איז העפטיג ארומגערעדט געווארען די דאזיגע וויכטיגע פראגע. אויף איין אסיפה איז אפילו נעקומען הענדיל דער אלטער. ער איז געווען דער ראש המדברים און געגעבען צו פערשטעהן, אז א בית־עולם איז נאך דערווייל א אן איבעריגע זאך. עס איז זיך ניטא וואס צו אייל־עז...

די אינגערע וואס האבען דוקא געגלויבט אז עס איז דא א טויט אויף דער וועלט און פריהער אדער שפעטער מוז א מענש שטארבען, האבען זיך פעסט געשטעלט פאר א בית־עולם. אייגער, חיים דער סטאליער, האט שוין אפילו אנגעווארפען דעם פלאן וואו און ווי אזוי ער זאל געמאכט ווערען. נאר אזוי ווי א לאנגע צייט נאך דער אסיפה איז דארט פארט קיינער נישט געשטארבען, איז די בית־עולם־פראגע וויעדער פערגעסען געווארען.

אזוי האט זיך עס געצויגען יאהרען!

ביז וואנען עס איז אויסגעבראכען געוואלדען דער קריעג.

נאך איידער דער קריעג איז אפיציעל ערקלעהרט געווארען, האבען זיך שוין אין שטעדטל בעוויזען סאלדאטען, טאקע פון דעם אייגענעם קיסר. אייגענע מענשען הייסט עס. יענקיל דער קרעמער האט גערעכענט מאכען גוטע געשעפטען: סאלדאטען, האט ער אמאל געהערט, גיבען פיין צו לייזען... די דאזיגע סאלדאטען אבער זיינען געווען פון אן אנדער סארט. סחורה האבען זיי אפילו נענומען א סך, אבער צאהלען האבען זיי ניט געוואלט, חאטש טענה מיט זיי פון היינט ביז איבער א יאהר.

איז ער געפאלען אויף א שכל און האָט פערשלאָסען אין גאנצען די קראם: זאָל דאכטען, אז עס איז א יום־טוב. האָבען זיי די קראם אליין אויפגעעפענט און צונומען די רעשט ביסעל סחירה, וואָס איז זיי נויטיג געווען, נאָכדעם האָבען זיי געגומען צו יענקלען אליין:

— ווי אזוי האָסטו געוואגט די קראם צו פערשליסען פאר וואיענע מענשען?

און איינער האָט אָנגעשטעלט פונקט קעגען יענקל'ס ברוסט די ביקס.

יענקל איז געווען זיכער, אז דאָס איז נאָר א המצאה פון א סאָלדאט, ער וועט דאך ניט געהן אין אן אמת שיסען אומזיסט און אומנישט א מענשען!

און יענקל האָט זיך גוטמוטיג צושמייכעלט: ווי איינער זאָגט:

— וואָס הייסט! דו וועסט שיעסען אויף אן אייגענעם מענשען? וואַרט ביז דער שונא וועט אָנקומען!.. וועסט גענוג ארבייט האָבען!

אָבער דער סאָלדאט האָט דעם שמייכעל אָנגענומען פאר א בעליידיגונג און אין א ווייל ארום איז שוין יענקל געלעגען אויסגעצויגען נעבען זיין קראם מיט פערגלאָצטע אויגען און אָפענעם מויל, ווי פער'חרוש'ט זויף דער גאנצער מעשה!...

דאן האָט דאָס שטעדטעלע דערזעהן זיך מיט'ן טויט פנים אל פנים...

אפילו העגדיל דער אלטער האָט שוין פערשטאנע,ן אז א בית־עולם איז א וויכטיגע זאך און אז טויט איז יא אויף דער וועלט בנמצא.

מיט א פאָר טעג שפעטער האָט זיך אָנגעהויבען א זוכענייש אויף שפיאָנען. העניך דער קצב וואָס האָט געפיהרט צוויי אָק־סען פון א דארף איז בעטראכט געוואָרען פאר א צושטעלער

פאר דעם שונא׳ם ארמעע. אין צוויי טעג ארום איז ער גע־האנגען געוואָרען פאר אין די אויגען.

נאָך שפעטער איז דעם שונא׳ם חיל אָנגעקומען. די שלאכט איז פארגעקומען הינטער׳ן שטעדטעל.

די שראפנעלען און קוילען זיינען געפלויגען איבער׳ן שטעד־טעל ווי א האָגעל. די אידען האָבען זיך בעהאלטען וואו זיי האָבען נאָר געקענט.

אָבער וועה איז געווען צו דער בעהעלטעניש. נאָך א דרייי־טאָגיגער שלאכט האָבען די שטעדטעלשע אידען פערמעגט ביי א צוועלף הרונים.

אזוי פיעל מתים האָבען זיי זיך ניט געקענט פאָרשטע־לען. ניט זייענדיג בעהאוועלט אין דעם דאָזיגען מין האָט מען די הרוגים געוועקט, ווי איינגעשלאָפענע. קיינער איז אבער ניט אויפגעשטאָנען. — אלע טויט.

ערשט איצט איז די פראגע וועגען א בית־עולם געוואָרען א נויטוועגדיגקייט.

אפילו העגדיל דער אלטער, וואָס האָט זיך אויך איצט אויסגעדרעהט פון טויט האָט צוגעגעבען:

— יא, איצט מוזען מיר האָבען א בית־עולם!.. עס איז די דיכטיגע צייט!...

אָבער איינער פון די איינגערע האָט א מאך געטהאָן מיט דער האנד:

— איצט איז פון דער גאנצער שטעדטעל געוואָרען א בית־עולם!..

דאָס קליינע שטיבעל.

דאָס שטיבעלע, ווּאו אהרן־ליב, אן אָרימער תּבואה־הענד־לער, האָט געוואוינט מיט זיין זעקס־נפשות'דיגער פאמיליע, — דאָס שטיבעלע איז געווען א קליינס און איז בעשטאַנען נאָר פון צוויי חדרים, אויב מען זאָל דעם אויווען, וואָס איז געווען כלומר'שט אָבגעצוימט מיט א דורכגעלעכערט שפּאניש וועג־טעל, אויף אריינגעהמען אין חשבון. אהרן־ליב איז געווען אין חדרים ניט שטאַרק געניט און דער אָבגעצוימטער אויווען איז ביי איהם געווען פערעכענט פאר א בעזונדער חדר, דערפאר אָבער, דאָס ווייב, בילע, וואָס האָט געשטאמט שוין פון א ריי־כערער פאמיליע, האָט דערפון חוזק געמאכט און שטענדיג פאַרגעווארפען אהרן־ליב'ן זיין נחלה, און אויב אהרן־ליב פלעגט זיך איינעקשנ'ען און האלטען זיך ביי זיינס, אז דאָס שטיבעל בעשטעהט בפירוש פון צוויי חדרים, ווייל דער אויווען איז פאַרט אָבגעצוימט, פלעגט זיך בילע ניט פויל־ען, אויפהויבען מיט די הענד דאָס גאנצע שפּאניש וועגדטיל און פערווארפען אויפ'ן אויווען, דעמאָלט פלעגט ערשט אהרן־ליב מוזען מיט שווייגען אליין מודה זיין, אז זיין שטיבעל האָט טאקע נאָר איין חדר. נאָר אהרן־ליב פלעגט אויך דעמאָלט זיין שטאָלץ ניט פערליע־רען. אדרבה, ער פלעגט נעהמען אין האנד אריין די גראָה־גע־ווארענע בּאָרד, א הוסט טהאָן, מיט א רחבות אויסשפּייען אויפ'ן מיטען פאַדלאָגע, מעשה בעל־הבית, און זיך אָנרופען:

— אבי אן אייגענס! קיין שכן'טע ביזטו נאט צו דאנקען ניט!

ערשט דעמאלט פלעגט בייל'ע ווייבער ווערען, ארומבנעהמען צוריק פון אויווען דאס שפאנישע וועגדטיל, אוועקשטעלען אויפ'ן פריהעריגען פלאץ און פלעגט מודה זיין:

— אן אייגענס איז טאקע אן אייגענס.

דערזעהענדיג צוריק דעם אויווען אבגעצוימט מיט'ן וועגטעל פלעגט אהרן-ליב וויעדער זיך ניט קאנען איינהאלטען און אויסרופען:

— עס איז פארט צווויי חדרים!...

— תרח! פלעגט שוין בייל'ע .ווידער **בייז ווערען. זאג** כאטש א חדר מיט א קיך!...

אויך דער פשרה פלעגט שוין אהרן-ליב איינגעהן.

—א קיך — פלעגט ער גוטמוטהיג מורמלען — **געהט אויך** ניט באראוועם....

און מאן און ווייב פלעגען אויך א צייט שלום **ווערען...**

דאס אייגענשאפט פון שטיבעל וואלט שוין ניט אזוי אויסגעמאכט, ווי דאס, וואס דאס שטיבעל איז געווען א צו-אלטס. און ניט נאר אין דער צאהל פון די חדרים איז מאן און ווייב ניט געווען איינשטימיג, נאר אפילו אין דער צאהל יאהרען. וואס דאס קליינע שטיבעל האט געצאהלט. לויט אהרן-ליב'ס רעכענונג איז דאס שטיבעל אינגאנצען אלט געווען א יאהר אכ-ציג, נייניציג. ד. ה. געבוירען האט עס זיין זיידע. בייל'ע אבער, וואס איז אויך געווען א געבוירענע אין דעם זעלבען שטער-טעל און וויים די נאנצע געשיכטע פון אהרן-ליב'ס משפחה, — בייל'ע האט היסטארישע דאקומענטען, אז דאס שטיבעל איז שוין אלט א יאהר 150. און אז אהרן-ליב פלעגט שווער אנקומען אויפצוואוויזען די אמת'ע עלטער פון'ם שטיבעל, פלעגט ער זיך וויעדער לאזען אויף א שלום:

— און אז 150 יאָהר ביזטו בדלות. אדרבא, וואָס עלטער בעסער. הלואי זאָלען מיר דעם שטיבעל'ס יאָהרען דערלעבען. דערלעבען.

פלענט אָבער בייל אויפווייזען, אז דאָס שטיבעל שמעקט שוין מיט קברות־בלעטער, פון די שינדלען פון דאָך איז קיין זכר ניט געבליבען און וועז ניט דער דיק־בעוואקסענער מאָך אויפ'ן דאָך, וואָלט דער רעגען און שניי אין שטוב אינווייניג אריינגעקאפעט. — און הלואי זאָל איך ליגען זאָגען — פלענט זי ענדיגען שטארק פעסימיסטיש — דאָס שטיבעל וועט אמאָל ביי א זאוועראכע נאָך איינפאלען און זאָל גאָט נאָר אויסהיטען, וואָס פאר אן אומגליק עס קאן טרעפען...

אזא נבואה האָט אהרן־ליב'ן צייטענווייס געשרעקען. און ארויסגעהענדיג פון שטוב אין דער־פריה דאוונען פלענט ער ניט איינמאָל זיך אוועקשטעלען בייז שטיבעל, בעטראכטען די וועגד, דעם דאָך און פלענט משער זיין, אז דאָס שטיבעל שטעהט טאקע בחזקת סכנה... און אין יענעם טאָג פלענט ער ביים בענשען שטארק מכוון זיין דאָס וואַרט את ביתי, טייטשענדיג אין געדאנק ניט ווי דער פשט איז מיין הויזגעזינד, נאָר מיין שטיבעל... און חאטש ער האָט געוואוסט, אז גאָט איז א יודע מחשבות, פלענט ער דאָך זיך ניט פערלאָזען אויף דער מחשבה אליין און פלענט מיט די ליפען שטיל אויסרייד ען: את ביתי — מיין שטיבעל...

אז ער בעגעהט ניט קיין עולה קענען זיין הויזגעזינד איז ער געווען זיכער, וואָרים אויסער ביתי איז דאָך דא בפירוש את אשתי ואת זרעי. און עס איז טאקע א סברא, בעדאכט ער זיך דעמאָלט, אז את ביתי מיינט מען טאקע אין פשטות דאָס שטיבעל, וואָרים וועז ניט, צו וואס דארף שטעהען את אשתי ואת זרעי ?...

אבער אויפ'ן בענשען אליין פערלאָזען זיך איז צו־רייזקאליש, כאטש אהרן־ליב איז א איד א מאמין... און אז דאָס שטי־

בעלע האָט אין א ווינטערדיגען אָוונט ביי א גרויסען שטורם אזוי ווי קנאק געטהאָן איז אהרן־ליב, וועלכער איז דער אייני־ציגער אין שטיבעל נאָך ניט געשלאָפען, שטארק אונרוהיג גע־ווארען: גאָט זאל היטען וואָס קאן זיך טרעפען. דאָס שטיבעל שטעהט שוין באמת אויף משקלות.

אויף מאָרגען האָט ער געהענדיג צוריק פון דאוונען אב־געשטעלט לייזער דעם טשעפלער, וועלכער איז אויך געגאנגען פון דאוונען, און ווי א חולה וועגדט זיך צו א דאקטאר האָט ער זיך נעווענדעט צום אלטען טשעפלער.

— איך האָב געוואָלט ביי אייך עפעס א פרעג טהאָן, ר' לייזער.

— נו, נו... — האָט דער טשעפלער רוהיג, ווי זיין שטיי־גער, אבגעעגטפערט און געפיפקעט די לאנגע ליולקע...

— דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט, אז איהר זאלט זיך מטריח זיין אָנקוקען מיין שטיבעל... עפעס דאכט מיר, אז זי זינקט אונטער אביסעל אין דער ערד אריין... עס הייסט, נים קיי זסך, נאָט צו דאנקען, די פענסטער דערגרייכען נאָך, נאָט צו דאנקען, ביז די פריזבעס, נאָר דער פונדאמענט, וואָלט איך שווערען, איז אריין א ביסעל אין דער ערד, דאָס הייסט, עס האָט זיך אראָבגעזעצט...

— מיר וועלען אָנקוקען, וועלען מיר זעהן... — האָט לייי־זער געענטפערט רוהיג, טאקע ווי א דאקטאר, וואָס האָט צו טהאָן מיט א סך חולאים, און וואָס — מישטיינס געזאָגט — געהט איהם אָן, וואס איין מענשעלע איז ערגער מסוכן קראנק.

און כאָטש אהרן־ליב איז געווען א איד א בעל־הבית, א למדן, א יחסן, און לייזער דער טשעפלער — ניט מעהר ווי א איד א בעל־מלאכה, האָט דאָך אהרן־ליב אין דער מינוט געפיהלט א טיעפע אכטונג צום לעצטען און האָט זיך געפיהלט, אז אין יענעמעם הענד לייגט זיין גאנץ לעבען.. זאל נאָר יענער אויס־רייזען א שלעכט וואָרט און דאָס שטיבעלע איז קאפוט.

דעריבער האָט ער געהענדיג ניט געהאט קיין העזה קיין סך צו דולטן א קאָפּ לייזער טשעסלער, נאָר נאָך א לאנגע פויזע האָט ער איידעל און ווייך א פרעג געטהאָן:

— איהר קענט דאָך, ר' לייזער, מיין שטיבעל...

— א שאלה! — האָט לייזער אבגעענטפערט און אהרן־ליב איז געוואָרען פון ענטפער, ווי געהויבענער...

צוקומענדיג צום שטיבעל האָט אהרן־ליב זיך דער ערשטער אָבגעשטעלט און זיך געוועגדעט מיט הכנעה...

— איצט, זענט מוחל, ר' לייזער, בעטראכט עס און זאגט אייער מיינונג...

— מיר וועלטן שוין זאָגען! איז לייזער שוין באמת שטאלץ געוואָרען און גענומען אבגעבען זיך אליין גרויס כבוד, רעדענדיג אויף „מיר", האָט ארויסגענומען די ליולקע פון מויל, ווי זי וואלט איהם געשטערט צו קוקען און אריינגעלעגט אין בוזעם, צוגעגאנגען צו די פריזבעם, וואס זיינען געווען פער־וואהט מיט שניי, א טאפּ געטהאָן די ווינקלטן פון די וועגד, פון איין אָרט ארויסגעשלעפּט א ביסל טרוקענע „פולוער", גערייבען עס מיט גרויס מבינות צוויישען די פינגער, ארויסגענומען פון בוזעם צוריק די ליולקע און געשוויגען.

— איז וואָס זאגט איהר, ר' לייזער?... — האָט אהרן־ליב ניט געקאָנט אויסוואַרטען...

— וואָס איז דאָ וואָס צו זאָגען? — האָט ר' לייזער גע־ענטפערט און האָט פעררויכערט צוריק די ליולקע — דאָס שטי־בעל דארף האָבען א תיקון...

— א גרויסען תיקון?... — האָט אהרן־ליב מיט דער־שראָקענע אויגען איבערגעפרעגט.

— פערשטעהט זיך, אז ניט קיין קלייגעם... — האָט לייי־זער זיך אליין געהאלטען ביי זיין רוהיגען, קאלטען טאָן... מען דארף עס אונטערהויבען אויף אכט בערוועגעס אין א וואגן און

דארף א נייעם פונדאמענט און מען דארף נייע באלקענם און א דעכעל א נייעם וועט מען שוין במילא דארפען...

— דאס הייסט, מען דארף בויען א נייע שטוב, — האָט אהרן־ליב ביטער געשמייכעלט... דאָס איז אבער ניט ביי מיר נע כחות... איך ווייל נאָר וויסען, צי איז חלילה קיין סכנה ניטאָ דערווייל, ביז גאָט וועט העלפען, צו בלייבען וואוינען נאָך...

— קיין גאָט בין איך ניט, — האָט ר' לייזער ווי חוזק געמאכט, אז עם זאָלען זיין שטילע פאָגאָדעם איז קיין סכנה ניט....

„אבגעזאגט הייסט עס", האָט אהרן־ליב אין געדאנק אויסגעטייטשט ר' לייזערס ענטפער און מיט א געבראכענעם קול האָט ער געזאגט:

— אזוי צי אזוי, א יישר אייך, ר' לייזער, פאר אייער טרחא.

פון דעם דאָזיגען יישר איז דער רוהיגער ר' לייזער אביסעל וויכער געוואָרען און האָט דאך געפונען א טרייסט־וואָרט:

— עט.. קיין סכנות איז ניטאָ... מען וואוינט אין ערגערע שטיבלעך ביי אונז... גאָט איז א פאָטער...

און איז אוועק...

חאָטש די לעצטע ווערטער פון ר' לייזער'ן האָבען אהרן־ליב'ן אביסעל צוריק בערוהיגט, איז ער דאך א גאנצען טאָג אומגעגאנגען ווי צודולט. אלע וויילע געהויבען די אויגען צום באלקען, געטאפט אינווייניג די וועגד, די פענסטער, אזוי אז ביילע האָט עם בעמערקט און געפרעגט איהם:

— וואָס טאפסטו א גאנצען טאָג...

— וואס טאפ איך, וואָס — האָט ער צודולט געענטפערט — איך טאפ גאר ניט...

און אין אוועג, וועג אלע זיינען אין שטיבעל געשלאָפען, האָט ער אראָבגענומען פון אלטען אלמער דעם צוויי קאָפיקעענעם לוח'ל און געזוכט די „וועטערונג".

דער לוח האָט צוגעזאָגט אויף א פּאָר חדשים פרעסט, שפּע־
טער רעגענס ! ווינטען ערשט אין א האלב יאָהר ארום...
און אהרן־ליב האָט זיך אביסעל בערוהיגט...

דער וואלד און שטוב,

וואלף פרעידעם איז געווען א שטרענגער טאטע, האט קיינ־מאל ניט ערלויבט זיין אינגעל זאל זיך שפּיעלען, או משה'לע פלעגט זיך אין א פרייער צייט ארויסכאפּען אויפ'ן הויף אדער אין גאס נעבען שטוב, פלעגט שוין וואלף איהם היטען דורכ'ן פענסטער און אכטונג געבען, או ער „זאל ניט איבערקעהרען די וועלט". — איבערקעהרען די וועלט האט ביי וואלף פרעידעם געהייסען וועז משה'לע פלעגט זיך אייגבויגען, אויפהויבען א שפּענדעל און עס א וואהף טהאן. דערפאר פלעגט משה'לע גלייך בערויבט ווערען פון זיין פרייהייט!

— אין שטוב אריין, יונגאטש דו! — פלעגט וואלף אן אויפגעקאכטער איהם רופען דורכ'ן פענסטער, וועלכען ער האט צוליעב דעם עקסטרא א ביסעל אויפגעפּענט און משה'לע לאזט זיך אריין צוריק אין שטוב, שטעלט זיך אוועק מיט אן אראב־געלאזטען קאפּ און ווארט אויף א פסק.

— וואס האסטו דארטען געטהאן?

— גאר נישט... — פערטיידיגט זיך משה'לע.

— אזוי גאר, גאר ניט... דו ביזט נאך צו אלע צרות א ליג־נער אויך... ווערט וואלף נאך בייזער און נעהמט זיך צו משה'־לעם אויער...

און משה'לע האלט פאר א גליק, אבקומען די שטראף מיט'ן אויער אליין... כאטש דער וועהטאג איז געגוג גרויס, אבער צו שמייסען קומט דאס ניט.

שמיץ בעקומט משה'לע וועז ער גנבה'ט זיך ארויס אין א זו־מערדיגען טאָג פון דער היים, וועלט פערלוירען אויף עטליכע שעה אזן נאָך א שטרענגער אויספארשונג געפינט מען אויס, אז ער איז געווען מיט א „חברה" אין וואלד.

— אין וואלד גאָר לויפען! זינגט צו דער טאטע נאָך יעדער שמיץ, א שייגעץ ביזטו! וועניג שבר לימוד צאָהל איך פאר דיר? ניט געגעבען ערשט דיין רבי'ן א בלוטיגען פינפערל?...

אלץ וועט דער שטרענגער וואלף מוחל זיין משה'לען אין א צייט ארום, אבער דעם וואלד וועט ער איהם שטענדיג דערמאָהנען.

— איך וואלט געוואלט וויסען, וואס האָסטו געטהאָן דאָרטען אין וואלד? — נעהמט ער איהם אמאל אויף א פערהער אין א פאָר חדשים ארום...

אזן משה'לע שטעהט א פערשעהמטער אזן וויים ניט וואָס צו ענטפערען.

ערב שבועות לאכט משה'לע פון טאטען. דאָס הייסט ניט אין דער הויף לאכט ער, נאָר ביי זיך אין הארצען, גלייך ווי ער דאוועט אָב וועגדט ער זיך צו דער מאָמען:

— גיב מיר עסען, וואָרים איך האָב ניט קיין צייט, איך מוז געהען אין וואלד...

ער זאָגט עס אזוי הויך, אז דער טאטע זאל הערען.

ער ווי? זיך דאס נוקם זיין אן טאטען, דער טאטע וויים אז משה'לע געהט היינט אין וואלד ניט צו שטיפען, נאָר צו־ליעב גרינס אויף שבועות. אזוינס פערוועהרען איהם קען ער ניט, עס איז פאָרט א מנהג ביי אידען, כאָטש אז ער ווי? קאָן ער זאגען, אז דאָס איז ניט שטארק־אידישליך. אבער ווי באלד א מנהג איז פערפאלען אזן ער וועגדעט זיך צו משה'לען:

— אָבער דו זאלסט געהן ווי א מענש, ניט לויפען, ניט

צורייסען די בגדים, ניט צושנייידען די פינגער און ניט פער־
טשעפען זיך מיט שקצים...

משה'לע פערשפּרעכט אז ער וועט ניט עובר זיין אויף
קיין שום לאו פון דעם טאטעניס תורה. אין הארצען אבער לאכט
ער זיך אוים: היינט מעג ער אלץ. עס איז ערב שבועות און ער
מוז פערזארגען מיט גרינס, היינט זיינען אלע מיט איהם: די
עלטערע שוועסטער, די מיטעלע, די מאמע און אפילו דער זיידע,
וועלכער קומט איהם אלע מאל מוסר'ן, כאטש משה'לע וויים ניט
וואס וויל פון איהם דער זיידע — קיינער וועט איהם היינט, ערב
שבועות ניט שטערען צו געהן אין וואלד מיט חברים נאך גרינס.

א זייגער צוויי איז שוין משה'לע צוריק מיט'ן גרינס, וועל־
כעס ער האט געבראכט אין צוויי גרויסע בינטלעך. ער בינדט
זיי אוים, לעגט זיי אוועק אין מיטען שטוב, און הויבט אן
מיט דער הילף פון דער עלטערער שוועסטער אנישטעקען די גרי־
נע ריטלעך אין די שפאלטען פון דעם באלקען, ארום די פענס־
טער, ביים טהיר און וואו נאר עס לאזט זיך און לאזט זיך ניט...

— ווי עס שמעקט א מחיה! — קוויקט זיך די מוטער,
שטעהענדיג ביים אויוועז.

אויך די שוועסטער קוועלען אן פון דעם אנגענעהמען
וואלד־ריח, וואס די ריטלעך האבען ארויסגעדופטעט אין שטוב.
דער טאטע אליין געהט צו, נעהמט א ריטעל, לעגט איהם צו
צום נאז, ווי מען לעגט א הינערשע פעדער צום נאז פון א מת
און אויך ער לעבט אב. אבער נתפעל ווערען פאסט איהם ניט.
עס איז דאך פארט ניט מעהר ווי ריטלעך פון א וואלד. וואס
פאר א ווערטה האט עס פאר אן עלטערען מענשען, ווי ער...

אבער, אז משה'לע זעהט ווי אזוי דער טאטע נעהמט אלע
וויילע א נוי ריטעלע און לעגט עס צו צום נאז און שמעקט, דער־
פיהלט ער זיך אזוי געהויבען, אז ער הויבט אן צו בעפעהלען
דער שוועסטער:

— קלויב אויף די ריטלעך און שטעק זיי אן אט דא לע־
בען אלמער...

דאס מיינט ער דערמיט, זי זאל ביים טאטען צונעהמען די
ריטלעך...

דאס איז זיין נקמה וואס ער נעהמט פון טאטען פאר די
שמיץ, וואס ער האט איהם געגעבען, וועז ער איז אין א וואג־
כענדיגען טאג געווען א מאל אין וואלד...

ערב שבועות טהוט ער איהם אב. ער ברענגט איהם א נאנ־
צען וואלד אין שטוב אריין אוז ער מוז נעבעך שווייגען, דער
שטרענגער טאטע.

לייכטער.

די פּאָר האָלב־זיידענע לייכטער וואָס פּנחס האָט בעקומען צו דער חתונה, אָפּט דרשה־געשאנק פון אן אלטער מוהמען, זיינען ביז א צעהן יאָהר נאָך דער חתונה אָבגעהיט געוואָרען אויפֿן שעהנסטען אופן. אויב מען האָט וואס געדארפט „פּאר־זעצען" אין ענגע צייטען און סיי פּנחס, סיי זיין ווייב געלט, האָבען זיך נעבראכען דעם קאָפּ וואָס מען זאָל אוועקטראגען צו לייבע דעם וואָכערניק, איז דער גורל אויף די לייכטער קיינמאָל ניט אויסגעפאלען. ניט דערלעבען וועט לייבע דער וואָכערניק צו האָבען די זכיה, אז מען זאָל איהם אוועקטראגען די לייכטער! א קישען איז אפילו אויך א שאָד און דערצו נאָך איז פון א קישען די בזיונות גרעסער: ווי מען זאָל זיך ניט קליגלען און אייגווויקלען זי אזוי, עס זאָל אויסזעהן ווי א געוועהנליך פּעקעל, דערקענט מען גלייך, אז עס איז א קישען. אודאי איז גלייכער דער יום־טוב'דיגער אויבער־בגד. וועז לייבע דער וואָכערניק וואָלט ניט געווען אזא מבין אויף סחורה און וואָלט דאָס בגד ניט אבגעשאצט אין צוועלף גילדען.

וואר רעדט נאָך, אז פּנחס האָט דעם דאָזיגען יום־טוב־דיגען בגד געגומען נוצען צייטענווייז אויך אין דער וואָכען און דער אויבערשלאק איז אביסעל אָבגעלאקירט געוואָרען, האָט שוין לייבע דער וואָכערניק מעהר ווי א קערבעל אויף איהם ניט געוואָלט בארגען. ער וואָלט אויך דאָס קערבעל ניט געבארגט, וועז ער וואָלט געזעהן דאָס קיילעכדיגע קליין לאטקעלע, וואָס

דער דאזיגער יום־טוב'דיגער בגד האָט פערמאגט. צום גליק איז אָבער לייבע געווען א קורצזיכטיגער און האָט די קונציג־נעלעג־טע לאטקעלע ניט דערזעהן.

אבער אין א בעל־הביתישקייט געפינט זיך נאָך גאָט צו דאנקען וואָס צו פערזעצען. א מעשענער סאמאָוואר איז אויך עפעס ווערט. אז מען שייערט איהם אויס גלאנצט ער ווי גאָלד און ביי לייבע דעם וואכערניק צושפיעלט זיך אזוי דער יצר־הרע צו איהם, אז ער בארגט אויף איהם, אוש אנדערהאלבען קערבלעך, ניט קוקענדיג וואָס צווישען די פיעלע משכנות, וואָס ער פערמאָגט, זיינען דאָ אודאי ביי א צעהן סאמאָוואַרען.

מיט איין וואָרט — צו די לייכטער איז דאָס אונגליק א לאנגע צייט ניט דערגאנגען. ערשטענס איז נאָך די נויט ניט געווען קיינמאָל אזוי גרויס, אמת, אין די ערשטע צעהן יאָהר נאָך דער חתונה האָט שוין פנחת פערמאָגט ביי א זעקס קינדערלעך. צום גליק אָבער זיינען די פיער עלטערע געווען מיידלעך און אין חדר האָט מען זיי ניט בעדארפט שיקען. די אינגלעך זיינען נאָך געווען קליין: דאָס מוזיניקל איז אלט געווען סך הכל צוויי יאָהר, און דער אנדערער אינגעלע פיער יאָהר. דערצו האָט נאָך פנחס געהאט שטיצע פון זיין שווער, ביי וועלכען ער האָט געמאָהנט ביי א פופציג רובל, וואָס איהם איז געקומען צום נדן און דער שווער פלעגט פון צייט צו צייט צואווארפען א פאָר רובל, ניט אזוי אויפ'ן חוב פון'ם נדן, וועלכען דער שווער האָט געליקענט, נאָר צולעב דער טאָכטער, וואָס האָט געהאט פון פנחס'ן אויסגעריסענע יאָהרען און ער האָט איהר אלץ פאר־געווארפען, אז איהר טאָטע האָט איהם אָנגעזעצט!

עס זיינען אָבער פערגאנגען נאָך עטליכע יאָהר, דער שווער איז, כאָטש נאָך ניט געשטאָרבען, אָבער ער איז אזוי פער־אָרימט געוואָרען, אז ער איז געווען טויט לעבעדיגערהייט. פאַ־דערן ביי איהם דעם אלטען חוב וואָס עס קומט איהם פון די פופציג רובל נדן איז אן אונמענליכע זאך . . . פנחס

האט שוין געדאנקט גאט, אז דער שווער לאזט א י ה ם צו רוה. פארזעצען איז שוין ניט געווען וואס. דער סאמאוואר איז שוין אויף ביי לייבע'ן געבליבען און וועדליג ער בעריהמט זיך, האט ער איהם שוין פערקויפט, ווייל פנחס האט צו לאנג איהם ניט אויסגעלייזט און „פא זאקאנו", האט ער געהאט רעכט צו כענדיק האט איהם ניט פערקויפט, ער ווייל נאר אזוי צוריק איהם ניט אבגעבען, ווייל דער סאמאוואר איז א מציאה א פינף רובל און געבארגט האט ער אויף איהם בלויז אנדערהאלבען רובעל. אבער פנחס האט אפילו ניט געפרובט פראטעסטירען, ווייל ניט נאר האט ער דעם סאמאוואר ניט געקאנט אויסלייזען, נאר ער האט געדארפט אנקומען ווידער צו לייבען מיט נייע משכנות. הלואי וואלט נאר געווען וואס צו פערזעצען !

דער יום־טוב'דיגער בגד איז שוין פאר דער צייט געווארען ניט נאר וואכעדיג, נאר אין גאנצען צוריסען אזוי, אז אין דער וואכען איהם טראגען איז שוין אויך ניט געווען קיין גרויס כבוד... בלייבען נאך די קישענס, איז צוויי, די אמת'ע פוכאווע, ליגען שוין טאקע ביים וואכערניק, און פאר די אנדערע צוויי שטעלט זיך איין געלע; זי זאגט, אז מעהר לאזט זי ניט פער־זעצען קיין בעטגעוואנט.

— וואס־זשע, וועסטו פערזעצען, חכמה מיינע ? — האט איינמאל פנחס א פרעג איהר געטהאן, וועו אין שטוב האט שוין געפעהלט ניט נאר אויף שבת, נאר אויף א געבעקס ברויט.

— וויים איך וואס ? — האט געלע געקנייטשט דעם אזוי אויך געקנייטשטען שטערן — פון מיינעטוועגען וואלט איך פערזעצט די נשמה מיינע . . .

— די נשמה דיינע דארף לייבע ניט . . . — האט פנחס נאך געהאט מוט צו וויצלען זיך (פון דער נאטור איז פנחס טאקע געווען א וויצלער !)

— נו, טא פערזעץ דעם טלית און תפילין ! — האט געלע מיט נאל געזאגט.

— וויי באלד אז שוין יא אזוי וויט, איז דאך גלייבער די

לייכטער... — האָט פּנחס דיפּלאָמאטיש אנגעדייטעט, און נאָך א קורצען שווייגען האָט ער ערקלעהרט דעם שכל:

—דעם טלית און תפילין, פערשטעהט זיך, מוז איך האָבען אלע טאָג און די לייכטער דארפסט דאָך האָבען בלויז אויפ מאל א וואך... און אז מען וויל בענטשט מען ליכט אויף ציגעל . . .

געלע האָט געוואלט אויסזידלען איהם פאר דעם דאָזיגען העזה'דיגען פּאָרשלאג אָבער אנשטאָט זידלען האָט זי זיך צעווינט.

—טאָמער האָב איך נאָך פיער שטיקלעך לייכטער, וויל סטו דאָס אויך אוועקטראָגען צו „איהם", צום גזלן.

פּנחס, בטבע א ווייכהערציגער מענש, האָט קיין טרעראָן ניט געקאָנט פערטראָגען און ער האָט בעשלאָסען מעהר די לייכטער ניט צו דערמאָנען.

אָבער אז די נויט איז אין א פּאָר וואָכען ארום אויסגעוואקסען, אז זי האָט שוין ענג געמאכט דאָס גאנצע שטיבעל און מען איז שיעור ניט דערשטיקט געוואָרען, איז פּנחס, אזוי זיצענדיג און טראכטענדיג וואָס צו פערזעצען אויסער די לייכטער און טלית און תפילין, — פּלוצים בעלויכטען געוואָרען פון א גרויסער אידעע.

ער האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט. זיך דורכגענאנגען איבער'ן שטוב, האָט פון גרויס אויפרעגונג ארויפגעטראָטען אויף א הענטעלע פון א קינד, וואָס איז ארומגעקראָכען אויף דער פּאָדלאָגע, און ניט נעהמענדיג אין אכט דאָס געוויין פון קינד, האָט ער זיין אידעע הויך אויפ'ן קול געמאָלדען אין שטוב:

ער האָט אָנגעהויבען מיט א קליינער הקדמה:

— געלע, דו וועסט נאָר ניט טרעפען, וואָס פאר א פּלאָן איך האָב.

— דיינע פּלענער! — האָט געלע אפּיקורסיש געמורמעלט:

— דו וועסט הערען, וועסטו זיך כאָפּען פאר'ן קאָפּ.

— פאר'ן קאפ כאפ איך מיך שוין, — האט געלע געזיפצט
— ער ווערט מיר סיי־ווי־סיי צופלאצט . . .
— וועסט זעהען געלע ווי גוט עס וועט זיין . . .
— נו, נו, לאמיך שוין הערען ! — איז געלע אליין געוואָרען אונגעדולדיג.
— טו הער מיט קאפ ! — האט פנחס זי אויפמערקזאם געמאכט — איך וועל טאקע לייבע דעם גזלן אוועקטראגען צו פערזעצען די לייכטער. אי וואס ? פרייטאג וועסטו דארפען בענשען ליכט און אויף ציגעל בענשען וויסטו ניט, וועל איך איהם פרייטאג פארנאכט אוועקטראגען דעם טלית און תפילין און אויסלייזען צוריק די לייכטער. שבת דארף מען דאך ניט קיין תפילין, אי וואס א טלית אויף שבת אין דער פריה ? וועל איך, פערשטעהסטו מיך, שבת דאוונען ותיקין און וועל „כאפען" דיין טאטענ'ס טלית — פערשטעהסטו דעם פלאן ! . . .
געלע האט יא פערשטאנען און ניט פערשטאנען און ענדליך האט זי זיך אבגערופען :
— נו, און זונטאג ?
— זונטאג, בהמה דו, טראג איך אוועק צוריק די לייכטער און לייז אויס דעם טלית און תפילין...
— ביז־וואנען־זשע וועט זיך עס ציהען אוא מעשה ? — האט געלע שוין נאכגיעביג א פרעג געטהאן.
— ביז וואנען גאט וועט העלפען. — האט פנחס זיך געפרובט צו־חנפה'נען צו געלע'ן און צו גאט, וואס ער האט פאר ביירע מורא געהאט . . .
אבער געלע האט זיך געכאפט, אז ווי אזוי קאן גאט העלפען, אז מען פערזעצט לייכטער און א טלית.
— מיר דאכט דוקא פערקעהרט, אז ער קאן נאך שטראפען . . . — האט זי זיך צוזיפצט : מען האנדעלט מיט זיינע הייליגע זאכען.

אבער דאָ איז שוין פּנחס אוועק א ביסעל אויף אן אפּיקורסישען דרך און האָט ווי פּאר זיך א מורמל געטהאָן :

— עט, שטראָפען . . . מעהרער שטראָפען קען ער שוין ניט . . . און עס איז געבליבען ביי פּנחס'ן אוועקצוטראָגען גליך די לייכטער . . . .

ער האָט זיי איינגעוויקעלט אין א ווייס סערוועטל און מיט א געבראָכען געמיט איז ער ארויס פון שטוב, לאָזענדיג געלען א ווייענדיגע.

דעם גאנצען וועג האָט ער געמאכט פּלענער, ווי אזוי צו האנדלען מיט'ן וואָכערניק, צי זאָל ער איהם דערצעהלען, אז ער האָט בדעה זיי פריוטאג אויסצולייזען, אָדער דערווייל מאכען א שווייג.

לייבע דער וואָכערניק, א הויכער מאנערער איד, מיט האלב־פערמאכטע אויגען האָט בעטראכט די לייכטער, זיי אבגעשאצט אין זעקס רובל ; און אזוי ווי ער באָרגט נאָר א דריט־חלק, וואָס עס איז ווערט, האָט ער אויסגערעכענט מיט דעם שטיקעל בלייַ־פּענער, וואָס ער האָט א דאנק איהר קורצקייט קוים איינגעהאלטען צווישען די פינגער, אז ער באָרגט דערויף צוויי רובל און אזוי ווי ער וויים שוין פון פריהער, אז זיי וועלען ליגען א יאָהר זיכער, נעהמט ער שוין אראָב די צוויי קאָפּיקעס א וואָך פּראָצענט . . . און אזוי ווי דאָס יאָהר דאָרף זיין א עיבור יאָהר, הייסט עס זעקס און פופציג וואָכען — רעכענט ער אראָב שוין זעקס־און־פופציג מאל צוויי :

— וויפיעל איז זעקס־און־פופציג מאל צוויי — האָט לייבע פערשמורעט די קלייניע אויגעלעך — האָבען מיר א קימא לן . . . א קימא לן . . . א רובל מיט צוועלף . . . פון צוויי רובל אז מ'נעהמט אראָב א רובל מיט צוועלף — בלייבט איבער — האָבען מיר א קימא לן . . . א קימא לן . . . אכט־און־אכציג קאָפּיקעס האָט ער ענדליך אויסגעחשבונ'ט און

ווישענדיג זיך דעם שוויים, האָט ער וויכטערציג צוגעגעבען :
— הייסט עס, ר׳ פּנחס, בעקומט איהר אכט־און־אכציג קאָפּיקעס . . .

אָבער כאָפּענדיג זיך, אז ער איז שוין צו גוטהערציג, איז ער גלייך געוואָרען שטרענגער און האָט זיך אָנגערופען :
— איך בין אָבער אייך מתּרה, ר׳ פּנחס, אז מעהר ווי א יאָהר זאָלט איהר עס ניט לאָזען ליגען, וואָרים וועז ניט, וועט זיין מיט די לייכטער אזוי ווי מיט׳ן סאָמאָווער . . .

פּנחס איז געשטאָנען און געציטערט ווי א בלאָט. דאָס קופּקעלע קופּער־גלט. האלב אין פערזשאָוועדטע מטבעות וואָס לייבע דער וואָכערניק האָט מיט ציטערענדיגע הענט פּאר איהם אויסגעלענט, האָט איהם אָנגעקוקט ווי מיט חוזק און דראהונג.

די לייכטער, אויסגעשייערטע און פינקעלדיגע, זיינען נעשטאָנען נעגענאיבער אויפ׳ן טיש און האָבען זיך געבעטען צוריק. דאָס האָט דער וואָכערניק גלייך בעמערקט און ער האָט זיי, אלע פיער געבונדען און אוועקגעלענט זיי אונטען אין אזא מין קאָסטען, וואָס האָט אויסגעזעהען ווי אן ארוז . . .

מיט גרויס שרעק האָט פּנחס צוגענומען דאָס קופּקעלע געלט, איין מטבע איז אראָבגעפאלען אויף דער ערד און איהר קלאנג איז נעווען אזוי דומפיג און שוואר.

פּנחס האָט זיך איינגעבויגען, די מטבעה אויפגעהויבען און מיט א זיפּ זיך געלאָזט געהן אהיים.

אויפ׳ן גאס האָט ער זיך אָבער בעטראכט, אז אהיים געהן טאָר ער ניט. ער מוז פריהער אריבערגעהן צום שוואר און זעהן בעזאָרגען דעם טלית אויף שבת ותיקין.

אָבער דער גאנצער פלאן וואָס האָט איהם פריהער אזוי בעגייסטערט, האָט ביי איהם פערלוירען זיין רייז. ערשטענס האָט ער זיך דערמאָנט, אז דער שוואר דאָווענט אליין ותיקין און צווייטענס, האָט פּנחס זיך געכאפט, אז לייבע דער וואָ־

כערניק וועט ניט וועלען חלופ'ן די לייכטער אויפ'ן טלית און תפילין.

און פאר זיינע אויגען האָט שוין געשוועבט דער ערשטער פרייטאג־צו־נאכט, אויפ'ן טיש ליגען פיער ציגעל, אויף די ציגעל ברענען פיער ליכט און געלע שטעהט איבער זיי א פער־ווינטע און בעטריעבטע . . . .

און ער האָט זיך געלאָזט געהן מיט וואקעלדיגע טריט, ניט ווייסענדיג אליין וואוהין : צום שווער אָדער אהיים צו געלען . . . און אפשר נאָר צוריק צו לייבע'ן — אָבנעהמען די פיער האלב זיבערנע לייכטער, אויב יענער וועט נאָר נע־בען . . .

ער איז דאָך אן אמת'ער גזלן ! . . .

דער מאמעס פערערען.

אויסער די צוויי גרויסע קישענעס האָט בייַלקע אויך נע־
האָט א פערענע, וואָס די מוטער האָט איהר געגעבען אין וועג
אריין קיין אמעריקא. די דאָזיגע פערענע האָט פערמאָגט דריי
ציכען. די ערשטע צוויי זיינען געווען פון וויסען לייוועגט
און די אונטערשטע א רויטע. געגעבען האָט עס איהר די מוטער
מיט דער כוונה, אז בייַלקע זאָל דאָרטען קריגען א רעכטען חתן.
עס איז אָבער געגאנגען א יאָהר נאָך א יאָהר, בייַלקע האָט שוין
געארבייט אין צעהנדליינער שעפּער, זיך בעקענט מיט צעהנדלי־
נער באַיעם, מיט אייניגע פון צייט־צו־צייט אפילו א כלה נע־
וועזען, — דאָס בעטגעוואָנט איז אבער אַלץ געבליבען פּאר
איהר אליין. —

די נעשיכטע פון די צוויי קישענעס איז פּאר בייַלקען דונ־
קעל געווען. זי האָט ניט געוואוסט, וועז האָט די מאמע זיי
אָנגעשלאָגען און דערפּאר האָבען זיי אויך איהר קיינמאָל קיין
אייגדרוק ניט געמאכט, דערפּאר אָבער האָט זי געוואוסט, אז
די פּערענע האָט די מוטער איהרע בעקומען צו איהר חתונה.
שוין א נעשיכטע פון פופציג יאָהר און וועז זי פלענט אראָב־
ציהען די אויבערשטע צוויי ציכען און דערזעהן די אונטער־
שטע, די רויטע, פלענט איהר הארץ אָנהויבען העפּטיג צו קלא־
פּען. עס האָט זיך איהר געדאכט, אז די דאָזיגע רויטע ציך
איז אנגעפּיקעוועט מיט פּאסירונגען פון איהר מאמעס לעבען.

אינווייניג אין הארצען פלעגט איהר עפעס אנהויבען צו ווייגען און זי פלעגט צוריק אנטהאלטן די אויבערשטע ציכען, וועלכע זיינען שוין געווען געמאכט דא אין אמעריקא און זייער יחוס איז געווען ניט גרויס — געוועהנליכע וויסע ציכען אהן פערגאנגענהייטען און אהן סודות.

עס זיינען אריבער נאך א פאר יאהר אין דער פרעמד און די שטארקע, פערצייטיגע רויטע ציך האבט אנגעהויבען צו צוציהען זיך, צוגעהן און קליינע פעדערלעך פלעגען זיך ארויס־שפארען פון אינווייניג. בייקע פלעגט אין דער פריה, ווען זי פלעגט זיך אייליען אין שאפ צו געהן, מוזען לענגער קאמען איהרע שוין שיטערער געווארענע האר און ארויסגעהמען פון דארט די פעדערלעך, וואס זיינען איבער נאכט אנגעקראכען פון דער אלטער ציך ארויס . . .

בייקע האט מיט שרעק בעמערקט, אז די דאזיגע פופ־ציג־יעהריגע רויטע ציך הויבט זיך אן צו רייסען און פריהער אדער שפעטער, וועט זי מוזען די פעדערען איבערשיטען אין א נייער ציך. זי האט עס אבער אבגעלעגט פון טאג צו טאג, פון וואך צו וואך און פון חודש צו חודש. ניט דאס, וואס זי איז פערנומען געווען האט איהר געשטערט דעריין. אויך ניט דאס געלט וואס א נייע ציך דארף קאסטען האט איהר אבגעהאלטען. איהר הארץ האט זיך געשראקען אויפצומאכען די דאזיגע אלטע ציך, וואו עס ליגען די פעדערען, וועלכע איהר מוטער האט נאך אנגעשאטען מיט איבער פופציג יאהר צוריק! עפעס האט זיך דער בעקענריגער בייקע געראכט אז זי האט קיין רעכט ניט צו עפענען דאס, וואס פופציג יאהר נאכאנאנד איז געווען פערדעקט און בעהאלטען אונטער א שטארקער, רויטער ציך. . .

ענדליך האט אבער בייקע דערזעהן, אז לענגער ווארטען קאן מען שוין ניט. די פעדערען קריכען אלץ מעהר ארויס און אויב עס איז איהר א שאד צו שיידען זיך מיט דעם וואס איז

אלט פופציג יאהר, ווי די רויטע ציף, זיינען דאך די פעדערען אליין אויך אזוי אלט און זיינען נאך מעהר טייער !

און אייגמאל, אין א פרייען זונטאגדיגען פריהמארגען, האט זי זיך גענומען איבערשיטען די פעדערען אין א נייער אונטערטער ציך.

געוואוינט האט בייליקע אין א צימערל ביי איהרע לאנדסלייט. די מיסעס, אויך אן עלטערע פרוי האט איהר מוטער גוט געקענט און ווען בייליקע האט איהר מיט א שמייכל אין בערגענעבען, אז זי גענהט איבערשיטען די פעדערען אין א נייער ציך, האט יענע געענטפערט :

— נעווים, שוין צייט, די ציך איז שוין אלט אריבער פופציג יאהר ! א קלייניגקייט — אמאליגע שטאף !

בייליקע איז אריין צורוק אין איהר צימערל, האט גענומען די פעדערע און זי בעטראכט נאך א מאל ! די אונטערשטע ציך איז שוין ווירקליך גענוען אלט און צודריבעלט, לענגער האלטען אין איהר די פעדערען האט מען שוין ניט געקענט. מיט א קלאפעדיגען הארצען האט זי זיך גענומען זי אויפצופעפענען . . .

זי האט אריינגעלעגט די האנט איהרע אינווייניג און איהר האט זיך נעראכט, אז זי האט אנגעריהרט אזוינס, וואס איז שוין לאנג נעשטארבען און צוריק לעבעדיג געוואָרען. די פעדערען האבען זיך צולאזען אין דער לופטען, ווי זיינען גפלויגען איבער'ן צימערל, און ניט געהאט קיין מאכט זיך אראבצולאזען אויף דער ערד.

און איבערשיטענדיג די פעדערען אין דער נייער ציך, וואס איז נעמאכט געוואָרען שוין דא, אין אמעריקא פון א בילליגער לייוונד, און פערנעהענדיג זי צוריק — האט בייליקע דערפיהלט, ווי זי האט אבגעטהאן עפעס א שרעקליכען פערברעכען. איהר אלטע מוטער איז געשטאנען פאר איהר און טרויריג נעשאקעלט מיט'ן קאפ, און, דאכט זיך, נעשטראפט :

—אזוי, בייל̇קע ? — האָסט מיינע פערערן, אויף וועל̇כע איך האָב יאָהרען אָבגע־חל̇ומ׳ט, איבערגעשאָטען אין א פרעמ־דער ציך. מיינע איז דיר ניט אָנגעשטאנען !

זי האָט אויפגעהויבען צוריק די אל̇טע ציך, האָט זי שטארק געדריקט צו זיך און א שטראָם טרערען האָט ארויסגעשפּארט פון איהרע אויגען.

די פערערן וואָס זיינען געפל̇ויגען און זיך אומגעדרעהט אין דער ל̇ופט, האָבען ווי בעמערקט איהרע טרערען, און האָבען זיך צוגעקל̇עבט אָן איהר פייכטען געזיכט.

און אריינגעהענדיג צוריק אין צימער מיט די צוגעקל̇עבטע פערערען צום נאָסען געזיכט, האָט די בעל־הבית׳טע געל̇אָכט און געזאָגט :

— בייל̇קע, וואו האָסטו עס געקראָגען א ווייסע באָרד ?...

בייל̇קע האָט זיך בעמיהט צוריק צו שמייכל̇ען, זי האָט אָבער זיך ניט געקענט בעהערשען און דערמאָהנענדיג זיך אָן דער מאמעס פערענע און אָן איהר אייגען איינזאמען ל̇עבען איז זי שנעל̇ צוריק אין צימערל̇ אריינגעל̇אָפען, האָט אויפ־געהויבען די רויטע ציך פון דער ערד, האָט זי זיך שטארקער צוואוויינט און דורך די טרערען, גערופען נאָכאָנאנד — מאָמע, מאָמע !. . . .

די ציך האָט זיך ווי בעוועגט אין בייל̇קעס האנט און די פערערל̇ך, וואָס האָבען זיך דאָ און דאָרט נאָך ארומגעיאָגט איבער׳ן צימערל̇, זיינען זיך צוזאמען געקומען אל̇ע צו בייל̇קען, זיך ארומגעקל̇עפט ארום איהר געזיכט און האָבען איהר גע־טרייסט און געבראכט גרוסען פון איהר מאמען, פון פופציג יאָהר צוריק, וועו זי איז געווען יונג און שענ און גליקל̇יך . . .

און פאר בייל̇קע׳ן האָט דורכגעשוועבט דאָס גאנצע ל̇עבען פון דער מאמען. זי האָט זיך דערמאָנט אָן א ווינטער־נאָכט אין דער היים. זי, בייל̇קע, איז נאָך א קליין מיידל̇ע געווען, אָבער דאָס וואָס די מאמע האָט דערצעהל̇ט, האָט זי אל̇ץ פער־

שטאַנען, צו פּופּצעהן יאָהר האָט די מאַמע חתונה געהאַט . . . דעמאָלט האָט דאָס געהייסען שוין ניט נאָר קיין יונג מיידעלע... אָלע האָבען געלאַכט, ווען די מאַמע מיט איהר גוטען שמייכעלע האָט עס דערצעהלט . . . די עלטערע שוועסטער, וועלכע איז דעמאָלט אָלט געווען זיבצעהן יאָהר האָט זיך פערשעמט, און זי אליין, בייַלקע, א צעהן־יעהריגע מיידעלע, האָט דעמאָלט בעשלאָסען אז זי וועט אויך חתונה האָבען צו פּופּצעהן יאָהר . . .

און אָט האָט זיך אלץ איבערגעדרעהט — די מאַמע איז איצט אליין, די קינדער זיינען זיך צופאָהרען און זי, בייַלקע איז שוין באלד צוויי מאָל פּופּצעהן און דער מאַמעס פערינע האָט שוין ארומגעוואַנדערט אויף באהנען און שיפען, און דאָ, אין אלערליי צימערען — און אָט האָט זי דעם לעצטען זכר פון איהר אויסגעטהאָן!

און דעם נאַנצען זונטאַגדיגען טאָג האָט זיך בייַלקע געפיהלט, ווי זי האָט אַבגעמעקט א שטיק פערגאַנגענהייט פון דער מאַמען, פון איהר און איז געבליבען ביי א טרויריגער געגענוואַרט און ביי א פערשלייערטער צוקונפט, פון וועלכער עס איז אזוי שוער דעם שלייער ארונטעצורייסען . . .

און אויף מאָרגען וועט זי איז שוין געשטאַנען אין שאַפּ נעבען דער ניט נאָר בעקאַנטער מיידעל, מיט וועלכער זי האָט צוואַמען נעארבייט און וועט יענע האָט איהר קאַלטבלוטיג געפרעגט : נו, וואָס הערט זיך ? האָט בייַלקע זיך ניט געקאַנט איינהאַלטען און איהר דערצעהלט :

— איך האָב נעכטען מיין פּערענע איבערגעשאַטען.

דאָס מיידעל האָט א נענעץ געטהאָן און האָט געענטפערט :

— א וויכטיגע זאך — א פּערענע !

האָט איהר בייַלקע געזומען ערקלערען, אז די פּערענע איז שוין אלט פופציג יאָהר און אז איהר מאַמע האָט איהר בעקומען צו איהר חתונה, האָט זיך שוין דאָס מיידעל פּראַינטערעסירט.

— און ווייסטו, ווי אלט ס'איז געווען מיין מאמע צו דער חתונה ?

— וויפיעל ? איז שוין יענע נייגעריג געווארען.

— פופצעהן יאהר ! . . . האט ביילקע ענטדעקט.

—יא, אמאל פלענט מען חתונה האבען יונג — האט דאס מיידעל שוין צו זיך אליין געמורמעלט און האט א שטילען זיפץ געטהאן . . .

דער טויטער־לעבעדיגער

(ערצעהלונג)

צווישען די אלע עלטערע מענשען, וועלכע האבען זיך מיר אין מיין זכרון איינגעפרעסט איז אויך געווען העניך דער שניידער, וועלכער האט געוואוינט אין אונזער גאס. אז איך בין געווען א צוועלף־יעהריגער אינגעל איז שוין העניך געווען א איד מיט א גראהער באָרד און פלעגט אלע אין דער פריה מיט א געבויגענעם רוקען פערבייגען אונזער הויז מיט'ן טלית און תפילין, — דאס פלעגט ער נעהן אין און פון בית־מדרש.

אפטמאל פלעגט ער זיך אבשטעלען כאפען א שמועס מיט מיין טאטע'ן, וועלכער פלעגט שטעהען אויפ'ן הויף מיט א גראבען טיטונעם פאפיראס אין מויל. מיין טאטע, א פרויענד־ליכער מענש, פלעגט דעם דאזיגען עהרליכען ארבייטער ניט אזוי שנעל אבלאזען. פריהער פלעגט מען רעדען וועגען וועטער, נאכדעם וועגען מקחים אויף פערשיעדענע סחורות און שפעטער פלעגט מען אריבערגעהן אויף פערזענליכע פראגען.

צו דער פערזענליכער פראגע האט געהערט אויך די פראגע וועגען העניך'ס עלטערען זוהן, וועלכער איז אין אמעריקא. מיין טאטע וועלכער האט זעהר שטארק געהאלטען פון אמעריקא איז שטענדיג נייגעריג געווען צו וויסען, וואס העניך'ס זוהן שרייבט פון דאָרטען און וויפיעל ער פערדיענט. העניך פלעגט מיט א שטראהלענדען געזיכט דערצעהלען, אז זיין זוהן איז דאָרטען גליקליך. ער מאכט אויף היגע גלעט צוואנציג רובעל

די וואָך אוּן דערצו פֿלעגט ער צוֿלעגען מיט א שמייכעלֿ : „בעט ער מיך איך זאָלֿ קומען צו איהם. איך מיט מיין גיכער האַנט וועלֿ דאַרטען געהן אין גאַלד!".

— אַזוי שרייבט ער טאַקע, „געהן אין גאַלד!" — פֿלעגט העניך איבערגעבען דעם תוך פּוּן זיין זוהן'ס בריעף.

אוּן אז מיין טאַטע פֿלעגט איהם צורעדען, ער זאָלֿ טאַקע פֿאהרען, פֿלעגט העניך א שמייכעלֿ טהאָן, אַנווייזען אויף זיין גראָהער באָרד אוּן ענטפֿערען :

— ניין. איך בין שוין צו־אַלט !

איך, וואָס איך האָב ליעב געהאַט זיך צוצוהערען צו די שמועסען פּוּן עלטערע מענשען, כאָטש מיין טאַטע פֿלעגט מיך שטענדיג אוועקטרייבען, פֿלעג דעמאָלֿס בעטראַכטען העניך'ס באָרד אוּן האָב זיך משער געווען. אז ער איז שוין א איד א זקן.

שפּעטער, אז איך האָב מיין שטעדטעלֿ פערלאָזט אוּן פֿלעג אמאָלֿ זיך בענעגענען ערגעץ מיט אן ערשט אַנגעקומענעם פּוּן דער היים, פֿלעג איך נאָכפֿרעגען אויף אלע איבערגעבליבענע אין מיין גאַס. צוויישען דיעזע אלע האָב איך ניט פערגעסען העניך דעם שניידער. פֿאַרגעשטעלט האָב איך זיך שוין אן אלטען מאַן מיט א ווייסער באָרד. קיין געוויע גרוס האָב איך אבער פּוּן איהם ניט בעקומען. נאָך שפּעטער, אז איך האָב געפֿרעגט וועגען איהם, האָט מען געדריקט מיט די פֿלייצעם : „העניך דער שניידער ? דאַכט זיך ער איז געשטאַרבען".

אוּן איך האָב זיך גלייך פֿאַרגעשטעלט דעם שטעדטעלשען בית־עולם, וואו עס ליעגט העניך דער אלטער שטילער שניידער פּוּן אונזער גאַס. אזוי ווי קיין למדן איז ער ניט געווען האָב איך זיך אויף פֿאר אינווענדיג פֿאַרגעשטעלט די שורה אין וועלכער ער ליעגט ; אויך די מצבה האָב איך פֿאר די אויגען געזעהען. דאָס איז געווען א פֿראַסטער ניט אויסגעארבייטער

שטיין, אויף וועלכען עס זיינען געשטאנען די פאר וועלטער : פה נקבר ר' העניך בן זרח החייט . . .

און דערמאנענדיג זיך פון צייט צו צייט אן מיין שטעדטעל מיט אלע איהרע לעבעדיגע און געשטאָרבענע פלעג איך אויך אן איהם זיך דערמאנען, און כאטש קיין גרויס שייכות האָב איך צו דעם דאזיגען שנייידער קיינמאל ניט געהאט, פלעגט ביי מיר די ערינערונג וועגען איהם ארויסרופען א פילאזאפישע שטימונג : געווען א מענש און געשטאָרבען, אפילו קיין זכר ניט געבליבען . . .

קומענדיג קיין אמעריקא פלעג איך פון צייט צו צייט זיך בענגענען מיט מיינע לאנדסלייט. דאס רוב זיינען דאס געווען קינדער פון די פערשטאָרבענע טאטעס, וועלכע איך האָב דערקענט טאקע פון דער עראינערונג, ווי אזוי אמאל האָבען זייערע טאטעס אויסגעזוהען. זיי האָבען געהאט דעמזעלבען אויסדרוק אויפ'ן פנים, דיזעלבע אויגען און די זיהן פון די פרימערע לאנדסלייט האָבען אויסגעזוהען אינגאנצען ווי די טאטעס, א דאנק דעם, וואס זיי האָבען ניט געשוירען זייערע בערד.

א דאנק די דאזיגע עהנליכקייט האָב איך זיך בענגענט ניט זעלטען מיט געשטאָרבענע. מיין שרעק פלעגט די ערשטע צייט זיין זעהר גרויס, וויסענדיג געניו, אז דער און דער איז שוין לאנג געשטאָרבען און אט זעה איך איהם שטעהען פאר מיר. ערשט געוואהר וועראנדיג, אז דאס איז בלויז א זוהן, וועלכער איז עהנליך צום טאטע'ן, פלעג איך זיך בערוהיגען און פלעג בעשלוסען, אז די אמת'ע אונשטערבליכקייט בעשטעהט טאקע אין קינדער. אויף דער דאזיגער מיינונג האָב איך גע־בויט א גאנצע פילאזאפישע סיסטעם און האָב זי פון צייט צו צייט מינדליך איבערגעגעבען מיינע פריינד, צווישען וועלכע עס האָבען זיך געפונען פיעלע, וואס זענען געווען געגנער פון חתונה און קינדער האָבען . . .

* * *

אין דער צייט פון דעם גרויסען שניידער־סטרייק האָט מיך מיינער א בעקאנטער ארבייטער - פיהרער מיטגענומען אין א האַל, וואו עס האָט געראַרפט פאַרקומען א מיטינג פון די סטרייקער. אזוי ווי דער מיטינג האָט זיך נאָך ניט אָנגעהויבען האָט מיין פרויינד מיך געלאָזען אין האַל צווישען די ארבייטער, וועלכע זיינען שוין געווען פערזאמעלט אין א געניגענדער צאָהל און ער אַליין איז אוועק צו דער פּלאַטפאָרם.

איך האָב זיך מיט גרויס נייגיערדע צוגעהערט צום גערויש און געטומעל פון די פערזאמעלטע, אין וועלכע עס האָבען זיך געפונען אינגערע, עלטערע און זאָגאר אייניגע גאנץ אלטע אידען. די דאָזיגע אלטע האָבען מיך אינטערעסירט מעהר ווי די אַלע אנדערע. איבערהויפט האָב איך געשענקט מיין אויפמערקזאמקייט א גאנץ אלטינקען אידען, וואָס איז, וואָס מעהר איך האָב איהם בעטראכט, מיר אלץ מעהר בעקאנט פאַרגעקומען. איך האָב אָנגעשטרענגט מיין כח הזכרון און האָב ענדליך, ווי אויסגעשריען:

— מיין גאָט, דאָס איז דאָך דער אלטער העניך דער שנייַדער פון אונזער גאס . . .

אָנפאנג איז מיין שרעק געווען אזוי גרויס, אז איך האָב זיך אָבגעדרוקט עטליכע טריט אהינטער און האָב מורא געהאט זיך צו בענענענען מיט דעם דאָזיגען מת . . . באלד אָבער האָב איך זיך דערמאָנט, אז דער דאָזיגער העניך האָט געהאט א זוהן אין אמעריקא, הייסט עס, אז דאָס איז דער זוהן, וועלכער איז עהנליך צום טאָטען. די דאָזיגע השערה האָט מיך שוין אביסעל בערוהיגט. איך בין צו איהם צוגענאנגען, זיך איינגעקוקט אין איהם און דאָך נישט גאָר אָהן שרעק, איהם געפרעגט:

— זייט איהר נישט העניך דעם שניידער'ס זוהן ?....

— וואָס עפעס א זוהן ? — האָט דער אלטער ווי מיט א חוזק־טאָן איבערגעפרעגט — פאַר וואָס טאָקע ניט העניך אַליין !. . . .

— העניך אליין ? ! — האָב איך אויפגעשפרינגען פאר שרעק.

— וואָס־זשע האָט איהר זיך דערשראָקען ? — האָט ער כיך פערוואונדערט אָנגענקוקט.

— איך... — האָב איך גענומען שטאַמלען — איך האָב געהערט... אז איהר זענט געשטארבען !...

— געשטאָרבען ! — האָט ער זיך צולאכט מיט א געלעכטער ווי פון יענער וועלט — פאר וואָס זאָל איך עפעס שטאַרבען ?....

— אווי.... אזוי... — האָב איך זיך שוין געזומען בערוהיגען — איז דאָס געווען א פאלשער גערוס, בין איך זעהר צופריעדען . . .

—

און פארשטעלענדיג זיך פאר איהם האָט ער זיך מיט מיר זעהר דערפערהט און געענטפערט :

— א שאלה, צי איך קען אייך !... אייער טאָטע, זאָל לעבען האָט טאקי מיך צונערעדט, איך זאָל פאָהרען קיין אמעריקא... איך וועל דאָס איהם קיינמאָל ניט פערגעסען ! וואָס וואלט איך דאָרטען געטהאָן אין אזא העק ?....

— און ווי גענהט עס אייך דא ? — האָב איך איהם גע־פרעגט...

— דא איז ווי א מאָל.. א מאָל ארבייט מען און א מאָל סטרייקט מען... עס היסט אין אונזער טרייד סטרייקט מען מעהר ווי מען ארבייט... אָבער וועדליג מען זאָגט, וועלען מיר געווינען...

הערענדיג די דאָזיגע אָפטימיסטישע ווערטער פון דעם שניידער, וועלכען איך האָב געהאלטען שוין לאנג פאר טויט, האָב איך א שמייכעל געטהאָן און איהם צוגענעבען מוטה :

— יאָ, ר' העניך, איהר וועט געווינען . . .

ר' העניך האָט א גלעט געטהאָן זיין גראָהע צוגעשאָרענע

בערדיצ׳ו, האָט מיך מיט בריסטקייט אָנגעקוקט און געזאָגט :

— וואָס דען... מיר זיינען געשטאָרבען, חלילה, צי וואָס ? מיר וועלען קעמפּפען ביז די לעצטע כחות. לאָמיר זיך טאָקע צוזעצען, אָט איז א פרייער פּלאַץ...

דער אלטער העניך האָט זיך צעגענזעצט, אָבגעאָטהעמט און געזאָגט :

— וואָס מיינט איהר, איך בין שוין ניט קיין אינגעלע. איך בין שוין קרוב צו זיבעציג.... איך וועל זיך ניט געהן נאָריש מאַכען אויף די עלטערע יאָהרען און נלאָט סטרייקען... מיר וועלען מוזען געווינען !...

—אָבער דערווייל, ר׳ העניך וואָס טוהט איהר ? — בין איך געוואָרען נייגעריג.

דערווייל, איז טאָקי שלעכט... איך בין ביי מיין זוהן... נאָר אויף איהם איז נעביך אויך א רחמנות, וויל ער אליין סטרייקט אויך....

איך האָב געוואָלט דעם אלטען שניידער פונאַנדערפרעגען וועגען זיין לעבען פּאָר דער נאָנצער צייט, וואָס איך האָב איהם געהאלטען פּאָר טויט, אָבער אזוי ווי דער טשערמאן האָט נע־ מאָלדען, אז דער מיטינג איז שוין געעפענט, איז מיין „נע־ שטאָרבענער" שניידער, אויף אן אמת לעבעדיג געוואָרען. ער האָט אָנגעשטעלט מויל און אויערען צו הערען דעם רעדנער און אין זיינע אויגען האָט געגלאַנצט א פייערל פון אייבינער יו־ גענד. . .

יענער בריף.

איך בין געזעסען ביי מיין פרײנד הערמאן שטיין אין אפיס. עס איז געווען א זייגער צוועלף מיטאג צייט. אין אפיס איז שוין קיינער ניט געווען. די טייפרייטערין איז נאר וואס ארויס צו כאפען א לאנטש. מר. שטיין, א מאן פון א יאהר עטליכע און פיערציג, מיט א גוטמוטיגען אויסדרוק אויפ'ן מיעדליכען פנים, האט געהאלטען א פעקיל בריף וואס דער בריעפטרעגער האט נאר וואס אריינגעטראגען צוואמען מיט א רעקאמאנדירטען בריף, און ניט געהאט אפילו בדיעה זיי אויפצומאכען. איך האב איהם דערוויף אויפמערקזאם געמאכט:

— פארוואס עפענט איהר ניט די בריף?

—עט האט ער מיט א שמייכעל א מאך געטהאן מיט דער האנד. זיי אינטערעסירען מיך זהר וועניג. איך וויים כמעט לויט'ן האנטשריפט וואס אינוועניג געפינט זיך. פוסטע מעשיות.

און טיף פערטראכטענדיג זיך א קליינע וויילע האט ער זיך בריוט צושמייכעלט און זיך אנגערופען:

— ווי אלט פערליערט דעם רייך, וועז מען בעזיצט עס.

— צום ביישפיעל? בין איך נייגעריג געווארען.

— איך מיין עס טאקע ענטקעגען די בריף — האט שטיין גוטמוטהיג געשמייכעלט — איצט זיינען זיי פאר מיר ווי א משא. די מעהרסטע בריף לייענט דורך די טייפרייטערין. און ווירקליך, וואס פאר א העכערען אינטערעס קענען אויפוועקען די

געשעפטס־בריף. אלע ווי איינע: מאי דיער סער! עס עקעלט מיך שוין אָב. אמאל... אמאל... אך, אמאליגע בריף!...

מר שטיין האָט זיך ווי פערחלומ׳ט, ליעבליך צושמייכעלט און האָט פארגעזעצט.

אלייז ווי איהר ווייסט, שטאָם איך פון א קליין־שטעדטיל אין ליטא. די שטעדטילשע פּאָסט, וואָס האָט זיך געפונען ערגעץ העט הינטערען שטעדטיל, דאָרט וואו עס זיינען נעשטאנען אלע „קאָזיאָנע" הייזער, איז פאר מיר געווען איינע פון די געהיימניספולסטע געביידען אין דער וועלט. דער בריעפטרעגער, א הויכער דאָרער שנץ, וואָס האָט איבער׳ן שטעדטיל די פּאָר צעהנדליג בריף צוטראָגען, האָט זיך מיר פארגעשטעלט פאר איינעם פון די גרעסטע שררות. מיר חדר־אינגלעך, וואָס האָבען ליעב געהאט צו שטעלען פראגען: וועלכער „נאטשאליניק" איז גרעסער פאר׳ן אנדערען, צי דער „פּריסטאוו", צי דער „סליעדאוואטיל", פלעגען אין איין וועג שוין שטעלען די פראגע: ווער איז גרעסער דער פּאצטאליאָן, צי דער „אוריאדניק". און אן אוריאדניק, דארפט איהר וויסען, איז ביי אונז אינגלעך געווען אייגער פון די גרעסטע טשינען . . .

אלם אינגעל פלעג איך ליעב האָבען צו נאָכקוקען דעם דאָזיגע הויבען שנץ מיט׳ן מונדיר מיט די גאָלדענע קנעפּ, מיט דער קאָקארדע אויפ׳ן היטל, ווי אזוי ער גיהט ארום איבער׳ן גאנצן אוז לאָזט דורך צעהנדליגער הייזער און ערשט איין מאל אין א נאָווינע טראָגט ער ערגעץ אריין א בריף. דאָס דאָזיגע הויז האָב איך בעטראכט פאר די אינטערעסאנסטע אין גאנצ.

אז איך פלעג אמאל זיצען פארביי אונזער הייזעל אוז איהם זעהן פארבייגעהן, פלעגט זיך מיר דאכטען, אז עפעס קוקט ער צו אונזער הויז. דאָס האָרץ מיינם פלעגט אָנהויבען דעמאָלט שטארק צו קלאפען: ווער וויים: אפשר פאר מיין טאטען א בריף? כאטש געוואוסט האָב איך, אז דאָס איז איינע פון די אונמענליכסטע זאכען אין דער וועלט. פון וועמען

קענען מיר בעקומען בריעף, אז אונזער גאנצע משפּחה, די זיי־
דעם און באבעם, פּעטערם און מוהמעם וואוינען אַלע אין איין
גאס... טאַמער פּלעגט זיך אַמאָל מאַכען א חתונה ביי דער
משפּחה פּלעגט מען אויך די איינלאדונגען שיקען מיט'ן שמש.
א קליין ניעדריג, ווילד בעוואקסענער איד מיט א קול פון א
באנדורע :

— האָט מען געלאָזט בעטען צו חיים זעלדעם אויף דער
חתונה היינטיגען פרייטאָג — פּלעגט ער ארויסברומען.

דאָס איז נעווען דער איינציגער איינלאדער און די אייי־
לאדונג איז נעווען שטענדיג בעל פּה, נישט חלילה בכתב. דאָס
האָט די מחותנים פיעל ביליגער געקאָסט.

זיץ איך אזוי איינמאָל, בין חזמנים ארום ראש השנה
צייט פאר אונזער הייזעל און זעה ווי עס גייט פערבי דער
בריעפטרעגער און קוקט אזוי דאָ אויף מיר דאָ אויפ'ן הויז, לעזט
דערווייל פערטיעפט אן אדרעס אויף א קאָנווערט, קנייטשט דעם
שטערן, קוקט וויעדער אויף מיר און שטעלט זיך ענדליך אָב
נעבען מיר און גיט מיר א פרעג :

— יאָסעל שטיין... נדיע....

כאָטש מיין טאַטע האָט טאָקע אזוי געהייסען, בין איך
דאָך נליך גיט געפאלען, אז דאָס מיינט מען אונז און איך
האָב צוטומלט פאר דער זכיה אליין וואָס דער „פּאָטשטאָליאָן"
איז צו מיר צוגענאנגען מיט א פראָגע, געענטפערט, „ניע זנאיו.
גאָספּאָדין פּאָטשטאָליאָן". אָבער אז דער בריעפטרעגער איז
אָבגענאנגען עטליכע טריט ווייטער, האָב איך זיך געכאפט, אז
מיין טאַטע הייסט דאָך טאָקע שטיין. ווי א משוגענער בין איך
אריינגעלאָפען אין שטוב און ווילד צושריען זיך :

— טאַטע ! גיכער, א בריעף !

דער טאַטע, וועלכער איז אין שטוב ארומגענאנגען אָהן
א ראָק, די מאמע און די איבעריגע הויזיגע, עלטערע שוועסטער

און ברידער האָבען זיך גלייך נאָך מיר ארויסגעלאָזט הענדום פּענדום אויפ'ן גאס. איך בין געלאָפען פּאַראויס אַניאָנען דעם פּאָטשטאָליאָן.

— העי גאָספּאָדין פּאָטשטאָליאָן... יאָסעל שטייז... „טוט"! „טוט"...

דער בריעפּטרעגער האָט זיך אומגעקערט, פּריהער זיך צוּ־שמייכעלט, נאָכהער דערזעהענדיג די גאנצע חברה האָט ער זיך געכאפט, אז עס פּאסט איהם ניט צו זיין פּאניע בראט, האָט ער אַנגענומען א ברוגז'דיגע און הערשערישע מינע און זיך צובייזערט:

— וואָס זענט איהר אלע ארויסגעלאָפען! וועד איז יאָ־סעל שטיין?

— יא... יא! האָט מיין פּאָטער אויסגעשטרעקט ביידע הענד...

דער פּאָטשטאָליאָן האָט אַנגעקוקט מיין טאָטענס צושרא־קענעם פּנים, האָט געוואָלט א שמייכעל טהאָן, אָבער זיך פּער־כאפט צוריק אויף א בייזער מינע און אויסגעשריען:

— נא!

דער עלטערער ברודער האָט דעם טאָטען אריינגעשושקעט:

— נותן איהם א שישער...

—א שישער איז צופיעל... — האָט די מאָמע געזאָגט.

— א זעקסערעל... — האָט דער ברודער ווי בעפוילען.

דער טאָטע האָט מיט א פּרעהליכען זיפּצעלע (מיין טאָטע האָט געקענט פּרעהליך זיפּצען) ארויסגענומען פון די הויזענקע־שענעם א זעקסער און נאָכרופּענדיג דעם פּאָטשטאָליאָן, וועל־כער איז שוין געווען אוועק, האָט ער איהם אומגעקערט און מיט הכנעה דערלאָנגט.

דא האָט דער בריעפּטרעגער גלייך געביטען זיין „בעציהונג" צו אונז און האָט אויף אן אמת א שמייכעל געטהאָן און בעדאנקט.

איך בין נעווען איבערגלייקליך פון דער דאזיגער זכיה.

זייט דאן פלעג איך דעם בריעפטרעגער אנקוקען ווי א בעקאנטען און פלעג יעדעם מאל בעגענענדיג איהם שוין פרעגען:

— יאסעל שטיין... יעסט פיסמא.

און ער פלעגט אפיציעל, אבער וועדליג אזא טשינאוניק נאנץ איידעל ענטפערען:

— ניעט, בראט....

וואס אנבעטרעפט דעם בריף, איז ער געווען פון מיין טאטענס א חבר, מיט וועלכען ער האט אמאל געלערנט אין איין ישיבה. שפעטער איז דער חבר רייך געווארען, לויט ווי מען האט בעמערקט פון דעם בריף און ער פרעגט נאך אויפ'ן טאטען.

דער אדרעס צוריק איז געווזען: גאראד הערסאן, יעקאטערינאסלאווסקאיא אוליצא, דאם פעטראווא נומער שעסט... איך נעדענק דעם אדרעס ווי איצטער.

איך האב עס דעמאלט איינגעחזר'ט ווי א ליעד און פלעג עס זינגען:

גאראד הערסאן
יעקאטערינאסלאווסקאיא אוליצא
דאם פעטראווא
נומער שעסט...

מיינע חברים, די חדר אינגלעך, וואס האבען ניט געווואוסט, אז עס איז דא אויך דער וועלט א שטאדט הערסאן איז דאם דאזיגע ליעד מיינם אזוי געפלעגן געווארען, אז זיי האבען עס אויך אויסגעלערנט אויך אויסוועניג און מיר פלעגען ווינטער צייט, געהענדיג ביי נאכט פון חדר דאם דאזיגע ליעד הויך זינגען, אזוי האט עס זיך עס שפעטער פערשפרייט איבער'ן גאנצען שטעדטל און מיר דאכט, אז דאם איז געבליבען איצט איינע פון אונזערע פאלקס ליעדער...

אבער ניט דאם אין נאנצען בין איך אויסגען. די הויפט זאך

איז, אז דער דאזיגער אייניציגער בריף, וואס מיין טאטע האט בעקומען האט אין אונזער הויז געמאכט א גאנצע איבערקערעניש. דער טאטע פלעגט יעדען טאג דעם בריף ארויסנעהמען און פארלעזען איינמאל הויך און נאכדעם פאר זיך, אין דער שטיל, און פלעגט א לאנגע צייט ארומגעהן א פערטראכטער...

דער עלטערער ברודער, א בחור'ל פון א יאהר זעכצעהן פלעגט, אז דער טאטע איז ניט געווען אין שטוב ארויסנעהמען דעם בריף, וועלכען דער טאטע פלעגט „גוט" בעהאלטען אויפ'ן אלמער אונטער'ן טלית און תפילין, און פלעגט די הויפט זאך בעטראכטען דעם קאנווערט מיט די שטעמפלען און נאכדעם פלעגט ער אומגעהן הין און צוריק איבער'ן שטוב און מורמלען: הערסאן : הערסאן...

און איך האב געזעהען, אז מיין ברודער איז געוואָרען ענג די וועלט.... עס האט איהם ערגיץ געצויגען.

און אזוי איז ער איינמאל אין דער פריה פערשוואונדען געוואָרען.

שפעטער איז אוועקגעפאהרען די שוועסטער. ביז אין פער־לויף פון עטליכע יאהר זיינען מיר זיך אלע צופאהרען.

און אנגעמאכט האט עס אלץ דער אייניציגער בריף, וואס מיין טאטע האט בעקומען פון א ווייטען חבר...

יא, יענעם בריף קען איך ניט פערגעסען ! — האט מיין חבר מיט א פערבענקטען שמייכעל געענדיגט זיין עראינערונג.

און דערבי האט ער נאכלעסיג געעפענט די בריף, וואס ער האט נאר וואס בעקומען פון דער צווייטער פאסט, דורכגעקוקט און איינעם נאכ'ן אנדערען געוואָרפען אין קאָרב...

די לעצטע געסט.

בערע גימפעל'ס, איז א געוועזענער בעל־הבית, וואס האט שוין לאנג מיט דער פערהאוועטער, פערטאראמעטער וועלט גע־קוויטירט די חשבונות. ער איז שטענדיג געווען א בית־מדרש־איד; אהיים פלענט ער בלויז קומען עסען און שפעט אין אבענד — שלאפען. אבער די אייגענע היים איז איהם שטענ־דיג ענג געווען. עפעס דרעהט זיך דאָרטען ארום א אידענע, וואס איז אין א געוויסען זין געווען אמאל זיין ווייב, אבער וואס געהט איהם להלוטין ניט צו. דאס אמת'ע לעבען איז אין בית־מדרש.

אבער נאכדעם ווי ער האט זיינע קינדער אויסגעגעבען אין ווייטע שטעדט איז איהם זיין אייגענע היים נאך פרעמדער גע־ווארען. שפעטער איז אויך דאס ווייב איהם געשטארבען און ער איז אינגאנצען געבליבען לעבען אין בית־מדרש.

דער בית־מדרש איז געווארען זיין היים.

מיט זיין היים איז ער געווען צופריעדען און גליקליך. דער בית־מדרש איז גרויס, ספרים וויפיעל דאס הארץ געלוסט! אויך די באנק, וועלכע ער האט אויסגעקליבען צום שלאפען איז געגוג ברייט פאר זיין מאגערען, אויסגעארטען גוף.

מעהר פון אלץ אבער איז ער געווען גליקליך מיט דער שטענדיגער פרעהליכקייט אין בית־מדרש. ווינטער, פאר טאג, וועו אין אלע הייזער איז פינסטער און דרויסען איז אזוי מרה־שחורה'דיג שטיל, איז שוין אין בית־מדרש לכטיג און בעלעבט. עס איז שוין דא דעם רב'ס זוהן, דער מתמיד, וואס הוידעט זיך

איבער'ן שטענדער מיט דער אָפענער גמרא און דאָס קול גלינגט ווי א גלאָק. אויך דער אלטער משה, דער קרעמער, וואס קומט דאוונען ותיקין איז ביי בערע גימפעל'ס אן אנגעלעגטער נאסט. משה דער קרעמער איז אפילו א איד א שווייגער, אבער ער שווייגט אזוי פרעהליך. רייבט די הענט און קוקט זיך אלע ווייל איבער מיט בערע גימפעלס און ביידע זעהען אויס ווי צוויי פערליעבטע, וואס האבען שוין ניט איבער וואס צו רעדען, דער־פאר איז אבער דא וועגען וואס צו טראכטען... באלד קומט אן וועלוועל דער בעקער מיט א גוטען שמייכעלע אויפ'ן לוסטיגען פנים און מיט א וויצעלע, וואס בערע גימפעלס האט שוין פיעל מאל געהערט, אבער איז איהם שטענדיג ניי און אנגעלעגט.

אויך העניך דער שוסטער, וועלכער איז פון די ערשטע וואס קומען אין בית־מדרש צו ותיקין איז ביי בערע'ן א חשוב'ער איד! וואָרים אז בערע גימפעלס טראכט זיך גוט אריין אין דעם ענין איז ר' יוחנן אויך נעווען א שוסטער, בפרט אז העניך אליין איז שוין לאנג אויס שוסטער און דעם „וואַרשטאט" פיהרען איצט נאָר זיינע בנים... העניך אליין האָט זיך געמומען צו תהלים, און צו א גרינגען פרק'ל משניות...

די און די אנדערע עטליכע אידען, וואס קומען די ערשטע אין בית־מדרש אריין זיינען נעווען בערע גימפעל'ס געסט. בע־רען האָט זיך געדאכט, אז דאס קומען זיי צו איהם און ער האָט געהאלטען פאר זיין חוב צו זיין א מכנים אורח און יעדען אויפ־נעהמען מיט א פריינדליכען פנים. בסבר פנים יפות! מיט די בערערטע געסט צו שמועסען זיך, מיט די שווייגענדע צו שוויי־גען און מיט אבלים — אזוינע זיינען אויך נעווען — צו פילאָ־זאפירען וועגען העכערע ענינים, וואס זיינען ווייט פון נעווהנ־ליכע שמועסען...

נאָכ'ן ותיקין צוגעהען זיך די דאזיגע אידען, און עס קומען שוין אָן נאָר אנדערע דאוונער, די אמת'ע בעלי־בתים. מיט זיי איז בערע גימפעלס אודאי און אודאי געקניפט און געבונדען.

דאס זיינען אלע זיינע געסט, פאר זיי האט ער דעם אמת'ן גוטען שמעק־טאבאק... און אפילו די וואס קומען שוין צום דריטען מיין, די סוחרים'לעך און מארק־מענשען און זיינען שטארק פערשמייעט, נעהמט זיי בערע גימפּעלס אויף אויף ווי נעסט, און אז זיי האלטען שוין ביי עלנו און שפּייען אוים אין אייגעניש, פרובט זיך בערע גימפּעלס מאנכע פון זיי צו פערהאלטען:

— איהר האט נאך צייט, עס איז נאך קיין נייז נישטא. און בערע כאפט זיך דערווייל אז מען דארף אנציהען דעם זייגער. דאס איז שוין זיין ארבייט, דער שמש מעג זיך אויף איהם פערלאזען!...

אבער אפילו נאך די דריי מינים, איז דער בית־מדרש אויך ניט לעדיג. דעם רב'ס זוהן דער מתמיד קומט נאכ'ן אנבייסען ווידער לערנען און בערע גימפּעלס טראגט איהם צו די גמרא. שפעטער קומט אריין פּנחס דער תלמוד־תורה מלמד א קוק טהאן דעם זייגער. אבער אזוי ווי דער דאזיגער פּנחס איז שטארק קורצזיכטיג מוז ער אנקומען צו בערע גימפּעלס און בערע גימפּעלס ענטפערט איהם אויך די מינוטען:

— צוויי מיט דריי־פערטעל מינוט צו איינס.

נאך שפעטער פאלט אריין א איד, א קרעמער, וואס זיין קראם איז הינטער'ן בית־מדרש און אזוי ווי דער פּדיון איז קליין צושמועסט ער זיך מיט בערען וועגען נעכטיגען מגיד, וועגען פּוילישען קלויסטער, וואס די מלוכה געהט פערשליסען. נאכדעם פאלט אריין נאך א איד פון נאס כלומרשט נעהמען א גמרא, אבער אזוי ווי דער שמועס איז שטארק ענינ'דיג בלייבט ער שוין איבער און איז מבטל די צייט מיט בערע גימפּעלס. דערווייל קומט אן סתם א בעל־הבית'ישער בחור'ל, וואס איז שוין האלב א סוחר איז טאטענס געשעפט און האלב נאך א בן־תורה. אבער בערע גימפּעלס נעהמט אויך אזוינעס צו ווי איינעס וואס איז צו איהם געקומען.

אין פערלויף פון טאג קומען אריין אין בית־מדרש אלערי־

לייי מענשען. און מיט יעדערען האלט בערע פאר זיין חוב צו שמועסען אביסעל. ווי׳ וועי א ספר און געפינט ניט אזוי גיך אין דעם גרויסען אפענעם אלמער, מיט די צעהנדליגע פאלי־צעס, לויפט בערע צו און פערזשמורענדיג די אויגען לויפט ער דורך אלע רוקענס פון אויבען ביז אראב. געפינענדיג דעם ספר, נעהמט ער איהם ארויס, בעטראכט איהם, עפענט אויף און לעזט איהם איבער דעם שער בלאט:

— אט האט איהם דעם יערות דבש... שוין! איהר זיינט טאקע א מבין אויף א ספר... און אז אייגער ווי׳ דעם ידיו אמונה, האט ער אויך א גוט ווארט:

— דער ידיו אמונה... איך גיב אייך שוין... א זעלטענער ספר.

בייטאג קומען אריין מיט רעש און געפילדער מחנות אינג־לעך פון תלמוד־תורה און פון די חדרים וואס „ליגען" אין בית־מדרש־געגענד. דער שמש, א בייזליכער איד, האט בדעה זיי גלייך ארויסצוטרייבען מיט זיין געוועהנליכען נוסח: „ארויס שקצים פון בית־מדרש. קיין זוואניע זאל פון אייך ניט בלייבען". אבער בערע גימפעלם, וואס האט זיך שוין איינגעבילדעט, אז דער בית־מדרש איז זיין היים, דערלאזט עם ניט. די קינדער קו־מען צו איהם. ער האט די קינדער ליעב און ער שטעלט זיך איין פאר זיי:

— וואס ארט אייך, אז די קינדער קומען אין בית־מדרש? אדרבא, עם איז דאך בעסער, ווי זיי וואלטען געשטיפט אין מי־טען מארק ווי שקצים, להבדיל...

און אז דער שמש בלייבט אבהענדיג נאך אזא ארויסטרע־טונג און בעגיגענט זיך בלויז מיט א קרומען בליק, וואס ער ווארפט אויף די קינדער — רופט צו בערע גימפעלם איינעם פון דער כאליאסטרע איינגליך, נעהמט אן מיט צוויי מיטעלסטע פינגער דעם איינגעל׳ם פערפלאמט בעקעל און אנבויגענדיג זיך צו איהם, פרעגט ער מיט א פריינדליכען שמייכעל:

— לערנסט שוין אינגעלע גמרא?
דער אינגעלע ענטפערט מיט א שטאלץ: יע...
— וועלכע?
— לקח טוב!...
בערע גימפעל צולאכט זיך שטארק:
— לקח טוב?... הם... עס איז ניט קיין גמרא. אבער אזוי
ווי גמרא.. וועסט שוין גרייכען צו גמרא אויך.
— און דו, אינגעלע? — וועגרעט ער זיך צו א צווייטען.
— איך לערן חומש מיט רשי! קלינגט אב א קינדערשער
ענטפער און בערע גימפעלס מוטיגט איהם:
— פיין, פיין אינגעלע...
און בערע גימפעלס לאזט איהם שוין ניט אב און נעהמט
איהם פערהערען:
— וואס איז דער טייטש: „ויתרוצצו"?
— האבען זיך געשטויסען...
— ריכטיג... — קוועלט בערע.
ער פערקנייטשט דעם שטערען און פרעגט נאך עפעס:
— וויפיעל זיהן האט געהאט נח?...
דאס ווייסט דאס אינגעלע אודאי. ער צולאכט זיך און
ענטפערט:
— וויפיעל נח איז קיין קונץ ניט צו ווייסען... איך ווייס
אפילו וויפיעל זיהן יעקב האב געהאט.
— אדרבא לאמיר הערען.
— צוועלף! קלינגט אוים דאס אינגעלע און הויבט אן
צעהלען:
— ראובן, שמעון, לוי...
—איך זעה, אז דו קענסט — האקט איהם איבער בערע
גימפעלס.
און אויספרענענדיג נאך עטליכע קינדער וועגען זייער למוד
, נעהמט ער זיך צו עולם־הזה זאכען:

— וואָס האָסטו אינגעלע, היינט געגעסען?...

אָבער דערוויף בעקומט ער שוין ניט קיין געוויע תשובה. ווייל, ערשטענס ווייסען די אינגלעך, אז די שאלה איז שוין ניט ערנסט, נאר צו שפּיעלען זיך מיט זיי און צווייטענס האָבען ניט אלע תלמיד־תורה אינגלעך געגעסען אזוינע מאכלים, וואָס האָבען אָפּיציעלע נעמען און איינער שיסט אויס מיט א געלעכטער:

— ברויט מיט „נישט"...

די איבעריגע צולאכען זיך אוך הויבען אן פּאטשען מיט די הענטלעך אוך זינגען:

— ברויט מיט נישט! ברויט מיט נישט!

דערזעהט שוין בערע גימפּעלס, אז די אינגלעך ווערען צוגלאָזען אוך קענען נאָך „אויפ'ן קאָפּ ארויפקריכען", מאכט ער זיך שטרענג אוך שטילט זיי איין:

— היינט געגוג... נעהט לערנען..

אוך אז די אינגלעך הויבען זיך אָן צוגעהן פערדריסט עם איהם אוך ער רופט זיי צו:

— קומט, קינדער, אלע טאָג, אהער... געווענהנט זיך צו צו א בית־מדרש...

ווינטער סטארעט ער זיך, אז דער אויוועז זאל שטענדיג ווארים זיין. איבערהויפּט אכט א זייגער אין אבענד, ווען די קינדער געהען פון די חדרים אוך לויפען ארויין אין בית־מדרש זיך אָנווארימען. דעם מעהר־פערפרוירענעם אינגעל פיהרט ער אליין צו צום אויוועז אוך זוכט פאר איהם אויס, טאפּענדיג מיט די הענט, דעם ווארימסטען פלאץ:

— אט דא, אינגעלע, איז גוט ווארים... פאמעלעך, ברען ניט אָב די הענט!...

אזוי זיינען יאהרען נעגאנגען. בערע נימפּעלס האָט נאָך אלס נעווואוינט אין בית־מדרש. אבער פון די געסט וואָס פלעגען

צו איהם קומען האבען שוין פיעל געפעהלט. וועד עם איז געשטאַרבען, וועד עם איז אין אמעריקא אוועקגעפאהרען, און די איבעריגע זיינען שוין ווייט פון בית־מדרש אוועקגענאנגען...

בערע האט אנגעהויבען וואס ווייטער מעהר איינצוזעהן, אז דער בית־מדרש איז ניט דאס, וואס אמאל, און ער האט זיך אנגעהויבען צו בעקלאגען פאר די, וואס זיינען נאך יא געקומען אין מיטען טאג.

— מען קומט שוין ניט מעהר צו מיר...

ער האט זיך אבער גלייך פערכאפט:

— איך מיין: אין בית־מדרש.

דאס פערכאפען זיך איז אבער געווען ניט קיין אויפריכטיגס, אויסען איז ער געווען דאס, וואס מען קומט ניט צו איהם. געדאכט האט זיך איהם, אז מיט דעם וואס מען פערלאזט דעם בית־מדרש פערלאזט מען דאס איהם, און ער האט זיך גע־פיהלט, ווי בעליידיגט און פלעגט זיך אוועקשטעלען ביים פענס־טער פון בית־מדרש, ארויסקוקען דרויסען און זוכען מיט די אל־טע אויגען די אמאלינע נעסט זיינע...

אבער ער האט קיינעם ניט בעמערקט.

אויך די תלמוד תורה איז איצט גאר אן אנדערע געווארען. די מלוכה האט זיך אריינגעמישט און מען לערנט דארטען מיט בענק, ווי אין די שקאלעס... די מלמדים מוזען זיין געשטודירטע און די קינדער קומען ניט אהער, ווי אמאל...

און בלייבענדיג איינער אליין פון נאכ'ן דאוונען אין דער פריה ביז מנחה, פלעגט ער אומגעהן און מורמלען:

— מען קומט נישט, מען קומט נישט...

און וואס ווייטער איז אויך אין דער פריה און מנחה צייט דער בית־מדרש לעדיגער געווארען. דער מנין וואס איז אין מי־טען וואך קוים צוזאמענגעקליבען געווארען האט אבגעדאווענט אין דער גיך און גלייך נאכ'ן דאוונען זיינען זיך אלע צוגאנגען

און בערע'ן איבערגעלאָזען אליין מיט'ן שווייגענדיגען אונטער־שמש...

אבער אויך דער אונטער־שמש פלעגט אוועקגעהן אין מארק אריין און בערע פלעגט בלייבען איינער אליין...

און איינער אליין פלעגט ער ארומגעהן פון ספרים אלמער צום פענסטער און מיעד ווערענדיג פלעגט ער זיך אנידערזעצען און קלאָגען אין דער שטיל. גלאצענדיג די אויגען צו דער ווים־טער בימה איבערגעצויגען מיט דער טונקעלער מפה:

— קיינער קומט ניט!...

* * *

עס איז געווען שפעט ביי נאכט, אין עמוד האָט שוואך געצאנקט א שטיקעל ליכט, וואס איז געבליבען פון נעכטיגען יאהר־צייט.

בערע איז געלעגען אויף דער באנק ניט ווייט פון טיר און שטול, מיט נחת־רוח געקרעכצט...

ער האָט געפיהלט אין זיין גאנצען גוף א מאָדנע נייע מין מיעדקייט, א מיעדקייט, וואס דערפרישט מעהר ווי די יונגסטע כחות... ער האָט זיך דערפיהלט גרינג ווי א פערער. אָט דאכט זיך הויבט ער זיך אויף און פליהט אוועק ערגעץ...

ער האָט צוגעמאכט די אויגען און מיט צוגעמאכטע אויגען האָט ער געזעהן, ווי עס עפענט זיך די טהיר פון בית־מדרש און איינע נאָך די אנדערע קומען אריין אלערליי אידען, מיט וויסע און שווארצע און רויטע בערד.. זיי געהען און געהען און געהען און הינטער זיי געהען גאנצע רייהען אינגלאך מיט גמרות אונטער די הענט און זייערע אויגעלאָך שטראלען מיט ליכט און פרייד... אָט איז שוין פול דער בית־מדרש מיט זיי און זיי געהען נאָך און נאָך. און אָט זיינען זיי אלע שטעהן געבליבען און פון דער גאנצער מחנה האָט זיך אויסגעטיילט א הויכער זקן מיט א לאנגער וויסער באָרד און זיך געלאָזען געהן מיט שטאָלצע גע־מאסטענע טריט און ברייט אויסגעשפרייטע הענד — גלייך צו

בערע גימפעלס. דער זקן האָט געזונגען:

— מיר זיינען געקומען, מיר זיינען געקומען!

בערע האָט געוואָלט אויפשפרינגען און די אלע אנגעקומענע געסט בעגריסען און אויפנעהמען זיי ווי אמאָל, ער האָט אָבער ניט געקענט בעוועגען זיך מיט קיין אבר:

די ליפען בלויז האָבען קוים געמורמעלט:

— געקומען, געקומען!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

דאָס צאנקענדע יאהר־צייט ליכטעל אין עמוד האָט זיך א הויב געטהאָן מיט א קנאק זיך אראָבגעלאָזט צוריק און איז פערלאָשען געוואָרען...

אינהאלט:

אמאליגע מענשען — — — — — — — — 7
דעם זוירענס לעמטערן — — — — — — 16
דער בוים — — — — — — — — — — 22
יאָזעפ אין דער אידישער גאס — — — — 32
ספרים — — — — — — — — — — — 43
דער מאָדערנער אליהו הנביא — — — — 49
די נייע קנעלונג — — — — — — — — 56
די פערשפעטיגטע מלוכה — — — — — — 64
דער עיבור — — — — — — — — — 71
פלאקס — — — — — — — — — — 78
די קליאטשע — — — — — — — — — 96
דאס טייכעל — — — — — — — — — 105
דער ווייטער יאריד — — — — — — — 112
דער פרוש — — — — — — — — — 121
די צווייטע מוטער רחל — — — — — — 133
דער נגיד — — — — — — — — — — 142
אברהם דער שוסטער — — — — — — — 158
אריה־לייזער'ס פערד — — — — — — — 169
דער העברעאישער לעהרער — — — — — 177
אויף די הויכע בערג — — — — — — — 184
דער פרומער שנייידער — — — — — — 190
דער ערוואַרבענער בית־עולם — — — — 200

דאָס קלייגע שטיבעל — — — — — — — 206
דער וואלד און שטוב — — — — — — — 213
לייכטער — — — — — — — — — — — — 217
דער מאמעס פערערען — — — — — — — 225
דער טויטער־לעבערינגער — — — — — — 231
יענער בריעף — — — — — — — — — 237
די לעצטע געסט — — — — — — — — 243

#7576

Albert J. Latner
Jewish Public Library

THIS BOOK MAY BE KEPT
21 DAYS

and may be renewed once, if no application has been registered for it.
A fine of 5 cents a day is charged, if the book is kept after the last date stamped below. No book will be issued while a fine remains unpaid.

PLEASE ADVISE CHANGE OF ADDRESS

ריזען, אברהם
בעל
ריז
אמאליקע מענטשן

7576

#7576

Morris Shlesinger

and Family

In memory

of

Tillie Shlesinger